

ՀՐԱՉՅԱ ԲԱՅՐԱՄՅԱՆ

ՎՐԱՑԵՐԵՆԻ ԴԱՄԵՆԹԱՑ

Հնչյունաբանություն
Բառագիտություն
Ձևաբանություն

ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԶՈՒԳԱԴՐՈՒՄՈՎ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՆԱԽԱԼՍԱՐԱՆ

ერევნის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
არმენოლოგიური სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი

ჰრაჩია ბაირამიანი

ქართული ენის კურსი

ფონეტიკა
ლექსიკოლოგია
მორფოლოგია

სახელმძღვანელო
ჰუმანიტარული
ფაკულტეტებისათვის

ერევანი
ერევნის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
2017

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՀՐԱԶՅԱ ԲԱՅՐԱՄՅԱՆ

ՎՐԱՑԵՐԵՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

Հնչյունաբանություն
Բառագիտություն
Ձևաբանություն
(Հայերենի զուգադրումով)

Դասագիրք
հումանիտար ֆակուլտետների համար

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2017

ՀՏԴ 811.353.1(075.8)

ԳՄԴ 81.2Վր ց73

Բ 269

*Հրատարակության է երաշխավորել
Երևանի պետական համալսարանի
Հայագիտական հետազոտությունների
ինստիտուտի գիտական խորհուրդը*

Խմբագիրներ՝

Բանաս. գիտ. թեկն., դոց. Ափգիաուրի Ն. Կ.

Բանաս. գիտ. թեկն., դոց. Սարգսյան Ա. Լ.

Րեდაկտորები:

Փիլոսոֆ. մեցն. Կանդ., ճոց. Վեցիաժուրի Ն. Կ.

Փիլոսոֆ. մեցն. Կանդ., ճոց. Տարգոմանի Վ. Լ.

Բայրամյան Հր. Ս.

Բ 269 Վրացերենի դասընթաց (հնչյունաբանություն, բառագիտություն, ձևաբանություն).- Երևան: ԵՊՀ հրատ., 2017, 306 էջ:

Գրքում ներկայացված են վրաց լեզվի հնչյունաբանությունը, բառագիտությունը և ձևաբանությունը:

Լեզվական որոշ իրողություններ և քերականական կարգեր դիտարկվել են հայերենի գուգադրմամբ:

Դասընթացը նախատեսված է հայկական բուհերի հումանիտար ֆակուլտետների ուսանողների, Հայաստանի և Վրաստանի հայկական դպրոցներում վրացերեն սովորող աշակերտների, թարգմանիչների համար, կարող է օգտակար լինել նաև վրաց լեզուն ուսումնասիրել ցանկացողներին, հայերենի և վրացերենի գուգադրական քերականությամբ հետաքրքրվող անձանց:

ՀՏԴ 811.353.1(075.8)

ԳՄԴ 81.2Վր ց73

ISBN 978-5-8084-2217-9

© ԵՊՀ հրատարակչություն, 2017

© Բայրամյան Հր. Ս., 2017

Ն Ե Ր Ա Ծ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ֆ Ր Ն Ա Ն Օ Ծ Գ Յ Ն Ո Ց

Վրաց այբուբենը աշխարհի 14 ամենաինքնատիպ գրային համակարգերից է. ծագման մասին կան տարբեր կարծիքներ:

Պատմիչ Լեոնտի Մրովելին «Արքաների կյանքը» երկում (XI-XII դդ.) նշում է, թե Ք. ա. III դարում, երբ Փարնավազ արքան ստեղծեց միացյալ պետություն, վրացիներն արդեն իսկ ունեին գիր և դպրություն:

Ակադ. Իվանե Ջավախիշվիլին ազգային այբուբենի ստեղծման ժամանակը համարում է Ք. ա. VII դարը, այլ հետազոտողներ՝ V-IV դդ., նաև IV դարի վերջ-III դարի սկիզբ:

Ակադ. Կոռնելի Կեկելիձեն այն կարծիքին է, որ այբուբենը կարող էր ծագել մ. թ. V դարում:

Ըստ որոշ հայ պատմիչների և Մաշտոցի կենսագիր Կորյունի՝ վրացական գրերի հեղինակը Մեսրոպ Մաշտոցն է (V դ.):

Վրաց հետազոտողները հայկական աղբյուրների վկայությունները համարում են հետագա ընդմիջարկում:

Այսպես թե այնպես, քրիստոնեական հավատի տարածումը, այն պետական կրոն հռչակելը և հատկապես գրերի ստեղծումը հսկայական դեր խաղացին վրաց կյանքում, մեծապես նպաստեցին թե՛ երկրի ազգաբնակչության մերձեցմանը, թե՛ պետության կազմում անջատողական տրամադրություն ունեցող փոքր ու մեծ իշխանների սանձահարմանն ու կենտրոնացմանը, իսկ քրիստոնեական աշխարհայացքի յուրացումը կանխորոշեց վրաց մշակույթի հետագա բնույթն ու բովանդակությունը, վրաց ժողովրդի

ազգային ինքնագիտակցության ձևավորումը: Սեփական գրերի ու դպրության արարումից հետո վրաց լեզուն բարձրացավ գեղարվեստական մակարդակի, ստանձնեց մայրենիի սուրբ առաքելությունը, դարձավ եկեղեցու, պետության և մշակույթի լեզու, պաշտպանական հզոր պատնեշ, սուր և վահան՝ ժողովրդի գոյապահպանության համար:

Վրաց լեզուն բաժանվում է զարգացման երկու շրջանի՝ հին վրացերեն (ընդգրկում է V-XI դարերը) և նոր վրացերեն (XII դարից մինչև մեր օրերը): Հնագույն այբուբենն ունեցել է 38 տառ և գրության երկու տեսակ՝ մրգլովանի (բոլորգիր կամ երկաթագիր, եղել է միայն մեծատառ, գործածվել է V-IX դարերում) և նուսխուրի (ինչպես անունն է հուշում, գրվել են միայն փոքրատառ): Վերջինիս գրությունը եղել է ձախից աջ, բայց տառերը թեքվել են աջից ձախ: Իր նախորդի համեմատ նուսխուրին արագագիր էր, տառերը կարող էին կցվել, բայց և այնպես դժվարանում էր գրողի աշխատանքը, ուստի XII դարից շրջանառության մեջ է դրվում նույն այբուբենի նոր տարբերակ՝ մխեդրուլին:

Վրացական այբուբենը
(մրգովականի, նուսխուրի և մխեդրուլի),
անունները և նրանց թվային արժեքները

შაბლ. რგო	Հին		Նոր	ასსსსმ სახელწოდება	ქსსსს რგვითი მნიშვნელობა	შაბლ. რგო	Հին		Նոր	ასსსსმ სახელწოდება	ქსსსს რგვითი მნიშვნელობა
	մրգլոսի մրგլոցն	սոսսսի նշխვր	մխտրոսի մեծրո				մրգլոսի մրგլոցն	սოսსსი ნშხვრი			

1	Ⴀ	Ⴁ	Ⴂ	Ⴃ	1	20	Ⴅ	Ⴆ	Ⴇ	Ⴈ	200
2	Ⴉ	Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	2	21	Ⴎ	Ⴏ	Ⴐ	Ⴑ	300
3	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ	Ⴕ	3	22	Ⴗ	Ⴘ	Ⴙ	Ⴚ	400
4	Ⴝ	Ⴞ	Ⴟ	Ⴐ	4	23	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ	Ⴕ	—
5	Ⴖ	Ⴗ	Ⴘ	Ⴙ	5	24	Ⴚ	Ⴛ	Ⴜ	Ⴝ	500
6	Ⴞ	Ⴟ	Ⴐ	Ⴑ	6	25	Ⴜ	Ⴝ	Ⴞ	Ⴟ	600
7	Ⴚ	Ⴛ	Ⴜ	Ⴝ	7	26	Ⴟ	Ⴐ	Ⴑ	Ⴒ	700
8	Ⴛ	Ⴜ	Ⴝ	Ⴞ	8	27	Ⴐ	Ⴑ	Ⴒ	Ⴓ	800
9	Ⴜ	Ⴝ	Ⴞ	Ⴟ	9	28	Ⴑ	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ	900
10	Ⴝ	Ⴞ	Ⴟ	Ⴐ	10	29	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ	Ⴕ	1000
11	Ⴞ	Ⴟ	Ⴐ	Ⴑ	20	30	Ⴓ	Ⴔ	Ⴕ	Ⴖ	2000
12	Ⴟ	Ⴐ	Ⴑ	Ⴒ	30	31	Ⴔ	Ⴕ	Ⴖ	Ⴗ	3000
13	Ⴐ	Ⴑ	Ⴒ	Ⴓ	40	32	Ⴕ	Ⴖ	Ⴗ	Ⴘ	4000
14	Ⴑ	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ	50	33	Ⴖ	Ⴗ	Ⴘ	Ⴙ	5000
15	Ⴒ	Ⴓ	Ⴔ	Ⴕ	60	34	Ⴗ	Ⴘ	Ⴙ	Ⴚ	6000
16	Ⴓ	Ⴔ	Ⴕ	Ⴖ	70	35	Ⴘ	Ⴙ	Ⴚ	Ⴛ	7000
17	Ⴔ	Ⴕ	Ⴖ	Ⴗ	80	36	Ⴙ	Ⴚ	Ⴛ	Ⴜ	8000
18	Ⴕ	Ⴖ	Ⴗ	Ⴘ	90	37	Ⴚ	Ⴛ	Ⴜ	Ⴝ	9000
19	Ⴖ	Ⴗ	Ⴘ	Ⴙ	100	38	Ⴛ	Ⴜ	Ⴝ	Ⴞ	10000

Մխեդրուլին ունի 33 տառ. սկզբնական շրջանում բաղկացած է եղել 40 նշանից: Պարբերաբար ենթարկվելով փոփոխությունների՝ վերջնական տեսք է ստացել XIX դ. 60-ական թվականներին, երբ նրա կազմից հանվել է յոթ տառ: Սրանով են տպագրվել վրաց գրականության հին, նոր և նորագույն շրջանի բոլոր երկերը: Տպագիր գրության մեջ մեծատառ չկա: Մրգլովանի և կոթխովանի գրատեսակները անվանել են խուցուրի (քահանայական, այսինքն՝ քահանայագիր) և գործածել են հոգևորականները, իսկ մխեդրուլին՝ աշխարհականները: Մեզ հասած վրացերեն առաջին գրավոր հուշարձանը վերաբերում է V դարին: Դա 1937 թ. Բոլնիսում հայտնաբերված արձանագրությունն է՝ փորագրված քարի վրա 492-493 թթ.: Վրաց ժողովուրդն ունի մատենագրական հարուստ հուշարձաններ: Հետագա դա-րե-րից պահպանված վրացերեն ձեռագրեր կան Թբիլիսիի, Օբսֆորդի, Քեմբրիջի, Գրացի (Ավստրիա), Սանկտ Պետերբուրգի գրապահոցներում և Երևանի Մատենադարանում: Պահպանվել են նաև եկեղեցական գրքեր՝ թարգմանված ասորերենից, հունարենից, հայերենից: Վրացերենով գրվել են վարքեր և վկայաբանություններ: Վրաց գրականության հուշարձաններն ստեղծվել են գիտակրթական բազմաթիվ կենտրոններում՝ թե՛ Վրաստանում և թե՛ նրա սահմաններից դուրս՝ Սիրիայում, Պաղեստինում, Հունաստանում, Բուլղարիայում:

X-XI դարերում գործել են Գելաթի (Արևմտյան Վրաստան) և Իդալ-թոյի (Արևելյան Վրաստան) ակադեմիաները: Ուսումնադիտական այդ կենտրոններում թարգմանված և գրված փիլիսոփայական, պատմական և գրական երկերը վկայում են, որ նրանց հեղինակները ստացել են անհրաժեշտ կրթություն, իմացել են բազմաթիվ լեզուներ, սերտ կապեր են ունեցել տարբեր երկրների խոշորագույն մտածողների հետ:

Վրացերենը իբերակովկասյան լեզվաընտանիքի հարավային (քարթվելական) ճյուղի հիմնական լեզուն է: Մյուս լեզվախմբերի կառույցում քարթվելականն զբաղեցնում է միջին դիրք: Այդ խմբի մեջ մտնում են նաև մեգրելերենը, ճաներենը և սվաներենը: Վրացի գիտնականները ենթադրում են, որ Ք. ա. II հազարամյակի սկզբներին գոյություն է ունեցել մեկ ընդհանուր լեզու, որը պայմանականորեն անվանվում է նախաքարթվելական: Աշխարհագրական և պատմական պայմանների ազդեցությամբ այդ լեզվի տարածման ոլորտում կազմավորվել է երկու հատված՝ արևելյան և արևմտյան՝ ամեն մեկն իր բարբառով: Արևմտյան տարածաշրջանի բարբառի հիման վրա ձևավորվել են սվանականը և կոլխականը, վերջինս իր հերթին բաժանվել է մեգրելականի և լազականի, իսկ արևելյան տարածաշրջանի բարբառի հիման վրա ձևավորվել է վրացերենը: Ներկայումս վրացերենը մայրենի լեզու է համարում ավելի քան երեք ու կես միլիոն մարդ՝ հիմնականում պատմական մարզերի (Քարթլի, Կախեթ, Իմերեթ, Գուրիա, Սամեգրելո, Սվանեթիա, Ռաճա, Մեսխեթ, Խսուրեթ, Փշավի, Թուշեթ, Խևի և այլն) բնակիչներ: Վրացիներ կան նաև Իրանում (XVII դարի I քառորդում գաղթեցրել է Շահ Աբասը) և Թուրքիայում (Լազիստան), բայց նրանց զգալի մասը չի պահպանել մայրենին: Հավատացյալ վրացիները հիմնականում քրիստոնյաներ են (ուղղափառ), մասամբ՝ մահմեդականներ:

Վրացիներն իրենց անվանում են քարթվելի, երկիրը՝ Սաքարթվելո, լեզուն՝ քարթուլի:

Վրացերենը Վրաստանի Հանրապետության պետական լեզուն է:

Ժամանակակից գրական վրացերենի հիմքում ընկած են Քարթլիի և Կախեթիի բարբառները. բարբառային տարբերությունները խիստ ընդգծված չեն: Ոճական առումով շատ չեն

տարբերվում նաև գրքային լեզուն, հեղինակային լեզուն, գիտական լեզուն, մամուլի լեզուն, առօրյա-խոսակցական լեզուն և այլն:

Իբերակովկասյան լեզուների այբուբենների մեջ հնագույնը և ամենախնայատիպը վրացականն է: Վրաց այբուբենն ստեղծվել է բաղաձայնների և ձայնավորների համար մեկ հնչյունին մեկ տառ սկզբունքով: Տառերի գրությունը ձախից աջ է:

Վրացական այբուբենում մեծատառ և փոքրատառ չկա. հատուկ և հասարակ անուններ բովանդակող բառերը, սկզբնահնչյունով թե ամբողջությամբ, գրվում են միևնույն ձևով ու եղանակով:

* * *

Վրացերենը հնագիր, կենդանի, գրավոր, աշխարհի առավել զարգացած լեզուներից է, ունի հարուստ բառապաշար, միօրինականացված քերականական կառուցվածք, «առավելագույնս բավարարում է քաղաքակիրթ մարդու վերացական մտածողության պահանջները» (Ն. Մառ): Ժամանակակից վրաց լեզուն ունի 28 բաղաձայն և 5 ձայնավոր:

Ձայնավորների դասակարգումը ხმოვანთა დახასიათება

	Առաջնալեզվային წინა რიგის	Միջնալեզվային შუა რიგის	Հետնալեզվային უკანა რიგის
Վերին բարձրացում მაღალი აწეულობა	ო – ჰ	--	უ – ու
Միջին բարձրացում საშუალო აწეულობა	ე – ლ	--	ო – ო
Ստորին բարձրացում დაბალი აწეულობა	--	--	ა – ა

Բառակազմության հիմնական եղանակներն են ածանցումը և բարդացումը. լայնորեն գործածվում են նախամասնիկավորումն ու վերջնամասնիկավորումը: Շեշտն ուժային է: Երկվանկ և եռավանկ բառերում շեշտակիի են դառնում առաջին վանկերը: Քառավանկ և ավելի վանկերով բառերում, ուժեղ շեշտից բացի, առկա է նաև թույլ շեշտ: Վրացերենը ձևաբանական կառուցվածքով կցական լեզու է. չնայած հայերենն էլ հարում է կցականին, բայց ծագումնաբանորեն նույն լեզվաընտանիքին չեն պատկանում, նախամայր լեզվից չեն սերում: Հայերենի համեմատությամբ տարբերություններ կան հոգնակիի կազմության, հոլովման և խոնարհման համակարգերում: Խոսքի մասերից առանձնապես հետաքրքիր և բավականին բարդ է բայը, որն ունի դեմքի, թվի, եղանակի, ժամանակի, սեռի, դարձույթի, կերպի և բազմաթիվ այլ կարգեր: Տարբերակվում են անցողական ու անանցողական, ստատիկ ու դինամիկ բայեր: Անցողական բայերի դիմաթվային խոնարհման մեջ արտահայտվում են և՛ սուբյեկտի, և՛ օբյեկտի դեմքերը, այսինքն՝ երկդեմ, եռադեմ բայերն արտահայտում են թե՛ ենթակայի և թե՛ խնդիրների (ուղիղ և անուղղակի) դեմքերը. այդ պատճառով էլ խոնարհումը բազմադիմային է: Բայի բազմադեմ լինելուց է բխում դարձույթ երևույթը. ներգործական բայն ունի չեզոք, ենթակայական և խնդրային դարձույթներ:

Առանձնանում է նաև կրավորական սեռը, որը երկու տեսակի է՝ շարժուն (դինամիկ) և կայուն (ստատիկ):

Շարահյուսության մեջ հատկանշական է անցողական բայի հետ գործածվող ենթակայի և ուղիղ խնդրի հոլովառությունը. ներգործական բայը համակարգում համաձայնեցնում է ենթակայի և անուղղակի խնդրի գործողությունները:

Նախադասությունն ունի պատմողական (երգատիվ)) կառուցվածք. գործողությունն անմիջապես իր վրա կրող խնդիրը դրվում է ուղիղ ձևով (անվանական հոլովով), իսկ տրամաբանական ենթական՝ պատմողական (երգատիվ) հոլովով: Ի դեպ, են-

թական դրվում է երեք հილქილ` ანქანასკან (იოქასკან), აქათ-
მოქასკან ს თრასკან` აქაქანასქორქად ქაქი სქოქ ს ქამას-
ნასქიქ: სქასაქათოქან მქე ქათქქი ქარასქარქს აქათ ს:

ქმასთაქანასკან ათოქმოქ თარქქრასქოქ ს ქნქაქორ ს
ანქონქ ათარქანსქრ` ანქრ ს ქრ: სქ ქაქქი ქამანასქა-
ქსაქქი ქონარქოქმსქქი მასქი სქოქსქი ხამასაქათასქან
ქაქოქ:

ქაქი ს ქრას აქოქქსსქრ **სომქერი და ქართოქლი ანქანქი**

ქაქასკან თაქაქი თათქრ. მქმათათ ს ქოქრათათ სომქერი ბქ-დქრ ასოქი მოქვქოქ და ნქსქერი	ქაქასკან თათქქი სქმონსქრ სომქერი ასოქს საქვქოქ	ქრას-კან თაქაქი თათქრ ქართოქლი ბქქოქ ასოქი	ქრას-კან თათქქი ანსქ სთქსქრ ქართოქლი ასოქს საქვქოქ	ქაქასკან ს ქრასკან თათქრ, ქოქაქი სომქერი და ქართოქლი ასოქი ჰრ ლქლქრად	ქრასკან თათქქი ქქვქაქაქი სთათქრ- დოქოქ ქართოქლი ასოქს საქრქოქოქ რასქოქ
Ա ա Բ բ Գ գ Դ դ Ե ե Զ զ Է է Ը ը Թ թ Ժ ժ Ի ի Լ լ Խ խ Օ օ Կ կ Հ հ	აქ բქ գქ դქ էქ զქ է ըქ թქ ქქ ինქ ქოქ ქს ბქ կქ հქ	ა ბ გ დ ე ვ ზ თ ი კ ლ მ ნ ო პ ჟ	ან (ან) ბან (ქან) გან (კან) დონ (ქონ) ენ (ენ) ვინ (ქინ) ზენ (კენ) თან (ქან) ინ (ინ) კან (კან) ლას (ქას) მან (მან) ნარ (სარ) ონ (ონ) პარ (აქარ) ქან (ქან)	ა - ა ბ - ბ გ - გ დ - დ է - զ - ზ է - ე ը - թ - თ ქ - ქ ინ - კ - კ ლ - ლ მ - მ ნ - ნ ო - ო პ - პ ჟ - ჯ	ა - a ბ - b გ - g დ - d ე - e ვ - v ზ - z თ - t, t^h ი - i კ - k ლ - l მ - m ნ - n ო - o პ - p ჟ - Z^v, zh

Զ ձ	ձա	ճ	ճայ (րաէ)	ձ - ժ	ճ - r
Ղ ղ	ղատ	կ	կան (սան)	ղ - ղ	կ - s
Ճ ճ	ճե	ժ	ժար (տար)	ճ - ֆ	ժ - t'
Մ մ	մեն	շ	շն (ուն)	մ - ծ	շ - u
Յ յ	հի	ջ	ջար (փար)	յ -	ջ - p, p ^h
Ն ն	նու	ժ	ժան (քան)	ն - ֆ	ժ - k, k ^h
Շ շ	շա	լ	լան (ղան)	շ - թ	լ - r
Ո ո	վո	ց	ցար (հար)	ո -	ց - g
Չ չ	չա	թ	թոն (շին)	չ - ֆ	թ - s ^v , sh
Պ պ	պե	բ	բոն (չին)	պ - Յ	բ - c ^v , ch
Ջ ղ	ջե	ց	ցան (ցան)	ջ - խ	ց - c, ts
Ռ ռ	ռա	ծ	ծոլ (ձիլ)	ռ -	ծ - ղ, dz
Ս ս	սե	ճ	ճոլ (ծիլ)	ս - կ	ճ - c'
Վ վ	վեվ	ֆ	ֆար (ճար)	վ - Յ	ֆ - c ^v
Տ տ	տյուն	կ	կան (խան)	տ - ժ	կ - x
Բ բ	բե	չ	չան (ջան)	բ - ճ	չ - ղ' d
Յ գ	ցո	Յ	Յայ (հաէ)	գ - ց	Յ - h
Ու ու	ու			ու - շ	
Փ փ	փյուր			փ - ց	
Ք ք	քե			ք - ժ	
Եվ կ	եվ			կ -	
Օ օ	օ			օ - օ	
Ֆ ֆ	ֆե			ֆ -	

* * *

Հնդեվրոպական հայերենը և ոչ հնդեվրոպական վրացերենը, ունենալով բառապաշարային և հնչյունական համակարգերի ընդհանրություններ (առաջինը արդյունք է աքքադերենից, ուրարտերենից, ասորերենից, հունարենից, պարսկերենից, լատիներենից, արաբերենից, ռուսերենից, թուրքերենից, ինչպես նաև մեկը մյուսից կատարված փոխառությունների, իսկ հնչյունական համակարգով հայերենը և վրացերենը գրեթե նույնն են. ինչը, իր հերթին, հայկական և վրացական ցեղերի տնտեսական և քաղաքական դարավոր շփումների հետևանք կարող է լինել), ունենան քերականական որոշ ձևերի նմանություններ և ընդհանրու-

թյուններ: Հետաքրքիր է, օրինակ, \$ (ֆե) հնչյունի բացակայությունը հին հայերենում և հին ու նոր վրացերենում, կամ էրգատիվ կառուցվածքը գրաբարում և հին ու նոր վրացերենում, լեզուները, ինչ խոսք, առանձնանում են ձևաբանական և շարահյուսական համակարգերով:

(დახურული მარცვალი)՝ ბევ-რი, ხალ-ხი, წიგ-ნი, თეთ-რი, ერ-თი, სახ-ლი. ჩერված იქნასკნერიონ ენդგბქად ქანსკერი ქასკ
են:

სიღაღაღ (სიტყვათა გადატანა): ჟრავგერენიონ თიიღა-
ღარბღ ხიქნასკანნიონ კასთარქიონ ჲ ქანსკათმან სკცქონსქი:
სიღაღარბი ქამანასკ აქსიქ ჲ აქახკანსქ ხესიქკალ კანნიონსქერი:

ა. სიღაღარბქ კარქიქ ჲ მქკან ამქიიღ ქანსქღ. სი-ნათღე
კამ სინათ-ღე, მო-წაღე კამ მოწა-ღე...

ბ. ღკანსაქიონსქერი მქღს ლღბ ქაღკაღკანღ სიღაქიქიქიონ ჲ
ხაღიიღ ქანსქ. ბე-ღურა, ქკეგ იღ ბეღ-ურა, ხე-ლოსანი, ქკეგ იღ
ხეღ-ოსანი...

გ. სქეს ღკანსაქიონსქერი მქღს კანს კკსკეს კიიღკაღბ ქაღკაღკან-
სქერი ხარმნიქს ქამქერი (ბღ, დღ, ზღ, ჟღ, ძღ, თბ, ვბ, ცბ, ჩბ, პე, ტე,
წე, ჭე, ცქ, ჩქ), კკკარკიონასკანს კანნიონსქერიგ ლქსქიქლქ კკს
ხიიქიონსკკკსკიიქიონსქერი ქიიქიიქიიქ ქი სიქიონს ანღკასქ:
ღანბნარარქიქ ჲ კკსკქიქი თიიღაღარბღ სი-ტეკა კამ სიტე-კა,
სიგოცბ-ღე კამ სიგო-ცბღე, და-წყნარეღული კამ დაწყ-
ნარეღული, ზა-გბღული კამ ზაგბ-ღული, მოთბ-რობა კამ მო-
თბრობა, მერ-ცხალი კამ მერცბ-ალი, და-ჭეღეთილი კამ დაჭე-
ღეთილი...

დ. ღი კარქიქ ხიარქიგ ქაქანსქ ნას ქკკსკანს ნაქკაღბანგ-
სქერი (ნაქკაქკკერი) მო-, შე-, ჩა-, გა-, გადა-, გადმო-, წა-, მი-: მო-
ვიდა, შე-ვიდა, ჩა-ვიდა, გა-ვიდა, გადა-ვიდა, გადმო-ვიდა, წა-
ვიდა, მი-ვიდა...

სიღაღარბი ქამანასკ ჲქკიი ქაღკაღკანსქერი ქაქანსქიონს
თეთ-რი, შემ-დგე, ბევ-რი, უბ-ვი, სოფ-ლის, ად-რე...

ე. სქეს ღკანსაქიონსქერი მქღს კანს მქ ქანსქ ქაღკაღკანსქერი,
იქკანსგ ქაქანსქიონს აღკასთ ჲ ქარო-ღური, კარქიქ ჲ ნას ქარ-
ოღღური...

Շ Ն Շ Տ ՄԱՅՅՈՒՆ

Ժամանակակից վրացերենում չկան երկար և կարճ ձայնավորներ, ուստի բոլոր ձայնավորները պահպանում են իրենց հնչյութային նշանակությունը: Օրինակ՝ ա-մա-შე-ნე-ბე-ლი, ლი-ტე-რა-ტუ-რა, მა-ტა-რე-ბე-ლი, გუ-შინ-დე-ლი, բազմական բառերում բոլոր ձայնավորները լավում են նույնքան պարզ և հստակ, որքան առանձին արտասանությամբ:

Վրացերենում յուրաքանչյուր բառ ունի մեկ շեշտ, բայց քառական, հնգական և ավելի վանկերով բառերում երկու շեշտ է՝ ուժեղ և թույլ կամ հիմնական և երկրորդական (երկրորդականը կոչվում է նաև համաշեշտ): Գործում են շեշտադրման հետևյալ կանոնները:

- ա. Միավանկ բառերն առհասարակ չեն շեշտվում.
- բ. Երկվանկ բառերում շեշտը դրվում է առաջին վանկի ձայնավորի վրա. ბა'მ-ბა, გო'-გო, და'-ნა, დე'-და, თი'-თი, ქა'-ლი, ფე'-ბი...
- գ. Եռավանկ բառերում շեշտը նույնպես ընկնում է առաջին վանկի ձայնավորի վրա. ქა'-ლა-ქი, სო'-ფე-ლი, მო'-წა-ფე, წი'-გ-ნე-ბი...
- դ. Քառական, հնգական և ավելի վանկեր ունեցող բառերում, հիմնական շեշտից բացի, նկատվում է նաև թույլ երկրորդական շեշտ, ընդ որում ուժեղ շեշտն ընկնում է բառի վերջից երրորդ վանկի ձայնավորի վրա, իսկ թույլ՝ առաջին վանկի ձայնավորի վրա. ა'დ-მა-შე-ნე'-ბე-ლი,

და'-წვრილ-მა-ნე'-ბუ-ლი, მა'-ტა-რე'-ბე-ლი, სა'-ლი-ტე-
რა'-ტუ-რო, თა'-ნა-მე-მა'-მუ-ლე, გა'-ერ-თი-ა-ნე'-ბუ-ლი,
ნა'ც-ვალ-სა-ხე'-ლე-ბი...

ყრავ ქეღის ოსი 33 ხსენის და ნოქნაჲს გჳრ: ჴსენისნერიჲ
28-ე რაჲაჲაჲს და, 5-ე' ჲაჲსაჲი: აჲ 33 ხსენიჲჲ 32-ე ართა-
სანოჲჲაჲ გრეჲს ამრეჲჲჲჲს ჲამდნსსიომ და ჲაჲერენი
ხსენისნერიჲ. ათანდსანოიმ და კასოკაჲს ე ხსენი: ყრავერ-
ნე ჴოსი და (და), ე (ეჲ), ი (იჲ), ი (იჲ), ი (იჲ), ს (სა), ჲ (ჲა) თათერე,
ჲაჲერენე' ე ხსენი (თათარაჲოჲოჲისნერიომ თრჲაჲ და (ჲ)
აჲაჲსანანჴანოჲ*: Პჲარანაჲი Პჲაჲიომ თოჲრაჲარ თთარ-
ნერიჲს ჲორიოჲი და თრჲიომ აჲ ხსენი ართასანელ Პრაჲს კი
ხსენისაჲაჲსგოჲი):

ყრავერენიომ Პრეჲიომ და რეჲი ჲაჲსაჲიონერი' ა-ა, ე-და (და),
ო-ი, Პ-ო (ი), უ-ი:

რაჲაჲაჲს ხსენისნერიჲს რთ ართაჲერმანს თეჲი რაჲან-
ჲიომ და ჲესოკაჲს ჲამერიჲ.

ჲრჲსაჲს (ბაგისმიერი)' ბ, პ, გ, მ:

ათამნაჲს (კბილისმიერი)' დ, ტ, თ:

ჲრჲსათამნაჲს (კბილ-ბაგისმიერი)' ვ:

ათაჴსაჲეჲჲს (წინანუნისმიერი) ძ, ც, წ, ჴ, ს, ნ, რ, ლ:

ჲესაჲეჲჲს (უკანანუნისმიერი)' ჴ, ჩ, ჴ, ჴ, შ:

ჲესაჲჲს (უკანასასისმიერი)' გ, კ, ჲ, ლ, ხ:

კასოკაჲს (ხახისმიერი)' ე*:

* Პ - ეელი (რეჲი), ევაჲი (რჲაჲი), ევაჲილი (რჲაჲიჲი), წეალი
(ბჲაჲი), ბაჲეჲი (რაჲარჲი), ეაჲაჲო (რარაჲი), ეიჲი (რჲიჲი):

საჲათათოჲიონერი.- ბაჲეჲი წეალში ეიჲინებს - რარარჲი
ბჲაჲი რჲიჲინეჲ (Პორთე ჲიომ კოკიომ და): ჴამთარში წეალი
ეიჲინებს- ჲამრაჲი ბჲაჲი რჲინეჲ (ღმთანე ჲორე სათიომ და)

կոկորդային (ხორხისმიერი)՝ Յ:

28 բաղաձայն հնչյունից 15-ը ձայնեղ է, 13-ը՝ խուլ:

Ձայնեղ բաղաձայններն են (մჟღერი თანხმოვნებია)՝ ბ, გ, დ, ვ, ზ, ლ, მ, ნ, ჟ, რ, დ, ძ, ჯ:

Խուլ բաղաձայններն են (ყრუ თანხმოვნებია)՝ თ, კ, პ, ს, თ, ფ, ქ, ყ, შ, ჩ, ც, წ, ჭ, ხ, ჰ:

Պայթական բաղաձայններն են (ფშვინვიერებია)՝ თ, ს, ფ, ქ, შ, ჩ, ც, ხ, ჰ:

Շփական բաղաձայններն են (მკვეთრებია)՝ პ, თ, ჭ, კ, ყ:

Պայթաշփականներն են (აფრიკატებია)՝ ძ, წ, ც, ჯ, ჭ, ჩ:

Ձայնորդներն (ონգային) են (ნარნარა)՝ ნ, რ, ლ:

Սուլական են (სისინაა)՝ ძ, ც, წ, ზ, ს:

Շչական են (შიშინაა)՝ ჟ, ჩ, ჭ, ჯ:

Վրացերենում ևս բաղաձայնական համակարգը եռաստիճան է՝ հինգ եռյակ՝ յուրաքանչյուրում երկուական խուլ և մեկական ձայնեղ հնչյուն:

ბ პ ფ	რ ყ ჟ
გ კ ქ	ყ ლ ზ
დ ტ თ	ჩ უ ზ
ძ წ ც	ღ ზ გ
ჯ ჭ ჩ	ხ ჳ ჴ

**ՀԱՅՅՈՒՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ծիրითადի ფონეტიკური წესები**

Վրացերենում կան փոխազդեցական հնչյունափոխության հետևյալ տեսակները.

1. առնմանում (ასიმილაცია)
2. տարնմանում (დისიმილაცია)
3. հնչյունի կորուստ (ზგერის დაკარგვა)
4. հնչյունի სოიւմ (კუმშვა//რედუქცია)
5. ღայნაქორი ხაითიւმ (კვეცა)
6. դրაփոխություն (ზგერის გადასმა)

1. **Առնմանում (ასიმილაცია)** այն երևույթն է, երբ մի հնչյուն ազդում է մեկ այլ հնչյունի վրա և նմանեցնում կամ մոտեցնում իրեն:

Գրում և արտասանում ենք՝ **შიშვილი**, փոխանակ՝ **სიშვილი**, **შიში**, փոխանակ՝ **სიში**, **ჭიმკარი**, փոխանակ՝ **(ბ)ჭისკარი** (ինչպես հայերենում՝ **գրողելը դարձել է սքողել, գփոփելը՝ սփոփել և այլն**):

2. **Տարնմանում (დისიმილაცია)** առնմանման հակառակ երևույթն է, երբ բառի մեջ ուրև հնչյուն, ազդելով մեկ այլ հնչյունի վրա, լրիվ կամ մասամբ դարձնում է իրենից տարբեր: Երբ ուրև հիմքի կամ արմատի ավելանում է բառակազմիչ -**ურ** ածանցը, և այդ բառի մեջ առկա է **რ** հնչյունը, կատարվում է տարնմանում: Վրաց լեզուն միևնույն բառում երկու **რ** չի հանդուրժում: Օրինակ՝ **კაც-კაც+ურ+ი**, **ქალაქ-ქალაქ+ურ+ი**, **სოფელ-სოფლ+ურ+ი**, **ინგლის-**

ინგლის+ურ+ი, რაყე რუსი-რუს+ულ+ი, ქიქიანასკ`
რუს+ურ+ი, ფრანგი-ფრანგ+ულ+ი, ქიქიანასკ` ფრანგ+
ურ+ი, ვაჭარი-ვაჭრ+ულ+ი, ქიქიანასკ` ვაჭრ+ურ+ი,
რეჟისორი-რეჟისორ+ულ+ი, ქიქიანასკ` რეჟისორ+ურ+ი...

უბნ წაბი ხიშიში კან ს` რ, ს` ლ, აყა -ურ აქცეცნენი
ნესკიში თარისანში თნეი ეი ინსნში: ორისასკ` ქართლი-
ქართლ+ურ+ი, პარალელი-პარალელ+ურ+ი, მორალი-მორალ+
ურ+ი, რელიეფი-რელიეფ+ურ+ი...

3. ზსკიში კიშიში (ზგერის დავარგვა) - მი ჯარე წაბიში
თნეი ე ინსნში ხსკიში კიშიში:

ა. წაბი მზე მი ქანსი წაბადანსი ათკიკიქანსი ნესკიში`
სახლთან - სახლ(ს)თან, ზიდაშვილი - ზიდა(ს)შვილი:

ორაყა კანთი ს-სი რსკიში ე ზ ს შ წაბადანსიქი ათაგ,
ნას აყი ნესკიში, ზრე ხანთე ე კაქი ორაყა ხილქასკან ქრ-
ჯაქიქიქიანსი გიქიქ. სოფელ(ს)ში, საბურავ(ს)ზე, მდინარე(ს)ში,
მთა(ს)ში, წყალ(ს)ში...

შანთიქიქი: ჯარახიქიქი თარქერასკიქი ხანარ`
ქრს თრასკან ხილქი ქრჯაქიქიქი, ზრკი კიქი წაბადან-
სიქი გიქიქიანსი ანხირაქეჯი ე: ორისასკ` ფასი-ფა-სს, დასი-და-
სს, თასი-თა-სს, გენიოსი-გენიო-სს, დეფისი-დეფი-სს, ზეიმი-
ზეი-მმა, შხამი-შხა-მმა, ორეი-ორე-მმა, ვახშამი-ვახშა-მმა, გვამი-
გვა-მმა, თეფში-თეფ-ში, შიში-ში-ში, მარში-მარ-ში...

რ. უბნ წარე წაბიში ზრკი მიხათესასკი კიქი წაბადანსი კა,
მსკი რსკიში ე: ორისასკ` ცი-ს-სარტყელა, ტანი-ს-სამოსი (ზრკი
ნესკიში ე რსკიში ე ს-ს):

გ. რსკიში ე ნას ა ბანაქიქიქი ნაქიქიქი სი ხაგორიქი 3-ს:
ორისასკ` 3-ავკური (ხ-აქიქიქი), 3-ავქაში (ხ-აქაქი), 3-აზარფე-
შა (ხ-აქარქიქი), 3-არისა (ხ-არქიქი), 3-ალბათ (ხ-აქარქი), 3-

ასავი (h-ასასი), ჰ-უნარი (h-ინარხი), ჰ-ალალი (h-ალაქი), ჰ-არამი (h-არამი), ჰ-ამბავი (h-ამფაქი), ჰ-ეჟიმი (h-ეჟიმი), ჰ-ეჟიმბ (h-ეჟიმაქი), ჰ-არამზადა (h-არამადა), ჰ-ამქარი (h-ამქარი), ჰ-აუზი (h-აუზი), ჰ-აბგა (h-აბგა), დაზგა-ჰ (ჰადა-h) და აქ: ზნათქვეყნი, ორ ხაყერენთი თელი ჰ ირნესე ხასათას ერსიქ, აქსინჰ ა დაქსაქორიქ ათაჲ ჰქარქქაბ და მჲ ჯარჲ აქ ქათერი სკდომი აქლავს ჰ h-ააა, h-არქ, h-ანჲ, h-ასას, h-ამქარ, h-ადარქიჲ, h-ალა, h-არამ, h-არადა, (ჰადა+h) და აქ, თარქერიქონი აქ ჰ, ორ იქაბ ქორ ქათერი თარქერი ჰქერი են დრადესთი ქეონსერი. ორანჲ ქიქათორიქონი են ს' ხაყერენთი, ს' ქრავსენთი, რაჲ ჰხე ხაყერენთი დორბადთი են რარქათნერი, ერქენ ჰ ათორქ-ქოთასკვასანი და რსქლქიქენ აქიქიქი, ააა ქრავსენთი აქ ქათერი «დორქი» დრასანი და ს ოქინასქანავქაბ და დრასანი ქრავსენიქი ხამარ:

ჲ. ოთარ ქეონსერიქი მოსერენიქი მქიქიქი ქიქათორქი ქათერი, ორნსთი ათქა ჰ ერქი მქანსანი რაქადან, ᰁქს ქანთი, მქს რსქთი ჰ: ოქინასქ კოლქქიქი, პროგრამა, გრამატიკა, კომუნისტი, აკორდერი, ალერორი, ალიტერაცი, ანქსია, ანოტაცი, ᰁზონქტი, დოლარი, ᰁზოზიქია...

ო ს უ დაქსაქორსერიქი ათაჲ რსქთი ჰ ვ-ნ: ოქინასქ ფზვი-ფზური, ტყავი-ტყაოსანი, ნათესავი-ნათესაური, მოსკოვი-მოსკოური, ჰივოდა-ჰიოდა, თავი-მეთაური-სათაური და აქ:

4. ზსქიქი ათიქი (კუმზვარედუქიქი) აქ ერსიქს ჰ, ერქ დქასქანსერიქი ᰁქქქსანი ქანსასქ სქოასანი, დორბქასანი და აქარადქასანი ᰁქქქსერიქი თელი ჰ ირნსთი ᰁქქი ა, ე, ᰁ დაქსაქორსერიქი ათიქ: ოქინასქ ზამთარი-ზამთრის-ზამთრით-ზამთრად; ფანქარი-ფანქრის-ფანქრით-ფანქრად; ქათამი-ქათმის-ქათმით-ქათმად; ნაბადი-ნაბდის-ნაბდით-ნაბდად; კედე-ლი-

ԻՄԱՍՏԱԶԱՏԻՉ ՀՆՁՅՈՒՆՆԵՐ

აზრის გამომყოფი ასოები

თ - ტ თარი - ტარი թարի - տարի (թառ- կոթ) თარო- ტარო թարո - տարո (դարակ- կողր) ჩითი - ჩიტი չიթი - չիտի (չիթ - թռչնակ)	წ - ც წურავს - ცურავს (ბուրակ - გუրակ) (քამიւմ է - լողում է) წელი - ცელი (տարի - գերանդի)	კ - ქ კარი - ქარი կარი - քარი (դուռ- քამი) კუდი - ქუდი ლილი - քილი (აიღ - գլխარկ) კულა - ქულა) ლილა - քილა (ლილა - მისაძიორ) კერა - ქერა ლერა - քერა (ფაქს - շիկահեր) კეცი - ქეცი ლესი - քესი (საძეს ზაძეს - გინჯ)
ჭ - ჩ ჭალა - ჩალა ჯალა - ჯალა (აქორას - դარმან) ჭია - ჩია აჩა - ეჩა (აჩაბ - გაბაბ) ჭირი - ჩირი აჩრი - ეჩრი (ფაქ - ეჩი) მეჭეჭი - მეჩეჩი	პ - ფ პაპა - ფაფა (ყაყაქ - ეჩი) ყაყა - ფაფა პაქტი - ფაქტი ყაფთი - ფაფთი (դაქნაფი - ფაფა) პური - ფურ ყორი - ფორი (ფა - ეჩი) იპარავს - ფარავს	გ - ღ გვარი - ღვარი გლარი - ეღარი (აგგანონ - ხეღეღ) გოჯი - ღოჯი გოჯი - ღოჯი (მასონაყა - ბანიქ) გონიერი - ღონიერი გონიერი - ღონიერი (ქესღეღ - გორეღ) გომი - ღომი

მნძნძი - მნჯნჯი (გოტონოს- ბანბათოს)	ჩყარაჲს - ჩჲყარაჲს (გოჲანოს ლ-ბანბოს ლ)	გომჲ - გომჲ (გომ - ჳიჲ) გუგუნი - ლუღუნი გოგონჲ - გოგონჲ (გოგონ- გონგონჲ)
კ - ყ კივილი - ყივილი კიჲიჲი - რიჲიჲი (დჲ - აჲოჲოსჲ) კეჲ - ყეჲ კეჲ - რეჲ (ბიბჲს - ჲაჲ) კივილი - ყივილი (კიჲიჲი - რიჲიჲი) მსკიჲ - კიჲიჲ კაკანი - ყაყანი კაკანი - რაკანი (კჲკიჲ - გიბიჲ)	ქ - ყ ქველი - ყველი ქჲსჲ - რჲსჲ (კარესკი - აჲსჲ) ზ-ს ზოლი - სოლი გიჲ - სიჲ (გი - სჲ) ზარი - სარი კარჲ - სარჲ (კანგ - გჲ) ნეზვი - ნესვი ნეჲჲ - ნესჲ (ჲგ ჲიგ - სიჲ)	ყ - ხ ყელი - ხელი რჲსჲ - ჲსჲ (კიჲიჲი - ბიჲ) ყავი - ხავი რჲსჲ - ჲჲსჲ (აგჲჲ-გოგონჲ ჳიჲ) ყმა - ხმა რჲს - ჲს (ბიჲ - ბჲ) ყან - ხან რჲს - ჲს (არჲ- რარჲჲჲ)

ՈՒՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Յարտադրություն

Գոյություն ունի ուղղագրության երեք սկզբունք՝ հնչյունական, ձևաբանական և պատմական (ավանդական): Ուղղագրության հարցերը վճռելիս առաջնորդվում ենք այս սկզբունքներով: Երեք սկզբունքներից միայն մեկը երբեք չի դրվում որևէ լեզվի ուղղագրության հիմքում, սակայն դրանցից մեկը կարող է գերակշռող դեր ունենալ այս կամ այն լեզվում: Օրինակ՝ ռուսերենում գերակշռում է ձևաբանականը, անգլերենում՝ պատմականը (ավանդական), հայերենում՝ հնչյունականը, վրացերենում նույնպես գերակշռում է հնչյունական սկզբունքը:

Որոշ լեզուների ուղղագրական կանոնների համաձայն՝ արտասանությունը շատ հեռու է գրությունից (օրինակ՝ անգլերենում), այլ լեզուներում, հակառակը, արտասանությունը շատ մոտ է գրությանը (ինչպես, օրինակ, հայերենում և վրացերենում, բայց վրացերենում ավելի, քան հայերենում), պատճառն այն է, որ յուրաքանչյուր լեզու ունի ուղղագրության միայն իրեն բնորոշ կանոնները:

ա. Հնչյունական. Ըստ հնչյունական սկզբունքի՝ գրությունը պետք է համապատասխանի արտասանությանը, այսինքն՝ բառը պետք է գրվի այնպես, ինչպես արտաբերվում է:

Վրացերենում բառերի զգալի մասը գրվում է հնչյունական սկզբունքի համաձայն: Ըստ այդմ՝ գրում ենք *օա*, *ձա*, *ձեձա*, *ձաձա*, *ձաձա*, *ձաձա* և տասնյակ հազարավոր այլ բառեր:

Հնչյունական սկզբունքը խախտվում է, եթե բառը գրելու համար անհրաժեշտ որևէ տառ չունի հիմնական հնչյունային նշանակություն: Օրինակ, երբ ասում ենք յերձցւո, մԅգաճո, յոԅոճա, ո, ս և ճ տառերը բերված բառերում հանդես են գալիս իրենց հնչյունական ոչ հիմնական իմաստով:

Այժմ Յ-ի գրությունը կանոնակարգված է հետևյալ կադապարներում. Յւոԅարո, Յւաձԅ, Յւսաճճճճճճ և այլն: Ն-ից առաջ Յ-ն չի լսվում, հետևաբար, այս բառերի գրությունը ևս շեղում է հնչյունական սկզբունքից:

բ. Ճևաբանական. ըստ այս սկզբունքի՝ բառի գրության մեջ պետք է նկատվի նրա Ճևաբանական կազմությունը (անկախ այն բանից, թե ինչպես ենք արտասանում այդ բառը):

Այս սկզբունքով են գրվում Ճաճ, Ճաձԅ, Ճաձան, յոԅոճւո, Տաճԅԅ և բազմաթիվ այլ բառեր: Մյանց մեջ հնչյունական սկզբունքը խախտված է: Լսվում է՝ Ճաճ, Ճաձԅ, Ճաձան, յոԅոճւո, Տաճԅ: Ըստ Ճևաբանական սկզբունքի՝ Յ-ից առաջ Յ գրվում է Յւոԅարո, Յւաձԅ, Յւսաճճճճճճ, Յւճԅԅ, ճաճճճճ և բազում այլ բառերում: Յ-ից առաջ Յ-ն չի արտասանվում, բայց գրվում է, որպեսզի առաջին դեմքի ձևը տարբերվի երկրորդ դեմքի ձևից (Յւաձԅ-ասացի ես, բայց Յւաձԅ-ասացիր դու):

գ. Պատմական (ավանդական). ըստ պատմականության սկզբունքի՝ ճիշտ է բառի այնպիսի գրությունը, որը տվյալ լեզվի ուղղագրության մեջ հաստատվել է պատմականորեն՝ ավանդաբար: Օրինակ՝ լսվում է մԅգաճո, բայց, համաձայն պատմական սկզբունքի, գրվում է մԅգաճո: Այս բառի գրության մեջ էլ խախտված են հնչյունական և Ճևաբանական սկզբունքները:

Վրաց լեզվում կա նաև պարագայական հոլով, որի վերջավորությունն է -աճ կամ -ճ. յաճ-աճ, յարճ-աճ, յոԅ-ճ, յոԅ-ճ և այլն: Թեև հիշյալ բառերում ավելի ո է լսվում, քան ճ: յարճաճ,

ՆԱԽԵԼՆԵՐ ԲԱՌԵՐԻ ՎԵՐՋՈՒՄ ԳՐՎՈՒՄ Է ՈՇ ԹԵ ԱՐՏԱԲԵՐՎՈՂ Ժ-Ն, ԱՅԼ
Ը, ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ԱԿՏՈՄԱՎԱՆՊԱՏԱՆԱՆ ՍԿԳՐՈՒՆՔՐ ԽԻՄՆՎՈՒՄ Է ԱՆԳՅԱ-
ԼԻ ԳՐՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ, ԽԱՉՎԻ ՀԻ ԱՌՆՎՈՒՄ ՆՐԱ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹՅՈՒՆՐ:

ՊԱՐԱԳԱՅԱՏԱՆԻ ձՆԵՐԻ ԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱԿԽԱՆՎԱԾ Է ՆԱՆ
ՁՆԱԲԱՆԱՏԱՆԱՆ ՍԿԳՐՈՒՆՔՐ, ՍԱՏԱՅՆ ԽԱԽՏՎԱԾ Է ԽՆՅՈՒՆԱՏԱՆՐ:

ԻՆՉԱԼԵՍ ՏԵՍՆՈՒՄ ԵՆՔ, ԲԱԳՈՒՄ ԲԱՌԵՐԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ
ԽԻՄՆԱՏԱՆՈՒՄ ԱԿԽԱՆՎԱԾ Է ՄԵԼ ՍԿԳՐՈՒՆՔ, ԽԱԳՎԱՊԵՂ՝ ՆԱՆ
ԵՐԼՈՒՐ, ԲԱՅԵՆ ՈՇ ԵՐԲԵՔ ԵՐԵՔՐ ՄԻԱՍԻՆ:

ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ Լექსიკოლოგია

Եթե հայերենում առանձնացնում ենք լիქմաստ և սպասարկու բառեր, ապա վրացերենում բառերը նախադասության մեջ ըստ իրենց իմաստի բաժանվում են երկու տեսակի՝ ինքնուրույն (დამოუკიდებელი) և ობანդასკ (დამხმარე): გუშინ წიგნის მაღაზიამ საშუალო სკოლის მეათე კლასის სომხური ლიტერატურის ისტორიის ახალი სახელმძღვანელო მიიღო: Այս ნაխაդასიუქანს მსგ კა თასინერეք բაი, ირინე ნაխაդასიუქანს ან-დამსნერ են և იოსნს ინქნოიოქანს იმასთ: კარგი იქნებოდა, ხვალ რომ თეატრში წავსულიყავი, მაგრამ შეიძლება დრო არ მქონდეს: Այս ნაխაդასიუქანს მსგ ენդგბქად ბაიერნ ობანდასკ են:

ԱՐՄԱՏ, ՀԻՄՔ, ԱԾԱՆՑ ծիր, ფუბე, აფიქსი

Արმათ (ծირი) - Բառերը վրացերենում ըստ կազմության լինում են ածանցավոր և ոչ ածանցավոր: Ոչ ածանցավոր են, օրինակ՝ *დედა*, *მამა*, *კაცი*, *ძმა*, *მზე*, *მთვარე*, *ხე*, *სოფელი*, *ქალაქი*, *სტუდენტი*, *ლექტორი*: *კაც-ი* (մարդ) բառից հնարավոր է կազմել հետևյալ բառերը՝ *კაც-ურ-ი-მარդკაყին*, *კაც-თმოყვარე-მარդკასერ*, *კაც-თმობულე-მარդკათყაგ*, *კაც-მრავალი-բადკամարդ*, *უ-კაც-ური-ანმარդკაყნակ*, *სა-კაც-ობრიო* համամարդկային, *კაც-ობრიობა-მარդկություն*, *კაც-ურად-მარդკაყնორեն*, *კაც-ის-მკვლელი-მარդკასყան*, *კაც-ისმჭამელი-მარդკակեր*: Այս տարիմաստ բառերի արმათն է *კაც*, որը իմաստային բաղադրիչների չի բաժանվում:

Հիմք (ფუბე) - Հիմքը վրացերենում բառի այն մասն է, որը թեքման ժամանակ փոփոխության չի ենթարկվում, օրինակ՝ *სახლ-ი* (տուն) բառի մեջ *հիմքն* է *სახლ*, *ი-ն*՝ ուղղական հոլովի վերջավորությունը: *დედა-მ* (մայր) բառի մեջ *հիմքն* է *დედა*, *მ-ն*՝ պատմողական հոլովի վերջավորությունը, *ძმა-ს* (եղբայր) բառի մեջ *հիմքն* է *ძმა*, *ს-ն*՝ տրական հոլովի վերջավորությունը:

Հիմքը կարող է լինել՝ *ყարգ* (მარტივი), *ածանցավոր* (წაწარმოები) և *բարդ* (როული).

ա. *Պարզ* է, եթե *հիմքը* կազմված է միայն մեկ արմատից՝ *დედა*, *მამა*, *კაცი*, *გოგო*, *ვაჟი*, *ქალი*...

ოფესორ-ო-აჟიფესორასკან: სახა სოჟს არმასოჟქ რათერჟი მჟ
სამჟოღ ჯარჟ` შლოს: იშლოს, უშლოს, იშლება, ეშლება,
აშლევინებს, გაშლილი, გასაშლელი, აშლოს, წაშლოს, მოშლოს,
გადაშლოს, გადმოშლოს...

რაჟი მსე ჟარიოჟ ჟ ჟინჟ მჟ ჟანჟი საჟასადასე ს მჟ ჟანჟი
ჟლერჟადასე. და-სა-თა-ურ-ებ-ულ-ო ჟლერსაჟჟჟადა, და-სა-ბუთ-
ებ-ულ-ო ჟინსაჟჟჟადა, და-რწმუნ-ებ-ულ-ო ჟაჟასათაჟადა,
და-რწმუნ-ებ-ა- ჟაჟინჟინჟ, და-რწმუნ-ებ-ოთ- ჟაჟასათჟადა,
ჟაჟინჟჟადა), მა-ტარ-ებ-ელ-ო ჟინაჟჟ, არა-სრულ-წლ-ოჟნ-ებ-ო-
ასეჟაჟასაჟასნერ ს აჟს:

ჟერჟადა ოჟინასკნეროჟ ნოჟიჟ დასერჟ რათერჟი არმასინერს
ჟს, ჟჟაჟიჟ დასერჟ` საჟასადასეგნერჟ ჟამ ჟლერჟადასეგნერჟ:

ჟრასერჟნჟი ადასეგნერჟ ჟამაჟასათაჟასჟანოჟ ჟს ჟაჟერჟნჟი
ჟოჟასკანასკერო, ადასკანასკერო ს მასკჟაჟასკერო ადასეგნერჟს:

ოჟინასკ` წოგნ-ო (ჟიჟჟ) რათიჟ ჟარიოჟ ჟსჟ ჟაჟმჟ

წოგნ-ო-ერ-ო	ჟრასკჟ
წოგნ-აჟ-ო-	ჟრჟოჟსკ
უ-წოგნ-ურ-ო	ასეჟრასკჟ
უ-წოგნ-ურ-ობ-ა	ასეჟრასკჟოჟოჟოჟ
სა-წოგნ-ე	ჟრასჟასაჟარას
წოგნ-სა-ცავ-ო	ჟრასჟასაჟიგ
წოგნ-ოერ-ებ-ა	ჟრასკჟოჟოჟოჟ

მე-ე, სა-ე, სა-ო ჟაჟასკჟჟადა საჟასადასე-ჟლერჟადასეგნერჟ
ჟაჟინოჟ ჟს ჟჟაჟინჟ, არჟჟჟ, აჟასკანჟოჟოჟოჟ ჟამ ჟლერა-
ჟეროჟოჟოჟ გოჟგ ოჟიჟ ჟოჟასკანსერ.

მე-ე:

მე-პურ-ე	ხაგჳიქი
მე-ბაღ-ე	აყცეყან
მე-ნავ-ე	ნაქაქარ
მე-ნახირ-ე	ნაქარაყან
მე-მანქან-ე	მექენაქარ
მე-თევზ-ე	ბქნორ
მე-დროშ-ე	ეროქასქიქ
მე-მკვიდრ-ე	ქათანქორქ
მე-ნახშირ-ე	აბქახათ
მე-ღვინ-ე	ქინექორბ

სა-ე:

სა-მელნ-ე	ქანაქამან
სა-ქათმ-ე	ხაქანოგ
სა-ღვინ-ე	ქინექაღ ჳერექი (ქაღი)
სა-სიმინდ-ე	ხექათაგორენქი იაღთ
სა-საუზმ-ე	ნაქაღაღარან
სა-ურმ-ე	საქაღანა
სა-სახლ-ე	აქალათ
სა-ცოლ-ე	ხარანაგო

სა-ო:

სა-პროფესორ-ო	აქოქსორასან
სა-სადილ-ო	ღაღარან
სა-ავადმყოფ-ო	ხიქანოგ
სა-შუალ-ო	მიქნასქარქ
სა-ჯარ-ო	ხანრაქინ
სა-სწავლ-ო	ოოთომასქან
სა-დურგლ-ო	ათათღაქორბარან

სა-მკითხველ-ო	ღწერეგარან
სა-სურსათ-ო	აწერაყინ
სა-ხალხ-ო	ძიოდირეასკან
სა-წარმო-ო	არეჟინაწერასკან
სა-ბავშვ-ო	მანსკასკან
სა-სკოლ-ო	ეყრეგასკან

ნა-არ: ზოცე ზ თაქი ნრსე რანსი` ჯინოქიან, კათოიქი ს
აყსი თსე:

ნა-სოფლ-არ-ი	ყიოდასთელი
ნა-ქალაქ-არ-ი	ქაღაქასთელი
ნა-ბაღაზ-არ-ი	ქითასთელი/არით(აქაყრ)
ნა-ბუდ-არ-ი	რნასთელი
ნა-ჭაობ-არ-ი	ჯახჯასთელი
ნა-ტახტ-არ-ი	გახასთელი
ნა-სახლ-არ-ი	თნასთელი

უ-ო, უ-ურ-ი/ულ-ი (-ან, -თ, -ეძ) ადანსენეოდ კადმქიონ ზნ
ძქსთასკან ქმასთოდ ადასკანსერ: წასთასქასნიონ ზნ ქინჯაქსი⁶
ხარგინ.

უ-ცოლ-ო (ცოლ-ი)	უ-ხელ-ო (ხელ-ი)
უ-მარილ-ო (მარილ-ი)	უ-ეზ-ო (ეზ-ო)
უ-კბილ-ო (კბილ-ი)	უ-აზრ-ო (აზრ-ი)
უ-მთვარ-ო (მთვარ-ე)	უ-მზე-ო (მზე-ო)
უ-საზღვრ-ო (საზღვარ-ი)	უ-გულ-ო (გულ-ი)
უ-ბედ-ურ-ი (ბედ-ი)	უ-ფერ-ულ-ი (ფერ-ი)
უ-გემ-ურ-ი (გემ-ი)	უ-პატრონ-ო (პატრონ-ი)

Նույնիմաստ մակբայներ կազմելիս ավելացնում ենք -ը վերջածանցը. **Մ-ցոլո-ը, Մ-գջոլո-ը, Մ-գջոլո-ը.** սրանք էլ պատասխանում են ինչպե՞ս հարցին (հմտո՛ւ. **քարցի** և **քարցած**).

-**ա** (-իկ, -ուկ) նվագական, փաղաքական
քաց-**ա** (քաճարա քացի, մարդուկ),
ցեղն-**ա** (քաճարա ցեղն, ձիուկ),
դեղդոֆաղ-**ա** (քաճարա դեղդոֆաղ, տիկնիկ)

-**օջո** (-իկ) կազմում է հատուկ և հասարակ անունների նվագական, փաղաքական ձև.

ջահ-օջո (Վասիկ)	դեղ-օջո (դեղիկ)
ճատ-օջո (Դաթիկ)	ձամ-օջո (մամիկ)
տամր-օջո (Թամրիկ)	ձիթ-օջո (բիծիկ)
ձա-օջո (Մաիկ)	ձամ-օջո (ձամիկ)

-**ղ** (-ցի) ցույց է տալիս անձի որտեղացի լինելը.

ժաղաղ-ղ-օ	քաղաքացի
սոֆղ-ղ-օ	գյուղացի
երեցն-ղ-օ	երևանցի
քարոց-ղ-օ	վրացի
տնիկ-ղ-օ	թբիլիսցի

-**ր** (-ական, հոմանիշը՝ -ային) ցույց է տալիս մի բանի կամ մեկին պատկանող՝ վերաբերող իմաստ:

մշտն-ր-օ	հայրենական
նշտն-ր-օ	ուսանողական
նոյն-ր-օ	հայկական, հայերեն
նշտն-ր-օ	իտալական, իտալերեն
նոյն-ր-օ	գյուղական

ქალაქ-ურ-ი	քաղաքային
ადამიან-ურ-ი	մարդկային

Այն բառերում, որոնց հիմքում կա რ, -ურ აծանց ավելանա-
լու դեպքում տեղի է ունենում տარნմանում, ს -ურ-ը դառնում է -
ულ.

ქართ-ულ-ი	ქრავასკან, ქრავებენ
რუს-ულ-ი	რუსასკან, რუსებენ
მზატვრ-ულ-ი	გელარქესთასკან
ფრანგ-ულ-ი	ჭრანსიასკან, ჭრანსებენ
ლაშქრ-ულ-ი	ღისქორასკან

-ეთ (-սთან) გოյეგ է თაქჲა ზეკჲრ` სომხ-ეთ-ი (Հայաստան),
რუს-ეთ-ი (Ռուսաստան), სპარს-ეთ-ი (Պարսկաստան), ტაჯიკ-
ეთ-ი (Տաջիկստան), ჩინ-ეთ-ი (Չինաստան), უზბეკ-ეთ-ი (Ուզ-
բեկստան), საფრანგ-ეთ-ი (Ֆրანსիա), მონღოლ-ეთ-ი (Մոնղո-
լիա), ს აქუნ:

-იან, -ოსან, -ოვან, -იერ (-აქორ, -აქետ, -კჲრ) აծანგნებრ
გოյეგ են თაქჲა მჲ რან ուნეგო, որსე რანოქ ობოქად გოյასკან-
ნებ.

-იან: ფულ-იან-ი	ქოთ ուნეგო` ქოთასებ` ქოთაქორ
ყურ-იან-ი	ასკანგ ուნეგო
ცოლ-იან-ი	კჲნ ուნეგო თოღამარე` კანამარე
ქმრ-იან-ი	ამოიսჲნ ուნეგო კჲნ` არამარე

-ოსან:

ხუთ-ოსან-ი	გებრადანგჲს, ჲინგებოქ სოქოროქ
წვერ-ოსან-ი	მოქოიքაქორ
ჯვარ-ოსან-ი	ქაჯაქორ, ქაჯასკჲრ
მანდილ-ოსან-ი	ლასკაქორ` თიქჲინ

ქუდ-ოსან-ი	գլխարկավոր՝ տղամարդ
სამ-ოსან-ი	երեքნერიქ (միჯასკ) սովորող

-იერ:

წიგნ-იერ-ი	գրագետ
წეს-იერ-ი	կանոնավոր
კანონ-იერ-ი	օրինավոր
წუთ-იერ-ი	րոպեական
ზომი-ერ-ი	չափավոր
მადლ-იერ-ი	երախտագետ / եრაխտավոր
მშვენ-იერ-ი	ხრავაქ
ხნ-იერ-ი	თარეგ (თარիքավոր)

-ოვან:

ყვავილ-ოვან-ი	ծաղկավոր
ძალ-ოვან-ი	ուժեղ
კლდ-ოვან-ი	ძაყოთო

-ობა, -ება (-იუქონს) აბანგნერქ კადმომ ზნ վերացական գოյასკანსერ.

ბედნიერ-ება	երջանկიუქონს
პატიოსნ-ება	აզնվիუქონს
ძლიერ-ება	գորიუქონს
ჩასუქ-ება	գիրիუქონს
ჭემბარიტ-ება	ճմարտიუქონს
მტრ-ობა	թշնամიუქონს
ძმ-ობა	եղբայრიუქონს
ამხანაგ-ობა	ընկերიუქონს
ახალგაზრდ-ობა	երիտասարდიუქონს
მეგობრ-ობა	բարեկամიუქონს

-ნარ-ით (თარნმანთიმოქ` ნალ) გოიეგ ზ თაქიხა ირსე ქანოქ
აოთათ თნე.

ბუჩქ-ნარ-ი	ბუჩქით
ფიქვ-ნარ-ი	სოჭით
ვერხვ-ნარ-ი	საღამაქით
ნაძვ-ნარ-ი	ნესნით
ქვიშ-ნარ-ი	საქაღით
მაყვლ-ნარ-	მეჭით

მხატვრული
მორფოლოგია
ხის სტრუქტურა
მეტყველების ნაწილები

ხის ძირითადი ნაწილები.

ფესვი (არსებითი სახელი)-დედა, კაცი, სახლი, მდინარე, ქვა, სიცოცხლე, სილამაზე, ინჟინერი, მასწავლებელი, მოსწავლე, მდინარე...

სტრუქტურა (ზედსართავი სახელი)-თეთრი, წითელი, მაღალი, დაბალი, დიდი, პატარა, მსუქანი, მწარი, ლამაზი, უშნო, მშვენიერი, კარგი...

მხატვრული (რიცხვითი სახელი)-ერთი, ათი, ჩვიდმეტი, ოცი, ორმოცი, სამოცი, ოთხმოცდაათი, ასი, ათასი, ასიათასი, მილიონი...

ხის (ნაცვალსახელი)-მე, შენ, ის, იგი, ჩვენ, თქვენ, ისინი, ვინ, რა, რომელი, რამდენი, ჩემი, შენი, ჩვენი, თქვენი, მისი, მათი...

ფესვი (ზმნა)-ვწერ, ვკითხულობ, დავდივარ, წევს, ჰამს, სვამს, მღერის, მიდის, მოდის, წავიდა, მოვიდა, უკრავს, ალაპარაკებდა, ასწავლის...

სტრუქტურა (ზმნისხვედრა)-გუშინ, ხვალ, ზევით, მარჯვნივ, წინ, უკან, საიდანაც,

ხის (თანდებული)-ში, -ზე, -კენ, -თან, -შუა, -ვით, -შორის, -გამო...

ყაღ (კავშირი)-და, ან, თუ, ანუ, რომ, მაგრამ, როცა, რომელიც...

უსასრულო (ნაწილაკი)-ხოლმე, ვერ, ვე, ღა, არ, კი, ცა, ოდე, აღარ, ნუ...

მსახურით (შორისდებული)-აუ! ახ! აჰ! ბა! ეჰ! ვაჰა! ვიშ! ოჰ! ოხ! უი! ჰეი!...

გიმნაზის ასობის არსებითი სახელი

გიჟასკანს კასმ გიჟასკანს ანთონს კიჯკლიამ ნს აჟნ ჟილირ ჟათერღ, ირინჟ გიიჟ ნს თაქიჟ თარჟერასკად ათარკანსერ ს ათარკა-
ჟაგდკად ჰასკაგოქიონსნერ (მარო, გჰიჟ, ჟიჯონს, ბჰბნსასკ, ჟა-
ჯიქიონს, კადჟ, კიოქიჟიქ, ამჟიოჟ ს აჟს):

ჟრავგერენიომ გიჟასკანს ანთონღ ჟასთასჰასნთიომ ჰ ი^ოქ (ვიონ?)
კასმ ჰ^ინჯ (რა?) ჰარგერჰს: ლათ ჟერასკანსასკანს ს ჰმასთაჟჰს
ჰასოსანჰიჯნერჰ` გიჟასკანსნერღ ჰინთიომ ნს`

ჯიჯაქიო - სულიერი /ცოცხალი/

ანჯიონჯ - უსულო /არაცოცხალი/

ჰათიოსკ - საკუთარი

ჰასარასკ - საზოგადო

ჰაქაჟასკანს - კრებოთი

ჰირანჰიჯ - ნივთიერებათა სახელი

ქერავგასკანს - აბსტრაქტული

ჟერასკანსასკანს სნოჰ მასჰს გრამატიკული სქესის შესახებ

ჟრავ ლეკონს ჟერასკანსასკანს სნო ჟინჰ, იჯ ლ არასკანს კასმ
ჰკასკანს სნონს ართაჰაჟთიო ჰათიოსკ ეერანთონსნერ:

1. არასკანს სნო გიიჟ თქიო გიჟასკანსნერჰ ჰამარ გირბად-
ქლიომ ნს მამა (ჰაჟი), კაცი (მარო), ვაჟი (თოჟ), ძე (არო)
ჟათერღ:

2. ჩვასკან სუთ გოყ თქოთ გოყასკანსურთ ხამარ გორბად-
ქოთ სს დედა (მარ), ქალი (ქსს) ს ასული
(ოთოსორ/აოექს) რათურ:

მამაკაცი - თოამარო რათაგქ`	ხარ+მარო
დედაკაცი - სსს	მარ+მარო
ვაქოშვილი - თოქ	თო+გასქას
ვაქბატონი - თოა	თო+აქარონ
ქალბატონი - თქსქს	სქს+ აქარონ
ქალიშვილი - აოექს	აოექს+გასქას
მუშა ქალი - რანქოროქს	რანქო+სქს
ქაროველი ქალი - ქრავოქს	ქრავქ+სქს/აოექს

ჰარასქას გორბადოქას თესქოთ არასქას სუთ გოყ
თქოთ გოყასკანსურთ ხამარ გორბადქოთ ს დე (არო, თოსორ), სს
ქვასკან სუთ გოყ თქოთ გოყასკანსურთ ხამარ` ასული (ოთოსორ)
რათ.

აკაკის დე	აკაკის ასული
ვაქტანგის დე	ვაქტანგის ასული
მერაბის დე	მერაბის ასული
ვაქას დე	ვაქას ასული

ჩვასკან სუთთ ანბქ აგგოქოთს, მასსაგქოთოქოთს, არ-
ხესორ, თრს გრათოთსქ თს ქსსსსს ჰესთსსოთ ხამარ გორბად-
ქოთ ს ქალი თბანოას რათ, თრს ხამაქათათასქასოთ ს ხარ-
რსს -ოქს ქსრგადანსქს`

მსახოობი ქალი -	თესასანოქს
სკორტსმენი ქალი -	მარგოქს
მოწაფე ქალი -	აჰასქსოთოქს

სომეხი ქალი -	ხაიოიხი
სტუდენტი ქალი -	ნოსანოიოიხი
მუშა ქალი -	ჩანსიოიოიხი
ექიმი ქალი -	ძეკიოიხი
მემანქანე ქალი -	მეხენაგოიოიხი

მზისსხეულის ხაზს იშვებენ ხს მამალი (არო, ქაროძან), დედალი (ქე, მარხი) იძახიან ჩათხე:

მამალი ქათამი -	აქოი
დედალი ქათამი -	მარხი
მამალი ინდაური -	ხიქსახაქ
დედალი ინდაური -	ხიქსახაქ
მამალი მტრედი -	აქაქსი
დედალი მტრედი -	აქაქსი

მზის სხეულის ხაზს იშვებენ ხს მამალი (არო, ქაროძან), დედალი (ქე, მარხი) იძახიან ჩათხე:

ფურ კამეჩი -	ფიქსი
ხარ კამეჩი -	ფიქსი
ფურ ირემი -	ხიქსი
ხარ ირემი -	ხიქსი

ქარის გაყვანის ხს მამალი (არო, ქაროძან), დედალი (ქე, მარხი) იძახიან ჩათხე:

ხვადი ლომი -	ხიქსი
ძუ ლომი -	ხიქსი
ხვადი კატა -	ხიქსი
ძუ კატა -	ხიქსი

Խոզերի համար՝

ღორი -

խոզ (մեկ է՝ էգ թե որձ)

ტახი -

խოզ (ამირბათად)

ნეზვი ღორი -

էգ խოզ

ნეზვი თხა -

էգ აյծ

ვაცი -

სიჩაყ

Ձիերի համար՝

ცხენი -

ձի (ათհասարակ՝ էգ թե որձ)

ულაყი ცხენი -

հովատակ

ჭავი ცხენი -

ճակ՝ գամբիկ, մատակ

ფაშათი ცხენი -

գամբիկ, մատակ ձի

ლაფშა ცხენი -

ამირბათ՝ կուրտ ձի

Շնչավոր և անշունչ առարկաներ սულიერი և լսվող սացնք

Շնչավոր առարկա ցույց տվող գոյականներն են մարդիկ, թռչուններ և կենդանիներ ցույց տվող բառերը:

Այն բառերը, որոնք ցույց են տալիս անձ, պատասխանում են ո՞վ (զին?) հարցին: Օրինակ՝ քաջ, քաղ, մշտ, յայտ, ստույգ, մոտեցող... Մնացած բոլոր գոյականները, որոնք արտահայտում են անշունչ կամ շնչավոր առարկա, պատասխանում են ի՞նչ (րա?) հարցին:

Օրինակ՝ ճիւղ, քանդակ, քաղաք, ցեղ, ճաշ, տա, մտրեղ, արջի, լոմ...

Հոլովները, նրանց հարցերը և վերջավորությունները ბრუნვები, მათი კითხვები და ნიშნები

Վրացերենում գոյականն ունի յոթ հոլով՝
სახელობითი - ანվანასკან (ნოღასკან) -ვინ? რა?
ჩაღადაჟნიჲგ ხეტო -ო, დაჟნაჟიოჲგ ხეტო -ო:
მოთხრობითი - պատմողական -ვინ? რამ?
ჩაღადაჟნიჲგ ხეტო -მა, დაჟნაჟიოჲგ ხეტო -მ:
მიცემითი - տրական -ვის? რას?
ჩაღადაჟნიჲგ ხეტო -ს, დაჟნაჟიოჲგ ხეტო -ს:
ნათესაობითი - սեռական -ვისი? როსი?
ჩაღადაჟნიჲგ ხეტო -ის, დაჟნაჟიოჲგ ხეტო -ს(ი):
მოქმედებითი - գործիական -ვისით? რით?
ჩაღადაჟნიჲგ ხետո -ოთ, დაჟნაჟიოჲგ ხետո -თი:
ვითარებითი - պարագայական -ვისად? რად?
ჩაღადაჟნიჲგ ხետო -ად, დაჟნაჟიოჲგ ხետო -დ:
წოდებითი - կոչական - չունի:
ჩაღადაჟნიჲგ ხետო -ო, დაჟნაჟიოჲგ ხետო -ვ:
Այս հոլովներից չորսը՝ անվանականը (նոღასკան), տրական-
նը, սեռականը և գործիականը, համապատասխանում են հայե-
րենի համանուն հոլովներին:

Ծանոթություն: Վրացերենում նախադասության մեջ չեն
հանդիպում բաղադայնով վերջացող անուններ, անհրաժեշտ է
որևէ հոլովի նշան կցել: Դիշտ չէ քաց, քյոմ, մասწავლებელ, Զաყայ...
թվարկված բառերին անպայման պետք է վերջում կցենք հոլովի
նշան քաց-ի, քյոմ-ի, մասწავლებელ-ի, Զաყայ-ի, Գոգո, Մեմո, միջանց,
մոզարյ...

Ձայնավորահանգ բառերին չի կցվում ուղղական հոլովի -օ նշանը:

Հոլովում (ծրօնցծա) - Գոյականի փոփոխությունը հոլովական բոլոր ձևերով կոչվում է հոլովում: Վրաց լեզուն, ի տարբերություն հայերենի, ունի միայն մեկ հոլովում. այսինքն՝ հոլովվող բոլոր խոսքի մասերն ունեն հոլովական նույն վերջավորությունը: Բայց, ելնելով անվան (բառի) հիմքի վերջավորությունից, հոլովվող բառերը բաժանվում են երկու հիմնական խմբի.

բաղաձայնահիմք (բաղաձայնով վերջացող հիմքեր) կամ բաղաձայնահանգ.

ձայնավորահիմք (ձայնավորով վերջացող հիմքեր) կամ ձայնավորահանգ:

Բաղաձայնահիմք գոյականները իրենց հերթին բաժանվում են երկու ենթախմբի.

ա. կայուն (չփոփոխվող) հիմքով բառեր (երբ հոլովման ժամանակ բառերը որևէ փոփոխության չեն ենթարկվում).

բ. անկայուն (փոփոխվող) հիմքով բառեր (երբ բառի հիմքը վերջանում է յ կամ յ ձայնավորով, և հոլովման ժամանակ սեռական, գործիական և պարագայական հոլովներում հիմքի վերջից այդ ձայնավորները սղվում են՝ մեղձն-օ մեղձն-օս, մեղձն-օտ, մեղձն-ած, խոջեղ-օ, խոջեղ-օս, խոջեղ-օտ, խոջեղ-ած):

Ձայնավորահիմք գոյականները նույնպես բաժանվում են երկու խմբի.

ա. բառեր, որոնց հիմքը հատվում է սեռական և գործիական հոլովներում (դրանք չ կամ յ ձայնավորով վերջացող գոյականներն են՝ ճրոմ-ձ ճրոմ-օս, ճրոմ-օտ, խն-յ, խն-օս, խն-օտ).

რ. რათერ, որიანგ ხიპრე ჯი ხათილი (ერანჲ ღ ო ღამ უ ღაჲ-
ნაჲილიჲ ქერჯაგოჲ გოჲსანსერს ნს) წყარო- წყარო-
ს(ო), წყარო-თ(ო), ორმო-ორმო-ს(ო), ორმო-თ(ო), რუ-რუს-
(ო), რუ-თ(ო):

ანსანსანსი ხილი სახელობითი ბრუნვა

სახელობითი ანსანსანსი (ნიღასანსი) ხილიჲ რათი ნიღი
ღსნ ღ: სახელობითი -ჲს ნისი -ო ქერჯაჲილიჲსი, ჲნ, ღასი ს
ჲნ, ჲიღსანსი ჲქერიჲ, ღნო, ორიჲ ღასი ჲქიჲ -ო -ჲს Სილი ღ
რათი ხიპრეგ ხსთი, ჲს ჲიღსანსი ჲქიჲ -გბ ჲიღსანსერიგ
ხსთი.

წიგნ-ო წიგნ-გბ-ო, ციფრ-ო - ციფრ-გბ-ო, ქუდ-ო - ქუდ-გბ-ო,
ხელ-ო ხელ-გბ-ო, თავ-ო თავ-გბ-ო, კაც-ო კაც-გბ-ო:

სახელობითი ხილილი -ო ქერჯაჲილიჲსი ნისნს აჲს რათ-
რი, ორიჲ რაღაღაჲსაჲრე ნს. ბად-ო, ჲურნალ-ო. გაზეთ-ო,
ლექტორ-ო, ავტობუს-ო, მატარებელ-ო, სტუდენტ-ო, ადამიან-ო,
წიგნ-ო, ცხენ-ო, თვალ-ო, ფულ-ო, (ნას, ჲაი, ტრამვაი, ორავლი,
აკაკი, გიორგი, კორნელი: ო-ნი ქერჯაგოჲ რილი ხათილი ს ხა-
სარას ანონსერე ჲიჲსათად ნს აჲ ღგიონსერიგ):

ა, ე, ო, უ ხსიონსერიჲ ქერჯაგოჲ რათერი სახელობითი ხილი-
ლი -ო ქერჯაჲილიჲსი ღს სთანსი, ჲამანსი ღსერიჲ -
ო-ნ ღსსს ღ (ხეს ნს, დედა-ო, ხე-ო, Სრო-ო ს აჲს): ჲამანს-
სიგ გრასანს ჲრასერიჲსი აჲ ღარიჲ რათერი ხანეს ნს
გაჲსი ხიპრეჲ, ათანს ანსანსანსი ხილიჲ ქერჯაჲილიჲსი,

რქნის ზოგნასკი რქონი ირანჲ ნიქნაყნა ასთანონი ნნ -ო ქერჯაქონ-
როქონი, ირქ ირქონი ქ -ებ ზოგნასკერსიჲგ ხნთო.

დედა-დედ-ებ-ო, დღე-დღე-ებ-ო, ორმო-ორმო-ებ-ო, დანა-
დან-ებ-ო, ღამე-ღამე-ებ-ო, თარო-თარო-ებ-ო, გზა-გზ-ებ-ო, საქმე-
საქმე-ებ-ო, სორო-სორო-ებ-ო, კუ-კუ-ებ-ო, ყრუ-ყრუ-ებ-ო, ბუ-ბუ-
ებ-ო, რუ-რუ-ებ-ო.

შანოქონი: -ო, -უ ქერჯაქონიქონი ნინეგოქ რანერქ რქ
ნნ:

სახელობითი ზოქიქლ აყათასქანონი ქ ვინ? (ნ^ოქ) ს რა? (ჩ^ინ)
ჰარგერქნ, ენქ ირონი, ქრავგერენონი სს ნ^ოქ ჰარგქ თრქონი ქ
მქან ანად გოქგ თქოქ გოქსკანსერქნ, აქლ ექაქერონი` ენჯაქონ
რქ ანჯონჯ, თრქონი ქ ჩ^ინ ჰარგქ:

სახელობითი ზოქიქლი ირქონი ნნ ნაქანოქასოქონს ნნქა-
სკან ს ოიქიქ ქსნქიქრ: ნნქასკან ირქონი ქ ანქანასკან ზოქიქლი,
ქქნ რაქლ ანანგოქასკან ქ. აქს ექაქონი რაქლ, ანქაქი ქანა-
ნასკადსიქგ, ექ ქოქონი ნნქასკაქი ზოქიქლ:

სტუდენტი მიდის უნივერსიტეტში.

ნოსანოქლ გნონი ქ ჰამაქსარან:

სტუდენტი მიდოდა უნივერსიტეტში.

ნოსანოქლ გნონი ქრ ჰამაქსარან:

სტუდენტი წავიდა უნივერსიტეტში.

ნოსანოქლ გნავ ჰამაქსარან:

სტუდენტი წავა უნივერსიტეტში.

ნოსანოქლ სკნსა ჰამაქსარან:

სტუდენტი წასულა უნივერსიტეტში.

ოქარგქონი ქ ნოსანოქლ გნავგქლ ქ ჰამაქსარან:

Ենթական անվանական հոլովով է դրվում նաև այն դեպքում, եթե բայը անցողական է, իսկ ժամանակածը՝ ներկա.

პოეტი წერს რომანს.

Բանաստեղծը գրում է վեպ:

მოჭადრაკეები ფეხბურთს თამაშობენ.

Շախմատիստները ֆուտբոլ են խաղում:

მეზობლები აშენებენ სახლებს.

Հարևանները կառուցում են տներ:

მეზაღე რგავს ხეს.

Այգեպանը տնկում է ծառ:

Ուղիղ խնդիրը դրվում է անվանական հոլովով, եթե բայը անցողական է, ժամանակածը՝ անցյալ:

დიასახლისმა იყიდა პომიდორი, კართოფილი, ხახვი, სტაფილო, კომბოსტო.

Տնտեսուհին գնեց լոլիկ, կարտոֆիլ, սոխ, գազար, կաղամբ:

პოეტმა დაწერა რომანი.

Բանաստեղծը գրեց վեպ:

მოჭადრაკეებმა ფეხბურთი ითამაშეს.

Շախմատիստները ֆուտբոլ խաղացին:

მეზობელმა ააშენა სახლი.

Հարևանը կառուցեց+ տուն:

Ընդգծված գոյականները ուղիղ խնդիրներ են:

Այլ օրինակներ.

სტუდენტი კარგად სწავლობს.

Ուսանողը լավ է սովորում (ենթակա):

ჩამორჩენილი სტუდენტი უნივერსიტეტიდან გააძევეს.

Վատ սովորող ուսանողին համալսարանից հեռացրին (ուղիղ խնդիր):

კვირას არც ერთი გაზეთი არ გამოდის.

Կիրակի ոչ մի թերթ լույս չի տեսնում (ենթակա):

დღეს ბევრი **გაზეთი** ვიყიდვ.

სუსიო უათ **ქერი** **ცნეფი** (ილიქი ქანქიქ):

პროფესორ ავეტისიანის უფროსი **შვილი** გერმანიაში სწავლობს.

შროქნათი **საქსიქსი** აქაფ **იქიქი** **ფერმანქაი** **ქ** **სიქიქი** (ქნაქსაქ):

პროფესორ ავეტისიანის უფროსი **შვილი** საფრანგეთში წაიყვანეს.

შროქნათი **საქსიქსი** აქაფ **იქიქი** **ჭრანსიქ** **სიქი** (ილიქი ქანქიქ):

შათმთქსანს ხიქიქ **მთხრობითი ბრუნვა**

მთხრობითი-ს ქრანქენქი აქნაქიქრანსიქსი ხიქიქს **ქ**:
შსაქაბ ხიქიქ ქიქქიქს **ქ** აქათმთქსანს (ნანს ` აქათმასქანს ხი-
ქიქ, სიქქქქიქს ` ქნაქსაქი ხიქიქ, აქსიქი ხიქიქ: **ს**სქანსიქ
ბაქიქს **ქ** ხიქსაქნს **ქრქსანს** **ქ**ქიქიქ ანსბ, **ქ**ქიქიქ **ქ**ქიქიქ), **ქ**აქ
აქათმქს **ქ**საქ აქათმთქსიქს **ქ**ქიქიქს **ქ**სი ათსქიქსიქს **ქ**იქსი,
ქიქიქსაქიქს, სრანსიქ მასიქსანსქიქს **ქ** **ს**აქსაქსაქიქსიქს **მ**ქ
აქნაქსაქსიქს **ქ**ქიქიქიქსიქს **ქ**საქსაქიქს ` **ქ**ქიქიქ ანსბ, **ს**აქსა-
ქსაქიქსიქს **ქ**ნაქსაქსიქს:

...**პოქტმა** **დაწერა** **საინტერესო** **რომანი**.

ქანსასიქსიქს **ქ**ქს **ქ**სიქსაქქიქიქ **ქ**საქ:

...**მბატვარმა** **დაბატა** **საინტერესო** **გობქლენი**.

სქსაქიქს **ს**ქსაქს **ქ**სიქსაქქიქიქ **ქ**ქსქს:

ლიტერატორმა **ავეტისიანმა** **დაამთავრა** **მონოგრაფიის** **მე-2** **ტომი**.

Գրականագետ Ավետիսյանը վերջացրեց մենագրության 2-րդ հատորը:

Փոփոխություններ կիրառվում է միայն նախադասության ենթակայի համար. շարահյուսական այլ պաշտոն չունի: Պատասխանում է ջոն? (ո՞վ), թե՞ (ի՞նչ) հարցերին: Հոլովական վերջավորությունները երկուսն են՝

-մա և -մ: -մա վերջավորություն ստանում են ուղղական հոլովում -ո վերջավորություն ունեցող բառերը.

...զաց-ո-զաց-մա, ճեղ-ո-ճեղ-մա, օտ-ո-օտ-մա.

ქარ-ო-ქარ-მა, ქალ-ო-ქალ-მა, ოც-ო-ოც-მა.

-մ վերջավորություն ստանում են -ա, -յ, -ո, -ւ ձայնավորավերջ բառերը. ճա- ճա-մ, ըն-ըն-մ, լամ-լամ-մ, ցոց-ցոց-մ, րո-րո-մ, մմ-մմ-մ, ճեղ-ճեղ-մ, խո-խո-մ, օր-օր-մ, ք-ք-մ.

ა, ე, ი, ო, უ վերջավորություն ունեցող հատուկ անունները նույնպես պատմողական հոլովում ստանում են -მ վերջավորություն.

შოთა-მ, თეკლე-მ, აკაკი-მ, დათო-მ, დუტუ-მ, ნინა-მ, სალომე-მ, ირაკლი-მ, ნუნუ-მ, ნაირა-მ, გიორგი-მ, სანდრო-მ, ჟუჟუნა-მ, ერეკლე-მ, გივი-მ, მაიკო-მ, ნინო-მ, მარინა-მ, მარინე-მ, მერი-მ...

Մի շարք անուններ, սակայն, չեն ենթարկվում հիշյալ կանոնին.

გურამ-მა, ვახტანგ-მა, რამაზ-მა, ნოდარ-მა, დავით-მა, ლევან-მა, რევაზ-მა, თენგიზ-მა...

Հոգնակի թվում հոլովական վերջավորությունը դրվում է -ებ հոգնակերտից հետո.

კაც-მა-კაც-ებ-მა, მეზობელ-მა-მეზობლ-ებ-მა, ცხენ-მა-ცხენ-ებ-მა, მსახიობ-მა-მსახიობ-ებ-მა, კბილ-მა შემაწუხა-კბილ-ებ-მა შემაწუხეს.

მოჭადრაკემ კარგად ითამაშა-მოჭადრაკეებმა კარგად ითამაშეს.

ტყე ხილცილი ქათმის ნისი ქათადაყნასახანც ირეზიხ/ნერ, საყა აყო ირეზიხ/ნერე ნოყნაყნა სოთანოიმ ხნ -მა ქსერაქიროი-ქოიმ.

სომეხმა მოჭადრაკეებმა მოიგეს ყველა პარტია.

ჯაყ ჯახმასოქისონერე ხაიქსეგინ ქოიერ აყაროქანსეროიმ:

ცივმა ამინდმა ჩვენი დღევანდელი ექსკურსია ჩაშალა.

ზოიერე ნეანასქე ქასაქანსეგ აყსოქა მერ ღესქოიქსიან:

ნიჭიერმა მეათეკლასელმა ერთმა გოგონამ ძალზე რთული ამოცანა ამოხსნა.

საასნერიოქ იასაყრანსეგ ქსელაგე მი აიღექს ჯათ ყარიქ ქანქერ ქოიხეგ:

ერთმა ჩვენმა უცხოელმა ყოფილმა სტუდენტმა ქაუემ, ჩვენი ლიტერატურისა და კულტურის კარგმა მცოდნემ, ბევრი რამ თარგმნა სომხურიდან ინგლისურად.

სეროასახიმანსეგ მერ მესქ ნაქსქინ იოსანოიღ `ჟათონს `მერ ყრასქანოქჟანს ს მჯასქოიქსი მსზ ყარესქამღ, ჯათ ყან ღ ჟარყ-მანსქ ხაყერენსიგ ანაქსერენს:

ა, ე, ო, უ ღაყნასქოიქ ქსერაგოი ირეზიხსერე მოთბრობოთი ხილქოიმ -მა სქამ -მ ქსერაქიროიქოიმს ჯნს სოთანოიმ, მნოიმ ხნ ანსქოიქოქს.

პატარა დავითმა საინტერესო მოთბრობა დაწერა.

ფიქრის ზაქიქერ ხესაყრეყერ აყათმქაძე ყრეგ:

მძიმე სამუშაომ დამღალა.

შანერ აჯქასათანქერე ხოგნსეგრეგ ქინა:

ვიწრო ფეხსაცმელმა ფეხები მატკინა.

Նեղ կոշիկը ոտքերս ցավեցրեց:
ერთი տხილის გული **ცხრა** ძმამ გაიყო.
Մեկ պնդուկի միջուկը ինը եղբայր բաժանեցին (իրար միջև):

Տրական հոլով მიცემითი ბრუნვა

მიცემითი-ն գրեթե համապատասխանում է հայերենի տրականին: Սրանով դրվում են հանգման անուղղակի խնդիրը, ուղիղ խնդիրը, ենթական, բայական անդամի լրացումները և այլն: Նախադասության բոլոր անդամների հարաբերության բնույթը պայմանավորված է բայի սեռով և ժամանակաձևերով:

მიცემითი-ն պատասխանում է ვის? (ი²მ) և რას? (რ²ს) հարցերին: Հոլովական վերջավորությունն է -ს, որը դրվում է բառի ուղիղ ձևի վրա.

კაც-ს, დედა-ს, მზე-ს, გოგო-ს, მერი-ს, ბუ-ს, ქალ-ს, ძმა-ს, საქმე-ს, პალტო-ს, რუ-ს...

Հոգնակի թվում հոլովական վերջավորությունը դրվում է բառի վերջում՝ -ებ հոգնակերտից հետո.

კაც-ებ-ს, დედა-ებ-ს, მზე-ებ-ს, გოგო-ებ-ს, ბუ-ებ-ს, ქალ-ებ-ს, ძმ-ებ-ს, საქმე-ებ-ს, პალტო-ებ-ს, რუ-ებ-ს...

Հանգման անուղղակի խնդիր, եթե բայը դրված է II կամ III սերիայով (սերիաների մասին՝ «Բայ» բաժնում).

იუბილარს მისალოცი დეპეშა გავუგზავნეთ. **Հոբելյարին** շնորհավորական հեռագիր ուղարկեցինք:

ჩემპიონს მისცეს ოქროს მედალი.

Հեმაլիონին հանձնեցին იսქე მსეაჟ:

მოწაფეებს დაურიგეს ახალი წიგნები.

Աշակերտներին հանձնեցին სიორ ვრძერ:

დღეს ჩატარდება სემინარი.

სუსთო კანცელაციის სმსჩსარ:

ოვ. თუმანიანი დაიბადა 1869 წელს, გარდაიცვალა 1923 წელს.

ზიქი. ღიომანსიანე ბნძელ 1869 წლსკანსი, კლქდრანძელ 1923 წლსკანსი:

21 ივნისს ჩატარდება საინტერესო ღონისძიება. ზინსიქი 21-ის კანცელაციის ხესთაქრქი მქიეცათი:

მიცემითი-ნ ჯარახიოსსკანს ჯათ აძელქ ლანს კირათიქიონისი (ანქ მასის` ხესთაქრქიამქ ს მასსიქსაქორ ხიქიძსერქ ქნსარქსქიქი):

სქმ ქსრქსქ იქიქ იქისასქსერ ს ხამსმასთსქს ხასქსქსი სიქსანთი სიქიქი ხესთ.

მე-2 კურსის სტუდენტებს მატენადარანი არ უნახავთ.

2-იქ კიორსი იოსანთიქსერქ შათსნათარანქ ქს სესქ:

მე-2 კურსის სტუდენტებს მატენადარანში წავიყვან.

2-იქ კიორსი იოსანთიქსერქს თანსელი ს შათსნათარანს:

მე-2 კურსის სტუდენტებს მატენადარანი ძალიან მოეწონათ.

2-იქ კიორსი იოსანთიქსერქს შათსნათარანქ ჯათ იქორ სქაქ:

ქრავსერქს ქიქორ სარქათასიქიონსსერქი სტუდენტებს ქა-ორ ყახანსიქი ს ს იქქაბ ს თრასკანს ხიქიქიქი:

შთასკანს ხიქიქ ნათესაობითი ბრუნვა

ნათესაობითი ხიქიქიქ ყასთასქანთიქ ს ვისი? (ი⁰ ს) ს რისი? (ი¹ ს) ხარვსერქს: ჯიქიქასკანს ქსრქაქიქიქიქიქს ს -ის, იქრქ იქქიქიქ ს ქათი ხიქქიქ ქრ. ქალაქ-ის, ქუჩ-ის, დედ-ის, კაც-ის.

-ო ს -უ ხիძყოფ ცოქასანსნერი ს ირიჲ აჲქ რაიერქ ქერჯაქი-
რიქოინსნერქ ნათესაობითი ხილიქიჲმ ხამრნსნიჲმ ზნ თრასან
ხილიქი ქერჯაქიროქჲანქ. ოქრო-ს, რუ-ს, მამუკა-ს, აკაკი-ს,
ორმო-ს, ნუნუ-ს, შოთა-ს, ეთერი-ს.

საქაოასოქჲან მნე ნათესაობითი ხილიქი ექერქ ხამნმა-
თაქარ სახმანსაქასქ ჲ. ხანოქს ჲ ცაქიჲ იქრს ცოქასანსანს
ანოქამქ ქრავიჲმ.

ა. ხასოქაგოქიქ

მხატვრის ძეგლი

ზღვის ჰაერი

მეზობლის სახლი

ნარინეს სიმღერა

ბ. ირიქიქ

სურათების გამოფენა

ხის მაგიდა

ხორბლის ფქვილი

რკინის კარი

მთის ყვავილი

ვარდის სუნი

საშუალო ტანის ქალი

ოცი წლის სტუდენტი

გ. რავსახაოქიქ

დღეს ვიყავით დიდი სომეხი პოეტის-ელიშე ჩარენცის სახლ-
მუზეუმში.

სჲოიქ ნოანქ ხაჲ მნე რანსასოქიქიქ` ნიქიქე ჰარენსქი თოინ-
ქანცარანოქმ:

სომხეთის დედაქალაქის-ერევნის ქუჩები და პროსპექტები
გრძელი და განიერია.

ჯაჲასოქანქ მაჲრავაოქაქიქ` ნრსანქი ქიოიგნსერნ იჲ აჲიოი-
თანსნერქ ერქარ ზნ ს საქსახიჲს:

ჲოქმანსქი ზნოქსან სი საროიქ ჲ იქიქს სნოქსან ხილიქიქ.

წერილი მივიღეთ ავტორის ჩამოსვლის შემდეგ.

სამასქს სოთავანქ ხნიქსანსქი ქამანსქიოგ ხნოი:

არამის წასვლის შემდეგ დედამ დაიწყო ტირილი.

სრამქი ცნაქიოგ ხნოი მაჲრნ სსსნე ქავ ქინსქ:

Մեռական հոլովածների ավելի շատ հանդիպում ենք գունա-
նունների մեջ.

ցისფերի	ցის ֆերի	ყავისფերი	ყავის ֆերի
იისფერი	იის ֆერი	შინდისფერი	შინდის ֆერი
ვარდისფერი	ვარდის ֆერი	წაბლისფერი	წაბლის ֆერი
ბინდისფერი	ბინდის ֆერი	ნისლისფერი	ნისლის ֆერი
ზღვისფერი	ზღვის ֆერი	მტრედისფერი	მტრედის ֆერი

Սրանք համարվում են **կեսերանգ** գոյներ:

Գործիական հոլով მოქმედებითი ბრუნვა

მოქმედებითი հոլովը պատասխանում է ვისით? (ում^ով),
რით? (ինչ^ով) հարցերին: Հոլովական վերջավորությունները`
-ით կամ -თი, հավելվում են բառի հիմքին:

გულ-ით, კაც-ით, ქალაქ-ით, ბავშვ-ით, დედ-ით, რადიო-თი,
ოქრო-თი, ორმო-თი, ბუ-თი, რუ-თი.

Ինչպես տեսնում ենք բերված օրինակներից, -თი ստանում
են այն բառերը, որոնց հիմքը վերջանում է -ო կամ -უ ბայნավո-
რով:

მოქმედებითი հოլովը իմաստով մոտ է հայոց լեզվի գործիա-
կան հոլովին. ցույց է տալիս, թե գործողությունն ինչի կամ ում
միջոցով է կատարվում, նաև` գործողության տեղը և ժամանակը:

საზამთრო ჯიბის **დანით** ვერ დავჭერი.

შმეროկը გრყანის **դანსაკով** չկարողացա կտրել:

სამსახურში **მანქანით** კი არა, ფეხით მივდივარ. Աշխատա-
վայր **մեքենայով** չէ, ոտքով եմ գնում:

რით აპირებ თბილისში წასვლას?

ჩნტ^ოლ ხა საჩაათხათი მჩქიქსი მსკნელ:
მინდა მატარებლით წავიდე.
მოდომ ხა **ცნაფეოლ** ცნალ:
რატომ **თვითმფრინავით** არ მიდიხარ?
ჩნტ^ოლ **ჩნქნაქიოლ** ჯნა ცნომ:
თვითმფრინავით მოგზაურობას ვერ ვიტან.
ჩნქნაქიოლ დასძიოქელ ჯნა ხანოქოქომ:
ეგ კაცი **თვალით** არ მინახავს.
სქო მაროქის **აქეოქს** ჯნა თხელ:
ექსკურსია ერთი **კვით** გადადეს.
ქესქოქსიას მსკ **ჯაქაქოლ** ხესაძკექს:
ფეხბურთის თამაში გადმოსცეს **ტელევიზიითაც** და
რადიოთი.

ჭოქოქიქს ქაქელ ხაქოქექსი ს' **ხნოავიქეოქს**, ს' **ნაქიქიქს**:
ფეხით სიარული სასარგებლოა.

მსოქოლ კქნანქსი იქოქსქარ ჯ:

მე ვდგები **დილით** ადრე.

ხა ქერ ხა სქნომ ქსაქ **ათაქიქიქს**:

ჩემი ძმა ჩემზე უფროსია ორი **წლით**.

ჩა ხექაქერ ჩნძნქგ მნბ ჯ ერქო **საქოქს**:

მოქმედებითი ხოქოქოქ ერქომ ხნ სას აქ ქრავომქსერ.

ცნობილი მოქადრავე კასპაროვი **მამით** ებრაელია, **დედით**
კო-სომეხი.

ჯანრადანაჯ ჯაქამათიქათ **ჯასაქაროქერ** **ხოქ** **სოქიქგ** ხერსა
ჯ, **მოქ** **სოქიქგ** ` ხაქ:

დარდით აღარ იცის, რა ქნას.

ქჯიქგ აქსა ჯქიქი ` ჩნჯ ანქ:

ამას ის შენი **ჯიბრით** აკეთებს.

სა ოქ ანომ ჯ **ქი** **ჯქოქ** (ქ **ხნძოქს** **ქი**):

სადამოშობით ხანდახან გვიან ვბრუნდები სახლში. **ხრესკი-ნსერე** ხრეხნს ნიჲ ზმ ქსერაჟანნიომ თიონ:

საინტერესო გადაცემა განმეორდება ყოველ დილით და ყოველ სადამოს.

ჴსთაჟრეჟირ ხაჟირიჟიონჲ კსერსკიჲ ამნს **ათაჟიოთ** ს ამნს **ხრესკი**:

ქართველი ხალხი ამყოზს თავისი დიდი **მწერლით** - **შოთა რუსთაველით**.

ჟრავ ძიჟიქიჟიჲე ხაჟართანნიომ ჲ ჟი მზ **ჟიჟიჟიჲ** **ჴიჟა** **ნიოსჟაჟსქიჟი**:

საერთო საცხოვრებლის **პირობებით** სტუდენტები კმაყოფილი არიან.

ჴანსრასკაჟარანაჟიჲს **აჟაჟმანსსერჟი** (ჟათაჟიჲ **აჟაჟმანსსერჟი**) ნოსანთიჲსერჲ ჟიჲ ჲნ:

შარაჟაჟასკანს ხიჟიჲ **ვითარებითი ბრუნვა**

ვითარებითი ხიჟიჲ ხაჟიჟ ლეჟიონს ჴიონსი, ნოსთიჲს ნრა ართა-ხაჟთაზ ჟმასთჲ ჟარჟმანსჟიონს ჲ თაჟრეჟი ბსერჟი. იჟინასკ¹ თოვლი **წელ-ად** იჟვა, წყალი კი-ყინულ-ად (ჴიონსჲ **ჴიჟი** ჟარ-ბასჟ, ჟსკ ჴიჟიჲ **სათიჟი**): იგი **ლექტორ-ად** არ ვარგა (სა ჟრასკ **ჟასასაჟიოთ** აჟითანსი ჴნ), არამზა **დამზატიჟა** სტუმრად (არამსჲ ჟინბ **ხრასჟიჟრეგ**), კარებთან დღეს აშოტი იჟნება **დარაჟად** (წინსერჟი მით აჟსოჲ აჴითჲ კჟინსი **აჟახასკი**):

ვითარებითი-ნ აჟათასაჟანნიომ ჲ რად? (ჟ²ნჴ) ხარეჟინ:

ჴიჟიჟასკანს ქსერჟაჟიჟიჟიჟიონს ჲ -ად³ ჟაჟაბაჟინასხანგ ჟა-ნსერჟი ხამარ, ს -დ⁴ ბაჟინასჟიჟრახანგ ჟათსერჟი ხამარ:

Բաղաձայնահանգ բառեր՝ **კაც-ად**, **ქალ-ად**, **გულ-ად**, **ქალაქ-ად**, **წიგნ-ად**, **ბავშვ-ად**, **მინისტრ-ად**.

Ջայնավորահանգ բառեր՝ **ოქრო-დ**, **ლელე-დ**, **ღამე-დ**, **დედა-დ**, **მამა-დ**, **ორმო-დ**, **რუ-დ**, **ბუ-დ**.

ვითარებითი հոլովը ցույց է տալիս որակ, փոփոխություն՝ փոխակերպում, կազմավորում, նշանակում, գնահատում, ինչ-որ բան դառնալը և այլն:

სულ პატარა იყო, ახლა კი **კაც-ად** იქცა.

Բոլորովին փոքր էր, հիմա **մարդ** է դարձել:

Բեմի տանაკურսელი სკოლის **დირექტორ-ად** დანიშნეს.

Իմ համակուրսեցուն դպրոցի **տնօրեն** նշանակեցին:

გაზეთი რამის **შესახვევ-ად** გამოდგება.

Թերթը մի բան **փաթաթելու համար** պետք կգա:

სიყვარული-**გზ-ად** და **ხიდ-ად**.

Սերը՝ **ճանապարհով** և **կամրջով**:

ვითարებითի հոլովով են գործածվում ածականի մի շարք քարացած ձևեր.

კარგად, ცუდად, ბედნიერად, ლამაზად, უშნოდ, ტკბილად, მწარედ, მხიარულად, თეთრად, შავად...

ავადმყოფს **ტკბილ-ად** სძინავს.

Հիվանդը **მուღ-მუღ** քնած է:

დაბადების დღე **მხიარულ-ად** გავატარეთ.

Ծննդյան օրը **ուրախ** անցկացրինք:

Ես **լուրջ-ად** մոռան.

Երկինքը **կապտին** է տալիս:

ყველაფერი **კარგ-ად** გაიგო.

Ամեն ինչ **լավ** հասկացավ:

მწარე-დ გაიღიმა.

Դառնորեն ժպտաց:

ვითարებითի-ն երբեմն ցույց է տալիս տեղ, նպատակ, վայր.

სოფლ-ად ცხოვრება სხვაა, ვიდრე **ქალაქ-ად**. **ფიქლი**მ
ქნასკქსს აჟ **ქ**, **ქ**ან **ქაღაქ**იმ:

ბავშვი წელის **მოსატან-ად** გაგზავნეს.

ხრესაჟის **ქორ ქერქი** იოჟარქესჟინ:

ამ კვირას **სოფლ-ად** მივდივართ.

სჟა ჯაქაჟ **ქიქი** ხნქ ცნომ:

შანქოქოქიმ: ვითარებითი-ქ ქიქარენ ჟერქმან ცორბად-
ქიმ ხნ სან მიმართებითი კან გარდაქცევითი (იოქიქიქიქ კან
ღსაქიქიქიქ) თერქინსერ:

ჟიქასკან ხიქიქ **წოდებითი ბრუნვა**

ჟიქასკან ხიქიქიქ იქიქიმ ხნ ქიქიქ აჟი ქათერქ, იქინქ გიქგ
ხნ თაქიქ, ქხ იმ ხნ იქიმომ, იმ **ქ** იოქიქად ჟიქაქ. აჟიქანოქ ჟ
სახმანსაქასქიქიმ **ქ** სრა ცორბადიქჟან იქიქიქ: ჟიქიქასკან
ქერქაქიქიქიქიმს **ქ** -ო: კაც-ო, ქალ-ო, ამხანაგ-ო, მეგობარ-ო,
შვილ-ო, ბიჭ-ო, და-ო, ძმა-ო.

ხრქმან სთანომ **ქ** -ვ ქერქაქიქიქიქიმს `დედა-ვ, მამა-ვ.

ჟიქასკანქ ქიქარენს ხადაქი ხანოქს **ქ** ცაქიქ ქათქ იოქ-
იქასკან ხიქიქადსერ. თამარ, ოთარ, თამაზ, გურამ, მზია, მერი,
ნუნუ, დედა...

ჟიქიქიქიქ ჟიქაქქიქ მასერქინ აყათკანოქ ამნს მქ ქათ იქიმქიქ
საყათსკიქ ცორბადქიქიქიქ კარქიქ **ქ** იქსქ კიქასკან ხიქიქიქ.

ქალბატონებო და ბატონებო! შიქინსქ **ქ** ს აყარინსქ **ქ**:

ქაბუკებო და ქალიშვილებო! წათანქინსქ **ქ** ს აიქიქინსქ **ქ**:

ამხანაგებო და მეგობრებო! ცსქერინსქ **ქ** ს ქარქსკამნსქ **ქ**:

თანამემამულენო! ჟამერქრაგინსქ **ქ**:

ძვირფასო სტუმრებო! ღანსკაქქინსქ იქიქერ:

Կոչականը իբրև արտահայտչամիջոց ավելի շատ հանդիպում է բանաստեղծական խոսքում և ասացվածքներում:

Ծանոթություն: Վրացերենի և հայերենի հոլովները գուգադրելիս հանդիպում են թե՛ ընդհանրություններ և թե՛ զգալի տարբերություններ:

Վրաց լեզվի ուղղական հոլովը համապատասխանում է հայոց լեզվի՝

ա) ուղղականին.

სტუდენტი კითხულობს - **Ուսանողը** կարդում է:

ბავშვები თამაშობენ - **Երեխաները** խաղում են:

მოსწავლე მეცადინეობს - **Աշակերտը** պարապում է:

მხატვარი ხატავს - **Նկարիչը** նկարում է:

բ) հայցականին.

ბავშვი წაიყვანეთ - **Երեխային** տարեք:

სტუდენტი გამოიძახეთ - **Ուսանողին** կանչեք:

დედამ **შვილი** წაიყვანა სკოლაში - Մայրը **զավակին** տարավ դպրոց:

Հայոց լեզվի ուղղական հոլովը համապատասխանում է վրաց լեզվի՝

ա) ուղղականին (ենթակայի դեպքում).

Ուսանողը կարդում է - **სტუდენტი** კითხულობს.

Երեխան խաղում է - **ბავშვი** თამაშობს.

Աշակերտը պարապում է - **მოსწავლე** მეცადინეობს.

բ) պատմողականին (միայն ենթակայի դեպքում).

Ուսանողը կարդաց - **სტუდენტმა** წაიკითხა.

Երեխան խաղաց - **ბავშვმა** ითამაშა.

Նկարիչը նկարեց - **მხატვარმა** დახატა.

Մայրը երեխային տարավ դպրոց - **დედამ** შვილი
წაიყვანა სკოლაში.

զ) **տրականին** (դարձյալ ենթակայի դեպքում).

Ուսանողը կարդացել է գիրքը - **սტუდენტს**
წაუკითხავს წიგნი.

Երեխան գեղեցիկ զգեստ է հագել - **ბავშვს** ლამაზი კაბა
ჩაუცვამს.

Արմինեն ունի հարուստ գրադարան - **არმინეს** აქვს
მდიდარი ბიბლიოთეკა.

Նալը տանում է մարդկանց և բերում է բեռ - **გემს**
მიჰყავს ადამიანები და მოაქვს ტვირთი.

դ) **ուղղականին** (ուղիղ խնդրի դեպքում).

Զեկուցողը կազմեց **կոնსպեկտ** - **მომხსენებელმა**
შეადგინა კონსპექტი.

Երրորդ կուրսի ուսանողը գրեց հետաքրքիր **հոդված** -
მესამე კურსის სტუდენტმა დაწერა საინტერესო სტატია

ե) **կռչականին**.

Աշո՛ւ, հենց հիմա գնա՛ տուն - **აშოტ**, წადი სკოლაში!

Տիգրա՛ն, պատմի՛ր դատը - **ტიგრან**, მომიყევი
გაკვეთილი!

Ուսանողնե՛ր, հանձնե՛ք գրքերը - **სტუდენტებო**,
ჩააბარეთ წიგნები!

Վրաց լեզվի պատմողական հոլովը համապատասխանում է
հայոց լեզվի՝

ա) **ուղղականին** (միայն ենթակայի դեպքում).

սტუდენტმა წაიკითხა - **Ուսանողը** կարդաց:

ბავშვმა ითამაშა - **Երեխան** խաղաց:

მზატვარმა დახატა - 'სკარჩხე' ისკარცე:

დედამ ბავშვი წაიყვანა - შაყრე ხრეჩაყის თარაქ:

ყრავ ქეღქი თრასკან ხიღიღე ხამაყათასქანთომ ზე ზაყოგ
ქეღქი`

ა) იღიღასკანჩინ.

ლექტორს წაუკითხავს სტუდენტის ნაშრომს -

ჩასაქთოჲ საროყაგელ ზე იოსანთიქ აჯიასთანჲრე:

მათევოსიანს საინტერესო რომანი დაუწერია -

საჟსიუყანჲ ხესაჟრეჟიქ ქსაჲ ზე გრელ:

ბ) თრასკანჩინ.

დედამ **შვილს** კაბა შეუკერა - შაყრე **იოჲთის** ჯიქ სარცე:

დიასახლისმა **ქათმებს** საკენკი დაუყარა - სნოსნოსიქინ

ხაქსერჩინ სიოსი თქელ:

გ) ზაყასკანჩინ.

ამხანაგი მაჩუქებს **წიგნს** - ღნსკერა ჩინა **გჲრე** სნქიქიქ:

მწერალი კითხულობს **ლექციას** - გიოღე საროჲთი ზე

ჩასაქთოჲთიქოინ:

კაცი იმ **ტოტსა** ჭრიდა, რომელზედაც ფეხი ედგო -

შაროჲს აჲს **ჯიოჲს** ზე სოჲოინ, იქი ქრა სანცნად ზე:

ჯაყოგ ქეღქი თრასკან ხიღიღე ხამაყათასქანთომ ზე ქრავ
ქეღქი`

ა) იღიღასკანჩინ.

ყანსჲ **ჲ აჯასკერთიქინ** - გამოიძახეთ **მოსწავლე!**

სარჩ **ჲ ხრეჩაყიქინ** - წაიყვანეთ **ბავშვი!**

ბ) თრასკან - ზაყასკანჩინ

ოათოჲთი ზე **აჯასკერთიქინ** - ვსჯი **მოსწავლეს**

ყთანსჲ **ხრეჩაყიქინ** - წავიყვან **ბავშვს**

Վրաց լեզվի գործիական հոլովը համապատասխանում է հայոց լեզվի՝

ա) գործիականին.

მოსწავლით ამავობენ - **Աշակերտով** հყարտანում են:

წყლით სავსე ქვაბი - **Ջրով** լիքը պղինձ:

ის **ცოტათიც** კმაყოფილდებოდა - 'სა **քչով** էլ
բավարարվում էր:

ავტომობილით შეგიძლიათ წახვიდეთ - **Մեքենայով**
կարող եք մեկնել:

բ) բացառականին.

ბავშვით კმაყოფილი ვარ - **Երեխայից** գոհ եմ:

სომეხი მაცურებელი ფეხბურთელთა **თამაშით**
კმაყოფილი არ არის- Հայ հանդիսատեսը ֆուտբո-
ლისտների **խաղից** գոհ չէ:

Վրաց լեզվի պարագայական հոլովը համապատասխանում է հայոց լեզվի՝

ա) ուղղականին.

ბავშვად დარჩა - **Երեխա** մնաց:

ա) գործիականին.

მცირედით კმაყოფილდება - **Քչով** բավարարվում է:

მოსწავლით ამავობენ - **Աշակերտով** հყարտ են:

բ) ուղղականին (ստորոգյալի վերադիր).

კარგი **კაცი** არის - Լավ **մարդ** է:

ჭკვიანი **ბავშვი** არის - Խելացի **երեխա** է:

Ծանոթություն: Այս հատվածում և առհասարակ գրքում տեղ գտած ոչ այնքան հայեցի նախադասությունների առկայությունը հետևանք է վրաց լեզվական իրողությունները հնարավո-

րինս ճշգրիտ ներկայացնելու ցանկությամբ, որի պատճառով թարգմանությունները երբեմն բառացիի տպավորություն են թողնում: Հայերենի և վրացերենի հոլովների այլ ընդհանրությունների մասին տե՛ս «Հետադրությամբ հոլովներ» բաժնում:

Գոյականի հոգնակի թվի կազմությունը արსեծոտի սափելիս մրავելոծոտի րուցեծիս լարմոծա

Բոլոր գոյականները եզակի թվի անվանական հոլովում ստանում են ձայնավոր վերջավորություն: Հոգնակին կազմվում է -յե մասնիկով (համապատասխանում է հայերենի -եր, -ներ մասնիկներին), որը դրվում է հոլովական վերջավորությունից առաջ: -ո և -ս վերջավորությունն ունեցող գոյականների վերջից դուրս են մղվում այդ ձայնավորները, հետո ավելացվում է անվանական հոլովի ցուցիչը՝ օ-ին:

Օրինակ՝	տաջ-օ	տաջ-յե-օ
	տջալ-օ	տջալ-յե-օ
	մանյան-ս	մանյան-յե-օ
	ճրոմ-ս	ճրոմ-յե-օ

-յ, -ու, -ւ վերջավորություն ունեցող գոյականների -յե հավելվում է անմիջապես՝ առանց այդ ձայնավորների դուրս մղման, ցուցիչը՝ օ-ն:

Օրինակ՝	սափ-յ	սափ-յե-օ
	քոծ-յ	քոծ-յե-օ
	ուրմ-ու	ուրմ-յե-օ
	ույր-ու	ույր-յե-օ

ძუძუ-ებ-ი

კუ-ეზ-ი

რუ-ეზ-ი

Որոշ գոյականների հոգնակին կազմելիս հիմքի վերջին ձայնավորը սղվում է:

ორჩინასკ` მეგობ-ა-რ-ი, მეგობრ-ებ-ი, სოფ-ე-ლ-ი, სოფლ-ებ-ი.

Հոգնակի թվում բոլոր գոյականները վերջանում են -ո-ով՝
 ճեղք-ե-ո, մամ-ե-ո, մոռ-ե-ո, փոխ-ե-ո, խել-ե-ո և այլն:

Կան բացառություններ, ինչպես՝ մոթալաթե-ն-ի, կաց-ն-ի, ստլոդենտ-տ-ա, սաճֆո-տ-ա, մշմա-տ-ա և այլն, այսինքն՝ վրացերենում գոյություն ունեն հոգնակերտ այլ մասնիկներ ևս. -ն՝ անվանական և կոչական հիլոմների համար, և -տ՝ պատմողական, տրական և սեռական* հիլոմների համար. կաց-ի-կաց-ն-ի-կաց-տա, սիլցվա-սիլցվա-ն-ի-սիլցվա-տա, եղ-եղ-ն-ի-եղ-տա.

Այս ձևերը ժամանակակից վրացերենում քիչ գործածական են. պահպանվել են մի քանի հաստատությունների անվանումների մեջ.

მეცნიერებათა აკადემია-გիտოქიმიკოსების ასკანდამია, მწერ-
ლთა კავშირი-გეოქიმიკოსების ასკანდამია, მინისტრთა საბჭო-ნაქა-
რების ასკანდამია, სტუდენტთა კლავი-თის ასკანდამია, ასკანდამია
სახლი-მანქანათმშენებლობა, მუშათა კლავი-ქანდამია, ასკანდამია
(თქმის ასკანდამია «გეოქიმიკოსების ასკანდამია» წამდამია):

Ծանոթություն: Հոլովաձևը նման է հայոց լեզվի գոյականների հոգնակերտ հոլովմանը (բացառությամբ՝ ք-ց հոլովման մերոնք-մերոնց, ձերոնք-ձերոնց, կանայք-կանանց), քանզի արդի հայոց լեզվում գրեթե բոլոր գոյականները հոգնակի թվում են-թարկվում են ի հոլովման (այգիները-այգիների, աղբյուրները-աղբյուրների, աղջիկները-աղջիկների և այլն): Վրացերենում էլ միայն հնչյունափոխված գոյականներն են հոլովվում հոգնակի թվով:

**Գոյականների հոլովումը.
գոյականների խմբերը ըստ հոլովման
արსեցիտ სახელთა ბრუნება.
სახელთა ჯგუფი ბრუნების მიხედვით**

Ինչպես նշվել է, վրաց լեզուն ունի միայն մեկ հոլովում. հոլովվող բոլոր խոսքի մասերը ունեն հոլովական նույն վերջավորությունները: Բայց ելնելով բառի հիմքի վերջավորությունից՝ հոլովվող բառերը բաժանվում են երկու հիմնական խմբի.

- ա) բաղաձայնավերջ (գործածվում են նաև՝ բաղաձայնահանգ, բաղաձայնահիմք եզրերը) հիմքեր. *ამხანაგ-ი, კაც-ი, სახლ-ი, თავ-ი,*
- բ) ձայնավորավերջ (գործածվում են նաև՝ ձայնավորահանգ, ձայնավորահիմք եզրերը) հիմքեր. *დროშ-ა, კატ-ა, სახ-ე, კიბ-ე, რუ, კუ, ბუ.*

Բաղաձայնով վերջացող բառերը (I հոլովում) իրենց հերթին բաժանվում են երկու խմբի.

- ա) կայուն (չփոփոխվող) հիմքով բառեր (հոլովման ժամանակ բառի հիմքը որևէ փոփոխության չի ենթարկվում). *ქალ-ი, ამხანაგ-ი, კაც-ი, სახლ-ი, თავ-ი, ვაშლ-ი,*
- բ) անկայուն (փոփոխվող) հիմքով բառեր (հոլովման ժամանակ սղվում է հիմքի վերջին ձայնավորը). *მელან-ი-მელნ-ის, მელნ-ით, მელნ-ად (սղվում է ა-ն).*

სოფელ-ი-სოფლ-ის, სოფლ-ით, სოფლ-ად (սղվում է ე-ն):

ձայնավորով վերջացող բառերը նույնպես բաժանվում են երկու խմբի.

- ա) բառեր, որոնց հիմքը հատվում է (մի քանի հոլովներում վերջին ձայնավորն ընկնում է). *սրանք -ა და -ე* ձայնավորով վերջացող գոյականներն են (II հոլովում):

დროშა-დროშ-ის-დროშ-ით (ხատվում է ა-ნ)
სახე-სახ-ის-სახ-ით (ხათվում է ე-ნ)

բ) բառեր, որոնց հիմքը չի հատվում (մնում է անփոփոխ),
սրանք էլ ո կամ շ ձայնավորով վերջացող գոյականներն
են (III հոլովում):

წყარო-წყარო-ს(ი)-წყარო-თ(ი),
ორმო-ორმო-ს(ი)-ორმო-თ(ი)
რუ-რუ-ს(ი)-რუ-თ(ი).

ყայուն ხիմքով გოյასანსნერჲ ხოლოიარ **ფუბეუკუმბველ სახელთა ბრუნება**

I ხოლოიარ

ასჲ ხოლოიარს აყათასანოიარ են -ო-ილ վերջացող բոլոր բաղա-
ձայնավերջ գոյასանსները. კაც-ი, ქალ-ი, მტრედ-ი, სტუდენტ-ი,
არწივ-ი, სკამ-ი, მგელ-ი, კბილ-ი, ბარათ-ი, ამხანაგ-ი, ვაშლ-ი,
თით-ი, შვილ-ი, ოთახ-ი, სახლ-ი, ფეხ-ი, ხელ-ი, გმირ-ი, ჩაქურ-ი,
ბავშ-ი,- ხარ-ი, დათვ-ი, თოფ-ი, ბატ-ი, კამერ-ი, აქლემ-ი, ძაღლ-ი,
ცხენ-ი, ინსტიტუტ-ი, უნივერსიტეტ-ი, თბილის-ი, არაგვ-ი,
სვანეთ-ი, სომხეთ-ი... (ასჲ բառերოიარ ო-ն ուղղასան ხოლოի վեր-
ջավորությունն է, հիմքի վերջավորությունները գծիկների՝ նա-
խորդող տառերն են՝ -ც, -ლ, -ნ, -დ, -თ, - ვ, -მ ს այլն):

Ինչպես նշել ենք վերը, վրացերենոիար նախադասության մեջ
չեն հանդիպոიար բաղաձայնով վերջացող անոիններ. անհրաժեշտ
է որևէ հոլովի նշան կցել: Ճիշտ չէ. կაც, ելոմ, մասწავლებել,
ծագայ... Թվարկված բառերին անպայման պետք է վերջոիար կցենք

ხილქი სჳან`-ი: კაც-ი, ექიმ-ი, მასწავლებელ-ი, ბაყაყ-ი... -ი-ს
იოღასკან ხილქი სჳანს ლ:

ღაჳსაქორახანჳ რახერქს ჳს სექიო იოღასკან ხილქი-ი
სჳანრ ია, გოგო, უშნო, ალი, მწვანე...

ჳილქიანს სმოღ

ბრუნების ნიმუში

სეასქი ჟიქ

ჳიღასსქი ჟიქ

მხოლობითი რიცხვი

მრავლობითი რიცხვი

სახელობითი - ქალაქ-ი

ქალაქ-ებ-ი

მოთხოვობითი - ქალაქ-მა

ქალაქ-ებ-მა

მიცემითი - ქალაქ-ს

ქალაქ-ებ-ს

ნათესაობითი - ქალაქ-ის

ქალაქ-ებ-ის

მოქმედებითი - ქალაქ-ით

ქალაქ-ებ-ით

ვითარებითი - ქალაქ-ად

ქალაქ-ებ-ად

წოდებითი - ქალაქ-ო

ქალაქ-ებ-ო

ასსკაჳიო სჳიქილ ჳიჳასკანსერქი ხილქიოილ

ფუძეკუმშვადი სახელების ბრუნება

ჳილქიანს ჳამანასქ ირიღ ჳაჳსაქორაქერღ ჳიჳასკანსერ,
ირიღჳ ხჳიქიო სკან ა, ე, ო ჳაჳსაქორსერღ, სსჳარქქიო სს ჳი-
ჳიჳიოჳს. სსეღჳ ლ ისსსიო სსჳიოიასაჳიო (ილქილსეჳა), სქჳალ
ილსქიო ჳაჳსაქორსერქი სჳიოი. სსი ირიო ა-ს ს ე-ს იიო სს
სსსიოი აოჳასარასქ, ჳსქ რაოაქერღჳ ო-ს ირიღ რახეროი,
სიერსსილქ ქასსქარარ იოღ, იათიოი ლ -ვ: აჳასსა მინდორი-
მინდვრის-მინდვრით-მინდვრად, ნიგოზი-ნიგვზის-ნიგვზით-
ნიგვზად, მაწონი-მაწვნის-მაწვნით-მაწვნად, ნიორი-ნივრის-
ნივრით-ნივრად...

იხეიოსცხიასი ხიანასკანთიმ ხნაჟარსკიომ ხნ -ალ, -არ, -ან, -ამ, -ელ, -ერ, -ენ, -ემ, -ოლ, -ორ ქსეჟაქიოქიონს იონსეიოქ რათხ-ერ სხთასკან, გიბქასკან, ყაჟაყაყასკან ხიოქსეიომ ს -ებ-იქ ხიგნასკიომ. იჟასნეჟ ხნ` რმალი, ხმალი, ძვალი, ფორთოხალი, სტუმარი, მხატვარი, ცისკარი, ჭიშკარი, გუთანო, მელანი, საპონო, ატამი, მგელი, მუცელი, მშობელი, სარტყელი, საჭმელი, სოფელი, ფურცელი, ღრუბელი, ჭურჭელი, კურდღელი, სანთელი, მტერი, ბერძენი, ირემი, მაწონი, მინდორი, ნიორი, ობოლი, ფოთოლი, ნიგოზი, სომეხი ს აყს:

სტქიომ ზ ა ღაჟსაქიოქ

ხეასქი ჟიქ

მხოლობითი რიცხვი

სახ.	- სტუმარ-ი
მოთხ.	- სტუმარ-მა
მიც.	- სტუმარ-ს
ნათ.	- სტუმარ-ის
მოქმ.	- სტუმარ-ით
ვით.	- სტუმარ-ად
წოდ.	- სტუმარ-ო

ზიგნასქი ჟიქ

მრავლობითი რიცხვი

სტუმრ-ებ-ი
სტუმრ-ებ-მა
სტუმრ-ებ-ს
სტუმრ-ებ-ის
სტუმრ-ებ-ით
სტუმრ-ებ-ად
სტუმრ-ებ-ო

სტქიომ ზ ე ღაჟსაქიოქ

ხეასქი ჟიქ

მხოლობითი რიცხვი

სახ.	- სოფელ-ი
მოთხ.	- სოფელ-მა
მიც.	- სოფელ-ს
ნათ.	- სოფელ-ის
მოქმ.	- სოფელ-ით
ვით.	- სოფელ-ად
წოდ.	- სოფელ-ო

ზიგნასქი ჟიქ

მრავლობითი რიცხვი

სოფლ-ებ-ი
სოფლ-ებ-მა
სოფლ-ებ-ს
სოფლ-ებ-ის
სოფლ-ებ-ით
სოფლ-ებ-ად
სოფლ-ებ-ო

სტყიომ ზ ო ღაჟნაჟიჟი

ზეჟასჟი ჟიჟ

მზოლოზიოთი რიჯივი

საზ. - საპონ-ი

მოთზ. - საპონ-მა

მიჯ. - საპონ-ს

ნათ. - საპნ-ის

მოჟმ. - საპნ-ით

ვიოთ. - საპნ-ად

წოდ. - საპონ-ო

ზიჯნასჟი ჟიჟ

მრავლოზიოთი იჯივი

საპნ-ეზ-ი

საპნ-ეზ-მა

საპნ-ეზ-ს

საპნ-ეზ-ის

საპნ-ეზ-ით

საპნ-ეზ-ად

საპნ-ეზ-ო

ო-ნ ჟაჟნოთი ზ ვ

ზეჟასჟი ჟიჟ

მზოლოზიოთი რიჯივი

საზ. - მინდოზ-ი

მოთზ. - მინდოზ-მა

მიჯ. - მინდოზ-ს

ნათ. - მინდვზ-ის

მოჟმ. - მინდვზ-ით

ვიოთ. - მინდვზ-ად

წოდ. - მინდოზ-ო

ზიჯნასჟი ჟიჟ

მრავლოზიოთი რიჯივი

მინდვზ-ეზ-ი

მინდვზ-ეზ-მა

მინდვზ-ეზ-ს

მინდვზ-ეზ-ის

მინდვზ-ეზ-ით

მინდვზ-ეზ-ად

მინდვზ-ეზ-ო

ბაქსაქორაქრე გოქსანსნერქ ხოქოქორ **გუბეკვეცადი სახელებიზ ბრუნება**

II ხოქოქორ

აქო ხოქოქორას აქოქსანოქორ და ა ქოქოქ ბაქსაქორაქრე გოქსანსნერქ. დედა, კაბა, დაფა, დედოფალა, დეიდა, დილა, ყანა, ძიძა, ძერა, მამა, მუხა, მუშა, მუჭა, ჭიქა, დროშა, მაგიდა, ზღვა, თმა, რქა, ლოყა, მიწა, მონა, გზა, და, ძმა, ავქალა, ასპინძა, ახმეტა, ხე, თყე, დღე, კიბე, კლდე, მზე, სახე, მდინარე, სარკე, მეფე, მეზალე, მეეტლე, მენავე, მეთევზე, მევენახე, მეცხვარე, მახე, ღამე.

ჯათოქორ და ა ბაქსაქორ

ბეაქსქი ჭიქ

მხოლობოთი რიცხვი

სახ. - დროშა
 მოთხ. - დროშა-მ
 მიც. - დროშა-ს
 ნათ. - დროშ-ის
 მოქმ. - დროშ-ით
 ვით. - დროშ-ად
 წოდ. - დროშ-ა(ვ)

ჯოქსაქსქი ჭიქ

მრავლობოთი რიცხვი

დროშ-ებ-ი
 დროშ-ებ-მა
 დროშ-ებ-ს
 დროშ-ებ-ის
 დროშ-ებ-ით
 დროშ-ებ-ად
 დროშ-ებ-ო

ჯათოქორ და ე ბაქსაქორ

ბეაქსქი ჭიქ

მხოლობოთი რიცხვი

სახ. - კიბე
 მოთხ. - კიბე-მ
 მიც. - კიბე-ს
 ნათ. - კიბ-ის

ჯოქსაქსქი ჭიქ

მრავლობოთი რიცხვი

კიბე-ებ-ი
 კიბე-ებ-მა
 კიბე-ებ-ს
 კიბე-ებ-ის

ծոյթ.	- ՅօԾ-օտ	ՅօԾԵ-ԵԾ-օտ
Յօտ.	- ՅօԾԵ-Ը	ՅօԾԵ-ԵԾ-ձԸ
ճօԸ.	- ՅօԾԵ-(Յ)	ՅօԾԵ-ԵԾ-օ

Հոլովման II տարբերակն ունի հետևյալ յուրահատկությունները:

- ա. Ուղղականը հոլովական վերջավորություն չունի.
- բ. Պատմողական հոլովի վերջավորությունը -ծ է, ոչ թե -ծա (թեև շարահյուսական որոշ կառույցներում հնարավոր է -ծա. մեծաձԵ-ծ (այգեպանը), բայց մեծաձԵ-ծա-Յ (նաև այգեպանը, այգեպանը նույնպես), ծա-ն անհրաժեշտ է, երբ ավելանում է -Յ մասնիկը):
- գ. Պարագայական հոլովի վերջավորությունը -Ը է, ոչ թե -ձԸ:

Կոչականը կամ նմանվում է ուղղականին, կամ ընդունում է -Յ: օ-ն պահպանվում է միավանկ բառերում՝ ծծա-ծծա-օ, ԸԸ-ԸԸ-օ, մՅԵ-մՅԵ-օ և այլն:

- դ. Երբ հատկացյալը նախորդում է ձայնավորավերջ հատկացուցիչին, սեռական հոլովում հոլովական վերջավորությունը դառնում է -նօ. ԺԵԸօ Մօտա-նօ:
- ե. հոգնակի թիվը կազմվում է -ԵԾ մասնիկով:

նաՆ.	- ՅօԾԵ-ԵԾ-օ
մօտՆ.	- ՅօԾԵ-ԵԾ-ծա
մօՅ.	- ՅօԾԵ-ԵԾ-ն
նաօ.	- ՅօԾԵ-ԵԾ-օն
ծոյթ.	- ՅօԾԵ-ԵԾ-օտ
Յօտ.	- ՅօԾԵ-ԵԾ-ձԸ
ճօԸ.	- ՅօԾԵ-ԵԾ-օ

დ. ა ლამ ე ღაჟნაჲოროჲ Სერჯაგოჲ გოჲსკანანსერე ჰოლოჲლომ
 են Სიანსმან, რაჲგ თაჲრერჲლომ են ჰოგნასკი Სოლომ. ა-ოჲ Სერჯა-
 გოჲ გოჲსკანანსერე ჰოგნასკი Სოჲ როლორ ჰოლოჲსნეროიმ ლოროგნოიმ են
 ა-ნ, Სინგოეო ე-ოჲ Სერჯაგოჲ გოჲსკანანსერე Საჰაჲანოიმ են ე-ნ:

ა-ოჲ Სერჯაგოჲ გოჲსკანანსერე

ზეკასკი Სოჲ

მზოლოზოოოოი რიგზვი

საზ.-მმა

მოოზ.-მმა-მ

მიგ.-მმა-ს

ნათ.-მმ-ის

მოჲმ.-მმ-ოო

ვოო.-მმ-ად

წოღ.-მმა-ო

ზოგნასკი Სოჲ

მრავლოზოოოი რიგზვი

მმ-ეზ-ო

მმ-ეზ-მა

მმ-ეზ-ს

მმ-ეზ-ის

მმ-ეზ-ოო

მმ-ეზ-ად

მმ-ეზ-ო

ე-ოჲ Სერჯაგოჲ გოჲსკანანსერე

ზეკასკი Სოჲ

მზოლოზოოოი რიგზვი

საზ.-ზე

მოოზ.-ზე-მ

მიგ.-ზე-ს

ნათ.-ზ-ის

მოჲმ.-ზ-ოო

ვოო.-ზე-ად

წოღ.-ზე-ო (ვ)

ზოგნასკი Სოჲ

მრავლოზოოოი რიგზვი

ზე-ეზ-ო

ზე-ეზ-მა

ზე-ეზ-ს

ზე-ეზ-ის

ზე-ეზ-ოო

ზე-ეზ-ად

ზე-ეზ-ო

შპერჯათილი ჰიპოქი ასონსი ფუძეუკველი სახელები

საუ ჰიპოქიასი აყასიასიონი სი ო სიამ უ აყასიასიონიასი
ფიასიასიონი, იონი სიპიონი სი' სიასი, სი' სიონიასი სიპიონი
სიონი სიამ სიასიონი სი სიონი. აბანი, დრო, ერო, ეზო, წერი,
მდელო, ორმო, წყარი, ოქრო, რტო, ურო, უთო, საბჭო,
სამშობლო, საქართველო, სოკო, ანდრო, საგარეჯო, გაბრო, ვასო,
თედო, კაკო, ბლო, ბუ, ყრო, ტლო, რუ, კუ, ძუ, ღრო, რუ, ცრო,
(ყასიონიონი სი სიონი ყანი, იონი სიონიასი სი ფიონიასი სი
სიპიონიონი სიასიონი სი სიამყასიონიასიასიასი სიონი-სი, სიონი-
სი სიონი):

ო ჰიპოქი სიერჯათი ფიასიასიონი სიპიონი

სიასი სიპი

მხოლობიონი რიცივი

სიონიასი სიპი

მრავლობიონი რიცივი

სახ.-ორმო

მოთხ.-ორმო-მ

მიც.-ორმო-ს

ნათ.-ორმო-სი

მოქმ.-ორმო-თი

ვით.-ორმო-დ

წოდ.-ორმო-ვ

ორმო-ებ-ი

ორმო-ებ-მა

ორმო-ებ-ს

ორმო-ებ-ის

ორმო-ებ-ით

ორმო-ებ-ად

ორმო-ებ-ო

უ ზიჲქოჲლჲ ქსერჯაგოჲ ფოჲსკანსნერჲი ჰოჲლიქოჲლ

ზღასკჲი ჰიჲლ	ზოღნასკჲი ჰიჲლ
მზოლოზოთი რიგზვი	მრავლოზოთი რიგზვი
საზ. - ბუ	ბუ-ებ-ი
მოთზ.- ბუ-მ	ბუ-ებ-მა
მიც. - ბუ-ს	ბუ-ებ-ს
ნათ. - ბუ-ს	ბუ-ებ-ის
მოქმ. - ბუ-თი	ბუ-ებ-ით
ვით. - ბუ-დ	ბუ-ებ-ად
წოდ. - ბუ-(ვ)	ბუ-ებ-ო

სოქოჲ-ჰასოქოჲ ფოჲსკანსნერჲი ჰოჲლიქოჲლ კუმშვად-კვეცადი საზელეზის ბრუნეზა

ჴან რათერ, იოიზჲ აჲასოქანოჲლ ზნ ჰათოჲ ჰოჲლიქმანს, აჲ-
სჲინჲნ ჰოჲლიქმანს ჴამანასკ ქინოჲლ ჲ ს ჰასოჲლ, ს აოიოჲლ. იჲრან-
გიგ ზნ ჴარზანა, ქვეყანა, ფანჯარა, მოყვარე, ზეგარა, ჲეჲელა,
მზარე... ჴათოჲლ-სოიოჲლ თლჲი ჲ იონსნოჲლ ჲრჲჲ ჰოჲლიქოჲლ სნოა-
სან, ფოიოჲსკანს ჲ აჲარაფაჲსკანს, ჲინჲაჲს სანს -ებ ჰოღნასკჲი
ქოიოი ჰოჲლიქნეროჲლ:

ზღასკჲი ჰიჲლ	ზოღნასკჲი ჰიჲლ
მზოლოზოთი რიგზვი	მრავლოზოთი რიგზვი
საზ. - ჴარზანა	ჴარზნ-ებ-ი
მოთზ. - ჴარზანა-მ	ჴარზნ-ებ-მა
მიც. - ჴარზანა-ს	ჴარზნ-ებ-ს
ნათ. - ჴარზნ-ის	ჴარზნ-ებ-ის
მოქმ. - ჴარზნ-ით	ჴარზნ-ებ-ით
ვით. - ჴარზნ-ად	ჴარზნ-ებ-ად
წოდ. - ჴარზანა-(ვ)	ჴარზნ-ებ-ო

Հատուկ անունների հոլովումը საკუთარ სახელთა ბრუნება

Ա. Բաղաձայնահիմք (բաղաձայնահանգ) անձնանունները հոլովվում են բոլոր հոլովներով, բացառությամբ կոչականի: Օրինակ՝

სახ.	- დავით-ი	მარიამ-ი	ტარიელ-ი
მოთხ.	- დავით-მა	მარიამ-მა	ტარიელ-მა
მიც.	- დავით-ს	მარიამ-ს	ტარიელ-ს
ნათ.	- დავით-ის	მარიამ-ის	ტარიელ-ის
მოქმ.	- დავით-ით	მარიამ-ით	ტარიელ-ით
ვით.	- დავით-ად	მარიამ-ად	ტარიელ-ად
წოდ.	- დავით	მარიამ	ტარიელ

Այս կերպ հոլովվում են՝ Լուարսաբ, Գաբրիել, Ավթանդիլ, Փրիդոն, Բեսարիոն, Իոսեբ, Սվիմոն, Օթար, Օմար, Վախթանգ, Գուրամ, Նոդար, Թինաթին, Դարեջան, Թամար, Ռուսուդան, Վառլամ, Սողոմոն, Պլատոն, Գայոզ և այլն:

Բ. Ձայնավորահիմք անձնանունները հոլովվում են այնպես, ինչպես ու կամ უ ձայնավորով վերջացող հասարակ անունները, միայն թե ո-ով վերջացող անունները գործիական հոլովում ստանում են ոչ թե -თი, այլ -თ վերջավորություն: Սրանք ևս կոչականում հոլովական որևէ նշան չեն ստանում:

სახ.	- კოსტა	ვანო	ელენე	გივი	ნუნუ
მოთხ.	- კოსტა-მ	ვანო-მ	ელენე-მ	გივი-მ	ნუნუ-მ
მიც.	- კოსტა-ს	ვანო-ს	ელენე-ს	გივი-ს	ნუნუ-ს
ნათ.	- კოსტა-ს	ვანო-ს	ელენე-ს	გივი-ს	ნუნუ-ს
მოქმ.	- კოსტა-თი	ვანო-თი	ელენე-თი	გივი-თ	ნუნუ-თი

ვით. - კოსტა-დ ვანო-დ ელენე-დ გივი-დ ნუნუ-დ
წოდ. - კოსტა ვანო ელენე გივი ნუნუ

Այս կերպ հիლովվում են՝ Էլգուջա, Լուկա, Մարթա, Նաթելա, Լելա, Պավլե, Պետրե, Ստեփանե, Կիրիլե, Կոտե, Մակրինե, Գիորգի, Ակակի, Լեոնտի, Ալեքսի, Դոմենտի, Գիգո, Սանդրո, Քեթո, Դուտու և այլն:

Գ. Անուններն ու ազգանունները միասին հիլովվելիս փոխվում են միայն ազգանունները:

Նախ. - დავით ერისთავი ალექსანდრე ჭავჭავაძე
მოთხ. - დავით ერისთავ-მა ალექსანდრე ჭავჭავაძე-მ
მიც. - დავით ერისთავ-ს ალექსანდრე ჭავჭავაძე-ს
ნათ. - დავით ერისთავ-ის ალექსანდრე ჭავჭავაძ-ის
მოქმ. - დავით ერისთავ-ით ალექსანდრე ჭავჭავაძ-ით
ვით. - დავით ერისთავ-ად ალექსანდრე ჭავჭავაძ-დ
წოდ. - დავით ერისთავ-ო ალექსანდრე ჭავჭავაძე

Դ. ა ձայնավորով վերջացող ազգանունները՝ Խոշտարիա, Ջելալա, Գուգունալա, Գագուա, Ջավախիա և այլն, հիլովվում են չաղվող հիմքով գոյականների նման: Այս կանոնին ենթարկվում են նաև ձայնավորահիմք օտար ազգանունները՝ Բրուսե, Զոլա, Հայնե, Բերանժե, Գյոթե, Տորիչելլի, Գիրկի, Դուստոսկի, Շեչենսկո, Մակարենկո և այլն:

Ե. -շվիլի-ով վերջացող ազգանունները հիլովվում են ինչպես շվիլի (որդի) բառը, նույնը վերաբերում է -ձե-ով վերջացող ազգանուններին, այն տարբերությամբ միայն, որ սեռական և գործիական հիլովներում վերջիններս կորցնում են յ ձայնավորը.

წავიკითხե՛ք նույն դրամի մանրանունները և մոտերությունները. նույն դրամի մանրանունները չարտադրվում էր.

Այլաձև հոլովով գոյականներ თავისებურად ბრუნებადი სახელები

Հոլովման ժամանակ որոշ գոյականներ շեղվում են ընդհանուր կանոններից: Դրանք են՝ **ամբავո**, **լճոնո**, **տրո**, **լճերտո**.

Ամբავո-ն սեռական, տրական և գործիական հոլովներում կորցնում է վերջին Յ բաղաձայնը. **նատ**. **ամբոս**, **մոյժ**. **ամբոտ**, **ճոտ**. **ամբաձ**.

Լճոնո-գոյականը սեռական և գործիական հոլովներում կորցնում է **ո** ձայնավորը, այսինքն՝ սղվում է **ո**-ն. **նատ**. **լճոն-ոս**, **մոյժ**. **լճոն-ոտ**.

Երո բառը թեև սղման չի ենթարկվում, բայց սեռական և գործիական հոլովներում ունենում է **երո**-ոս, **երո**-ոտ ձևերը:

Գոյականի թիվը არსებით სახელთა რიცხვი

Վրացերենում բոլոր գոյականները թ՝ եզակի և թե՛ հոգնակի թվերի ուղղական հոլովում ձայնավորահանգ են, այսինքն՝ ունեն ձայնավոր վերջավորություն: Հոգնակին կազմվում է -**յե** (-իկ, -եր, -ներ) մասնիկով, որը դրվում է հոլովական վերջավորությունից առաջ. **կաց-ո-կաց-յե-ո**, **մեցո-ձա-րո-մեցոձր-յե-ո**, **Քա-Ք-յե-ո**, **ձեձա-ձեձ-յե-ո**:

-յե հոգնակերտ մասնիկից բացի՝ ժամանակակից վրացերենում կա նաև այսպես կոչված նարթանիանի (**նար-տան-ոնո**) հոգնակի ձև, այսինքն՝ **ն-ով** և **տա-ով** կազմվող հոգնակիներ, ընդ որում **ն**-ն գործածվում է ուղղական և կոչական հոլովներում, իսկ **տա**-ն՝ մնացած հոլովներում՝ բացառությամբ պարագայականի և գործիականի: Նարթանիանին որևէ երանգ, իմաստ չի հաղորդում, պարզապես վերապրուկ է հին վրացերենից:

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ	
մხოლობითი რიცხვი		მრავლობითი რიცხვი	
სახ.	- გლებ-ი	გლებ-ნ-ი	მეგობარ-ნ-ი
მოთხ.	- გლებ-მა	გლებ-თ-ა	ეგობარ-თ-ა
მიც.	- გლებ-ს	გლებ-თ-ა	მეგობარ-თ-ა
ნათ.	- გლებ-ის	გლებ-თ-ა	მეგობარ-თ-ა
მოქმ.	- გლებ-ით	-	-
ვით.	- გლებ-ად	-	-
წოდ.	- გლებ-ო	გლებ-ნ-ო	მეგობარ-ნ-ო

გლებ-თ-ა და მეგობარ-თ-ა բառերի თ հոգნակերითგ ხետო գրվომ է ღმწათიქ (ოიძგნოქოიწ ართახაქოთო) ა ღაქნაქოიქ, იქრ ნაქრნოქიქ Ⴢ, ქაქე მზ მასამქ აქაროაქიქ Ⴢ. Ⴢან მქან იქოქ იქაქქ, Ⴢქქ აქნ აქაროაქიქ Ⴢ.

ა. Ⴢქქ ხოქოქაქან ღქინ მქანოქმ Ⴢ ც მასნქქ. ძმამ, ქაქე ძმამ-ა-ც, ამზანაგს, ქაქე ამზანაგს-ა-ც, მუზის, ქაქე მუზის-ა-ც, დანოთ, ქაქე დანოთ-ა-ც, ამზანაგზს-ამზანაგზს-ა-ც, დანეზოთ-დანეზოთ-ა-ც და აქქ:

ბ. და Ⴢაქქაქაქე აოთა, იქრ მქანოქმ Ⴢ ხამასუქ ქსოქიქ-ნქქ. ვუძღვნი ამზანაგსა და მეგობარს. ამზანაგადა და მეგობრად მიმაქნდა. ქირა-ვდეზა ოროთახოიანი ზინა თზოლო წყლოთა და გათზოზოთ.

გ. Ⴢქქ ხათქაგქაქ სუთაქანოქმ ნაქოქოქოქმ Ⴢ ხათქაგოქ-გქქინ და Ⴢქრაქაქოქმ ნაქაოქაოქოქოქინქ. წავოქოთზე სტატოა ძმოქა. წავოქოთზე სტატოა ამზანაგის ძმოქა. წავოქოთზე სტატოა ამზანაგის ძმის ცოლისა...

გლებოთ, მეგობაროთ ოქინასქსქქქ ქქაქოქმ Ⴢნ, იქ Ⴢქქქ ხოქოქნქქოქმ (აქათოოქაქან, თოქაქან და სუთაქან) ხოგნაქქი ქიქნ ოინქ მქან -ოთ აძანგქ, აქა იქაქქოქმ ქინაქ⁶ ა აქარქქ, ქქ იქ ხოქოქოქ Ⴢ იქაძ თქქაქ ქაოქ:

მშენებელთ დიდი სასახლე ააშენეს.
 მშენებელთ დიდ სასახლეს აუშენებენ.
 წარედგინო ხამარ თ-ნ ჭიქსარქინომ ნუ ებ-იქ:
 მშენებლებმა დიდი სასახლე ააშენეს (ყასთიოღ. ხილიქ):
 მშენებლებს დიდ სასახლეს აუშენებენ (თრასკან ხილიქ):
 სრეღი ქრავცერენიომ აჟი ბსერე ქიჯ ნ ხანღიყიომ: წახყან-
 ქელ ნ მჩაჟს ათანბჟინ ხასთათოქოქონსერქ ს კადმასკერაქო-
 ქოქონსერქ ანქსანთიმსერქ კამ ერანგ ხოგნასკიქ მდ.
 მწერალთა კავშირი (გრიღნერქ მჩოქოქონს),
 მეცნიერებათა აკადემია (გჩთოქოქონსერქ ასკაღემჩა),
 მინისტრთა საბჭო (საქსარარნერქ ჟორჩორე),
 მოსწავლეთა კომიტეტი (თსანთოღასკან კომჩით),
 სტუდენტთა ქალაქი (თსანთოღასკან ჟათამას),
 გმირთა მოედანი (ხეროისერქ ხრავარასკ),
 წიგნთა სამყარო (გერქერქ აჯქსარხ)...

ჯესთაეროქოქამე ხილიქსერ **თანდებუღიანი ბრუნვები**

ჟრავცერენიომ სან რადმარქიქ ხესთაეროქოქონსერ, ირინჟ, ხაქელქელქიქ ხილიქსერქინ, კასთარიომ ნ ხილიქასკან ქერჯაქოროქოქონსერქ ერე. ერანჟ მჩანთიომ ნ გოქასკანსერქინ ს გრქიომ მჩასქინ: ჯესთაეროქოქონს სთანთიომ ნ თრასკან, სხოასკან, გორბქასკან ს ყარაგაქასკან ხილიქსერე:

ჯესთაეროქოქამე თრასკან (თანდებუღიანი მიცემითი)-ვით,-თან,-ზე,-ში:

-ვით: კლდესა-ვით (ქაქონსმან), ოქროსა-ვით (თსკო სმან), მმასა-ვით (ნეღორ სმან), შვილისა-ვით (იორქო სმან):

-თან: წყაროს-თან (აღეჟიურის მით), მთას-თან (საარის მით), შენობას-თან (ჯენჟის მით), დედას-თან (მასიჟის მით, ანბის ღეს-
ქიუმ სას` ხეს), შოთას-თან (წიჟაჟის მით/ხეს), ძმას-თან (ლეჟი
მით/ხეს):

-ზე: ქალაქ-ზე (ქალაქის ქრ), თავ-ზე (ქის ქრ), მიწა-ზე
(ხიჟის ქრ), წყარო-ზე (აღეჟიურის ქრ), ხე-ზე (ბათის ქრ), ჩემ-ზე
(ჩინა ქრ):

-ში: გულ-ში (არითი), ხელ-ში (აქეთი), მიწა-ში (ხიჟი),
ტყე-ში (ანთათი), ეზო-ში (ქსი):

ჩხიკვი ხან კრუხივით ჩხავის, ძერასავით წივის, კატასავით
კნავის, ან ძალღივით ყევს და მამალივით ყივის.

დაჟე ჟესამორ აეს კოაქიუმ ხ, იორიჟის აეს ღესაქიუმ ხ,
კათქის აეს მქსაქიუმ ხ, ჯან აეს ხაჯიუმ ხ კამ აქიორის აეს ბიჟ-
რიჟი ხ კანჯიუმ:

ჯესათჟიჟიჟამქ სესოქსან (თანდებულისანი ნათესაობითი)

-თვის, -გან, -კენ:

-თვის: ქალაქ-ის-თვის (ქალაქის ხამარ), სოფლ-ის-თვის
(ქიჟიჟის ხამარ), ვახთანგ-ის-თვის (ქასიჟანქის ხამარ), ჩემ-
თვის (ჩინა ხამარ), თქვენ-თვის (აქე ხამარ):

-გან: ხ-ის-გან (ქასიჟიჟ), რკინ-ის-გან (ქესაქიჟ), ლექტორ-
ის-გან (ქასაქიჟიჟ), ამხანაგ-ის-გან (ქესქესიჟიჟ), მოწაფ-ის-გან
(აქსესქესიჟ):

-კენ: ქალაქ-ის-კენ (ქესაქის ქალაქ), სოფლ-ის-კენ (ქესაქის
ქიჟი), მიწა-ის-კენ (ქესაქის ქაქი), ტყე-ის-კენ (ქესაქის ანთათ):

ჯესათჟიჟიჟამქ გორქისასან (თანდებულისანი მოქმედებ-
ითი)-დან, -ურთ:

-დან: წყარო-დან (აღეჟიურის), ეზო-დან (ქსიჟი), სოფლი-დან
(ქიჟიჟი), სახლი-დან (თსიჟი), ქალაქი-დან (ქალაქიჟი):

გველი გარედან არის ჭრელი, კაცი-შიგნიდან (იბე ქიჟიჟი ხ
ქასიჟაქეს, მარჟე` სესიჟი): დედა მოთმინებიდან გამოვიდა

(მასერ ხამრეროქონიჲე ჟორე სესაქ): ვორიდან ჩამოვარდნილს ცხენზე არ შეეჯდომება (ღეჲე ენსნოერ დი ჯი ნასთი):

-ურთ: ამხანაგით-ურთ (ენსენენერი ხესთ, ენსენენეოქ ხან-ჟერდ), ოჯა-ხით-ურთ (ენსთანიჲი ხესთ, ენსთანიოქ ხანოქერდ):

ჯესთაჟიოქსამქ აყარაყასქანს (თანდებულიანი ვითარე-ბითი)--მდე, (-მდის):

-მდე (-მდის): სახლა-მდე (მინჯს თონს), ქალაქა-მდე (მინჯს ქალაქ), სოფლა-მდის (მინჯს ყიოქ), ყელა-მდის (მინჯს კიკიოქ-ჟე), ნახვა-მდის (მინჯს თესიოქონს/ესთესიოქონს), ხვალა-მდის (მინჯს ქალქ), სადგურა-მდე (მინჯს კასყარანს): დილიდან საღამომდე მეცადინეობს - ათაქიოქე მინჯს ერესქი აყარაყიომ ღ:

შანოქიოქონს: ქრავერენი ხესთაჟიოქიონსენერ, ორინქ მნდ მასამქ ხამაყასთასქანთომ ნს ხაქერენი ხესთაჟიქ (ქერჯნას-ხარ ოქიქქ ოინსეოქ) კასაქერინ, ყრქიომ ნს ხოქოქქოქ რათი ხესთ, მინჯნოქ ნოქს კასაქერქ` ოესაქ (-კენ), მინჯს (-მდე-მდის) ს აქსნ, ხაქერენთომ ოინსნს ნასქასოქას ოქიქქ:

ა) ანჯასთ ყრქიომ ნს ნასს ხესთსქალ კასაქერქ` შორის, შუა, მიერ, გამო, გარდა, მიმართ, შესახებ

ბ) მქასაქინ ყრქიომ ნს ხესთსქალ კასაქერქ` -ვით, -თან, -ზე, -ში, -თვის, -გან, -კენ, -დან, -მდე. ათხასაქრასქ სრანსეჲე ქოქრასქანჯიოქინ ოინსი ქი ყორბათნოქიონსერ:

-გან ქერჯანდანსერ ხანოქეს ღ ყალქი სესოქსანს ს ყორბასქანს ხოქოქსნერთომ: სნესქანთოქ ოქრქიომ ღ აქსნ ქანმანსასქ, ერქ თქქალ რათერ აყასთასქანთომ ღ ოომქ`გ (ვისგან?) კამ ქინჯი`გ (რისგან?) ხარქერქინ: ამანათი მივიდე მეგობრისგან (ვისგან?-მეგობრისგან)-შანოქონს სთაგა რარესქამქე (ოომქ`გ, რარესქამქე): ეს სახლი აშენებუღია ტუფისგან (რისგან?-ტუფისგან)- სქი თონსერ კათოქე-ქად ღ თოქჲი (ქინჯი`გ, თოქჲი):

რს ზეე რაზე აყათასჲანთომ ჲ ნრთელჲგ (საიდან?) ჲარ-
 გჲნ, ჲიოჲომ ჲ, ნრ რაზე ეეჲსაბ ჲ გორბჲასკან ჲიოჲიჲოჲ ს -დან
 ეჲეეჲაბანგოჲ: სოფლიდან წერილი მივილე (წერილი საიდან
 მივილე?-სოფლიდან)- გჲიოჲიგ სანასკ სთაგა (ნრთელჲგ სთა-
 გა, გჲიოჲიგ): ვაშლი ჩამოვარდა ბიდან (ჩამოვარდა საიდან?-
 ბიდან)- სნაბორე ენსკაჲ ბათიგ (ნრთელჲგ ენსკაჲ, ბათიგ): ჩემი
 ამბანაგი ჩამოვიდა თბილისიდან (საიდან ჩამოვიდა?-თბილისი-
 დან)- სმ ენსკერე ბამანსეგ მრჲიჲსჲიგ (ნრთელჲგ ბამანსეგ,
 მრჲიჲსჲიგ):

შანთოჲოჲი: ჲრავ ეეჲიომ რავგათასკან ჲიოჲიჲ რავგასკა-
 ჲომ ჲ, სრა გორბათოჲიჲნერე კათაროომ ჲნ სთასკან ს გორბჲა-
 სკან ჲიოჲინერე, სთანბნელჲო ჲამაყათასჲანს ჲსთაჲოო-
 ჲონერე:

შასნჲსკაჲორ ჲიოჲინერე ნაწილაკიანი ბრუნვები

ჲიოჲიჲანს ბამანასკ რათერე კაროჲ ჲნ სთანსალ -ცა, -ლა, -ვე
 მასნჲსკნერე. ერანჲ მჲანთომ ჲნ რიორ ჲიოჲიჲაბსერჲნ, რავჲ კო-
 ჲასკანჲგ, ს გეჲიომ ჲნ მჲასჲნ:

ჲიოჲიჲანს სმოჲნერე

ბეასკი ჲიჲი	ჲიგასკი ჲიჲი
მბოლობითი რიცხვი	მრავლობითი რიცხვი
საბ. - ეალი-ცა	ეალები-ცა
მოთბ. - ეალმა-ცა	ეალებმა-ცა
მიგ. - ეალსა-ცა	ეალებსა-ცა
ნათ. - ეალისა-ცა	ეალებისა-ცა
მოჲმ. - ეალითა-ცა	ეალებითა-ცა

բ) Այն գոյականները, որոնց հիմքը վերջանում է **ս-ով**, տրական (მიცემითი) հոլովում ունենում են երկու **ს**: **თას-ო-თას-ს**, **ფას-ო-ფას-ს...**

Ծանոթություն: Նույն կանոնին ենթարկվում է նաև ածական անունը, եթե հանդես է գալիս առանձին՝ **ծვირფաս-օ**, **ծვირფաս-ს**, բայց երբ հանդես է գալիս որոշիչի դերում, տրական հոլովի վերջավորությունը՝ **երկրորդ ს-ն**, հատվում է **ծვირფას ამხანაგს**, ոչ **թե՛** **ծვირფას-ს ამხანაგს...**

գ) Եթե հիմքը վերջանում է **ზ-ով**, -ზე հետադրության հավելումով ունենում է երկու **ზ**. **ასპარეზ-ო-ასპარეზ-ზე**, **თევზ-ო-თევზ-ზე**, **კოვზ-ო-კოვზ-ზე**, **ვაზ-ო-ვაზ-ზე**, **ლამაზ-ო-ლამაზ-ზე**, **ესკიზ-ო-ესკიზ-ზე**, **ნარგიზ-ო-ნარგიზ-ზე**, **დარბაზ-ო-დარბაზ-ზე...**

դ) Եթե հիմքը վերջանում է **შ-ով**, -ში հետադրության հավելումով ունենում է երկու **შ**. **თევშ-ო-თევშ-ში**, **ქარქაშ-ო-ქარქაშ-ში**, **ანგარიშ-ო-ანგარიშ-ში**, **ნიმუშ-ო-ნიმუშ-ში**, **კომშ-ო-კომშ-ში**, **ბალიშ-ო-ბალიშ-ში...**

ե) Եթե հիմքը վերջանում է **თ-ով**, -თან հետադրության հավելումով ունենում է երկու **თ**. **ზვირთ-օ-ზვირთ-თან**, **სომხეთ-օ-სომხეთ-თან**, **რუსეთ-օ-რუსეთ-თან**, **ერთմანეთ-օ-ერთմანეთ-თან**, **ბურთ-օ-ბურთ-თან...**

ა, ე, ო, უ **ձայնավորահիմք** գոյականները -**თან** վերջածանցի առկայության դեպքում տրական հոլովում պահպանում են **հոլովի ს-ն**:

Օրինակ՝ **ძმა-ძმას-თან**, **ხე-ხეს-თან**, **წყარო-წყაროს-თან**, **ბუ-ბუს-თან...**

Բաղաձայնահիմք գոյականները **նույն՝** տրական հոլովում -**თან** վերջածանցի առկայության դեպքում **կորցնում են ს-ն**:

Օրինակ՝ **სახლი-სახლთან**, **წყალო-წყალოთან...**

Ձայնավորահիմք և բաղաձայնահիմք գոյականները -ֆե, -մի վերջածանցների առկայության դեպքում տրական հոլովում կորցնում են հոլովական նիշը:

Օրինակ՝ իե-իեֆե, լիլ-ո-լիլ-մի, իսի-ո-իսի-իե-իսի-մի, լիլ-ո-լիլ-իե-լիլ-մի...

և բաղաձայնով վերջացող գոյականները -ֆե, -մի վերջածանցների առկայության դեպքում այդ ի-ն պահպանում են:

Օրինակ՝ մանգո-ո-մանգո-մի, լիլ-ո-լիլ-մի, իսի-ո-իսի-մի, իսի-ո-իսի-մի, իսի-ո-իսի-մի, իսի-ո-իսի-մի...

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ Ֆեդսարთავի სახელი

Այն բառերը, որոնք ցույց են տալիս առարկայի հատկություն կամ վերաբերություն, կոչվում են ածականներ: Ածականները վրացերենում պատասխանում են ինչպիսի՞ (როგორი?), որպիսի՞ (რანაირი?), ո՞ր (რომელი?), որտեղացի՞ (სადაური?), երբևէ (როდინდელი?) հարցերին:

Իբրև կանոն՝ ածականները, չունենալով հոլովական հատուկ համակարգ, նմանվում են գոյականներին և խոսքի մեջ գործածվում են նրանց հետ: Դառնալով գոյականական անդամի լրացում՝ համաձայնում են միայն հոլովով:

Եզակի թիվ

მხოლოდობითი რიცხვი

სახ.	დიდ-ი	სახლ-ი
მოთხ.	დიდ-მა	სახლ-მა
მიც.	დიდ	სახლ-ს
ნათ.	დიდ-ი	სახლ-ის
მოქმ.	დიდ-ი	სახლ-ით
ვით.	დიდ	სახლ-ად
წოდ.	დიდ-ო	სახლ-ო

Հոգնակի թիվ

მრავლობითი რიცხვი

დიდ-ი	სახლ-ებ-ი
დიდ-მა	სახლ-ებ-მა
დიდ	სახლ-ებ-ს
დიდ-ი	სახლ-ებ-ის
დიდი	სახლ-ებ-ით
დიდ	სახლ-ებ-ად
დიდ-ო	სახლ-ებ-ო

Ըստ հատկանիշներն արտահայտելու ձևի՝ ածականները վրացերենում լինում են որակական (ვითარებითი) և հարաբերական (მიმართებითი):

ორასკას აბასკასნენ (ვითარებითი ზედსართავები) იოიასკი ართასაჟთიჲს ნს ირასკაჲს ხასოსკანჲ, ირასკა, თეთრი, გემრიელი, შავი, წითელი, მაღალი, დიდი, პატარა, დაბალი, ლამაზი, ტკბილი, მწარე, მსუქანი, გამბდარი, მახინჯი, მწიფე, მორცხვი, რბილი, კეთილი, საყვარელი, სამაგელი ს აჟს:

ზარაქერასკას აბასკასნენ (მიმართებითი ზედსართავები) ართასაჟთიჲს ნს მჟინოჟასკიჲს ხასოსკანჲ, ირასკა, წვერიანი, მარილიანი, აჟური, იჟური (ხალხი), სამოციანი (წლები), მხეცური, გუშინდელი (ამბავი), დღევანდელი, დაწერილი, დაჭრილი, მძინარე, მცოდნე, მწოლიარე, მხეცური, უფერული, ჩვენებული ს აჟს:

ზარაქერასკას აბასკასნენ გიჟ ნს თასჲს

1. თელ (ადგილი) - აჟური, იჟური, სოფელი, კახური.. .
2. ძასანასკ (დრო) - შარშანდელი, გუშინდელი, დღევანდელი...
3. სიჟს (მასალა) - ქვის, ტყავის, თიხის ს აჟს:

აბასკას ანთისნენი ჰიჟიჟიჲს ზედსართავ სახელთა ბრუნება

ჟრავენსთიჲს აბასკასნენი ქსთიჲს ნს რაჟადაჟსაჟერე ს დაჟსაჟირაჟერე: რაჟადაჟსაჟერე ნს` მაღალ-ი, გრძელ-ი, ლამაზ-ი, მსუბუჟ-ი, კეთილ-ი, დიდ-ი ს აჟს (ქერაჟს ირასკასნენი მნე ი-ნ ჰიჟიჟასკას ქერაჟიჟიჟიჲს ნ): დაჟსაჟირაჟერე ნს` პატარა, სუფთა, მწვანე, მოკლე, ფართო, ქორვა ს აჟს:

აბასკასნენი ჰსჟსჲს ჰიჟიჟიჲს ნს აჟსაჟს, ჰსჟაჟს გიჟასკასნენი: აჟსჲსჟს` რაჟადაჟსაჟერე აბასკასნენი აჟსოსკანთიჲს ნს I ჰიჟიჟას, ა ჟამ ე დაჟსაჟირაჟერე აბასკასნენი, II ჰიჟიჟას, ჰსჟს ჟამ უ დაჟსაჟირაჟერე აბასკასნენი, III ჰიჟიჟას:

ერე რათერე ქერჯანთიჲს ხს რათადანთიჲს

I ხილიქიჲს

ხეცაქიჲს რიქიჲს

ჯიქსაქიჲს რიქიჲს

მხოლობითი რიცხვი

მრავლობითი რიცხვი

სახ. მაღალ-ი

მაღლ-ებ-ი

მოთხ. მაღალ-მა

მაღლ-ებ-მა

მიც. მაღალ-ს

მაღლ-ებ-ს

ნათ. მაღალ-ის

მაღლ-ებ-ის

მოქმ. მაღალ-ით

მაღლ-ებ-ით

ვით. მაღალ-ად

მაღლ-ებ-ად

წოდ. მაღალ-ო

მაღლ-ებ-ო

აქაჲს ხილიქიჲს ხს` წითელი, ლამაზი, დიდი, შავი, მშვენიერი, გრძელი, განიერი, დაბალი ს აქს:

ერე რათერე ქერჯანთიჲს ხს ა კას ე ბასასიქიჲს.

II ხილიქიჲს

ხეცაქიჲს რიქიჲს

ჯიქსაქიჲს რიქიჲს

მხოლობითი რიცხვი

მრავლობითი რიცხვი

სახ. პატარა

პატარ-ებ-ი

მოთხ. პატარა-მ

პატარ-ებ-მა

მიც. პატარა-ს

პატარ-ებ-ს

ნათ. პატარ-ის

პატარ-ებ-ის

მოქმ. პატარ-ით

პატარ-ებ-ით

ვით. პატარ-ად

პატარ-ებ-ად

წოდ. პატარა(-ვ)

პატარ-ებ-ო

აქაჲს ხილიქიჲს ხს` შავთვალა, გულდია, ანკარა, სუფთა, წმინდა, მწარე, მცოდნე, მწუხარე, მწვანე ს აქს:

ერე რათერე ქერჯანოი მნ ო კამ უ დაქნაქიოიქ.

III ხილქიოი

ნეკსქი რქიქ		ჴიგნასქი რქიქ	
მხოლობითი რიგებვი		მრავლობითი რიგებვი	
საბ.	უსინათლო-ო	უსინათლო-ებ-ი	
მოთხ.	უსინათლო-მ	უსინათლო-ებ-მა	
მიც.	უსინათლო-ს	უსინათლო-ებ-ს	
ნათ.	უსინათლო-ს(ი)	უსინათლო-ებ-ის	
მოქმ.	უსინათლო-თ(ი)	უსინათლო-ებ-ით	
ვით.	უსინათლო-დ	უსინათლო-ებ-ად	
წოდ.	უსინასთლო-ვ	უსინათლე-ებ-ო	

ასაყენ ხილქიოი მნ ` უშნო, უგულო, უყურო, უკუდო, უქუდო, უხელო, უდისციპლინო, უცხო, უფულო, ვიწრო, ფართო, ყრუ ს აქს:

აბასკან ანთონსერქი ხილქიოი

გოქასკანსერქი ხეს

ზედსართავ სახელთა ბრუნება

არსებით სახელთან ერთად

ერე აბასკანერ ხანთეს ე გაქი გოქასკანქი ხეს, აბასკანქი ხილქიოიერ კათარქიოი ე ესთ აქს, რე ქინჯიქ ე ქერჯანოიერ სრე ხქიქერ, რათადანთქ, რე დაქნაქიოიქ, აბასკანერ სარქიოქი, რე ხაჯიოქიოი ე გოქასკანქი:

ერე აბასკანერ დაქნაქიოიერქ ე ს სარქიოქიოი ე გოქასკანქი, საყა მნთიქ ე ანქიოქიქი რე ნეკსქი, რე ჴიგნასქი რიქიოი ხილქიოიერ, აქსინქს, ქინჯაქს ხაქერქნთიქ ე. ქი ხილქიოი.

	ხედასსაჲსი		ხედასსაჲსი	
	მეცხუდითი რიცხვი		მეცხუდითი რიცხვი	
სახ.	შავ-ი	დაფა	შავ-ი	დაფ-ებ-ი
მოთხ.	შავ-მა	დაფა-მ	შავ-მა	დაფ-ებ-მა
მიც.	შავ	დაფა-ს	შავ	დაფ-ებ-ს
ნათ.	შავ-ი	დაფ-ის	შავ-ი	დაფ-ებ-ის
მოქმ.	შავ-ი	დაფ-ით	შავ-ი	დაფ-ებ-ით
ვით.	შავ	დაფა-დ	შავ	დაფ-ებ-ად
წოდ.	შავ-ო	დაფა(-ვ)	შავ-ო	დაფ-ებ-ო

**სტასკანსსერე` ციქასან ანთონსერეჲ ხსთი
ზედსართავები არსებითი სახელების შემდეგ**

- 96 -

საბ.	წყარო	ანკარა	ბავშვი	პატარა
მოთხ.	წყარო-მ	ანკარა-მ	ბავშვ-მა	პატარა-მ
მიც.	წყარო-ს	ანკარა-ს	ბავშვ-ს	პატარა-ს
ნათ.	წყარო-ს(ი)	ანკარა-ს(ი)	ბავშვ-ის	პატარ-ის(ა)
მოქმ.	წყარო-თ(ი)	ანკარა-თ(ი)	ბავშვ-ით	პატარ-ით(ა)
ვით.	წყარო-დ	ანკარა-დ	ბავშვ-ად	პატარ-ად(ა)
წოდ.	წყარო-ვ	ანკარა-ვ	ბავშვ-ო	პატარა(-ვ)

**აბასკანის ფორმირების ფორმირება
ზედსართავი სახელის გამოყენება არსებით სახელად
(სუბსტანტივაცია - გარსებითება)**

აბასკანსებრ კარგი ხნაჲსა გალ ჰქნეს ართახაჲთაბ
ხასკანსიჲსენს ისნესიჲ ათარკაჲსი ანსკანსი ჰიჲსარენს, აჲსიჲსენს
ფორმირებლს ფორმირებაჲს:

აჲსაჲსენს ფორმირებაჲს სტუდენტის დაჯილდოვდა (ფერა-
დანსიჲს ისანსიჲს აჲსარკასაჲსიჲს). აჲსთეს ფორმირებაჲს-ს (ფერ-
დანსიჲს) ხანსეს ღ კაჲსი ჰი ჰერასკანსკანსი ჲანსასიჲსიჲს
იჲსეს აბასკანს, ჲაჲს ფორმირებაჲს დაჯილდოვდა (ფერასკან-
სიჲსიჲს აჲსარკასაჲსიჲს)-ფორმირებაჲს-ს (ფერასკანსიჲსიჲს) ხანსეს ღ
კაჲსი ფორმირებაჲს ს აჲსთასკანსიჲს ღ ვინ? ხარესი: ვინ
დაჯილდოვდა? (იჲს აჲსარკასაჲსიჲს), ფორმირებაჲს (ფერასკან-
სიჲსიჲს): ერესანსი ბერეს კარეს სასტუმრო (ერესანსი ჲათ ხნა ჲაჲს
ხიჲრანსიჲსიჲს): არამა ისტორიაჲსი კარეს მიიღო (არამა აჲსთ-
სიჲსიჲსიჲს «ჲაჲს» სთასაჲსი): ათაჲსი ჲაჲსაჲსიჲსიჲსიჲს მნეს
კარეს-ს აბასკანს ღ, ერესიჲსიჲსიჲსიჲს ფორმირებაჲს (ხანსეს ღ ხესლს ფორ-
მირებაჲსიჲსიჲსიჲს):

**Գոյականների գործածությունը აծականաբար
არსებითი სახელის გამოყენება ზედსართავად
(ადიექტივაცია - გაზედსართავება)**

Չափ ու կշիռ ցույց տվող գոյականները հաճախ აծականի, այսինքն՝ որոշիչի գործառույթ են կատարում. წვეთი წყალი, კილო შაქარი, ტონა ხორბალი, კილომეტრი გზა, ბოთლი ღვინო...

Այլ գოյականներ სუ ირჲეს იროშჩჲ ხანოესუ են ცაქის აծականների ეხერიმ՝ აծականაբარ.

მიტინგს **ზღვა** ხალხი ესწრებოდა□

Հանրահավაքին **ბოլ** ძოიოქიოიოჲ ჲრ ხაქაჲქელ:

გურამი **ქვა** გულის პატრონია□

Գიւրამը քար սրտի տեր է:

ჩემს მეგობარს **რკინის** ნერვები აქვს□

Իմ բარեկամը **երկաթե** նյարդեր ունի:

Ընդգծված գոյականները აծականի դեր են կատարում ს ხო-
լովქიმ են ირჲეს ღაჲნაჲლირჲქერჲ აծականներ, აჲსჲინքნ՝ բოიორ
ხოლოქნერიომ მნოიმ են ანჲიოქიოჲ, Ჲსქ բაოღაღაჲნაჲქერჲ ცოჲ-
სანსნერღ იროჲ ხოლოქნერიომ ხოლოქასჲან ქლერჲაქიოიოქიონღ ქიო-
ხოიმ են, მჲ ქანჲიჲთიმ՝ ոჲ:

სახ.	ქვა გულ-ი,	კილომეტრ-ი გზა
მოთხ.	ქვა გულ-მა,	კილომეტრ-მა გზა-მ
მიც.	ქვა გულ-ს,	კილომეტრ გზა-ს
ნათ.	ქვა გულ-ის,	კილომეტრ-ი გზ-ის
მოქმ.	ქვა გულ-ით,	კილომეტრ-ი გზ-ით
ვით.	ქვა გულ-ად,	კილომეტრ გზ-ად
წოდ.	ქვა გულ-ო,	კილომეტრ-ო გზა-ვ

შანოქოიოქიონ: აծականაბარ ცოიოზაღქაღ ცოჲსჲანსნერღ
ხოცნასქი Ჲჲქ ჯნს კაღმნიომ:

ერასკან	სკადასკან	ერასკან	სკადასკან
თეთრი	მო-თეთრ-ო	მაღალი	მო-მაღლ-ო
შავი	მო-შავ-ო	ადვილი	მო-ადვილ-ო
მწარე	მო-მწარ-ო	ლამაზი	მო-ლამაზ-ო
გრძელი	მო-გრძ-ო	დიდი	მო-დიდ-ო

3. ანაპელასკან სკამ გერაერასკან ასთიჰანს (უფროობითი სკამ აღმატებითი) გიყვ ზ თაქი ათარსკაქი თქალ ხასსკანსიჰი ათაპელ ქინსელ, გერადანგიუქონს ნიქი ათარსკანსერი ნიქი ხასსკიუქანს ხამსმასთიუქამს ს სკადმიომ ზ უ- ნაქას-ბანსი ს -ეს ქერჯაბანსი მქიგიოქ, ქერჯისა` რათი ქერჯაქიოქონსიჰ ათაგ. უ-დიდ-ეს-ი (ამსნსამს), უ-მაღლ-ეს-ი (ამსნსა-რარბ), უ-პატარ-ეს-ი (ამსნსაქიოქ), უ-ლამაზ-ეს-ი (ამსნსადე-ქესიქ), უ-მწარ-ეს-ი (ამსნსაქათლ) უ-შავ-ეს-ი (ამსნსასი), უ-წითლ-ეს-ი (ამსნსსკარმიქ).

ერასკან	გერაერასკან
დიდი	უ-დიდ-ეს-ი
გრძელი	უ-გრძელ-ეს-ი
ყვითელი	უ-ყვითლ-ეს-ი
მაღალი	უ-მაღლ-ეს-ი
ლამაზი	უ-ულამაზ-ეს-ი
მწარე	უ-მწარ-ეს-ი
წითელი	უ-წითლ-ეს-ი

ანაპელასკან სკამ გერაერასკან ასთიჰანს სკადმიომ ზ ნას სსკარაგერასკან სქანსსკიოქ. ერასკან ასთიჰანსი აქელსნიომ ზ უფრო- (აქსიქ) იქანსქას რათლ. უფრო ლამაზი (აქსიქ გესესიქ), უფრო მწარე (აქსიქ იათლ), უფრო შავი (აქსიქ სს), უფრო წითელი (აქსიქ სკარმიქ), უფრო გრძელი (აქსიქ სესკარ), უფრო დიდი (აქსიქ მს), უფრო ყვითელი (აქსიქ სესიქს) ს აქს:

-ელი//ერი, -ილ-ი აծანგ ունեցող ჯათ քիჯ ზქილ აծასკან-
ნერ ათაქელასკან ასთიჲანს კადმელჲს კორგნოილ են აჟე აծანგ-
ნერჲ, არჟიონჲოილ გერაჟრასკან ასთიჲანსჲ კადმლილ ჲ ანმჲ-
ჯაყესა ჲიამჲჲ ჲიამან ქრას.

ერასკან	სქლადასკან	გერაჟრასკან
გრძ-ელ-ი	მო-გრძ-ო	უ-გრძ-ეს-ი
თვბ-ილ-ი	მო-თვბ-ო	უ-თვბ-ეს-ი
სქ-ელ-ი	მო-სქ-ო	უ-სქ-ეს-ი
თბ-ილ-ი	მო-თვბ-ო	უ-თვბ-ეს-ი

4. ათაქელასკანს კამ გერაჟრასკანს (უფროობითი კამ
აღმატებითი) ასთიჲანსჲ გოყე ჲ თაქჲს ათარქაჲჲ თქყალ ჲათ-
კანსჲჲ გერადანგოქიონსჲ, ათაქელ ქინსჲლ ნორჲჲ ათარქანსერჲ
ნოქს ჲათკოქოქანს ჲამსმასთ:

გერაჟრასკანს ასთიჲანს ნოქსაყეს კარსჲჲ ჲ სოთანალ სქა-
რადრასკანს ჲოანსკოქ. ათაქელასკანს კადმელჲს ჲამარ გორბა-
ბოილ են ძლიერ, ძალიან, ერთობ, ფრიად, მეტისმეტ-ად კაყალ-
გოქიონსნერჲ. ძლიერ-ჯათ (ძლიერ ლამაზო-ჯათ გელესჲს),
ფრიად-აქსჲჲ ქანს (ფრიად კარგო-აქსჲჲ ქანს ლაქ), მეტად-ათა-
ქსჲ, (მეტად ბედნიერი-ათაქსჲ ჲრჯანსჲს), მეტ-ის-მეტად-ჯაქა-
ყანს (მეტისმეტად ლამაზო-ჯაქაყანს გელესჲს):

ორასკასკანს აծასკანსნერჲ ჲამსმასთოქოქანს ასთიჲანსნერ
კადმელჲს ქაბანქლილ են ჲერჲ ჲამჲჲ.

1. ანკა ჲნ როქორ ჲერჲ ბსერჲ. თეთრო-მო-თეთრო-ო-უ-თეთრო-
ეს-ი (საქითასკ-საქითასკაქლილ-ამსნასაქითასკ), მაღალი-მო-
მაღლო-ო-უ-მაღლო-ეს-ი (ქარბჲ-ქარბჲაქლილ-ქარბჲაქოქს), შავო-
მო-შავო-ო-უ-შავო-ეს-ი (სს-სსაქლილ-ამსნასს):

შანოქოქიონს: Ⴆ თარქეროქიონს ჲაქსერსჲჲ` ქრავსერსნოილ
გონანონსნეროქ კარსჲჲ ჲ ნასს გერაჟრასკანს ასთიჲანს კადმელ.

ერასკან	სქადასკან	გერაჟრასკან
თეთრ-ო	მო-თეთრ-ო	უ-თეთრ-ეს-ო
შავ-ო	მო-შავ-ო	უ-შავეს-ო
წითელ-ო	მო-წითა-ლო	უ-წითელ-ეს-ო

2. ატკა ზს ზრქო დსერ.

ა. ერასკან ს სქადასკან. მრგვალო-მო-მრგვალო (სქოქ-სქოქ-რასქონ), ნაცრისფერი-მო-ნაცრისფერ-ო (მოქურაგოქონ-მოქურაგოქონასქონ), იისფერი-მო-იისფერ-ო (მანოქასკა-გოქონ-მანოქასკაგოქონასქონ), ლურჯ-ო-მო-ლურჯ-ო (სკაყოქოქ-სკაყოქასქონ),

ბ. ერასკან ს გერაჟრასკან. კარგი-უ-კეთ-ეს-ო (ქასქ-ქასკა-გოქონ), ნაზო-უ-ნაზ-ეს-ო (ქნქოქ-ქნქუაგოქონ), სწრაფი-უ-სწრაფ-ეს-ო (კოთას-ამსნასკოთას), მარტივი -უ-მარტივ-ეს-ო (ასარგ-ასარგაგოქონ), ღრმა-უ-ღრმ-ეს-ო (ქოქ-ქოქრ-ა-გოქონ), ჭკვიანი -უ-ჭკვიან-ეს-ო (ქსქაგქ-ამსნასქსქაგქ), ძლიერი-უ-ძლიერ-ეს-ო (ოქსქ-ოქსქაგოქონ):

3. ჟან მქ კარქ ერასკანს ადსკანსერ, ერონქ კონსნ სქა-დასკან სკამ გერაჟრასკან ასოქადანსერ. სრანქ ჰამსმასოქქ ჰასოსანქკ ვოქგ კსნ თასქა: ზრანსქგ ზს` ბერწი (ასოქ), ერთნაორო (მქანსმან), მამორო (აროქ), მოკლებული (გოქონ), ტოტველი, შოშველი (მერქ, სქრქ), თანაბარი, თანასწორო (ჰასქა-სარ), უცოლო (ანსქინ` ანსამოქსქნ თოქამარქ), უქმრო (ანსოქა-მარქ` ანსამოქსქნ სქინ), კვორო (ასქრქ), სველი (ქაგ), ანკარა (ასკანასქოქ), ზუმი (ქოქ) ს ასქნ:

ადსკანსერქ სკადოქოქანქ მასსასკვოქ ზს ქოთქ გერქს როქოქ მასერქ, ქსკას სას მსბ ქოქოქ სქასადანსერ ს ქსრკა-ბანსერ:

**საბასკან ანონსნერქ კადმოქოინრ
ზედსართავ სახელთა წარმოება**

**სბასკანსნერქ კადმოქოინრ ჟოჟქ მასნერქგ
ზედსართავებოწ წარმოება მეტყველებოწ ნაწილებოწსაგან**

გოქსკანსქგ` გული-გულადო (სქოტ-სოოოტ/ჟაგ), ჭკუა-
ჭკვიანო (ქსელ-ქსელაგქ), ხაზო-ხაზოვანო (გქზ-გბაქოო):

სბასკანსქგ` მაღალო-მომალო (ჟარბო-ჟარბოაქოინ),
ლამაზო-ულა-მაზესო (გელესქ-გელესკაგოინ):

ბოქსკანსქგ` პოოველო-პოოველადო (აოაგქნ-აოაგნაქნ),
ხუოო-მეზუოე (ხქნგ-ხნგაქქ):

გერანოოსქგ` თქვენ-თქვენებუოო (ოოო-ბეს აქს` ბესა-
ნმან), გვენ-გვენებუოო (მსნჟ-მსგ აქს` მსგანმან):

ჟაქსახქმქგ` წერა-წეროოო (გრელ-გოაქოო), ჰშვენო-
მშვენოერი (გაროერელ- სჟანსქქ):

საქჟაქგ` გუშინ-გუშინდელი (ერეს-ერესქა), ხვალ-ხვა-
ლინდელი (ქაოო-ქაოქა), შარშან-შარშანდელი (ხერო-ხერქა):

გოქსკანსნერქ ჟაოაოოოამქ` გული+ქვა=გულქვა (სქოო+
ჟარ= ჟარსქოო):

გოქსკანსქ ს აბასკანსქ ჟაოაოოოამქ` მვოო+ფასო=მვოოფა-
სო (ჟანსქ+გქნ=ჟანსქაგქნ), ტანო+მაღალო=ტანმაღალო (მარქნ+
ჟარბო= ჟარბოარქნ` ჟარბოახასაქ), გული+კეოოო=
გულკეოოო (სქოო +ჟარქ=ჟარესქოო), სოტყვა+ტკბოოო=სოტყ-
ვატკბოოო (ქოჟჟჟ` ჟაო+ ჟაოო =ჟაოოოოო, ჟაოოოოო):

გოქსკანსქ ს ჟაქსახქმქ ჟაოაოოოამქ` გული+ლოა=გულლოა
(სქოო+ჟაგ=ჟაგსქოო` სოოოაგ), ადვოოო+დნობა=ადვოოოდნ-
ობადო (ხეზო` ეოოოქნ+ხაოოგჟ=ეოოოოოო), კაცი+ჭამა=კაციჭამოა
(მარო+ოოთელ= მაროასქერ), კარი+ჩაკეტვა=კარჩაკეტოოო (ოოო+

ქასქლ=ჟინქას), შტო+ გაშლა=შტოგაშლილი (აქოლ+სქოქაშ=აქოლასქოქო):

აშასქანსქერქი ჭაღმოქონსქ ოშანოასქ რანერქიგ` თუ-სა-ო=სათუო (ქასქაბქქ), ებრ-უ=უებრო (ანსმანს, ანღოცასქანს):

რაოასქაყასქგოქონსქერქიგ` და+ძმა=დაძმური (ურთო-ერთობა). ქოქრ-ქოქაქრ=ქოქოქოქოქაქრასქანს (ხარაქეროქონს), მამა+შვილი= მამაშვილური, ხაქრ+ოქოქი=ხაქოქოქოქიასქანს, საახალწლო (საჩუქარი)- ამანოქრქი (სქქერ):

აქოქასქანს ქქერაქოქოქონსქერქიგ` -ოთ: წერ-ოთ-ო (გამოცდა)- გრაქოქრ (ქსნოქონს), შემთხვევ-ოთ-ო (მოვლენა)- აყათახასქანს (ქრსოქოქ), დადებ-ოთ-ო (პასუხი)- ოქრასქანს (აყათაახასქანს), ბრძანებ-ოთ-ო (წინადადება)- ხრამაყასქანს სარქაოქაოქონსქონს), ახსნ-ოთ-ო (კარნახი)- რაგსათოქრასქანს (ქქქაოქოქონს), ქვე-ოთ-ო (ჯარი)- ხსოქოქონს (გოქრქ)- (ხსოაგოქრ), რიცხვ-ოთ-ო (სახელი)- ქოქასქანს (ანოქონს), გვერდ-ოთ-ო (ხაზი)- ლქრქი გქბ` ლქრაგქბ:

-ად-ო: ფერ-ად-ო (ბუშტები)- გოქნცგოქონს (ქოქქქქსქერ), ცვალეზ-ად-ო (ამინდი)- ხარაქოქოქოქი (ლქანასქ), პურ-ად-ო (კაცი)- ხოქოქრასქერ` აოქოქაგოქ მაროქ), გულ-ად-ო (ჯარისკაცი)- რაგ (გქსქოქრ), გულოთ-ად-ო (მეგობარო)- ანსქლბ (ქსქქერ), ძოროთ-ად-ო (საკოთხი)- ხქმნასქანს ხარგ):

აშასქანსქერქი ჭაღმოქონსქ ქქერაბანსქსქერქიგ` ზედსართავებოქი წარმოება თანდებულეზოქისაგან

-ებრ (-აროქ, -აქქს, აქს ოქსქგოქ, სმანს): გუშბათოქს-ებრ-ო (გმქქქ-ქაბქს, გმქქქაროქ), ლომ-ოქს-ებრ-ო (აოქოქბანსმანს, აოქოქბაბქს), ვეფხვოქს-ებრ-ო (ქსბაბქს, ქსბანსმანს), კაცოქს-ებრ-ო (მაროქა-სმანს), სოკოქს-ებრ-ო (სსქასბქს, სსქასმანს), ცარცოქს-ებრ-ო (ქაქ-

დასმან, კადადას), ზემ-ებრ-ი (ჩინა აქა), შენ-ებრ-ი (ქეა აქა), მის-ებრ-ი (ნრა აქა), ჩვენ-ებრ-ი (მეა აქა), თქვენ-ებრ-ი (აქა აქა), მათ-ებრ-ი (ნრანგ აქა):

-ებრ+ივ (-ასკან, -აქინ): გონ-ებრ-ივ-ი (წანასკან), სახელმ-წიფო-ებრ-ივ-ი (აქსთასკან), საზოგადო-ებრ-ივ-ი (ხასაქასკან), ჩვეულ-ებრ-ივ-ი (სიქორასკან), ჟონ-ებრ-ივ-ი (გიქაქინ):

-ობრივ (-აქინ, -ასკან): დედ-ობრივ-ი (მაქასკან), ენ-ობრივ-ი (ქედასკან), მამ-ობრივ-ი (ხაქასკან), ზნე-ობრივ-ი (ქარქასკან), სქეს-ობრივ-ი (სქთასკან/სქთაქინ), კაც-ობრივ-ი (მაქიქაქინ), მიზნ-ობრივ-ი (საქათასკაქინ), შედეგ-ობრივ-ი (ხქსთასქაქინ):

-ებურ-ი (-სმან, -აქა): თავის-ებურ-ი (ქორქინასკ), თოვლის-ებურ-ი (აქინასმან), თქვენ-ებურ-ი (აქა სმან), ლომის-ებურ-ი (სიქინასმან), ჩვენ-ებურ-ი (მეა სმან), ძველ-ებურ-ი (ხქსთა), ქინძისთავის-ებურ-ი (გქათასქასმან):

-ელ. გიქეა ლ თაქი მარქასნგ ბაქიქ, ირქთაქი ქინქ, ზქქსმან ლ ქქაქიქსქ. ქაქაქ-ელ-ი (ქაქაქაქი), სოქლ-ელ-ი (ქქიქაქი), ერქვენ-ელ-ი (ქქსანსქი), თბილის-ელ-ი (ქქქქიქი), ლორ-ელ-ი (ქქქსქი), ქართვ-ელ-ი (ქქაქი), გერმან-ელ-ი (გქქქსანსქი), მთამსვლ-ელ-ი (ქქქსანსქი), ვეზბურთ-ელ-ი (ქქიქქქიქსთ), დამცვ-ელ-ი (აქაქთაქს), კალათბურთ-ელ-ი (ქასქქქქქიქსთ), ზოგბურთ-ელ-ი (ქქქქქიქსთ) ლ აქს:

-იან (-აქიქ) - ულვაშ-იან-ი (ქქქაქიქ), შავწვერ-იან-ი (სქსა-იქქიქ), შავთმ-იან-ი (სქსაქქ), ცოლ-იან-ი (ქქქ სქსქქიქ) აქიქს-საქაქ), ცხენ-იან-ი (აქ სქსქქიქ, აქაქიქ, აქიქ), ქუდ-იან-ი (ქქქაქქაქიქ), ფრთ-იან-ი (ქქსაქიქ), ფულ-იან-ი (ქქიქაქიქ, ქქიქ სქსქქიქ):

-იერ (თაქქსმანსიქიქ -იელ)-გემრ-იელ-ი (ხაქსქ), გონ-იერ-ი (ქქსქაქი), ზომ-იერ-ი (ქაქაქიქ), მეცნ-იერ-ი (გქქსასკან), მშ-იერ-ი (ქაქაქაქ), მშვენ-იერ-ი (ქქაქაქი), ნიქ-იერ-ი (თა-

ღანოაქი), ძლ-იერ-ი (ცირაქი), წეს-იერ-ი (კანონაქი), ცბ-იერ-ი (ანათაქ), ჰნჯაქუ სას` ამ-იერ-ი+დან (აქუთიხეთ), მაგ-იერ-ი+დან (აქუთიხეთ), იმ-იერ-ი+დან (აქუთიხეთ):

-ოსან (ონსეო, კიო) - გვირგვინ-ოსან-ი (ქაფაქი), ცხენ-ოსან-ი (ბიქაქი, ხეჯაქ), მანდილ-ოსან-ი (ქიქაქი), თი-ქიქი, მშვილდ-ოსან-ი (აქიქი), ორდენ-ოსან-ი (ქაქი), ფრად-ოსან-ი (ქიქი), ქუდ-ოსან-ი (ქიქი), თოქამაქი, ხელ-ოსან-ი (აქიქი):

-ოვან: ახ-ოვან-ი (ქაქი), გულ-ოვან-ი (აქიქი), ბუნდ-ოვან-ი (აქიქი), კლდ-ოვან-ი (აქიქი), ხელ-ოვან-ი (აქიქი), ტან-ოვან-ი (აქიქი), ხაქიქი, ჯერ-ოვან-ი (აქიქი):

-ა: გრძელ-ა (ქიქი), დოვალ-ა (ქიქი), ორდენ-ა (ქიქი), შავთვალ-ა (აქიქი), ცალთვალ-ა (აქიქი):

საქაბანგ-ქიქი.

სა-ო (ქიქი, აქიქი, აქიქი, აქიქი): სა-ლოვლ-ო (ქიქი), სა-ჯარ-ო (აქიქი), სა-ეკლესი-ო (ქიქი), სა-კლას-ო (აქიქი), სა-სკოლ-ო (აქიქი), სა-თავის-ო (აქიქი), სა-სხვის-ო (აქიქი), სა-ჩემ-ო (აქიქი), სა-ჩვენ-ო (აქიქი), სა-სწრაფ-ო (აქიქი), სა-ჩქარ-ო (აქიქი), სა-უკეთ-ეს-ო (აქიქი):

სა-ე: სა-ქათმ-ე (აქიქი), სა-ლორ-ე (აქიქი), სა-ფულ-ე (აქიქი), სა-თვალ-ე (აქიქი), სა-ყურ-ე (აქიქი), სა-ურმ-ე (აქიქი), სა-ნაგვ-ე (აქიქი), სა-კაბ-ე (აქიქი):

სა-არ: სა-თხოვ-არ-ი (ჩანთქელ¹ ჩანთქანჲ), სა-ოც-არ-ი (ღარ-
მანაქ), სა-ფიც-არ-ი (ერქელ² სორჲ), სა-მეზ-არ-ი (ქისორელ³),
სა-ომ-არ-ი (ოაღმასკან, ყათხერაღმასკან), სა-ჩხუზ-არ-ი
(კოქარარ), სა-ნუჟვ-არ-ი (ერანელ⁴), სა-ზიზდ-არ-ი (ღელელ⁵), სა-
წომ-არ-ი (ანდრესანგ):

მე-ე: მე-ბაღ-ე (აქელყან) მე-თევზ-ე (ღსნორ), მე-ნავ-ე
(ნაქაქარ), მე-მანქან-ე (მექნასქარ), მე-ნახორ-ე (ნაქარაყან),
მე-ღორ-ე (ქოღაყან), მე-ურმ-ე (საქაყან):

მე-ურ (თარნმანოქამჲ⁶ მე-ულ): მე-ბად-ურ-ი (ღსნორ),
მე-ზღვა-ურ-ი (ნაქასთი, ზიქაქან), მე-თა-ურ-ი (ყარაღლიქ,
ათაგნორჲ):

უ-ურ (თარნმანოქამჲ⁷ უ-ულ): უ-ბედ-ურ-ი (ქქქაქათ),
უ-გემ-ურ-ი (ანხამ, ანდაღას), უ-ძლ-ურ-ი (ანღორ), უ-წმინდ-
ურ-ი (ანმარქორ, აქიღ), უ-ფერ-ულ-ი (ანღიქან), უ-ხერხ-ულ-ი
(ანხარამარ), უ-წვერ-ულ-ი (ანმორი):

უ-ო: უ-ბატონ-ო (ანსორინ), უ-გულ-ო (ანსაქორ), უ-
სინათლ-ო (ანლიქ), უ-კუდ-ო (ანაქ), უ-შნ-ო (ანღელ), უ-
პატრონ-ო (ანსორ), უ-იმედ-ო (ანხიქ), უ-დოკუმენტ-ო
(ანსაქასთაქორჲ), უ-პროფესი-ო (ათანგ მასნაღქოქან),
უ-ინიციატივ-ო (ქსაქადაქნორ, ანდაქარაქ):

სეზაქიქ ნს აქს აქს აზასქანსერჲ, ორინჲ ართახაქოქიმ
ნს ქოქასქანს ქიმათ ს კაღმქიმ ნს არა (ან) ქოქასქანს მა-
სქიქიქ: სრანგ ხამარქჲ ქიმათსერჲ ხაქოქ ლეღინს ერქმს არ-
თახაქოქიმ ს მსქ ქოქოქიქ, ერქმს ქი ართახაქოქიმ, ამნს
რეაქიქიმ ხაქოქ ქოქარანსერჲ ოქრანჲ სერაოქაზ ქნს:

არა: არა-ადამიანურ-ი (ანმარქიქან), არა-ბუნებრივ-ი
(ანქნასქან), არა-თანასწორ-ი (ანხაქასარ), არა-კანონიერ-ი
(ანორქიქასქან), არა-კეთილსინდისიერ-ი (ანქარქიქიღ), არა-
რეალურ-ი (ანქიქასქან), არა-თანაზარ-ი (ანხაქასარაღორ):

Ածականների կազմությանը մասնակցում է նաև ანტი (հակა) փոխառյալ նախածանցը.

ანტი ანტი-ისტორიულ-ი (**հակა**ყაყათმასკან), ანტი-საზოგადოებრივ-ი (**հակა**ხაყარასკან), ანტი-სახელმწიფოებრივ-ი (**հაკა**ყენოსკან), ანტი-რელიგიურ-ი (**հაკა**სკრინასკან), ანტი-ხალხურ-ი (**հაკა**ძოიძრეჲსკან), ანტი-ჰუმანურ-ი (**հაკა**მარეჲსჲრასკან) ს აյլნ:

ԹՎԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ ՐԵԳԵՅՈՒՄԻ ՏԱԽԵԼՈ

Թվականները վրացերենում բաժանվում են չորս խմբի՝ քանակական (րաოდენობითი), դասական (რიგობითი), կոտორակային (წილობითი) և բաշխական (განაწილებელი): Քանակականը սկզբնաձև է, իսկ դասականը, կոտորակայինն ու բաշխականը՝ նրա ածանցյալները. քանակականից կազմվում է դասական, դասականից՝ կոտորակային և բաշխական թվականներ:

Քանակական (րაოდენობითი) թվականները ցույց են տալիս առարկայի ճշգրիտ՝ բացարձակ քանակը և պատասխանում են քանի՞ (რამდენი?) հարցին: Քանակական թվականներ են միավորները, տասնավորները, հարյուրավորները, հազարավորները և ավելի բարձր թվերը՝ 0-նշուլ, 1-ერთ, 2-որ, 3-სამი, 4-ოთხი, 5-ხუთ, 6-ექვსი, 7-შვიდი, 8-რვა, 9-ცხრა, 10-ათი, 11-თერთმეტი, 12-თორმეტი, 13-ცამეტი, 14-თოთხმეტი, 15-თხუთმეტი, 16-თექვსმეტი, 17-ჩვიდმეტი, 18-თვრამეტი, 19-ცხრამეტი, 20-ოცი, 21-ოცდაერთი, ...29-ოცდაცხრა, 30-ოცდაათი, 31-ოცდათერთმეტი, ...39-ოცდაცხრამეტი, 40-ორმოცი, 41-ორმოცდაერთი, ...49-ორმოცდაცხრა, 50-ორმოცდაათი, 51-ორმოცდათერთმეტი, ...59-ორმოცდაცხრამეტი, 60-სამოცი, 61-სამოცდაერთი, ...69-სამოცდაცხრა, 70-სამოცდაათი, 71-სამოცდათერთმეტი, ...79-სამოცდაცხრამეტი, 80-ოთხმოცი, 81-ოთხმოცდაერთი, ...89-ოთხმოცდაცხრა, 90-ოთხმოცდაათი, 91-ოთხმოცდათერთმეტი, ...99-ოთხმოცდაცხრამეტი, 100-ასი, 10.000-ათი ათასი, 100.000-ასი ათასი, 1.000.000-მილიონი և այլն:

Մեկից մինչև տասը պարզ են, տասնմեկից տասնինը ներառյալ կազմված են տասնավորից, միավորից և մեջո (ավելի) երկրորդական ձևությից՝ (ա)տ-յրտ-մեջո-11 (բառացի՝ տասը, մեկ ավելի՝ 11):

Քսանմեկից բաղադրիչներն իրար միանում են ճա (և) շադկապով՝ օց+ճա+յրտո-21 (քսան և մեկ), օց+ճա+ոտեո-24 (քսան և չորս), օց+ճա+եշտո-25 (քսան և հինգ), օց+ճա+ցեռա-29 (քսան և ինը) և այլն:

Իսկ ահա 30-90 թվականների հիմքում ընկած է 20-ը.

օցճատո (օց+ճա+տո) 30՝ քսան և տասը (20 և 10):

օրմօցո (օր-մօց-ո) 40՝ երկու քսան (2 և 20):

օրմօցճատո (օր-մօց-ճա-տո-ո) 50՝ երկու քսան և տասը (2ե20 և 10):

սամօցո (սամ-օց-ո) 60՝ երեք քսան (3 և 20):

սամօցճատո (սամ-օց-ճա-տո-ո) 70՝ երեք քսան և տասը (3 և 20 և 10)

օտեմօցո (օտե-մօց-ո) 80՝ չորս քսան (4 և 20):

օտեմօցճատո (օտե-մօց-ճա-տո-ո) 90՝ չորս քսան և տասը (4 և 20 և 10):

Ծանոթություն: Ինչպես հին հայերենում պահլավերենից փոխառյալ բյուրը, այնպես էլ վրացերենում նույնը՝ բեվրի (ծեցրո) գրությամբ և 10.000 նշանակությամբ, գործածվել է որպես թվական, սակայն հետագայում, կորցնելով այդ իմաստը, վերածվել է ածականի՝ արտահայտելով քանակական մեծություն՝ անթիվ, բազմաթիվ, շատ և նույն իմաստն արտահայտող հոմանիշ այլ բառերով:

ჭანასკასკან ჟქასკანსერქ ხოლოქოძე **რაოდენობითი რიცხვების ბრუნება**

მხოლოდობითი რიცხვი მრავლობითი რიცხვი

სამი	სამ-ებ-ი	სამ-ნი
სამ-მა	სამ-ებ-მა	სამ-თა
სამ-ს	სამ-ებ-ს	სამ-თა
სამის(ა)	სამ-ებ-ის(ა)	სამ-თა
სამ-ით	სამ-ებ-ით(ა)	-
სამ-ად	სამ-ებ-ად(ა)	-
სამო	სამ-ებ-ო	სამ-ნო.

ჩაასკან (რიგობითი) ჟქასკანსერქ კადაქიძე ზნ ჟანასკანსიქ მე- ნაქანადანსიქ ს -ე ქერჯადანსიქ მიჯიგოქ ს გოიქ ზნ თაქიქ ათარქანსერქ ჟქაქიქ კარქ. აყათაქანსიძე ზნ იქ (რომელი?), იქეროქ (მერამდენე?) ხარქერქი: მე-ორ-ე, მე-სამ-ე, მე-ოთხ-ე, მე-ხუთ-ე, მე-ექვს-ე, მე-შვიდ-ე, მე-რვ-ე, მე-ცხრ-ე, მე-ათ-ე, მე-თერთმეტ-ე, მე-ოც-ე, ოცდა-მე-შვიდ-ე, მე-ორმოც-ე, ორმოცდა-მე-ათ-ე, ოთხმოცდა-მე-ცხრამეტ-ე, მე-ას-ე.

ჴიქალ კანთისიქ ჴელიძე ჴ ჩიქან I (ათაქიქ) ჟქასკანქ, ჟან-ექ ქრავქერქნიძე სი მსქ ჟქასკანსიქ იასასკან ჴი კადაქიძე. გორ-ბადქიძე ჴ აქიქსქ (პირველი) ჴსქ:

1-ლი	პირველი	
მე-2	მე-ორ-ე	
მე-3	მე-სამ-ე	
მე-10	მე-ათ-ე	მე-40 მე-ორმოც-ე
მე-11	მე-თერთმეტ-ე	მე-50 ორმოცდა-მე-ათ-ე
მე-19	მე-ცხრამეტ-ე	მე-60 მე-სამოც-ე
მე-20	მე-ოც-ე	61-ე სამოცდა-მე-ერთ-ე

მე-200 მე-ორას-ე	სამოცდა-მე-ათ-ე
70-ე	71-ე
21-ე	სამოცდა-მე-თერთმეტ-
ოცდა-მე-ერთ-ე	მე-80 მე-ოთხმოც-ე
30-ე	81-ე
ოცდა-მე-ათ-ე	ოთხმოცდა-მე-ერთ-ე
31-ე	მე-100 მე-ას-ე
	101
	ას მე-ერთ-ე
	102
	ას მე-ორ-ე

ჩაასაკან ჟქასკანსნერქი ხოლოლომე **რიგობითი რიცხვების ბრუნება**

მეხუთე	ჩაყვ`	მეხუთე	რიგი
მეხუთე-მ		მეხუთე	რიგმა
მეხუთე-ს		მეხუთე	რიგს
მეხუთე-ს		მეხუთე	რიგის
მეხუთ-ით		მეხუთე	რიგით
მეხუთე-დ		მეხუთე	რიგად
-		მეხუთე	რიგო

ჟოთორასკაქინ (წილობითი) ჟქასკანსნერქე გოიყენს თაქისა
 ამწოქეჟი აყს კამ აყს მასრეს კადამქიმსნენ ჩაასაკან ჟქასკანს-
 ნერქიგ` -დ აბანსიგჱ ხაქელქიმქიმქ` მესამე+დ-ი (მსქს ერქორქ),
 მეოთხე+დ-ი (მსქს ქაოქორქ), მეათე+დ-ი (მსქს თასანერქორქ), მეთე-
 რთმეტე+დ-ი (მსქს თასანმსქსერქორქ), მესე+დ-ი (მსქს ხარქორქს-
 ერქორქ) ს აყსნ:

მსქსერქორქ კოთორასკაქინ ჟქასკანსნ აოთანდქინ გორბაბო-
 ქონს ჯონსი, ჩაყვ ხანქესჱ დ კაქისა ქიქრს ჩარქ ჟქასკანსნერქი ჩა-
 ჟაქიქიქ` ოცდამეერთედი (21-ერქორქასკან), ორმოცდამეერთედი
 (41-ერქორქასკან), სამოცდამეერთედი (61-ერქორქასკან), ოთხმოც-
 დამეერთედი (81-ერქორქასკან):

ჩნაყაჲსა ჰაჲერენიჲს, აჲსაყაჲს ჲლ ქლავგრენიჲს მსქ ჲრქორიჲს
 ქიქსარენ კორბადქიჲს ჲ სას ნახევარი (სქს) ქათრ, ირქ ათანგ
 ჯაქსაჲს მქანნიჲს ჲ ჰამაყათაჲს ქათქს `კილ-ნახევარი
 (მსქიქს ქქიქრამ), საათ-ნახევარი (მსქიქს ქამ), წელიწად-
 ნახევარი (მსქიქს თარქ), ორ-ნახევარი (ქრქიქსიქს), ოთხ-
 ნახევარი (ქრქიქსიქს), ათ-ნახევარი (თაქსიქს) ს აჲს:

მე-ხუთე-დ-ი	1/5
მე-ათე-დ-ი	1/10
მე-რვე-დ-ი	1/8
მე-ცხრე-დ-ი	1/9
ნახევარი	1/2
მე-სამე-დ-ი	1/3
მე-ოთხე-დ-ი	1/4
ორი მესამედი	2/3
სამი მეოთხედი	3/4
ორნახევარი	2 1/2
ორი მთელი და ხუთი მეათედი	2.5

ჴითორასკაჲს ზქასკანსერქს ჰიქიქიქრ **წილობითი რიცხვების ბრუნება**

სახ.	მეხუთედ-ი
მოთხ.	მეხუთედ-მა
მიც.	მეხუთედ-ს
ნათ.	მეხუთედ-ის
მოქმ.	მეხუთედ-ით
ვით.	მეხუთედ-ად
წოდ.	-

- დ) არაქალის რქანაზანსებრძოლ` ირინსიგ ათაგ ვრქიოა ზ მე-
 საქაბანსეღ ს ააქა გბქს` მე-2 (მეორე), მე-5 (მეხუთე),
 მე-7 (მეშვიდე), მე-10 (მეათე), მე-15 (მეთხუთმეტე), მე-20
 (მეოცე) ს აქს:
- ე) აქორქნსი თათებრძოლ` ა (ათაგქს), ბ (ბერქორქ), გ (ბერორქ),
 ე (ხისგებრორქ) ს აქს:

ქრავ აქორქნსი ანქანთიარ ს რქაქსი არძებრ
ქართული ანბანის საბელწოდება
და რიცხვითი მნიშვნელობა

ან ა 1	კან კ 20	სან ს 200	გან გ 2000
ბან ბ 2	ლას ლ 30	ტარ ტ 300	ძილ ძ 3000
გან გ 3	მან მ 40	უნ უ 400	წილ წ 4000
დონ დ 4	ნარ ნ 50	ფარ ფ 500	ქარ ჭ 5000
ენ ე 5	იე ი 60	ქან ქ 600	ხან ხ 6000
ვინ ვ 6	ონ ო 70	ღან ღ 700	ხარ ჯ 7000
ზენ ზ 7	პარ პ 80	ყარ ყ 800	ჯან ჯ 8000
ჰე ჴ 8	ჟან ჟ 90	შინ შ 900	ჰაე ჰ 9000
თან თ 9	რაე რ 100	ჩინ ჩ 1000	ოჰ ღ 10.000
ონ ო 10			

შანთქორქი: ჩნაქა მსურთაქან აქორქნერ ხაქერნთი, აქსაქა ზ ქრავ თათებრ ქრავებრნთი გორბაბქლ ზნ ჰერს რქან-
 ანსნერ, რნო ირთი ქრავსაქანრ სს ხარმარებქლ ზ მქაქორნერ, თასნაქორნერ, ხარქორაქორნერ, ხაგარაქორნერ ხამასკარ-
 გქს ს სქრათქლ თ სქრათქლია ზ ღქჟთ აქსაქა, ჩნაქა ხაქერნ-
 თი: აქთ თათებრ ჰერს ქანასქასქან რქლერ ჯნ გორბაბქლი, სასქაქს გორბაბქლი ზნ იასასქან რქასქანსნერქს იანასქო-

թյամբ: Ընդգծված չորս տառերը՝ (**Ֆ- հե -8, ա-իե/յե -60, Յ-խար-7000 և Զ-ռհ/հռե-10.000**), ժամանակակից այբուբենից հանված են, բայց գործածվում են թվային արժեքները նշելու համար: Թվային արժեքներին համապատասխանում են նաև թվային արժեքների կարգերը՝ ճ-ն և՛ 6, և՛ 6-րդ, լ-ն և՛ 30, և՛ 30-րդ, ռ-ն և՛ 100, և՛ 100-րդ, Յ-ն և՛ 2000, և՛ 2000-րդ և այլն: Վրացիները ևս ունեցել են իրենց տոմարը և պատմական դեպքերն ու իրադարձությունները թվագրել են վրաց այբուբենի տառերով:

Դասական թվականները միշտ հանդես են գալիս գոյականների հետ, կատարում են որոշիչի պաշտոն և ունեն նախադաս դիրք՝

Զեմի ամեանავոս ծոնա մեքւոյե սարոյլոջե արոս.

Իմ ընկերոջ բնակարանը հինգերորդ հարկում է:

Մարիամի սկզբում է չորրորդ կուրսում:

Վարդանի մեծերը շուքի մոմաջա.

Վարդանը իններորդ դասարանի աշակերտ է:

Թվականների կազմությունը ՌԻԵԵՅԻԹԻ ՏԱԵԼԵԼԵԾԻ ՎԱՐՄՈՅԵԾ

Ըստ կազմության՝ թվականները լինում են պարզ և բարդ:

Կազմությամբ պարզ (մարտից) կամ արմատական թվականները տասներկուսն են՝ բոլոր միավորները (1-9), տասնավորներից՝ տասը, քսանը, ապա՝ հարյուրը:

Բարդ (րոյլո) են համարվում մնացած բոլոր, մինչև իսկ բազմաբաղադրիչ թվականները, ընդ որում՝ 11-99 կցական բարդություններ են և գրվում են միասին՝ տերոմեցո-11, տորմեցո-

Թվականների հոլովումը რიცხვით სახელთა ზრუნება

Վրացերենում թվականները նույնպես ամբողջովին թեքվում են. քանակական բոլոր թվականների հիմքերը (բացառությամբ ռვა և ცბრა թվականների) բաղաձայնավերջ են, այդ պատճառով հոլովվում են այնպես, ինչպես I հոլովման պատկանող գոյականները, իսկ ռვა և ცბრა թվականները հոլովվում են ինչպես a ձայնավորով վերջացող գոյականները (II հոլովում):

Հոլովման ժամանակ պետք է նկատի ունենալ հետևյալը.

ա) կոչականի ձև չեն ստանում, եթե հանդես են գալիս ինքնուրույն:

բ) -ებ հոգնակերտ մասնիկ չեն ստանում. չի կարելի ասել ოთხები, ხუთები, ოცები, ოცდათხუთები և այլն, սակայն ნართანიან հოգნასკიომ კიერთელი են ორნი, სამნი, ოთხნი, შვიდნი, ათნი ձևերը:

գ) -ებ გուიგჩივლ հოგნასკი ფორმადվომ է, եթե քանակական թվականը հանդես է գալիս գոյականաբար.

მარიამი ფრიადოსანია, სულ ხუთები აქვს.

Մարիամը գերագանցիկ է. միշտ հինգեր է ստանում:

Որոշիչ թվականների դեպքում գոյական որոշյալը միշտ եզակի թվով է. სამი ძმა (երեք եղբայր), ოთხი წიგნი (չորս գիրք), ათი რვეული (თասრ თესურ), თხუთმეტი სტუდენტი (თասნხინგ ნოსანთ), ოცი დრამი (քასან դრამ), ორმოცი კაცი (քათასონ მარე) և այլն):

Հին վրացերենում հանդիպում են նաև სამნი ძმანი, ხუთნი ქალნი, ორნი ამხანაგნი, ათნი კაცნი (բათაგի` երեքներ եղբայრներ, չորսեր գրքեր, հինգեր կիներ, տասներ մარդիկ) ձևերի:

ძქასქასნსერქ ჰოქოქოქმე ქნსქოქოქს
როცევეოთ სახელოთა ზრუნება დამოუკოდეზლად

სახ.	სამ-ო	ცხრა	ცხრანი	მეორე მეზუთედ-ო
მოთხ.	სამ-მა	ცხრა-მ	ცხრა-თ(-ა)	მეორემ მეზუთედ-მა
მოც.	სამ-ს	ცხრა-ს	ცხრა-თ(-ა)	მეორეს მეზუთედ-ს
ნათ.	სამ-ის	ცხრ-ის	ცხრა-თ(-ა)	მეორის მეზუთედ-ის
მოქმ.	სამ-ოთ	ცხრ-ოთ	-	მეოროთ მეზუთედ-ოთ
ვოთ.	სამ-ად	ცხრ-ად	-	მეორედ მეზუთედ-ად
წოდ.	-	-	-	-

ჲჲქე ძქასქასნე ნაქასაქასოქოქსან მსე ნოქოქოქსი ყასუოთნ ჲ ქასოთაროქმ, საყას ჰოქოქოქოქმ ჲ ასნასეს, ქნსყეს ხასმანსმან არ-მასო ნოსნეოქ აზასქასნე.

სახ.	- სამ-ო ქალ-ო	ცხრა ფანქარ-ო	ოთხ-ო მეათედი
მოთხ.	- სამ-მა ქალ-მა	ცხრა ფანქარ-მა	ოთხ-მა მეათედ-მა
მოც.	- სამ ქალ-ს	ცხრა ფანქარ-ს	ოთხ მეათედ-ს
ნათ.	- სამი ქალ-ის	ცხრა ფანქარ-ის	ოთხი მეათედ-ის
მოქმ.	- სამი ქალ-ოთ	ცხრა ფანქარ-ოთ	ოთხი მეათედ-ოთ
ვოთ.	- სამ ქალ-ად	ცხრა ფანქარ-ად	ოთხ მეათედ-ად
წოდ.	-	-	- -

ჴოქასქასნსერქ სმან ძქასქასნსერე სს ენოქონოქმ ნს -ც, -ცა, -ლა,

-ვე, -ოდე მასნოქსნერ, ნოქნე კეცოქმ ნს რათოქ ქერექინ. ოროც (ერეოქსნ ჲ), ოროდა (მქასუნ ერეოქსნ), ოროოდე (მქ ერეოქს):

სახ.	სამ-ო-ც	სამ-ო-ლა	სამ-ო-ვე	სამ-ო-ოდე-ე
მოთხ.	სამ-მა-ც	სამ-მა-ლა	სამ-ო-ვე-მ	სამ-ო-ოდე-მ
მოც.	სამ-სა-ც	სამ-სა-ლა	სამ-ო-ვე-ს	სამ-ო-ოდე-ს

ნათ.	სამი-სა-ც	სამ-ის-ღა	სამ-ი-ვე-სი	სამ-ი-ოდეს-თვის
მოქმ.	სამი-თ-აც	სამით-ღა	სამი-ვე-თი	სამი-ოდე-თი
ვით.	სამ-ად-ა-ც	სამ-ად-ღა	სამ-ი-ვე-დ	სამ-ი-ოდ-ე-დ
წოდ.	-	-	-	-

წარმოუქმონს სეროქასსანსეროქ **რიცხვებზე ვარჯიში**

2+5=7 ორს მივუმატოთ ხუთი იქნება შვიდი
 15+6=21 თხუთმეტს მივუმატოთ ექვსი იქნება ოცდაერთი
 60-20=40 სამოცს გამოვაკლოთ ოცი იქნება ორმოცდი
 8.4=32 რვა გავამრავლოთ ოთხზე იქნება ოცდათორმეტი
 40 : 4=10 ორმოცი გავყოთ ოთხზე იქნება ათი.

ათის გაყოფა ხუთზე -თასი ჩაძანისძე ჩინძე: ათი გავყოთ ხუთზე იქნება ორი თასი ჩაძანსძე ჩინძე, კასთანსძე სეროქ: ათი გაყოფა ხუთზე თასი ჩაძანსძე ჩინძე:

იქნებოქ ასეა **მერამდენედ? მერამდენჯერ?**

ათაღის	პირველად	
სეროქი	მეორედ,	მეორეჯერ
სეროქი	მესამედ,	მესამეჯერ
ჯორი	მეოთხედ,	მეოთხეჯერ
ჩინსეროქი	მეცხრედ,	მეცხრეჯერ
თასანსეროქი	მეათედ,	მეათეჯერ
ასი	ერთეული	
თასასი	ათეული	
ასიასი	ასეული	

ხაყარაქი	ათასეული	
კიყ	წყვილი	
სენო	კენტი	
მხანხი ჰი	ერთნიშნა	რიცხვი
ერსნი ჰი	ორნიშნა	რიცხვი
ხონი ჰი	სამნიშნა	რიცხვი
ქათანი ჰი	ოთხნიშნა	რიცხვი
ხნაქანი ჰი	ხუთნიშნა	რიცხვი
ქაქანი ჰი	მრავალნიშნა	რიცხვი
ხიქ	სამეული	
ქათი	ოთხეული	
ხნე	ხუთეული	
თასი	ათეული	
ხიქი	ასეული	
ხნაქი	ხუთწლედი	
ქიქი	შვიდწლედი	
თასი	ათწლედი	
ხიქი	ორმოცდაათი წელი	
ხიქი	ასი წლისთავი	
ხაქი	ათასწლეული, ათასი წლისთავი	
ხნაქი	ხუთწლიანი, ხუთი წლისა	
ხიქი	ორმოცდაათწლიანი	
ხიქი	ხუთი დღისა, ხუთდღიანი	

**0 ქ პასკანსერ
რომელი წლები?**

**0 ქ პასკანსერის
რომელ წლებში?**

10-ასკან პასკანსერ ათიანი წლები	10-ასკან პასკანსერის ათიან წლებში
20-ასკან პასკანსერ ოციანი წლები	20-ასკან პასკანსერის ოციან წლებში
30-ასკან პასკანსერ ოცდაათიანი წლები	30-ასკან პასკანსერის ოცდაათიან წლებში
40-ასკან პასკანსერ ორმოციანი წლები	40-ასკან პასკანსერის ორმოციან წლებში
50-ასკან პასკანსერ ორმოცდაათიანი წლები	50-ასკან პასკანსერის ორმოცდაათიან წლებში
90-ასკან პასკანსერ ოთხმოცდაათიანი წლები	90-ასკან პასკანსერის ოთხმოცდაათიან წლებში
100 თარი-	მესე ხაქიურასკ
100 წელი-	ერთი საუკუნე
1000 თარი-	მესე ხაყარასკ
1000 წელი-	ერთი ათასეული

**ჭანქი თიქი
რამდენი პროცენტი?**

1	0/0	ერთი პროცენტი
1/2	0/0	ნახევარი პროცენტი
1/5	0/0	ერთი მეხუთედი პროცენტი
3/4	0/0	სამი მეოთხედი პროცენტი
2 1/2	0/0	ორნახევარი პროცენტი
5	0/0	ხუთი პროცენტი
100	0/0	ასი პროცენტი

**ჭანსი^ა სასიქდან
რამდენი გრადუსი?**

10	ერთი	გრადუსი
50	ხუთი	გრადუსი
400	ორმოცი	გრადუსი
1000	ასი	გრადუსი
1800	ას ოთხმოცი	გრადუსი

გოქასკანსებრე ჭქასკანსებრეი ხესთ გიოზაბქელქა მქჷთ ერქილ
ხნ ლქასქი ჭქილ.

2 (ორი) ამხანაგი 10 (ათი) სახლი
5 (ხუთი) წიგნი 15 (თხუთმეტი) დრამი (ლარი)
9 (ცხრა) ვარდი 20 (ოცი) ლუმა (თეთრი)

ԴԵՐԱՏՈՒՆ ՆԱԾՎԱԼՏԱԽԵԼՈՒ

Դերատունը բազմաբնույթ խոսքի մաս է. հանդես է գալիս գոյականի, ածականի, թվականի, մակբայի փոխարեն. ըստ այդմ՝ դերատունները լինում են գոյականի իմաստ արտահայտող, ածականի իմաստ արտահայտող, թվականի իմաստ արտահայտող և մակբայի իմաստ արտահայտող:

Դերատունների տեսակները ՆԱԾՎԱԼՏԱԽԵԼՈՒ ՋԵՂՄԵԼՈՒ

Դերատունները լինում են 9 տեսակի՝ անձնական (ձորի նաճաղատներ), ցուցական (հայերն ինչ նաճաղատներ), ստացական (կոչվելով ինչ նաճաղատներ), հարցական (կոչվելով ինչ նաճաղատներ), հարաբերական (միմյանն ինչ նաճաղատներ), փոխադարձ (միմյանն ինչ նաճաղատներ), որոշակ (գնահատելով ինչ նաճաղատներ), անորոշ (գնահատելով ինչ նաճաղատներ) և ժխտական (չէ ինչ նաճաղատներ):

1. Անձնական դերատուններն են (ձորի նաճաղատներ)՝
մե (ես), ՚ն (դու), օհ-օհ-մահ (նա), հայ (մենք), օրհն (դուք),
օհն-օհն-մատ (նրանք): (Երբեք դեմքի մահ-ը որոշ բայերի

გორბადიქიანს ეტყუიან მას უნდა, მას სცოვა, მას ემინია, მას სძინავს ს აქს, თნ ს ჴაქსქქაბ III):

შანტოქოქიან: «თავი»-ს (ქქიქ) ჰააარაქ ქოქასან ს, თქსასქ თავი მტქოვა (ქქიქსა გაქიან ს), თავი დაიბანა (ქქიქსქ ქქაგ), ქაქგ ჰადაქს ჰანქეს ს გაქსა თრქეს სერიოქ თქსქს ანდა-სასქან თქრანთიან. თავი დაიბრქო (ქათაგქს ქქსს ქსთქთქ), თავი შეიოცქვინა (ქქსს ანთოქსაჰარ არქგ), თავი შეაქლა (ქქსს საქა-სქგ ქსქსასაქან სთაქ ს აქს): ჴრავქქქსთიან სა ჰამარქიან ს ანთრარქარბ თქრანთიან (უქუქქქქოთი ნაცვალსახელი):

2. შიოგასქან თქრანთიანსქქს სს (ქვენებოთი ნაცვალსახე-ლებია) ქს (სა, აქს), ქგ (თა, აქთ), თს-თგი (სა, აქს), ასეთი (აქს-აქსქს), თსეთი (აქთაქსქს), ამნაიოი (აქსაქსქს), თმნაიოი (აქს-აქსქს), მაგნაიოი (აქთაქსქს), ამთსთანა (აქსაქსაქს), მაგთსთანა (აქთ-აქსაქს), თმთსთანა (აქსაქსაქს), ამდქნი (აქსაქს), მაგდქნი (აქთაქს), თმდქნი (აქსაქს) ს აქს:

სქს თქრანთიანსქქს სსაქსაჰასთოქიანს მსქ ჰანქეს სს გაქსა თრქეს თოქქქსსქ სს ჰამადაქსთიან სს თოქქაქს ჰსთ. სათანთიან სს თოქქაქს ჰთქქასქსაქს ქსქქაქთოქოქიანს:

შანტოქოქიან: ქს, ქგ, თს (თგი)- სა, თა, სა თქრანთიანსქქს გოქბადაქიან სს ს ანდაქ, ს თ ანდაქ ქოქსარქს: სქთ თქრანთიან-სქქს ანდასასქან სს, სქქ სქქიან სს სათოქოქაქს თრქეს სსქასქა სსაქ ქსქქქ: (თს მოვიდა. აქსთთქ თს-ქ ანდასასქან თქრანთიან ს სსქასქა): შიოგასქან სს, სქქ ანქანს სს სქქიან თოქქქქს აქა-თთნთქ.

თს კაცი წავიდა. სქს მართქ ქსაგ:

თს სსქმე არ გააკეთო! სქს გოქბქ ქსათარქს:

თს გოგო კარგად სწავლობს. სქს ათქსქქ ქაქ ს თოქოქიან:

სქს სსაქსაჰასთოქიანსქქსთიან თოქთ თს-სქქ თოქქქქსს სს:

3. სთავსკასი ჟერანონსერს სს (კუთვნილვბითი ნაცვალსახელვბია) ზემი (ჰამრ), შენი (ჟონრ), მისი (სრანრ) ამისი (სრანრ), მაგისი (ჟრანრ), იმისი (სრანრ), ზვენი (მერრ), თქვენი (დერრ), მათი (სრანვრ), ამათი (სრანვრ), მაგათი (ჟრანვრ), იმათი (სრანვრ), თავისი (ჰრენრ), თავიანთი (ჰრენვრ), სხვისი (ოიჰ-ჰინრ), ზემეზი (ჰმონჟ), შენეზი (ჟონონჟ), ზვენეზი (მერონჟ), თქვენეზი (დერონჟ): ზრენვ სჟანასკიოჟამჟ სრანჟ ჰამსაჟას-თასჰასანოამ სს ჰაჟერენჰ სთავსკასი ჰიოჟერჰინ` ა, ჟ, ს კამ ჰამ, ჟო, ჰრ (სრამ), მერ, დერ, ჰრენვ (სრანვ) ჟერანონსერჰინ: `საჰას-ჟასოოჟან მსჟ სთავსკასი ჟერანონსერჟ კასოაროამ სს ჟო-ჰიჰ ჟერ. ჰოიჟკიოამ სს` სთასანაიჟ ჟოიჟჟაჰი ჰოიჟკასკან ჟერ-ჟაჟოოოჟიონ:

4. ჴარვსკასი ჟერანონსერს სს (კოთხვითი ნაცვალსახელვბია) ვონ? (ნ^ოჟ), რა? (ჰ^ოსჟ), ვისი? (ნ^ოამ), რისი? (ჰსჰ^ო), სად? (ოოონ^ო ჟ), რატომ? (ჰსჟ^ო ს), რომელი? (ნ^ოო), რარიგად? (ჰსჟაჟ^ო ს), საოთ? (ნ^ოოო), როდის? (ს^ოოო), რამდენი? (ჟანჰ^ო), მერამდენე? (ნ^ოოოოოო), რანაოო? (ოოჰჰსჰ^ო), მერამდენედი? (ჟანჰ^ოოოოოო ანდამ), როგოო? (ჰსჟაჰჰსჰ^ო), სადაოო? (ოოონ^ო ჟაჟჰ), როდინდელი? (ერჟჟა^ო)...

სრანვჰიგ არამათასკან სს მჰაჟს ვონ? (ნ^ოჟ) ს რა? (ჰ^ოსჟ) ჟერანონსერჟ, მჟოონსერჟ ადანვჟაჟ სს:

***შანოოოოჟიონ:** ვისი-ს ს რისი-ს, ჰარვოამ აროთაჰაჟთელოვჟ რაჟჰ, გოოოადჟიოამ სს სანს ჟოჟს სთავსკასი ჟერანონსერ, აჟჰ ჰსჟ ჟასოდაოოჟ ჟრანვ კოჟოამ სს სანს ჰარვსკასი-სთავსკასი კამ ჰარვასთავსკასი ჟერანონსერ:

5. ზარაფერასკან դերასունსერს են (მიმართებითი ნაცვალსახელებია)՝ ვინც (იქ է), რაც (ինչ է), რომელიც (იქը ირ), როგორიც (ինչպիսին է), რამდენიც (ինչքან է, ինչքան ირ, იրքան է ირ), სადაურიც (იქտեղაքի ირ), როდინდელიც (երբվա է), ვისიც (იմან է), სადაურიც (იქտեղ է): ზარაფერასკან դერასუნსერს ბაგდიმ են ხარცასკან դერასუნსერსից -ც (է, სა, նույնպես) մասնիկի հավելումով, և նախադասությունները կապում են իրար, մասնավորապես գլխավորը կապում են երկրորդականին:

Օրինակ՝ ვინც მოყვარეს არ ეძებს, იგი თავისი მტერია □

იქ (է/ირ) բარესკამ չի փնտրում, ինքն է իր թշնամին:

6. Փոխադարձ դერასունსერს են (ურთიერთობითი ნაცვალსახელებია)՝ ერთმანეთი, ერთურთი, ურთიერთი, ერთიმეორე. (միմյանց, իրար, մեկմեկու , մեկմեկի):

ერთმანეთი უყვართ. Մեկմեկու սիրում են:

ერთიმეორეს პატივს სცემენ. Միմյանց հարգում են:

7. Որոշակ դერასունსერს են (განსაზღვრებითი ნაცვალსახელებია)՝ თვით (თვითონ), თავად (ինքը, ինքն անձամբ), თვითეული (յուրաքանչյուրը, ամեն იք), ყოველი, ყველა (բոլոր, բოլորը), სხვა (იორიշը, մյուսը, այլ), ყველაფერი. (ամենը, ամբողջը),:

8. ასოროշ դერასունსერს են (განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელებია)՝ ვიღაც (იմან, მსკը), რაღაც (ինչ-ირ), რომელიმე (იქსէ მსკը, მსკნთომსკը), რომელიღაც (ինչ-ირ, մի ինչ-ირ), როგორიმე (մի կերպ, იქსէ კერպ), როგორიღაც (մի տեսակ, ինչ-ირ ձსի), რამდენიმე (մի քանի), ვინმე (იմან, მსკը), რამე (ինչ-ირ), კაცი (იմან, մարդ), ზოგი (იმან, იმანք, մի այլ იք), ზოგიერთი (იქიშ, մի քანի, մի քանիսը): ასოროշ դერასუნსერსი գვაქი მასურ კაღმ-

վում է հարցական դերանուններից՝ -მე կամ -ღაც მასანიძისებრ
ხაპელთა:

შანთქობის: კაცი-ს ხააარასკ გოასკან ზ, რაყე ზეზენს
ხანთეს ზ გაქის ჰერს ანთოზ დერანთს. («მაგას კაცმა (ვინმე,
ვიღაცამ) უთუოდ უნდა მოსთხოვოს პასუხი»), არანთე ზ ზაგელ ზ
რავაასკან-ქასთასკან არაკაცი (არავინ) დერანთს:

შანთქობის: ერთი-ს ქასკან ზ, რაყე՝ იგო ერთი ღარიბი
კაცი (იგო ვიღაც ღარიბი კაცი) ლხთომ ზ, ჯი ქხთომ, მჰ ათქასთ
მარო ზ ქხთომ თჰაჰი სარასათოქობისებრ მსე ხანთეს ზ გაქის
ჰერს ანთოზოქობას გოეჰ:

9. **ქასთასკან დერანთსებრ ზს (უარყოფითი ნაცვალსა-
ხელებია)** არავინ, ვერავინ, ნურავინ (იჯ იქ), არაფერი, ვერაფერი,
ნურაფერი (იჯიჯ), არარა (არრა, არა), ვერა (ვერრა), ნურა, (იჯ მჰ
რან, იჯიჯ), აღარა, ვეღარა, აღარავინ, ვეღარავინ (იჯ მჰ, იჯ მსელქ),
აღარაფერი, ვეღარაფერი, ნუღარაფერი (იჯ მჰ რან, იჯიჯ):

იგო და არა იგო რა (არარა იგო).

ლხთომ ზ, ჯი ქხთომ (იჯიჯ ჯი ქხთომ):

ვერაფერს ვხედავ.

იჯიჯ ჯსმ თხსთომ:

დერანთსებრ ჰოქოქომრ ნაცვალსახელთა ბრუნება

**ანდასკან დერანთსებრ ჰოქოქომას ჰსქსოქოქს
პირის ნაცვალსახელთა ბრუნება დამოუკიდებლად**

ათაღჰს ს ზეკოქოქო დემქი ანდასკან დერანთსებრ՝ მე,
შენ, ზვენ, თქვენ, ჰჰმასკანთომ ჯს ჰოქოქოქომ. მჰაჰს მე-ს ისჰ

სხოასკანს ხილიქ ს ჟათნიოქ ს ჩემ, ჟჷს აჟი ხილიქიოქ სრას აქს-
 ქსნიოქ სს ქსრჟახბანგსსრ` ჩემთვის, ჩვენთვის, შენთვის,
 თქვენთვის, ჩემ მიერ, ჩვენ მიერ, შენ მიერ, თქვენ მიერ, ჩემგან,
 ჩვენგან, შენგან, თქვენგან. შენ ს თქვენ ჟსრასნიოსსსრქი სოსსს სას
 სიჯასკანს ხილიქასბს, რაჟს სიორგსნიოქ სს რათაქსრქი ნ-ს, ჟჷს
 ხასიჟეს სს გაქი სიოსს სსასიათასიოქას მსჯ (შე კაი კაცო! შე
 დალოცვილო! თქვე დალოცვილებო! თქვე სულელებო! თქვე
 გლახებო!), მსსსიჟეს სსსსნიოქიოს გიოხაბქსქი სჟი ნ-ს აჟასჟას-
 ქიოქ ს (შენ, აბხანაგო!...), (თქვენ, მეგობრებო!...):

სახ.	მე	შენ	ჩვენ	თქვენ
მოთხ.	მე	შენ	ჩვენ	თქვენ
მიც.	მე	შენ	ჩვენ	თქვენ
ნათ.	ჩემ-	შენ-	ჩვენ-	თქვენ-
მოქმ.	—	—	—	—
ვით.	—	—	—	—
წოდ.	—	შენ (შე) —		თქვენ (თქვე)

შხილიქიოქ ჟსრასქასს ხასმარბჷს ხილიქი საროქ სსრ იოიჯეს,
 ჟჷს აჟს ქიქსარქისსსრ გიჟასქასნიოქ.

მე (მწერალი) ვწერ (წერს) რომანს. სს (გრიოქ) ქსა სს (ს)
 გრიოქ (სს ს გრიოქ სსრასქასსსრქი ჟიქაბ სს სიოქასქასს ხილიქიოქ):

მე (მწერალმა) დავწერე (დაწერა) რომანი. სს (გრიოქ) ქსა
 გრესქი (გრეს) (სს ს გრიოქ სსრასქასსსრქი ჟიქაბ სს აჟასნიოქასქას
 ხილიქიოქ):

მე (მწერალს) დამიწერია (დაუწერია) რომანი. სს (გრიოქ) ქსა
 სს (ს) გრეს (სს ს გრიოქ სსრასქასსსრქი ჟიქაბ სს სიოქასქასს ხილი-
 ქიოქ):

ზიცვასკან ექერასთოსნსერქი ხოიქიქიძე ქსქსოქიქს
ჩვენებით ნაცვალსახელთა ბრუნება დამოუკიდებლად

ზეკასქი ჭქიქ
ზიქნასქი ჭქიქ
მხოლობითი რიცხვი
მრავლობითი რიცხვი

სახ.	ეს	ეგ	იგი	ის
მოთხ.	ამ-ან	მაგა-ნ	მა-ნ	იმა-ნ
მიც.	ამა-ს	მაგა-ს	მა-ს	იმა-ს
ნათ.	ამ-ის	მაგ-ის	მი-ს	იმ-ის
მოქმ.	ამ-ით	მაგ-ით	მ-ით	იმ-ით
ვით.	ამ-ად	მაგ-ად	–	იმა-დ
წოდ.	–	–	–	–

ზიქნასქი ჭქიქ
მრავლობითი რიცხვი

სახ.	ესე-ნ-ი	ეგე-ნ-ი	იგი-ნ-ი	ისი-ნ-ი
მოთხ.	ამა-თ	მაგა-თ	მა-თ	იმა-თ
მიც.	ამა-თ	მაგა-თ	მა-თ	იმა-თ
ნათ.	ამა-თ	მაგა-თ	მა-თ	იმა-თ
მოქმ.	ამ-ით	მაგ-ით	მ-ით	იმ-ით
ვით.	ამა-დ	მაგა-დ	(მა-დ)	იმა-დ
წოდ.	–	–	–	–

**ზიცასკან ჟერანონსერქ ჰილქილქ
 გიქასკანსერქ ჰსო
 ჩვენებოთი ნაცვალსახელების ბრუნება არსებოთთან**

ზეკსქქ ჰქილქ		ზიგნასქქ ჰქილქ	
მხოლობოთი რიცხვი		მრავლობოთი რიცხვი	
სახ.	ეს ეგ ის მოწაფე	ეს ეგ ის	მოწაფე-ებ-ი
მოთხ.	ამ მაგ იმ მოწაფე-მ	ამ მაგ იმ	მოწაფე-ებ-მა
მიც.	ამ მაგ იმ მოწაფე-ს	ამ მაგ იმ	მოწაფე-ებ-ს
ნათ.	ამ მაგ იმ მოწაფ-ის	ამ მაგ იმ	მოწაფე-ებ-ის
მოქმ.	ამ მაგ იმ მოწაფ-ით	ამ მაგ იმ	მოწაფე-ებ-ით
ვით.	ამ მაგ იმ მოწაფე-დ	ამ მაგ იმ	მოწაფე-ებ-ად
წოდ.	–		–

**ზეკსქქ ჰქილქ
 მხოლობოთი რიცხვი**

სახ.	ეს	კაცი	ეგ	საქმე	ის წიგნი
მოთხ.	ამ	კაც-მა	მაგ	საქმ-ემ	იმ წიგნ-მა
მიც.	ამ	კაც-ს	მაგ	საქმ-ეს	იმ წიგნ-ს
ნათ.	ამ	კაც-ის	მაგ	საქმ-ის	იმ წიგნ-ის
მოქმ.	ამ	კაც-ით	მაგ	საქმ-ით	იმ წიგნ-ით
ვით.	ამ	კაც-ად	მაგ	საქმე-დ	იმ წიგნ-ად
წოდ.	–	–	–		

ზიგნასქქ ჰქილქ გიცასკან ჟერანონსერქ ჰსო გიქასკანს
 ჰილქილქსან ძამანასკ ჰილქილქილქ ლ აქასქნ გიქასკანსქ.

ზეკსქქ ჰქილქ		ზიგნასქქ ჰქილქ	
მხოლობოთი რიცხვი		მრავლობოთი რიცხვი	
სახ.	ეს კაც-ებ-ი	ეგ საქმე-ებ-ი	ის წიგნ-ებ-ი
მოთხ.	ამ კაც-ებ-მა	მაგ საქმე-ებ-მა	იმ წიგნ-ებ-მა

მიც.	ამ კაც-ებს	მაგ საქმე-ებს	იმ წიგნ-ებს
ნათ.	ამ კაც-ების	მაგ საქმე-ების	იმ წიგნ-ების
მოქმ.	ამ კაც-ებით	მაგ საქმე-ებით	იმ წიგნ-ებით
ვით.	ამ კაც-ებ-ად	მაგ საქმე-ებ-ად	იმ წიგნ-ებ-ად
წოდ.	—	—	—

სტაგსკან ეტრანონსერჲ ხოლქოიმრ **კუთვნილებით ნაცვალსახელთა ბრუნება**

სტაგსკან ეტრანონსერჲ ღაფიომ են ანდნასკანს ლ გოცგასკან ეტრანონსერჲ სეოასკანს ხოლქადსიჲ:

სტაგსკან ეტრანონსერჲ ჰნჲნოროჲს ჰე გოჲსკანსერჲს ხეო ხოლქოქოიმრ են აჲსაჲს, ჰნჲჲსაჲს რაჲადაჲსაჲსაჲსაჲს ადასკანსერჲს, ჲარჲ ჲე ჲიჲელ მჲაჲს, Პრ შენო, მისო, მათო, თეჲვენო, თავისო, სხვისო ეტრანონსერჲს კოჲსკანს ხოლქო ჲოინს, მჲაჲს რემო-ნ Პათონოჲ ჲე მემო: სჲჲაჲაჲსოჲჲოჲს მსე Პრანჲ კასოაროჲს ჲენ Პროჲჲ-ჲი აჲაჲოინს ჲე Პროქოიმრ ჲენ გოჲსკანსიჲს აოაჲ:

სეასკი ჰიქი **მხოლობოთო როცხვი**

სახ.	რემ-ო	შენ-ო	რვენ-ო	თეჲვენ-ო	წიგნ-ო
მოთხ.	რემ-მა	შენ-მა	რვენ-მა	თეჲვენ-მა	წიგნ-მა
მიც.	რემ-ს	შენ-ს	რვენ-ს	თეჲვენ-ს	წიგნ-ს
ნათ.	რემ-ი	შენ-ი	რვენ-ი	თეჲვენ-ი	წიგნ-ის
მოქმ.	რემ-ო	შენ-ო	რვენ-ო	თეჲვენ-ო	წიგნ-ოთ
ვით.	რემ(ს)	შენ(ს)	რვენ(ს)	თეჲვენ(ს)	წიგნ-ად
წოდ.	რემო	-	რვენ-ო	-	წიგნ-ო

სტაგსკან ეტრანონსერჲს Პოჲს კერაჲ ჲენ ხოლქოქოიმრ სას გოჲსკანსერჲს ხეო ჲოგნასკი ხოლქომან Პამანასკ:

Հոգնասկի թիվ մრავლობითი რიცხვი

სახ.	ჩემ-ი	შენ-ი	ჩვენ-ი	თქვენ-ი	წიგნებ-ი
მოთხ.	ჩემ-მა	შენ-მა	ჩვენ-მა	თქვენ-მა	წიგნებ-მა
მიც.	ჩემ-ს	შენ-ს	ჩვენ-ს	თქვენ-ს	წიგნ-ებ-ს
ნათ.	ჩემ-ი	შენ-ი	ჩვენ-ი	თქვენ-ი	წიგნ-ებ-ის
მოქმ.	ჩემ-ი	შენ-ი	ჩვენ-ი	თქვენ-ი	წიგნ-ებ-ით
ვით.	ჩემ(ს)	შენ(ს)	ჩვენ(ს)	თქვენ(ს)	წიგნ-ებ-ად
წოდ.	ჩემო	-	ჩვენ-ო	-	წიგნ-ებ-ო

Երբորդ դեմքի ստացական դերանունները ճիշտ գործածելու համար պետք է իմանալ հետსյալը.

Եթե առարկան պատկանում է գործող անձին՝ თავისი, իսկ եթե մեկ այլ անձի՝ იმისი.

ჩემმა მეგობარმა **თავისი** ალბომი მაჩუქა.

Իմ բարեկամը **իր** აլբომը նվիրեց ինձ:

ჩემმა მეგობარმა **იმისი** ალბომი მათხოვა.

(Իմ բարեկամը **სრუ** აլբომը ხანგძნეგ ինձ:

Հարցական դերանունների հոլովումը კითხვით ნაცვალსახელთა ბრუნება

Հարցական դերանուններից հոլովման ժամանակ առանձնա-
նում են միայն ვინ? (ნ^იվ) և რა? (რ^იնչ) դերանունները, մյուսները
հոլովվում են ինչպես համապատասխան հիմք ունեցող գոյա-
կանները:

სახ.	ვი-ნ	რა	რა-ებ-ი
მოთხ	ვი-ნ	რა-მ	რა-ებ-მა
მიც.	ვი-ს	რა-ს	რა-ებ-ს
ნათ.	ვი-ს(ი)	რ-ის(ი)	რა-ებ-ის
მოქმ.	ვის-ით	რ-ით	რა-ებ-ით
ვით.	ვის-ად	რ-ად	რა-ებ-ად
წოდ.	-	-	-

შანთქოქი: ვი-ნ-ე ჰოგნასკი ჯონი: რა ჟერანონერ ზეკსკი
 ჟქონ ჰოქოქონ ე ჰნჯენ დანაქორახანგ გოქასან, აქ-
 სინქნ` ჰათქონ ე დანაქორ, მინჯენ ჰოგნასკი ჟქონ ჰინქრ
 მნონ ე ანქოქიქი (ქერქინ დანაქორე ჯი ჰათქონ):

ჯარაქერასკან ჟერანონინერი ჰოქოქონერ მიმართებოთ ნაცვალსახელთა ბრუნება

ჯარაქერასკან ჟერანონინერე კადქონ ენ ჰარგასკან ჟერ-
 რანონინერიგ` -ც მასნქიქი ჰაქელქონქ: ლქონ ენ ჟეაქერ, ერ-
 -ც მასნქინ ანგნონ ე ჟერანქანერ ჰაჯორქოქ ქათქინ, აქოქი-
 ჰანქერდ ჟერანონერ ჰარაქერასკან ე:

ჯარაქერასკან ჟერანონინერე ჰოქოქონ ენ დქჟთ აქნაქენ,
 ჰნჯენ ჰარგასკანინერე:

რომელი? ჰარგასკან ჟერანონერ სოქორაქარ ჰოგნასკი ჟქი
 ჯი იონქონ, მინჯენ სრანქიგ კადქად რომელიც ჰარაქერა-
 სკანერ ჰანქენ ე გაქიქი ჟენ` ებ-იქ, ჟენ` ნართანქონქ-იქ ჰოგნასკინქ-
 რონ (თენ` ა ანორქჟ ჟერანონინერი ჰოქოქმან აქოქსაქერ):

სახ.	ვინ-ც	რა-ც	რომელი-ც	რომლები-ც
მოთხ.	ვინ-ც	რამა-ც	რომელმა-ც	რომლებმა-ც
მიც.	ვისა-ც	რასა-ც	რომელსა-ც	რომლებსა-ც
ნათ.	ვისი-ც	რისა-ც	რომელისა-ც	რომლებისა-ც
მოქმ.	ვისითა-ც	რითა-ც	რომელითა-ც	რომლებითა-ც
ვით.	ვისადა-ც	რადა-ც	რომელიდა-ც	რომლებიდა-ც
წოდ.	-	-	-	-

ძქათასკან ჟერასნონსნერქი ჰილქილიმრ **უარყოფით ნაცვალსახელთა ბრუნება**

ძქათასკან ჟერასნონსნერქი ჰქმასკანთიმ კაყმთიმ ზნ ვინ (თქ) ს რა (ქნყ) ჟერასნონსნერქიგ` სკყქიგ აქსელაგნსელქ ძქათასკან მასსნქსნერ:

ვინ-თქ კაყმქაბ ჟერასნონსნერქი (არავინ, ვერავინ, ნურავინ, ნურვინ) ჰილქილთიმ ზნ აყსაყს, ქნყაყს აყარყ ვინ-რ:

არარა, ვერარა, ნურარა ჟერასნონსნერქი ათქორაყარ ჰასთქ-აყთიმ ზნ ზრეჲ ჰილქილთიმ` თიღასკან, თრასკან ს ყორბქასკან, მქაყნ ჲნ რაყერქ სრანგ რაბანთიმ ზნ` მთსნელქ სრანგ მქღს. თყო და არა თყო რა კამ არა გააკვეთა რა.

შასნოქოქოქი: არარა, ვერარა (ვერრა), ნურარა ჟერასნონსნერქი ქთქარზნ ყორბაბქთიმ ზნ არაფერი, ვერაფერი, ნურაფერი ჟერასნონსნერქი, თრთნჲ ჰილქილთიმ ზნ ქნყაყს სნასნახანყ ყოყასკანსნერქ.

სახ.	არაფერი	ვერაფერი	ნურაფერი
მოთხ	არაფერ-მა	ვერაფერ-მა	ნურაფერ-მა
მიც.	არაფერ-ს	ვერაფერ-ს	ნურაფერ-ს
ნათ.	არაფრ-ის	ვერაფრ-ის	ნურაფრ-ის
მოქმ.	არაფრ-თთ	ვერაფრ-თთ	ნურაფრ-თთ

ვით.	არაფრ-ად	ვერაფრ-ად	ნურაფრ-ად
წოდ.	–	–	–

ასიოიჲ ექრასიოსნსერქი ხიოიქიოიჲ განუსაზღვრელობით ნაცვალსახელთა ბრუნება

რომელიმე, რამდენიმე, როგორიმე ასიოიჲ ექრასიოსნსერქი ხიოიქიოიჲ ეს ჩნაყეს სიოსახასიჲ ციყასანსერქი: ასიოიჲ ექრასიოსნსერქი ათხასაყასი ხიყასიქი ჭიქი ესი იოსნსიოი:

სახ.	რომელიმე	რანდენიმე		
მოთხ.	რომელიმე-მ	რანდენიმე-მ		
მიც.	რომელიმე-ს	რანდენიმე-ს		
ნათ.	რომელიმეს(თვის)	რანდენიმე-ს(თვის)		
მოქმ.	რომელიმე-თი	რანდენიმე-თი		
ვით.	რომელიმე-დ	რამდენიმე-დ		
წოდ.	–	–		
სახ.	ვინმე	რამე	ვიღაცა	რალაცა
მოთხ.	ვინმე-მ	რამე-მ	ვიღაცა-მ	რალაცა-მ
მიც.	ვინმე-ს	რამე-ს	ვიღაცა-ს	რალაცა-ს
ნათ.	ვინმე-ს(თვის)	რამის(თვის)	ვიღაცას(თვის)	რალაცას(თვის)
მოქმ.	ვინმე-თი	რამე-თი	ვიღაცა-თი	რალაცა-თი
ვით.	ვინმე-დ	რამე-დ	ვიღაცა-დ	რალაცა-დ
წოდ.	–	–	–	–

Բ Ա Յ

Ֆ Յ Ն Ն

Բայը խոսքի հիմնական մասն է. արտահայտում է առարկայի գործողություն, եղելություն կամ կացություն: Հանդես գալով իբրև նախադասության առանցք՝ որոշում է ինչպես ենթակայի, այնպես էլ ուղիղ խնդրի հոլովը: Վրացերենում բայը բազմադեմ է. դա նշանակում է, որ բայի մեկ ձևում կարող են արտահայտվել և՛ գործող անձը, և՛ այն անձինք (ուղղակի և անուղղակի խնդիրներ), որոնց վերաբերում է գործողությունը:

Յեղծեծ (ոս)	-	միադեմ բայ է
գաջրոնդա (ոս)	-	միադեմ բայ է
գամոյեոեոջա (ոս մաս)	-	երկդեմ բայ է
շիյեյեծ (ոս մաս մաս)	-	եռադեմ բայ է
մոմոժանա (ման մեյ ոս)	-	եռադեմ բայ է
գեաժաջ (մեյ Յեյ)	-	երկդեմ բայ է
գեաժաջ մեյ	-	ենթական, I դեմքն է
գեաժաջ Յեյ	-	խնդիրը II դեմքն է
մեաժաջ (Յեյ մեյ)	-	երկդեմ բայ է
մեաժաջ Յեյ	-	ենթական, II դեմքն է
մեաժաջ մեյ	-	խնդիրը I դեմքն է
գեաժաջ (ոս Յեյ)	-	երկդեմ բայ է
գեաժաջ ոս	-	ենթական, III դեմքն է
գեաժաջ Յեյ	-	խնդիրը II դեմքն է
եաժաջ (Յեյ մաս)	-	երկդեմ բայ է

ბატავ შენ - ենթასკან, II դემჟნ ზ
ბატავ მას - ჟანჟჟჟრ III დემჟნ ზ
შჟანჟმ რაჟჟჟრჟ არჟანჟაჟჟჟჟჟმ ზ მჟანჟნ ჟნჟასკაჟჟ დემჟრ
I, II, III.

ვსეჟრნჟბ (მე), სეჟრნჟბ (შენ), სეჟრნჟბს (ის):

ზრჟჟჟმ რაჟჟჟრჟ მსკ დემჟრ ჟნჟასკან ზ, მჟჟჟრ ჟანჟჟრ
(ნჟჟჟ კაჟმ ანჟჟჟჟსკჟ).

აჟზადჟბს (ის მას) - ნჟჟჟ ჟანჟჟრ (მრჟაჟჟ აჟზადჟბს
გაკვჟთჟლს)

ვჟჟრჟბა (ის მას) - ანჟჟჟჟსკჟ ჟანჟჟრ (დჟდა ვჟჟრჟბა ბავშვს)

ზოაჟჟმ რაჟჟჟრჟ მსჟ მსკ დემჟრ ჟნჟასკან ზ, ზრკჟჟრ ჟანჟჟრ-
ნჟრჟ,

მსკრ ნჟჟჟსკჟ, მჟჟჟრ ანჟჟჟჟსკჟ.

-აგჟშენჟ (მე შენ ის) - კაოოჟსჟჟ ზა ჟჟჟ (ჟაჟარ) აჟნ

-აგჟშენჟ მე - (კაოოჟსჟჟ ზა) გოოოოჟ ანაჟრ ჟნჟასკან, I
დემჟნ ზ მე

-აგჟშენჟ შენ - (კაოოჟსჟჟ ჟჟჟ ჟაჟარ) ანჟჟჟჟსკჟ ჟანჟჟრ
II დემჟნ ზ შენ

-აგჟშენჟ ის - (კაოოჟსჟჟ აჟნ) ნჟჟჟ ჟანჟჟრ III დემჟნ ზ ის

ავგჟშენა (მან ზვენ ის) - კაოოჟსჟჟ ნაჟ მსჟ (ჟაჟარ) აჟნ

-ავგჟშენა მან - კაოოჟსჟჟ ნაჟ. ჟნჟასკან III დემჟნ ზ მან

-ავგჟშენა ზვენ - კაოოჟსჟჟ მსჟ (ჟაჟარ) ანჟჟჟჟსკჟ ჟანჟჟრ
I დემჟნ ზ ზვენ

-ავგჟშენა ის - კაოოჟსჟჟ აჟნ ნჟჟჟ ჟანჟჟრ III დემჟნ ზ ის:

რაჟჟ დემჟრ ნოოჟჟლჟ ჟაჟარ რაჟჟნ აჟლჟაგნჟჟმ ჟნჟ ანაჟნა-
კან ჟჟრანჟჟნჟნჟ. ჟრანჟჟჟჟჟჟჟჟჟ ჟარჟარჟჟჟ რაჟჟნ, აჟჟჟან
ჟ დემჟ კოჟნჟნაჟ.

ვჟმალჟბჟ (მე) - მჟანჟმ ზ

გჟმალჟბჟ (მე შენ) - ზრკჟჟმ ზ

გჟმალავ (მე შენ მას) - ზოაჟჟმ ზ

Բայաձևով որևէ դեմք արտահայտելու համար պարտադիր չէ դիմային ցուցիչի ատկայությունը. պարզապես հնչյունական առումով պետք է տարբերակվի տվյալ բայաշարքի այլ ձևերից.

ճօծօլը	ճօծօլը-տ
օծօլը	օծօլը-տ
օծօլա	օծօլ-ց

II դեմքի բայաձևերը՝ եզակի և հոգնակի, օծօլը, օծօլը-տ, դեմքի ցուցիչ չունեն, թեև հնում եղել է՝ Յ-օծօլը, Յ-օծօլը-տ: Այս Յ- ցուցիչը վերացել է, բայց բայաձևի նշանակությունը մնացել է նույնը, որովհետև հնչյունական առումով և քերականական բովանդակությամբ տարբերվում է I և III դեմքերից:

Դեմքի ցուցիչը հաճախ նաև թվի ցուցիչն է. օՅօծօ-ն-III դեմք, դեմքի ցուցիչն է՝ -ն; օՅօծօ-ն-III դեմք, դեմքի ցուցիչն է՝ -ն: Դրանք միաժամանակ արտահայտում են թվային կարգը՝ եզակի և հոգնակի:

Մինչ բուն նյութին անցնելը, մի քանի խոսք այն երևույթների մասին, որոնց իմացությունը կարևոր է վրաց լեզուն ուսումնասիրողի համար:

ցօջնա (լինել) բայի խոնարհումը և կիրառությունը

Ինչպես հայերենում, այնպես էլ վրացերենում նախադասություն կազմելու ժամանակ կարևոր դեր է խաղում լինել (ցօջնա-դոփնա) օժանդակ բայը: Օրինակ՝ Ես ուսուցիչ եմ: Դու ուսանող ես: Նա օղաչու է: Այս նախադասությունները առանց **եմ, ես, է**

ოძანოას რაყერქ (ჲა რსოცქჲ, რო რსანოო, ნა ოყაჲო) ჯნს
კაროო კადმქლ: სჲყაჲა ჲ ნას კრაცერენოო` მე მასწავლებლო,
შენ სტუდენტი, იგი მფრინავი: სარაოასოქოონსერქ კადმქლი
ჲამარ ანაყაჲმან ანჲრადქო ჲ აქლვანქლ ჲამაყასოასჲა-
ნაჲარ` ვარ (ჲა), ხარ (ჲა), არის (ჲ) ოძანოას რაყერქ` მე
მასწავლებლო ვარ (ჲა რსოცქჲ ჲა), შენ სტუდენტი ხარ (რო
რსანოო ჲა), იგი მფრინავი არის (ნა ოყაჲო ჲ):

ოანოქოქოი: არის ოძანოას რაჲ კარქლ ჲ გოიბადქლ ნას
კრძას ოლო` ოგოქლქო რაოი აოაჲინ ᲁნჲონსქჲ` ა, ს მჲავანქლ
ჲრქნ საროოოო რაოინ: ᲂოოქლ ქლერაქლოო ჲ ნერქა ოამანასქლ
ეროოო რქნქლ ჲვასქლ ᲂქლ ოსქნ. ოლქ მშვენიერი ამინდი არის -
ოლქ მშვენიერი ამინდია (სჲოოო ᲁრავაქლ ჲლანას ჲ): ერევანი
სომქეთის დედაქალაქი არის - ერევანი სომქეთის დედაქალაქია
(ერსანქლ ჯაჲასოანსქლ მაჲრარქაოაქნ ჲ): ავსელ ბავუნცი დიდი
მწერალი არის - ავსელ ბავუნცი დიდი მწერალია (სქსელ რა-
კონსქლ მსბ გოოო ჲ):

არის ოძანოას რაჲ ᲁოგნასქლ ოსქლ` არიან, ნამან ქოქოქოო-
ქჲან ჯი ᲁნქარქქლი. აროასანქლი ჲ ამქოოქოქამქ ს გოქლი
აოანსქნ:

გოლა (ონსნაო) რაჲ ჲონარქოოქლ ს კჲრათოქოონქ

ქრავ ქვონ ᲁმასოარანასქან აოოოოქლ ქერასანოქნ
ოარქერასქლი ჲ ჯნვაქოო ს ანჲონს აოარქანსერქ` ანსქლ (გოლა-
მევს) ს ᲁრქლ (ქონა-მაქვს): აოაჲინქლ გოიბადქლი ჲ მჲაჲნ ანს
გოჲ თქოო გოჲასანსერქ ს ჯნვაქოო აოარქანსერქ ᲁამარ, ერქ-

րորդը՝ իրերի՝ անշունչ առարկաների համար: Հայոց լեզուն
 դրանք չի տարբերակում, և երկու դեպքում էլ թարգմանվում է ու-
 նենալ բառով. մե **մյავ**ն Եզրոյ ամեհանացոյ - մե **միալս** բերի ամ-
 խանագի-ես **ունեմ** շատ ընկեր: մե **մալես** Եզրոյ փոցնոյ - մե **մաքս**
 բերի Ժիգնի-ես **ունեմ** շատ գիրք: Երոյ Եզրոյն Մեսանիմնացոյ
 ցեցնոյ **Յյազա** - մի բերիին հրաշալի նմուց **ունեք**: Երոյ Եզրոյն
 Մեսանիմնացոյ Զալոյ **Յիւնա** - մի բերիին հրաշալի ալգի **ունեք**:

Ծանոթութիւն: Հայերենում նույնպէս ունենալ բայը բացա-
 ռութիւն է նրանով, որ ուղիղ խնդիրը այդ բայի հետ դրվում է ուղ-
 դականաձև թե՛ անձի, թե՛ ոչ անձի առման դեպքում: Հմատ. գիրք
 ունեմ, եղբայր ունեմ:

մալես և մյავն բայերի նման առանձնանում են նաև դրանց նա-
 խաբայերով (բայաձանցներով) տարբերակները՝ միմալես և
 միմյալես (տանել), միմալես-միմաքս-տանում եմ (ինչ-որ բան),
 փոցնոյ **միմալես** Զեբլուոտեցաւոյ (Ժիգնի **միմաքս** բիբլիոթեկաշի-
 գիրքը **տանում** եմ գրադարան): միմյալես-տանում եմ (մեկին).
 Զեքնոյ **միմյալես** Տկոլաւոյ (Երեխային **տանում** եմ դպրոց): Նմանա-
 պէս՝ **Համույցանես** և **Համուտանես** բառերը թարգմանվում են **բերե-
 ցին** բառով. Ելիմի Համույցանես (բժիշկ բերեցին) և փոցնոյ Համու-
 տանես (գիրք բերեցին): Այս բայերի խոնարհումները ներկա, անց-
 յալ և ապառնի ժամանակներով.

ներկա ժամ. անց. անկ. անց. կատ.

Զեբլանդեղոյ Զրոյ Միւլլեթեղոյ Մարշուլոյ

մե. ր.

մե. ր. մե. ր.

մե մ-ալես ու

մե մ-լոնդ-ա ու

մե մ-լլն-լ-ա ու

Մեն ց-ալես ու

Մեն ց-լոնդ-ա ու

Մեն ց-լլն-լ-ա ու

մաս Ել-ն ու

մաս Յ-լոնդ-ա ու

մաս Ե-լլն-լ-ա ու

მრ. რ.	მრ. რ.	მრ. რ.
ჩვენ გვ-აქვს ის	ჩვენ გვ-ქონდ-ა ის	ჩვენ გვ-ეწნ-ებ-ა ის
თქვენ გ-აქვთ ის	თქვენ გ-ქონდ-ა-თ ის	თქვენ გ-ეწნ-ებ-ა-თ ის
მათ აქვ-თ ის	მათ ჰ-ქონდ-ა-თ ის	მათ ეწნ-ებ-ა-თ ის

მხ. რ.	მხ. რ.	მხ. რ.
მე მ-ყავს ის	მე მ-ყავ-დ-ა ის	მე მე-ყოლ-ებ-ა ის
შენ გ-ყავს ის	შენ გ-ყავ-დ-ა ის	შენ გ-ეყოლ-ებ-ა ის
მას ჰყავ-ს ის	მას ჰ-ყავ-დ-ა ის	მას ე-ყოლ-ებ-ა ის

მრ. რ.	მრ. რ.	მრ. რ.
ჩვენ გვ-ყავს ის	ჩვენ გვ-ყავდა ის	ჩვენ გვ-ეყოლ-ებ-ა ის
თქვენ გ-ყავთ ის	თქვენ გ-ყავდათ ის	თქვენ გე-ყოლ-ებ-ა-თ ის
მათ ჰყავ-თ ის	მათ ჰყავდა-თ ის	მათ ეყოლ-ებ-ა-თ ის

ოქმე და ზღაპარი - პირი და რიცხვი

ჩვენი ლექსები და სიტყვები სიტყვები და სიტყვები, იმისთვის და სიტყვების:

სიტყვების და სიტყვები სიტყვების და სიტყვების, იმისთვის და სიტყვების.

მე სურათს ვხატავ.	ჩვენ სურათს ვხატავთ.
ეს სიტყვები და:	სიტყვები სიტყვები და:
შენ წიგნს კითხულობ.	თქვენ წიგნს კითხულობთ.
ჩემი გარე და სიტყვები:	ჩემი გარე და სიტყვები:
ის კარგად აღემატება.	ისინი კარგად აღემატებიან.
ესა და სიტყვები და:	ესა და სიტყვები და:

Այս նախադասությունների մեջ գործողություն կատարողի կամ ենթակայի դեմքերն են՝ მე, შენ, ის, ჩვენ, თქვენ, ისინი (ես, դու, նա, մենք, դուք, նրանք):

Ուղիղ խնդրի դեմքն արտահայտում է առարկա, որն իր վրա անմիջականորեն կրում է գործողությունը.

მე მზრდის ის (დედაჩემი).

ჩნდ դաստիարակում (պაჩიւմ-պაჩაყანում) է նა (մայրս):

ჩვენ გვბატავს ის (მბატვარი).

Մեզ նկարում է նա (նկարիչը):

შენ გასწავლის ის (ლექტორი).

Քեզ սովորեցնում է նա (դասախոսը):

მას უყიდვს ის (წიგნი).

Նրա (համար) գնեցին այն (գիրք):

მე, ჩვენ, მას, ის (ես, մենք, նրան, նա) ուղիղ խնդրի դեմքեր են:

Անուղղակի խնդրի դեմքն արտահայտում է մի առարկա, որին գործողությունը վերաբերում է ոչ թե ուղղակի, այլ անուղղակի:

ის (მბატვარი) მათ (მოსწავლეებს) უბატავს მას (ბუნების სურათს).

Նա (նկարիչը) նրանց (աշակերտներին//աշակերտների համար) նկարում է այն (բնապատկեր):

უბატავს բայը առնչվում է ենթակային՝ գործող անձին՝...ის (მბატვარი), ուղիղ խնդրի դեմքն առնչվում է...მას (სურათს)...և անուղղակի խնդրի դեմքը ցույց տվող მათ (მოსწავლეებს) բառերին: Գործողությունն ուղղակի վերաբերում է სურათს (მას) բառին. მბატვარი ბუნების სურათს ხატავს (ნկარիչը բնაպատկერ է նկարում), մինչդեռ მოსწავლეებს (მათ) բაռին վերաբերում է

անուղղակի: Վրաց լեզվում գործածվում են բայի հետևյալ դեմքերը՝ ենթակայի դեմք, ուղիղ խնդրի դեմք, անուղղակի խնդրի դեմք:

Ծանոթություն: Բայի դեմքերը հաճախ նշվում են լատինատառ՝ *ս*-(ստիցիո. սուբյեկտի), *ո*-(օբյեկտի. օբյեկտի), *ձ*-*ո*-(ձորձաձորի օբյեկտի- պիրդապիրի օբյեկտի- ուղիղ խնդիր), *օ*-*ո*-(օրօծի օբյեկտի-իրիբի օբյեկտի-անուղղակի խնդիր):

Այսպիսով՝ բայը ունի երեք դեմք, երկու թիվ.

I մե

I հիշեն

II թեն

II տիշեն

III օս (օցօ) ման, մաս

III օսօնի (օցօնի) մատ

մե ջաճեթեմ. հիշեն ջաճեթեթեմ. թեն տամաթօմ. տիշեն տամաթօթեմ.

օս լիթրս. օսօնի լիթրեն. ման ճալիթրա. մատ ճալիթրես. մաս ճալիթրօա. մատ ճալիթրօատ.

Ծանոթություն: Միևնույն դեմքը (I, II թե III) կարող է լինել գործող կամ գործողության համար նախատեսված: Օրինակ՝ *ցեթաճ*-ը երկդեմ բայ է (*ցեթաճ* մե թեն. նկարում եմ ես քեզ), առաջին դեմքը (*ցեթաճ* մե. նկարում եմ ես) գործողն է (մոլիմեդօ). II դեմքը՝ (*ցեթաճ* թեն. նկարում եմ քեզ), գործողության համար նախատեսվածը (սամոլիմեդօ):

Բերենք մեթաճ բայաձևը: Մա նույնպես երկդեմ բայ է (մեթաճ թեն մե- նկարում ես դու ինձ), այստեղ արդեն գործողը II դեմքն է (մեթաճ թեն-նկարում ես դու), մինչդեռ I դեմքը գործողության համար նախատեսվածն է (մեթաճ մե-նկարում ես ինձ):

Այլ օրինակ՝ *ցեթաճ*-*ս*-ում գործողը, որի ցուցիչը *ս*-ն է (մոլիմեդօ), III դեմքն է (*ցեթաճ* օս-քեզ նկարում եմ նա),

գործողության համար նախատեսվածը (სამოქმედო) II դեմքն է (გზატავს შენ-სկարიომ ზეცა):

ხატავ-იომ გორდოღე II დემქნ ზე (ხატავ შენ-სკარიომ ზე იომ). გორდოღეության համար նախատեսվածը՝ III դեմքը՝ (ხატავ მას-სკარიომ ზე ირან):

Գործող դեմքը կոչվում է սուբյեկտային (მოქმედი):

Գործողության համար նախատեսվածը կոչվում է օբյեկտային (სამოქმედო):

სერხა - სეროა

Բայի շարքերը ձևաբանական հատկանիշներով և շարահյուսական կապերով բաժանվում են երեք խմբի: Խմբից յուրաքանչ-յուրը կոչվում է սերիա՝ I սերիա, II սերիա, III սերիա:

Ժամանակակից վրաց լեզվի բայի I սերիայի մեջ մտնում է վեց շարք, II սերիայի մեջ՝ երկու շարք, III սերիայի մեջ՝ երեք շարք:

Բայաշարքեր - ժնջրօցեբօ

Բայը ենթարկվում է դիմային ձևափոխության. դիմային ձևափոխությունները բաժանվում են խմբերի: Օրինակ՝ մի խմբի ձևերն են՝

ვიზრდები	ვიზრდები-თ
ოზრდები	ოზრდები-თ
ოზრდება	ოზრდები-ან

მსկ ուრბი2 (ერկოთო) ჯამჩი ღსერს სს`

ვოზრდებოდი	ვოზრდებოდი-თ
ოზრდებოდი	ოზრდებოდი-თ
ოზრდებოდა	ოზრდებოდა-ნენ

სესაყსა რაყერე რაღანსლიმ სს თასანსსკ ეჰმასჰს ჯამჩერჩ, ორბნგჰგ ჟორაჰანსჟორე კოზლიმ ს ჯარჰ: სმსს მჩ ჯარჰჩ მსჯ მთნოიმ ს 6-ასკან ღს, სრეს რაყრ მჩათსმ ს, ს 18-ასკან ღს, სრეს რაყრ კრკსათსმ ს:

ჯარჰერე კადმოჰჰამრ რარო სს. რაგჩ ესმჰგ ს რჰლჰგ` სრანჰ ართასჰაჟთოიმ სს სას ღამანასკ, სჟანასკ, ასკო (რას-ჟადს, ორე გოყ ს თაჰჩა გორბოჰოჰჰანს კასთარმანრ ჯთოთჰჩ სერკა კამ რაგასკა ჰსსსს), კერაყ (რაჰჩ გორბოჰოჰჰანს აჰარ-თოიმ კამ ანაჰარო ჰსსსს), კონთასკო (გოყ ს თაჰჩა სსრას-კაჰჩ` ოოჰჰ ჰსოჰჩ ჰრა გორბესოი ანსმჰგასკან კამ მჰგნოჰრას-ჰოჰჰად ჰსსსს) ს აჰს:

სსრასჰოიმრ – წრე

I სერჩაჰჩ მსჯ მთნოო რაჟაჯარჰერე რაღანსლიმ სს სსსსჟალ სსრასჰამჩერჩ`

ა) აწმგოს წრეს-სერკაჰჩ ღამანასკადსსს.

რ) მგოფადოს წრეს-აჰათნჰჩ ღამანასკადსსს:

მორაჰანსჟორ სსრასჰამჩოიმ კა სრესკასკან ჯარჰ:

I სსრასჰოიმრ`

1. აწმგო-სერკა ღამანასკ

2. უწგვეტოლო (ნამგო უსრულო)-ანსჟალ ანსკასთარ

3. აწმგოს კავმორებოთო-სოთრარჟასასკან სერკა:

II სერია

4. მყოფადი-აქაინი ძამანას

5. ხოლმეობითი-ქადმასათსკასანი სანი I ხადმასკანი

6. მყოფადის კავშირებითი-აქაინი სთორაქასასკანი:

II სერიაში მსგ მთნიონ სნი

ა) წვეტილი (აორისტი)-ანგვალ სათარქალ

ბ) მეორე კავშირებითი-II სთორაქასასკანი:

III სერიაში მსგ მთნიონ სნი

ა) I თურმეობითი-I ქადმასათარ სანი I ხესანსქაქინ

ბ) II თურმეობითი-II ქადმასათარ სანი II ხესანსქაქინ

გ) III კავშირებითი-III სთორაქასასკანი:

I სერია I სერია

სნი. ილი. ხ., ილი. ხ. თრ. ხ.

მწერალი მოთხრობას წერს. (სერია ძამანას)

სნი. ილი. ხ.

იგი ცხოვრობს ერევანში.

II სერია - II სერია

სნი. აქათ. ხ., ილი. ხ. ილი. ხ.

მწერალმა მოთხრობა დაწერა (ანგ. სათ. ძამანას)

სნი. აქათ. ხ.

მან იცხოვრა ერევანში.

III სერია - III სერია

სნი. თრ. ხ., ილი. ხ. ილი. ხ.

მწერალს დაუწერია მოთხრობა.

სნი. თრ. ხ.

მას უცხოვრია ერევანში.

I სერია - I სერია

ა) სერკაჟი სერაჟი (აწმოს წრე)

1. აწმო: რას ვშვრები? -ვწერ, ვთბები

2. უწვეტელი (ნამო უსრული-სწყაჟ სწსკაჟაჟ): რას ვშვრებოდი? -ვწერდი, ვთბებოდი.

3. აწმოს კავშირებითი: რას ვშვრებოდე? -ვწერდე, ვთბებოდე.

ბ) საყაჟი სერაჟი (მოფადის წრე)

4. მოფადი: რას ვიზამ? -დავწერ, გავთბები.

5. ხოლმოებითი: რას ვიზამდი? -დავწერდი, გავთბებოდი

6. მოფადის კავშირებითი: რას ვიზამდე? -დავწერდე, გავთბებოდე.

II სერია - II სერია

7. წვეტილი (ნამო სრული): რა ვქენი? -დავწერე, გავთბი.

8. II კავშირებითი: რა ვქნა? -დავწერო, გავათბო.

III სერია - III სერია

9. I თურმოებითი: რა მიქნია? -დამიწერია, გავმთბარვარ.

10. II თურმოებითი: რა მექნა? -დამეწერა, გავმთბარიყავი.

11. III კავშირებითი: რა მექნას? -დამეწეროს, გავმთბარიყო.

1. ვახტანგი ძმას წერილს სწერს.

2. ვახტანგი ძმას წერილს სწერდა.

3. ვახტანგი ძმას წერილს სწერდეს.

4. ვახტანგი ძმას წერილს მისწერს.

5. ვახტანგი ძმას წერილს მისწერდა.

6. ვახტანგი ძმას წერილს მისწერდეს.

7. ვახტანგმა ძმას წერილი მისწერა.

8. ვახტანგმა ძმას წერილი მისწეროს.

9. ვახტანგს ძმისთვის წერილი მიუწერია.
10. ახტანგს ძმისთვის წერილი მიეწერა.
11. ვახტანგს ძმისთვის წერილი მიეწეროს.

აქაყაიძე, ათაგინ სერიაჟი ჯარების დანები ხეო ილიქ
ქანქიქი იქიქიქი ღორქანს ხიქიქიქი, ღიქიქიქი ს სერიაჟი
დანები ჯარების დანები ხეო, ილიქქანს ხიქიქიქი:

ანგოქანს რაჟი ღიქანს ათაგინ სერიაჟი ჯარების დან-
ები ხეო იქიქიქი ღიქიქიქი, ღიქიქიქი სერიაჟი ჯარების
დანები ხეო, აქათიქიქანს ხიქიქიქი, ქას ღიქიქიქი სერიაჟი ჯარ-
ების დანები ხეო, ᦔორქანს ხიქიქიქი:

რაქები ქიქარქიქი ზმნათა უღღება-კონიუგაცია

1. აწმეო-სერქა ძამანასქ

რას ვმვრები? მე ვ-ბატავ, ვ-წერ, ვ-იშენებ (სქარქიქი ღი, კქიქი
ღი)

რას მვრები? შენ ბატავ, სწერ, იშენებ (სქარქიქი ღი, კქიქი ღი,
კათიქიქიქი ღი)

რას მვრება? ის ბატავ-ს, წერ-ს, იშენებ-ს (სქარქიქი ღი, კქიქი ღი,
კათიქიქიქი ღი)

რას ვმვრებით? ჩვენ ვბატავთ, ვწერთ, ვიშენებთ (სქარქიქი
ღიქი, კქიქი ღიქი, კათიქიქიქი ღიქი)

რას მვრებით? თქვენ ბატავთ, სწერთ, იშენებთ (სქარქიქი ღიქი,
კქიქი ღიქი, კათიქიქიქი ღიქი)

რას მვრებიან? ისინი ბატავენ, წერენ, იშენებენ (სქარქიქი ღიქი,
კქიქი ღიქი, კათიქიქიქი ღიქი)

შანთქოიქოი. ჩაჟი სერკა ძამანასკრ კაროქ ჲ ართა-
ჰაჟთელ`

ა) მკთაჟელ კრკსიქოქ კორბოქოიქოი (მკთასკან სერკა)`
ადამიანი დადის-მარქრ ქაჟიქ ჲ, ჩიტი ფრინავს-ქოქონრ
ქოქონრ ჲ,

არჟა ერთვის სევანის ტბას-არქას ქაქიქონრ ჲ სსანსა ქჩდრ:
ქ) ამნსამიოთ აჟადაჟიქ კასთარქოქ კორბოქოიქოი`
ამდამ რას აკეთებო? -ახლავე მივდივარ ამ ქალაქიდან.-აჟა
ქიქერ ქ`სჟ ჲქ ანოქ: -ჰნსჟ ჰქამ გნოქ ჲმ აჟა ქაქაქიქ:

გ) ანსჟაქონრ კრკსიქოქ, ჲრკარასის კორბოქოიქოი (აჟასმას-
კან სერკა)`...ამ სროლოთ ეცნობებია, რომ ის არის,
არსებობს, ცოცხლობს... აქო კრასკიქოქ ჰასკაგრელ ჲ, ორ
სა კა, გოქოქონრ ოსსქ, აჟროქ ჲ:

დ) აოთბასკან სერკა`
როგორც ჰქუხს, ისე არ წვიმს.-სასთანს აჟსქას საჟსა-
ქსელქ ჟე, ორქას კარბოქ ჲქ (ქათაგქ` ქსჟაქს ოროთოქ ჲ, აჟს-
აქს ჟქ ანბრსოქ):

2. ნამყო უსრული- უწვეტელი- ანსჟაქ ანსკასთარ

რას ვშვრებოდი? ვბატავდი მე, ვიშენებდი მე, ვწერდი მე
(სკაროქ ჲქ ჲა, კათოიქონრ ჲქ ჲა, გროქ ჲქ ჲა):

რას შვრებოდი? ბატავდი შენ, იშენებდი შენ, სწერდი შენ
(სკაროქ ჲქ ოქ, კათოიქონრ ჲქ ოქ, გროქ ჲქ ოქ):

რას შვრებოდა? ბატავდა ის, იშენებდა ის, წერდა ის (სკაროქ
ჲქ სა, კათოიქონრ ჲქ სა, გროქ ჲქ სა):

რას ვშვრებოდიო? ვბატავდიო ჩვენ, ვიშენებდიო ჩვენ,
ვწერდიო ჩვენ (სკაროქ ჲქსქ, კათოიქონრ ჲქსქ, გროქ ჲქსქ):

რას შვრებოდით? ხატავდით თქვენ, იშენებდით თქვენ, სწერდით თქვენ (სკაპრიმ ღჲჲ, კაოიღიღი ღჲჲ, გრიღი ღჲჲ):

რას შვრებოდნენ? ხატავდნენ ისინი, იშენებდნენ ისინი, წერდნენ ისინი (სკაპრიღი ღჲჲ, კაოიღიღი ღჲჲ, გრიღი ღჲჲ):

3. აწმჳოს კავშირებითი -სითრჳაჲასასკჳს (ღღასკჳს) სერკჳ

რას ვშვრებოდე? ვხატავდე, ვიშენებდე, ვწერდე (სკაპრემ, კაოიღემ, გრემ):

რას შვრებოდე? ხატავდე, იშენებდე, სწერდე (სკაპრე, კაოიღე, გრე):

რას შვრებოდეს? ხატავდეს, იშენებდეს, წერდეს (სკაპრჲ, კაოიღჲ, გრჲ):

რას ვშვრებოდეთ? ვხატავდეთ, ვიშენებდეთ, ვწერდეთ (სკაპრენჲ, კაოიღენჲ, გრენჲ):

რას შვრებოდეთ? ხატავდეთ, იშენებდეთ, სწერდეთ (სკაპრენ, კაოიღენ, გრენ):

რას შვრებოდნენ? ხატავდნენ, იშენებდნენ, წერდნენ (სკაპრენს, კაოიღენს, გრენს):

II სნჳახიღიღჲ კჳღ II სნჳასერჲჳ II წრე ანუ II კვესეროა

4. მეოფადი-აჳჳაღნჲჲ ჭჳღსნჳს

რას ვიზამ? დავხატავ, ავიშენებ, დავწერ-სკაპრელი ჸ, კაოიღელი ჸ, გრელი ჸ:

რას იზამ? დახატავ, აიშენებ, დასწერ-სკაპრელი ჸ, კაოიღელი ჸ, გრელი ჸ:

რას იზამს? დახატავს, აიშენებს, დაწერს-ისკარელი ზ, კათოი-
გელი ზ, გრელი ზ:

რას ვიზამთ? დავხატავთ, ავიშენებთ, დავწერთ-ისკარელი
ზნჲ, კათოიგელი ზნჲ, გრელი ზნჲ:

რას იზამთ? დახატავთ, აიშენებთ, დაწერთ-ისკარელი ზჲ,
კათოიგელი ზჲ, გრელი ზჲ:

რას იზამენ? დახატავენ, აიშენებენ, დაწერენ-ისკარელი ზნ,
კათოიგელი ზნ, გრელი ზნ:

5. ხოლმეობითი (პირობითი)-ჩაყდაყდასკასკას (ყაყდა-
სკასკას)

რას ვიზამდი? დავხატავდი, ავიშენებდი, დავწერდი-
ისკარელი ზჲ, კათოიგელი ზჲ, გრელი ზჲ:

რას იზამდი? დახატავდი, აიშენებდი, დაწერდი-ისკარელი
ზჲჲ, კათოიგელი ზჲჲ, გრელი ზჲჲ:

რას იზამდა? დახატავდა, აიშენებდა, დაწერდა-ისკარელი ზჲ,
კათოიგელი ზჲ, გრელი ზჲ:

რას ვიზამდით? დავხატავდით, ავიშენებდით, დავწერდით-
ისკარელი ზჲნჲ, კათოიგელი ზჲნჲ, გრელი ზჲნჲ:

რას იზამდით? დახატავდით, აიშენებდით, დაწერდით-
ისკარელი ზჲჲ, კათოიგელი ზჲჲ, გრელი ზჲჲ:

რას იზამდნენ? დახატავდნენ, აიშენებდნენ, დაწერდნენ-
ისკარელი ზჲნ, კათოიგელი ზჲნ, გრელი ზჲნ:

6. მყოფადის კავშირებითი-საოქრახასკას საყაოჲჲ

რას ვიზამდე? დავხატავდე, ავიშენებდე, დავწერდე-ისკარეს,
კათოიგეს, გრეს:

რას იზამდე? დახატავდე, აიშენებდე, დაწერდე-ისკარეს,
კათოიგეს, გრეს:

რას იზამდეს? დახატავდეს, აიშენებდეს, დაწერდეს-ისკარჲ,
კათოიგჲ, გრჲ:

რას ვიზამდეთ? დავხატავდეთ, ავიშენებდეთ, დავწერდეთ-
ნსკარენք, კაოოცენք, გენქ:

რას იზამდეთ? დახატავდეთ, აიშენებდეთ, დაწერდეთ-
ნსკარენქ, კაოოცენქ, გენქ:

რას იზამდნენ? დახატავდნენ, აიშენებდნენ, დაწერდნენ-
ნსკარენს, კაოოცენს, გენს:

II სერქია - II სერია

7. ნამყო სრული (წყვეტილი) - სსეყალ კასთაქყალ

რა ვქენი? ჩ^ინჯ არენგი. დავხატე, ავიშენე, დავწერე-ნსკარენგი,
კაოოცენგი, გენგი:

რა ქენი? ჩ^ინჯ არენგიქ. დახატე, აიშენე, დაწერე-ნსკარენგიქ,
კაოოცენგიქ, გენგიქ:

რა ქნა? ჩ^ინჯ არენგ. დახატა, აიშენა, დაწერა-ნსკარენგ,
კაოოცენგ, გენგ:

რა ვქენით? ჩ^ინჯ არენგინქ. დავწერეთ, დავხატეთ, ავიშენეთ-
ნსკარენგინქ, კაოოცენგინქ, გენგინქ:

რა ქენით? ჩ^ინჯ არენგიქ. დახატეთ, აიშენეთ, დაწერეთ-
ნსკარენგიქ, კაოოცენგიქ, გენგიქ:

რა ქნეს? ჩ^ინჯ არენგინ. დახატეს, აიშენეს, დაწერეს-ნსკარენგინ,
კაოოცენგინ, გენგინ:

8. II კავშირებითი - II სათქრათყასასკან

რა ვქნა? ჩ^ინჯ ასნემ. დავხატო, ავიშენო, დავწერო-ნსკარენმ,
კაოოცენმ, გენმ:

რა ქნა? ჩ^ინჯ ასნეა. დახატო, აიშენო, დაწერო-ნსკარენა,
კაოოცენა, გენა:

რა ქნას? ჩ^ინჯ ასნი. დახატოს, აიშენოს, დაწეროს-ნსკარენი,
კაოოცენი, გენი:

რა ვქნათ? ჩ^ის აწ^ის. დახატოთ, ავიშენოთ, დაწეროთ-
ნსკაქნ^ის, კაოო^იცნ^ის, გრ^ის:

რა ქნათ? ჩ^ის აწ^ის. დახატოთ, ავიშენოთ, დაწეროთ-ნსკაქნ^ის,
კაოო^იცნ^ის, გრ^ის:

რა ქნან? ჩ^ის აწ^ის. დახატონ, ავიშენონ, დაწერონ-ნსკაქნ^ის,
კაოო^იცნ^ის, გრ^ის:

III სერქა - III სერია

9. I თურმეობითი - I ქაო^ისკაო^ისა

რა მიქნია? დამიხატავს დამიწერია

რა გიქნია? დაგიხატავს დაგიწერია

რა უიქნია? დაუიხატავს დაუიწერია

რა გვიქნია? დაგვიხატავს დაგვიწერია

რა გიქნიათ? დაგიხატავთ დაგიწერიათ

რა მიქნია? დაუხატავთ დაუწერით

I ქაო^ისკაო^ისაქ^ის ძამანასქ^ის აწ^ისქ^ის, ლეანასქ^ის, სახინა-
ნასქ^ის, ასქ^ის, აწ^ისქ^ის. ყოფილა - იყო თურმე-ლელ^ის, ლელ^ის (სა
ჯამ^ის თესქ^ის):

წასულა - წავიდა თურმე-გნასქ^ის, ლელ^ის (სა ჯამ^ის თესქ^ის):

4. II თურმეობითი - II ქაო^ისკაო^ისა

რა მექნა? დამეხატა დამეწერა

რა გექნა? დაგეხატა დაგეწერა

რა ექნა? დაეხატა დაეწერა

რა გვექნა? დაგვეხატა დაგვეწერა

რა გექნათ? დაგეხატათ დაგეწერათ

რა ექნა? დაეხატათ დაეწერათ

5. II კავშირებითი - III სუბრაդասական

რა მექნას?	დამებატოს	დაგვებატოს
რა გექნას?	დაგებატოს	დაგებატოთ
რა ექნას?	დაებატოს	დაებატონ

შანთქოქიონ: III სუბრაդასაკანრ ძამანასკასკიგ ქრასგერენიონ გრესე ჯი გორბადქიონ. სრას გორბაოოქიონ ქრასკასნაგქიონ ზ II ქლასკასოთარქი მქიონი:

ჯარქერქი კადმოქიონრ

მწკრივების წარმოება

1. სერკას ძამანასკი რასერ ქოანანასხასოთიქ აბანსნერ ჯიონს: სქო ჯარქრინ, ქინჯასე სას ამქოქ I სერქასქინ ხასოთიქ სნ -ო,-ავ,-ამ,-ებ,-ობ ქერჯადანსნერქ ვოლ-ო, ვმლ-ო, ხატ-ავ-ს; აბ-ამ-ს; ავეთ-ებ-ს; ავრ-ობ-ს: სერქსნ ზ ქიქერქასარქ ჭ-ქრ-ო-ს:
2. სნგასლ ანსკასოთარქ კადმოქიონ ზ სერკასქი ქიქერქი ქრასპქლასნსქლქ დ-ო კას ოდ-ო ქერჯადანსნერქ (I ს II რქსქერქ) ვ-ქრ-ო-დ-ო, ს-ქრ-ო-დ-ო, ქრ-ო-დ-ა, ვ-ხატ-ავ-დ-ო, ვ-ხატ-ავ-დ-ო, ხატ-ავ-დ-ა, ვ-დგებ-ოდ-ო, დგებ-ოდ-ო, დგებ-ოდ-ა.
3. სუბრადასაკანრ კადმოქიონ ზ სნგასლ ანსკასოთარქ ქიქერქიგ.
-დ ს -ოდ ქერჯადანსნერქინ აქლასგქიონ ზ ე: ვ-ქრ-ო-დ-ე, ს-ქრ-ო-დ-ე, ქრ-ო-დ-ე-ს, ვ-დგებ-ოდ-ე, დგებ-ოდ-ე, დგებ-ოდ-ე-ს.
4. I სერქასქი II სნქასქოთარქ კადმოქიონ ზ I სნქასქარქი ქიქერქინ აქლასნსქლქ რასკასნ სასქადანსნერ. ვწერ=და-

ვწერ, ვჭრი=გა-ვჭრი, ვწერდი=და-ვწერდი, ვჭრიდი=გა-
ვჭრიდი, ავდგებოდე=და-ავდგებოდე, ვწერ-დე=და-ვწერ-
დე, ვჭრიდე=გა-ვჭრიდე, ავდგებოდე=და-ავდგებოდე სს:

5. II სერხაჟი რაჟერე ნერკა ძამანასკინ ხათოლქ ქერჯა-
ბანგნერ ჯონსნ.

ა) ანგჟალ ანსკათარ ძამანასკადსერ ერკოი კადმოქოინ
ონი. ხიჟქინ აქელანოიჲ ჲ -ე ს -ო (I ს II ჟენქერიოი) კამ ოჯ ოჲ
ქერჯაქოქოქოინ ჯი ონსნოი:

აქელანოიჲ ჲ -ე აქელანოიჲ ჲ -ო

ვწერ-ე გავჭერ-ო

სწერ-ე გასჭერ-ო

წერ-ა გაჭერ-ა

რ) II სოქორაჟასასკანს ონი -ა, -ე, -ო ქერჯაქოქოქოინსერე.

ა: გავჭერ-ა ე: ავდგ-ე ო: ვწერ-ო

გასჭერ-ა ადგ-ე სწერ-ო

გაჭერ-ა-ს ადგ-ე-ს წერ-ო-ს

6. III სერხაჟი რაჟერე კადმოიჲ Ბნ კა'ნ ნერკა ძამანასკი
ხიჟქიგ, კა'ნ ანგჟალ ანსკათარჲი ხიჟქიგ.

ა) I თურმეობოთი-ნ (I ქაჟასკათარ) აჟახაჟანოიჲ ჲ ნერ-
კაჟი ხიჟქე, ᲑᲑ Ბენასოჲქ ქერჯაბანგე ავ კამ ამ Ბ: 'ნერკა
ვბატ-ავ, ვამ-ამ. ქაჟასკათარ' დამიბატ-ავ-ს, დამიბ-ამ-ს: Ბ'ნა-
გად Ბეაქერიოი რაჟერე Ბონს Ბა ქერჯაქოქოქოინ' (გა)მიკეთებ-
ოა, (გა)მიჭერ-ოა, (მე)მიქ-ოა.

რ) II თურმეობოთი-ნ (II ქაჟასკათარ) კადმოიჲ ჲ ანგჟალ
კათარჟაჟი კრაქოქასკან რაჟერი Ბნან (კამ Ბ I თურმეობოთი
ხიჟქიგ).

(და)მეწერა (გა)მეკეთებინა

(და)მეწერა (გა)მეკეთებინა

(და)მეწერა (გა)მეკეთებინა

Անանցողական բայերը կազմվում են նկարագրական եղանակով. անցյալ ժամանակի կրավորական դերբայ+օժանդակ բայ՝
ვარ, ხარ, არის და აյլն:

გავჭრილ-ვარ	გავჭრილ-იყავ
გაჭრილ-ხარ	გაჭრილ-იყავ
გაჭრილ-ა(არს)	გაჭრილ-იყო

գ) III კავშირებითი-ն կազմվում է՝ անցյալ վაղასკատარի
ჩქიძეის აქტლავსენიქ II კავშირებითი ქტრჯაქიქიქიქიქსნტერ (ა, ე,
ო).

დამეწერ-ო-ს	გამეჭრ-ა-ს	მომსვლოდ-ე-ს
დაგეწერ-ო-ს	გაგეჭრ-ა-ს	მოგსვლოდ-ე-ს
დაეწერ-ო-ს	გაეჭრ-ა-ს	მოსვლოდ-ე-ს

Բայի ժամանակը Ֆմնის ճրո

Բայի ժամանակը ցույց է տալիս, թե երբ է կատարվում գործողությունը՝ մինչև խոսելը, խոսելու պահին, թե խոսելուց հետո:

Բայը ունի երեք հիմնական ժամանակ՝ առանձնակ (աწմյո)-
ներկա, წარსული (წამյո)-անցյալ, მომავალი (მყოფადი)-ապառ-
նի:

1. Ներկա ժամանակի բայը պատասխանում է ռաս Ֆերեբա?
(ի՞նչ է անում) հարցին: Համապատասխանում է հայերենի
սահմանական եղանակի անկատար ներկա (խաղում է,
երգում է, գրում է) ժամանակաձևին:

თამაშობს	მუშაობს	მიდის
მღერის	ხატავს	მოდის
წერს	კითხულობს	ასრულებს

2. ასევეა თქმასაჲ (წარსული დრო) აკათასქანთიჲ და რა ქნა? (ი^ინა არეგ) ხარეგინ: ჴამაყათასქანთიჲ და ხაქერენი სახმანასკან ლანასკი ასევეა კათარქალ (ქაღაგ, გრეგ, ლეგეგ) თამანასკადსინ:

ითამაშა	იმუშავა	მივიდა
დაწერა	დახატა	მოვიდავიზამ
იმღერა	წაიკითხა	შეასრულა

3. აკათნი თამანასკ (მომავალი დრო) აკათასქანთიჲ და რას ვიზამ? (ი^ინა და ანსელი) ხარეგინ: ჴამაყათასქანთიჲ და ხაქერენი სახმანასკან ლანასკი აკასკათარ ნერკა (ქაღალდი და, გრელი და, ლეგელი და), ნას აკათანასკან აკათნიჲ (კქაღალ, კგრე, კლეგე) თამანასკადსერინ:

ითამაშებს	იმუშავებს	მივა
დაწერს	დახატავს	მოვა
იმღერებს	წაიკითხავს	შეასრულებს

ჩაქერნი ჴინარქიჲ ზმნების უღლება-კონიუგაცია

ნერკა თამანასკ - ახლანდელი დრო

ვაკეთებ	ვაკეთებთ	ვმღერი	ვმღერით
აკეთებ	აკეთებთ	მღერი	მღერით
აკეთებს	აკეთებენ	მღერის	მღერიან

სუსაქს ჟონსარჰიქონს სს ჯას რასერ, ჰსჯას ' ვკონბულობ, ვწერ, ვბატავ, ვთამაშობ, ვკერავ, ვაბრუნებ, ვჭრი, ვჩივი, ვკივი...

სსფას სსსასთარ - უწვეტელი

ვაკეტებდი	ვაკეტებდით	ვმლეროდი	ვმლეროდით
აკეტებდი	აკეტებდით	მლეროდი	მლეროდით
აკეტებდა	აკეტებდნენ	მლეროდა	მლეროდნენ

სსფას სსთარას - წვეტილი

გავაკეთე	გავაკეთეთ	ვიმლერე	ვიმლერეთ
გაკეთე	გაკეთეთ	იმლერე	იმლერეთ
გაკეთა	გაკეთეს	იმლერა	იმლერეს

სუსაქს ჟონსარჰიქონს სს სსსას რასერჲ ვწერდი, დავწერე, ვბატავდი, დავბატე, ვკონბულობდი, წავიკონბე, ვთამაშობდი, ვითამაშე, ვაშენებდი, ავაშენე, ვჩიოდი, ვიჩივლე, ვკიოდი, ვიკივლე, ვტიროდი, ვიტირე...

სასასსჰი ქასასსას - მონავალი დრო

გავაკეთებ	გავაკეთებთ	ვიმლერებ	ვიმლერებთ
გაკეთებ	გაკეთებთ	იმლერებ	იმლერებთ
გაკეთებს	გაკეთებენ	იმლერებს	იმლერებენ

სუსაქს ჟონსარჰიქონს სს სსსას რასერჲ დაწერა, დავბატავ, ავაშენებ, შევკერავ, ვითამაშებ, ვიტირებ, ვიკივლებ, ვიკინებ.

ჩაქი ანთოპო დსერე (ანსკანის რაქერ) ზმნის განუსაზღვრელი ფორმეზი...

ანსკანის ზნ ვარ//ყოფნა (ქინელ), მაქვს//ქონა (ონსენალ ჰინჯ-ორ რან` ანჰონჯ ათარქა), მყავს//ყოლა ონსენალ (ორსელ მსქინ` ჰნჯაქორ ათარქა), შრომა//ქმნა (აქჰათელ, კათარელ, სთელბელ), წოლა (ყათელ), დგომა (კანგნელ) რაქერე: ჴან რაქერ, ორინჰ ონსენ მქაჰნ ზერიორე ღემქ` წვომს (ანდრსონი ლ), თოვს (დქონსონი ლ), ცოვა (გორს ლ): ოროქ რაქერის ღემქერე კაღაქლიმ ზნ თარქერ ჰქმქერეჰ ვარ, ვიქნეზი, ვიყავი (კამ, კქინსემ, ზელ ზემ): ჴან ოროქ რაქერ, ორინჰ ძამანსკადსერე კაღაქლიმ ზნ თარქერ ჰქმქერეჰ ვამბობ, ვთქვი, ვიტყვი (ასელ` ასონი ზემ, ასაგჰი, კასემ), ნას არის//გახლავს, ზარ//ზრდამნდები, ამბობთ//ზრდამნებთ, იჯდა//დაბრდამნდა, ჴამა//მიორთვა...

ჩაღმათქიმოქონი მრავალგზისობა (პოლიპერსონალიზმი)

ქონარქიკად რაჰნ ართახაჰთონი ლ ჰენ` გორბოღ ანდჰი` ზნჰა-კაჰი ლ ჰენ` აჰნ ანდერის ღემქერე, ორინჰ ზნჰარქლიმ ზნ თქჰალ გორბოღოქჰანრ: აქსინჰნ` რაჰლ კაროღ ლ ართახაჰთელ ოოღასქი ლ ანთოღასქი ღემქერე:

ჲჰნ ქოქსენჰ ზნჰასკაჰი ღემქერ ლ ჰქოქსენჰ ჰანერის ღემქერ, კოინსენანჰ, აჰსაჰს კოჰკად, ზნჰასკაჰასკან ჰონარქიონ: ჲქ ჰასკათასქერ. ჲჰნ ქოქსენჰ ჰანერის ღემქერ ლ ჰქოქსენჰ ზნჰასკაჰი ღემქერ, კოინსენანჰ ჰანერაჰჰინ ჰონარქიონ: რსქ ჲჰნ ლ` ზნჰასკაჰი ღემქერ ქოქსენჰ, ლ` ჰანერის ღემქერ, კოინსენანჰ ზნჰასკა-ჰანერაჰჰინ ჰონარქიონ:

**Ենթակայական կառուցվածք
սլաշիկային լայնություն**

զ-տեղ (մե մաս)	զ-տեղ-տ (հիշե մաս)
տեղ (մե մաս)	տեղ-տ (տեղե մաս)
տեղ-ն (ոն մաս)	տեղ-ն (ոնոն մաս)

Օրինակներում ենթակաների դեմքերը՝ ես, դու, նա, փոխվում են, իսկ խնդրի դեմքը՝ նրան (տաքացնում եմ ես նրան, դու՝ նրան, նա՝ նրան և այլն), մնում է անփոփոխ:

մտեղ (ոն մե)	գտեղ (ոն հիշե)
գտեղ (ոն մե)	գտեղ-տ (ոն տեղե)
տեղ (ոն մաս)	տեղ-ն (ոն մատ)

Տեղի է ունենում հակառակ երևույթը. փոխվում են խնդիր-ների դեմքերը՝ ինձ, քեզ, նրան, մեզ, ձեզ, նրանց, մինչդեռ ենթակայի դեմքը՝ նա, մնում է անփոփոխ (տաքացնում է նա ինձ, նա՝ քեզ, նա՝ նրան/ց և այլն):

**Ենթակայի դեմքի և թվի արտահայտությունը
սլաշիկային ձևերի և ձևերի փոփոխություն**

Ենթակայի I և II դեմքերն արտահայտվում են նախածանցով, III-ը՝ վերջածանցով:

Եզակի թվի I դեմքի ցուցիչն է՝ զ-, հոգնակիի ցուցիչը՝ -տ.

զ-հիշ	զ-հիշ-տ
զ-հիշե	զ-հիշե-տ
զ-հիշն	զ-հիշն-տ

II դեմքի ցուցիչը որոշ բայերում ხ-ն է՝ ხ-არ, მო-ხ-ვალ, მო-ხ-ვედი. დ-ტ-თ, ძ-წ-ც, ჯ-ჭ-ჩ բაղადაყსნերից ათაჲ II դემაჲ ցოიჲჲ ჲ դათნომა ს-ნ, ს-ჰამ, ს-ტებ, ს-ჩივი, ს-წერ, ს-თლი, ს-ძებნი, ს-ცხოვრობ, ირი, სასაჲს, ცლეჲლია ჲ: ჲჲრს II დემაჲ ցოიჲჲჲ ჰ-ნ ცჲლია ჲ გ-კ-ქ-პ-ყ ბაღადაყსნერჲგ ათაჲჲ ჰ-გალობ, ჰ-კივი, ჰ-ყიდი ს აჲს: ჲიღნასაჲჲ ցოიჲჲს ჲ -თ ოლერჲაჲლიო-ოჲინოჲ ჰ-კითხე-ჰ-კითხე-თ, მო-ჰ-კალი-მო-ჰ-კალი-თ, ს-ჰრი-ს-ჰრი-თ, უთხარი-უთხარი-თ, აკეთებ-აკეთებ-თ.

III დემაჲჲ ჲნოასაჲჲ ցოიჲჲსნერს ჲნ՝ ჲცაჲლიაჲ -ს,-ა,-ო: წერ-ს, წერდე-ს, აკეთ-ა, აკეთებდ-ა, აჲ-ო, ააგ-ო, ჲიღნასაჲლიაჲ -ან,-ენ,-ნენ,-ნ,-ეს: მოდი-ან, ჰრი-ან, აკეთებ-ენ, კითხულობ-ენ, მოვიდ-ნენ, მიესალმ-ნენ, წაიღ-ნ, გააკეთო-ნ, წაიღ-ეს, გააკეთ-ეს...

იოიშ ბაჲერომა ჲნოასაჲჲ ցოიჲჲჲ ჲანოჲს ჲ ცაჲსა ჲრსნასაჲჲ - ს' ვ-იჲ, ს' ვარ-იჲ: მი-ვ-რბი-ვარ, ვ-შობილ-ვარ, გა-ვ-ზრდილ-ვარ...

შრქნს ჲნოასაჲჲ დემაჲს ართსაჲაჲთელო ჲამარ იჲინომა ჲნოჲ ოძანოასა ბაჲერჲ ოცნოოჲანო, იჲანო ჲნ՝ ვარ, ხარ, იყავ, იყო: მოვდი-ვარ, მოდი-ხარ, გაზრდილ-იყავ, გაზრდილ-იყო...

იოიშ ბაჲერჲ ოძანოასა ბაჲო აჲლესაჲლია ჲ აჲაჲს I ს II დემაჲერჲ ჲამარ. I-ვუყვარვარ, II-უყვარხარ, ბაჲე III-უყვარს (ლცაჲჲ ოჲიჲ): I-ვუყვარვართ, II-უყვარხართ, ბაჲე III-უყვართ (ლცაჲსაჲჲ ოჲიჲ).

ოძანოასა ბაჲს აჲლესანომა ჲ ოიოი ჲრქ დემაჲერჲს - გაზრდილ-ვარ, გავზრდილიყავ, გაზრდილიყო.

Խնդրի դեմքի և թվի արտահայտությունը ռոմեյշտրի ծիրոսա ճա ռոցեցոս ցամոնաճոցա

Խնդրի ցուցիչներ ունենում են միայն երկդեմ ու եռադեմ բայերը և բոլոր երեք դեպքերում դրվում են բառի սկզբից. թվի ցուցիչը դրվում է բառի վերջում: Եզակի թվի I դեմքի ցուցիչն է *մ-*, հոգնակիում՝ *ցց-*: *մ-նաճոց-ը* և *ցց-նաճոց-ը* երկդեմ անցողական բայեր են, որոնցում *մ-ն* և *ցց-ն* ուղիղ խնդրի ցուցիչներ են: *մ-յեալմեծա-ն* և *ցց-յեալմեծա-ն* երկդեմ անանցողական բայաձևեր են, որոնցում *մ-ն* և *ցց-ն* անուղղակի խնդրի ցուցիչներն են:

Թե՛ եզակի թվի և թե՛ հոգնակի թվի II դեմքի խնդրի ցուցիչն է *-ց*, որը և՛ ուղիղ խնդրի ցուցիչն է, և՛ անուղղակի խնդրի ցուցիչը (հոգնակիում իբրև թվի ցուցիչ կարող է դրվել *-տ*, բայց ոչ *միշտ*). *ց-աճեծ*, *ց-աճեծ-տ*, *ց-նաճա-տ*, *ց-հրեհ*, *ց-հրեհ-տ* (ոս տեճեն), *ց-յոցոծա-տ*.

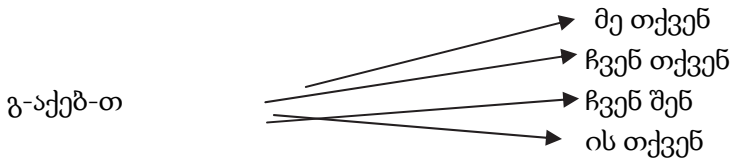
Եթե ենթական հոգնակի է, խնդրի II դեմքի հոգնակին բայաձևում չի արտահայտվում՝ *ց-նաճոց-տ* մե տեճեն, այստեղ *տ-ն* խնդրի բազմակիությունն է արտահայտում. *ց-նաճոց-տ* Քցեն տեճեն (կամ՝ Մեն), որտեղ *տ-ն* ենթակայի I դեմքի (մենք-Քցեն) բազմակիությունն է ցույց տալիս (այս օրինակում խնդրի բազմակիությունը ցուցված չէ. *ց-նաճոց-տ* ոս տեճեն, բայց *ցնաճոցեն* ոսնոն տեճեն կամ՝ Մեն).

Ծանոթություն: *տ-ից առաջ III դեմքի ենթակայի ցուցիչը՝ ն-ն*, վերանում է. *ցհրեհ տ* ոս տեճեն (*ց-հրեհ-ն-տ*), *ցաճեծ տ* ոս տեճեն (*ց-աճեծ-ն-տ*): Ահա թե ինչու հանդիպում ենք տարբեր իմաստներ արտահայտող ձևերի:

Օրինակ՝ *ցաճեծ* բառը կարող ենք ընկալել տարբեր կերպ՝
ցաճեծ մե տեճեն -գովաբանում են ես ձեզ

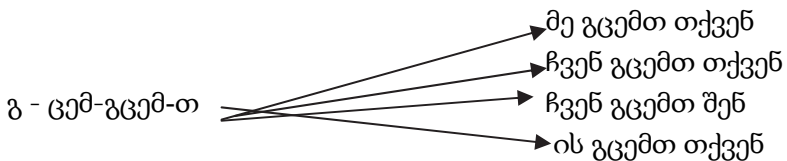
გაქვბთ ჩვენ თქვენ -გოქაქანოქმ ზნქ მზნქ ႁლგ
 გაქვბთ ჩვენ შვენ -გოქაქანოქმ ზნქ მზნქ քლგ
 გაქვბთ ოს თქვენ -გოქაქანოქმ ლ ზა ႁლგ

გა-ქვბ-თ -ქ კოზზზა ზლთლქაქ თლთქქ.

ზოქნქ კაქოქ ზნქ ააზლ გ-ცემ, გ-ცემ-თ ქათქ მააქზ.

გ-ცემ-გცემ	თქვენ	ზა	ბლბოქმ ზმ	ႁლგ
გ-ცემ-გცემ-თ	თქვენ	მზნქ	ბლბოქმ ზნქ	ႁლგ
გ-ცემ-გცემ	შვენ	მზნქ	ბლბოქმ ზნქ	քლგ
გ-ცემ-გცემ-თ	თქვენ	ზა*	ბლბოქმ ლ	ႁლგ

შაქთქოქოქოქ: -ზ-ზ კქქათქოქოქ ლ ჰქქზ ზნქაქაქაქ III ႁლმქქ (ზა-ქ) გოქქ, ႁქქ ბაქმანაქქ ႁნქაგქქოქ ႁნქლ ლ, ქანქაქ აქ-ქოქქოქაქ მლ აქაქ აქთქ ლ ქზლქ გ-ცემ-(ზ)-თ-ქლგ ბლბოქმ ლ (ზა):

Ուղիղ խնդրի III դեմքը և թիվը բայաձևում չեն արտահայտվում, այսինքն՝ ուղիղ խնդիրը ո՛չ դեմքի ցուցիչ ունի, ո՛չ թվի: Օրինակ՝ ճանաչ, ճան, ճամբան, ճանաչում եմ և՛ այն դեպքում, երբ ուղիղ խնդիրը դրված է եզակի թվով, և՛ այն դեպքում, երբ դրված է հոգնակի թվով:

ճան օր և ճան օրեր

ճանաչում օր և ճանաչում օրեր (սալմեթո)։

Միադեմ բայերը խնդիր չունեն, իսկ ենթակայի III դեմքն արտահայտվում է ածանցով, ուստի ճիշտ չէ նախածանց (ս- կամ Յ-) գործածելը: Այսպես, ճիշտ է՝ Բան, ճան, ճամբան, ճամբան, ճամբան... Միայն է՝ ս-Բան, ս-ճան, ճ-ս-ճան, ս-ճամբան, ճ-ճամբան, ճ-ճամբան...

Ուղիղ խնդրի III դեմքը ցուցիչ չունի, մինչդեռ կոդմնակի խնդրի III դեմքի ցուցիչը Յ-ն է և՛ եզակի, և՛ հոգնակի թվերի համար: Իբրև III դեմքի ցուցիչ պետք է գործածել այն դեպքում, երբ բայի հիմքն սկսվում է ճ-յ-ճ-յ բաղաձայններով՝ ճյան, ճյան, ճյան...

Եթե բայի հիմքն սկսվում է ձայնավոր (յ, յ, օ, օ, օ) հնչյուններով, ապա Յ-ն, իբրև III դեմքի ցուցիչ, չի կիրառվում, իսկ եթե բայի հիմքն սկսվում է ճ-յ-ճ-յ, ճ-յ-ճ, ճ-յ-ճ բաղաձայններով, ապա Յ-ն, իբրև կանոն, փոխարինվում է ս-ով՝ ս-ձայն-ս-ձայն, ս-ձայն-ս-ձայն: Այլ բաղաձայններով սկսվող բայերի հիմքում Յ-ն թուլանում է, դժվար է արտասանվում, ուստի և չի գրվում:

**Ենթակայական կառուցվածք
ունեցող բայերի դիմային ցուցիչները
სუბიექტური წყობის ზმნათა პირის ნიშნები**

Բայը ամփոփում է նաև ենթակայի դիմային ցուցիչ. **გადა-ვ-** (Ես փոխանցեցի նրան), այստեղ **ვ-**ն ենթակայի I դեմքի ցուցիչն է և առանց **მე-**ես անձնական դերանվան ցույց է տալիս, որ փոխանցողը առաջին դեմքն է՝ ես-ը: Այսպիսով, հայերենը և վրացերենն առանց դերանվան հստակ շեշտում են գործողություն կատարողի դեմքը, և խոնարհված բայի հետ դերանունների գործածելու հարկ չկա:

1. **ვ-**ն ենթակայի I դեմքի ցուցիչն է թե՛ եզակի և թե՛ հոգնակի թվում.

ვ-წერე	ვ-წერე-თ	ვ-აშენებ
და-ვ-წერე	და-ვ-წერე-თ	ვ-აშენებდით
და-ვ-წერდი	და-ვ-წერდი-თ	ა-ვ-აშენე
ვ-წერდი	ვ-წერდი-თ	ა-ვ-აშენეთ

(**თ-**ն հոգնակերտ մասնիկ է հոգնակի I և II դեմքերում):

2. Ենթակայի II դեմքի ցուցիչը **ს-**ն է, եթե բայն սկսվում է **დ-**ով,

მ-წ-ც կամ **ჯ-ჭ-ჩ** բաղաձայններով (**ს-ჭამ**, **ს-ტეხ**, **ს-ჩივი**, **ს-წერ**) կամ **პ-**ն է, եթե բայն սկսվում է **ყ, გ, კ, ქ, პ** բաղաձայն հնչյուններով (**პ-კივი** **შენ**, **პ-გალობ** **შენ**): Մնացած բաղաձայններից և ձայնավորներից առաջ II դեմքի ցուցիչ չի գործածվում, ուստի ընդունված է **ասել**, որ բայի II դեմքը **հանդես է գալիս** առանց ցուցիչի. **მუშაობ**, **ზიხარ**, **ღონდები**, **უკეთებ**, **უწერ**, **უკითხავ**, **ალამაზებ**, **აკეთებ**, **ეთამაშები**, **ობრდები** և այլն:

3. **Ենթակայի III դեմքի ցուցիչներն են՝** եզակի թվում -ს, -ა, -ო, հոգնակի թվում՝ -ენ, -ნენ, -ან, -ეს: Դրանք տարատեսակ են, քանզի պայմանավորված են բայի սեռով, ժամանակով և հիմքի բնույթով (ներկայի հիմքի՞ց են կազմվել, թե՞ անցյալի).

წერ-ს, გა-აკეთ-ა, აქ-ო, წერ-ენ, აკეთებდ-ნენ, მოდი-ან, გააკეთო-ნ, გააკეთ-ეს և այլն:

Ծանոթություն 1: Եթե բայի հիմքի վերջում կա -დ, ապա հոգնակի թվի III դեմքի ցուցիչը կլինի միայն -ნენ (მოვი-დ-ნენ, წავი-დ-ნენ), եթե բայի հիմքը վերջանում է -ო-ով, ապա՝ -ან (იცი-ან, მდერი-ან, მიდი-ან), իսկ եթե -ა կամ -ო ձայնավորով, ապա՝ -ნ (დაკლა-ნ, დაწერო-ნ):

Ծանոթություն 2: -ან, -ენ, -ნენ, -ნ, -ეს ածանցները կատարում են այլ գործառույթ სუ. ցույց են տալիս բայի թիվը՝ հոգնակի. კითხულობს-კითხულობ-ენ (կարդում են):

Խոնարհման օրինակ.

ვ-ხატავ	ვ-ხატავ-თ	ვ-ივინი	ვ-ივინი-თ
ხატავ	ხატავ-თ	ივინი	ივინი-თ
ხატავს	ხატავ-ენ	ივინი-ს	ივინი-ან

Այսպես խոնարհվում են հետևյալ բայերը. ვაშენებ, ვანგრევ, ვაქებ, ვასწავლი, ვბეჭდავ, ვლესავ, ვთლი, ვჭრი, ვარიგებ, ვაბრუნებ, ვატრიალებ.

Ենթակայի դեմքի և թվի ցուցիչների աղյուսակ

եզ. թիվ	հոգն. թիվ
I ვ-	ვ-თ
II ხ, ჰ, ს-	ხ, ჰ, ს-თ
III -ს, -ა, -ო	-ენ, -ნენ, -ან, -ნ, -ეს

**Խնդրային կառուցվածք ունեցող
բայերի դիմային ցուցիչները
ռոմոլոգիկական համակարգի շարժման օրենքներ**

Խնդրառու բայերի դիմային ցուցիչների դեր են կատարում որոշ նախածանցներ, որոնք կցվում են անմիջապես բայի հիմքին: Եզակի թվի I դեմքի խնդրի ցուցիչն է՝ *մ- մ-հան* (ինձ տեսավ նա), *մ-շոտան* (ինձ հարցրեց նա), *մ-սյո* (ինձ գովեց նա), *մ-տնոյան* (ինձ խնդրեց նա):

Հոգնակի թվի I դեմքի խնդրի ցուցիչն է՝ *գ- գ-հան* (մեզ տեսավ նա), *գ-շոտան* (մեզ հարցրեց նա), *գ-սյո* (մեզ գովեց նա), *գ-տնոյան* (մեզ խնդրեց նա):

Եզակի և հոգնակի թվերի II դեմքի խնդրի ցուցիչն է՝ *գ-սյոյան* (քեզ գովում է նա), *գ-սյոտ* (ձեզ գովում է նա), *գ-տնոյան* (քեզ խնդրեց նա), *գ-տնոյան* (ձեզ խնդրեց նա): Եզակի և հոգնակի թվերում որոշ բայեր նույն վերջավորությունն ունեն՝ *գ-շոտան* (քեզ հարցրեց նա), *գ-շոտան* (քեզ կամ ձեզ հարցրեց նա):

III դեմքը կա՛մ որևէ ցուցիչ չունի, կա՛մ էլ ունենում է 3-կամ 5- նախածանց, ընդ որում, եթե ուղիղ խնդիր է, ապա որևէ ցուցիչ չի ստանում, իսկ եթե անուղղակի խնդիր է, 5- նախածանց ստանում է միայն *դ-տ, մ-հ-ց, չ-ժ-հ* բաղադրյալներով սկսվող բայարմատներից առաջ, ինչ-պես՝ *ս-տնոյան, ս-տնոյան, ս-մոհան, ս-մոհան, ս-ցոյան, ս-ցոյան, ս-հարցոյան, ս-հարցոյան*։ Իսկ եթե բայի հիմքն սկսվում է *ց, գ, շ, չ, շ* բաղադրյալներով, ապա հանդես է գալիս 3- նախածանցը. *3-ցան, 3-շոտան, 3-յոյան*։

Ուղիղ խնդրի դեմքի և թվի ցուցիչների աղյուսակ՝

եզ. թիվ	հոգն. թիվ
I մ-	գ-հ
II շ-	գ-տ
III -	-

Անտղդակի խնդրի դեմքի և թվի ցուցիչների աղյուսակ՝

եզ. թիվ հոգն. թիվ

I թ- ՅՅ-

II ծ- ծ-(տ)

III Յ-, Ե- Յ-, Ե-(տ)

Բայական նախածանցներ

Ֆոնոսկոնք (քրեցերծ)

Վրացերենում կան տասնհինգ նախաբայեր, որոնք ցույց են տալիս շարժման ուղղություն՝ խոսողի գտնված վայրի հարաբերությամբ, այսինքն՝ գործողություն-շարժումն սկսվում է խոսողի՝ մոտից, հեռանում է, թե՞ գալիս է խոսողի ուղղությամբ, մոտենում է: Նախաբայերից յոթը ցույց են տալիս ուղղություն դեպի խոսողը՝ առաջին դեմքը, իսկ ութը՝ ուղղություն խոսողից անդին՝ դեպի երրորդ դեմքը:

Դրանց անվանում են՝

ա) այսկողմյա (մոտեցող) ուղղություն (սլեթա միմարտულե-ծոս) ցույց տվող բայածանցներ կամ նախաբայեր,

բ) այնկողմյա (հեռացող) ուղղություն (օլեթա միմարտულե-ծոս) ցույց տվող բայածանցներ կամ նախաբայեր:

Նույն նախաբայերը ցույց են տալիս այլ ուղղորդումներ ևս՝ դարձյալ խոսողի գտնված վայրի հարաբերությամբ.

ներքևից վերև լեվելոն Ֆեվոտ

վերևից ներքև Ֆեվոլոն լեվելոտ

ներսից դուրս Մոցնոլոն ցարետ

դրսից ներս ցարեվոն Մոցնոտ

1. **Ուղղություն ասդին՝ դեպի խոսողը (մոտեցող).**

ալետա միմართություն:

մո-მოვიდა, մოდის, մորბის, մოიტանა, մოფრინდა, մოაլէს.

ամո-ամოვიდა, ամոფրինდა, ամოიტանա, ամოვարდა.

ჩამო- ჩამოვიდა, ჩამოვედი, ჩამოვარდა, ჩამოიტანა.

შემო- შემოვედი, შემოვიდა, შემოვარდა, შემოიტანა.

გამო- გამოვიდა, გამოაგდო, გამოფრინდა.

გადმო- გადმოვიდა, გადმოფრინდა, გადმოლახა.

წამო- წამოვიდა, წამოიყვანა, წამოიღო, წამოიყვანს...

2. **Ուղղություն անդին՝ խոսողից (հեռացող)-**

օլետա միմართություն:

մի-միդის, միմալէս, միՅყავո, միფրինავս.

ա-ავիდა, აფრინდა, აიტანა.

და-ვარდა, და-აგდო, დაძწერა, და-ფრინდა, და-ჯდა, და-წვა
(էրբէմն ვიყვ են თაქი ენუხასრუაყეს ვიბოიუიუიუს, ათასგ
ნელეი ուղղությունը. დაფრინავს, დადის, დარბის, დაწერა...)
շարժման ուղղությունն անորոշ է:

ჩა-ჩავიდა, ჩავარდა, ჩაიტანა, ჩავალ...

შე-შევიდა, შევალ, შეიტანა, შეფრინდა...

გა-გავიდა, გააგდო, გაფრინდა, გავალ...

წა-წავიდა, წაიყვანა, წავალ, წაიღო...

გადა-გადავიდა, გადაფრინდა, გადაიტანა...

Նախաբայերը կամ բայական նախածանցները կատարում են
այլ գործառույթներ ևս.

ա) Բայի անկատար կերպը դարձնում են կատարյալ կերպ.

წերա-დაწերա, კითხვა-წაკითხვა, კეთება-გაკეთება.

ვაკეთე-გა-ვაკეთე (ანում էի, არեցի)

ვბატე-და-ვბატე (ნსკაროი ნჲ, ნსკარეგჲ)
ვწერე-და-ვწერე (გროი ნჲ, გრეგჲ)
ვლესე-გა-ვლესე (ხესანოი ნჲ, ხესანეგჲ)

ფ) სთეღოი ნს სოჲ რაჲერ, აჲსჲნჲს` ფოჲოი ნს თჲჲალ რაჲი
რათჲმასოღ.

ჭრა-კოჲელ: ვჭრი, ავჭრი, ამოვჭრი, გავჭრი, გამოვჭრი,
გადავჭრი, მოვჭრი, წავჭრი, შევჭრი დავჭრი, ჩავჭრი, შემოვჭრი...

ა-ვიდა, მოვიდა, მი-ვიდა, გავიდა, წავიდა, ჩავიდა, შევიდა,
გადავიდა, გადმოვიდა (ხმსო. რარდრავსაჲ, ესაჲ ეჲჲჲ ჯოთოღ
ეჲჲჲ I ეჲს-ჲღ, გნავ ჯოთოღჲ I ეჲსჲჲ მთოჲგ ს თეღ ხასაჲ,
ეოჲრს გნავ, გნავ აოჲხასარას, ჲჲჲაჲ, სერს გნავ სჲმ სერს
მთაჲ, თეღაჲოჲჲჲჲჲ` ხაღჲრახარელჲოჲ ჲსჲ-ოჲ ჯოჲღნოღოთ` ან-
გაჲ` ესაჲ ეჲჲჲ ჯოთოღღ):

ხვდა-მოხვდა შეხვდა, მოხვდა (აოთაჲჲს რათღ` ხვდა-ს, ერს
ჲმასო ჲჲ ართახაჲოთოი, მჲსჲჲეო აჲე ჲჲმჲჲგ სჲგმჲაბ ჲა-
ჯოღჲ ჲერჲჲ რათერღ ჲარგმანსჲოი ნს` ხასსჲავსაჲ, ხანჲჲჲგ,
თეღჲ ոսნესაჲ):

წერა-მიწერა, ჩაწერა, გადაწერა, აღწერა, ამოწერა (გრელ სჲმ
გროი, ჲერაგრელ, გრანგელ, ართაგრელ, სსკარაგრელ, ეოჲრს გრელ):

წაგება-მოგება, გაგება, მიგება, აგება (აჲაროჲელ სჲმ აჲარ-
თოჲჲოი, ხაჯოღოი ნს` ხაღჲელ, ხასსჲანაჲ, აჲათაჲჲანსელ,
სჲოოიგელ):

ოჲვა (ეჲრდჲაჲ), გა-ოჲვა (ჲაჲაჲაჲ), წაოჲვა (ღნსჲაჲ):

გ) სერსჲ ძამანასჲაბსჲგ სთეღოი ნს აჲჲათნჲ ძამა-
ნასჲაბს.

ვჲამ-შე-ვჲამ (ოოთოი ნს, ոოსელოი ნს)

ვბატავ-დავ-ხატავ (ნსკაროი ნს, ნსკარელოი ნს)

ვასრულებ-შე-ვასრულებ (სჲთაროი ნს, სჲთარელოი ნს)

ვაკეთებ-გავაკეთებ (ანում եմ, ანելու եմ)

ვიმეორებ-გავიმეორებ (կրկნում եմ, კრկნելუ եմ)

რჩება-და-რჩება (მნում է, მნალუ է)

ღსო կადმოქუან` ნაქაფაქერე ქინომ են ერკოი თესასქ`
ყარეკ ლ რაღაქერე: ჟოთოქიგ ანქინ გოიგ თქოქ ნაქაფაქერე
ყარეკ են, ქსეკ ექაქ ჟოთოქე გოიგ თქოქ ნაქაფაქერე, რაგქ მო-
ქიგ, რაღაქერე: რაღაქერე ნაქაფაქერე კადქლომ են ყარეკ
ნაქაფაქერქს აქელაგნელქ მო: ა+მო, რა+მო, შე+მო, გა+მო,
გად+მო, წა+მო:

ნაქაფაქერქ ნჯანასქოქონერ ათანაქინ-ათანაქინ ზმნისწინეზის მნიშვნელობა ცალ-ცალკე

მო- ლ მო- გოიგ են თაქიქ ჯარქმან ხასქათასქ ნოქოქოქონ-
ნერ თარაბოქონ მნე. მო- აქს კოქმ, ნოთელ რაგსაქაქომ ლ ა-
თაგქინ ექმქე ქოთოქე, ქსეკ მო- აქს კოქმ, ნოთელ ათაგქინ ექმქე
ლ` ქოთოქე. მო-დოს გნომ ლ, მო-აქვს თანომ ლ (ათარქა` ქინჯ-ოქ
რან): მო-დოს გაქიქ ლ, მო-აქვს რერომ ლ (ათარქა` ქინჯ-ოქ რან):

ა- ლ ამო- გოიგ են თაქიქ ჯარქმან ნოქოქოქონ ქარქიგ ქერ. ა-
ჯარ-ქომ ექაქ ქერს, ნოთელ რაგსაქაქომ ლ ათაგქინ ექმქე ქო-
თოქე, ამო-ქარქაქ` ნერქსქიგ ქერს, რაგ ნოთელ გთნქომ ლ ათა-
გქინ ექმქე ქოთოქე. ა-დოს ქერს ლ გნომ, ა-აქვს ქერს ლ თანომ
(ათარქა` ქინჯ-ოქ რან): ამო-დოს ქერს ლ გაქიქ: ამო-აქვს ქერს ლ
რერომ (ათარქა` ქინჯ-ოქ რან):

და- გოიგ ლ თაქიქ გოქბოქოქონ ნოქოქოქონერ ქერსქიგ ნერ-
ქს` ექაქ ხარქოქონ, ქოთოქიგ ექაქ მასქერსერ. და-ვარდა
ენსაქ ქინჯ-ოქ რანქ ქრა:

რა- ლ რამო- გოიგ են თაქიქ გოქბოქოქონ ნოქოქოქონ ქე-
რსქიგ ნერქს. რა-გოიგ ლ თაქიქ გოქბოქოქონ ნოქოქოქონერ ქერქიგ

վար՝ շարժում խոսողից դեպի հակառակ կողմը, որտեղից բացակայում է առաջին դեմքը. համո-ցույց է տալիս գործողության ուղղությունը վերևից ներքև՝ դեպի այնտեղ, որտեղ գտնվում է առաջին դեմքը՝ խոսողը. հա-ձօս իջնում է, հա-ձյժՅ ներքև է տանում: համո-ձօս իջնում, գալիս է, համո-ձյժՅ ներքև է բերում:

Յյ- և Յյժո- ցույց են տալիս գործողության ուղղությունը դրսից ներս. Յյ-ն՝ շարժում դեպի այնտեղ, որտեղից բացակայում է առաջին դեմքը՝ խոսողը. Յյժո-ն՝ դեպի այնտեղ, որտեղ գտնվում է առաջին դեմքը՝ խոսողը. Յյժո-ձօս ներս է գնում: Յյժո-ձյժՅ ներս է բերում:

չա- և չամո- ցույց են տալիս գործողության ուղղությունը ներսից դուրս. չա-ն՝ շարժում դեպի այնտեղ, որտեղից բացակայում է առաջին դեմքը (խոսողից դեպի հակառակ կողմը), չամո-ն՝ դեպի այնտեղ, որտեղ գտնվում է առաջին դեմքը՝ խոսողը...

չա-ձօձա դուրս գնաց (երբ խոսողը ներսում է), չա-ձյժՅ դուրս է տանում (երբ խոսողը ներսում է):

չամո-ցույց է տալիս գործողությունը ներսից դուրս՝ դեպի խոսողը: չամո-ձօձա դուրս եկավ (երբ խոսողը դրսում է), չամո-ձյժՅ դուրս է բերում (երբ խոսողը դրսում է):

չաձա- և չաձժո- ցույց են տալիս գործողության ուղղությունը ինչ-որ արգելքի, պատնեշի, խոչընդոտի (բլուր, ցանկապատ, գետ) հաղթահարումով. չաձա-ձօս վրայով անցնում է, չաձա-ձյժՅ վրայով անց է կացնում:

՜յա- և ՜յամո- ցույց են տալիս գործողության ուղղություն՝ այստեղից այնտեղ և այնտեղից այստեղ: ՜յա-ն՝ շարժում դեպի այն կողմ՝ խոսողից դեպի հակառակ կողմը. ՜յա-ձօձա գնաց, ՜յա-ձօլ տարավ: ՜յամո-ն՝ շարժում դեպի այս կողմ՝ դեպի առաջին դեմքը՝ խոսողը: ՜յամո-ձօձա ուղղվեց դեպի խոսողը, ՜յամո-ձօլ վերցրեց, հետը բերեց:

წა- ლ წამო- նախածանցները գործածվում են անցյալ և ապառ-
նի ժամանակներում՝ წა-ვიდა գնաց, წა-იღო տարավ, წა-ვა կգնա,
წა-მოვა կգա:

ა-ამო-(ներքևից վերს),
ადის იქ (բարձրանում է այնտեղ)
ამოდის აქ (իջնում է այստեղ)
ადის//ამოდის ზევით
ადის//ამოდის კიბეზე
ადის//ამოდის ავტობუსში
ადის//ამოდის ლიფტით
ჩა- ჩამო-(վերևից ներքև)
ჩადის იქ (իջնում է այնտեղ)
ჩამოდის აქ (իջնում է այստեղ)
ჩადის//ჩამოდის ქვევით
ჩადის//ჩამოდის კიბეზე
ჩადის//ჩამოდის ავტობუსიდან
ჩადის//ჩამოდის ლიფტით
შე,- შემო- (դրսից ներս)
შედის იქ (მտնում է այնտեղ)
შემოდის აქ (მտნում է այստეղ)
შედის//შემოდის შიგნით
შედის//შემოდის ოთახში
გა-, გამო- (դრսից ներս)
გადის იქეთ (այնտեղ)
გამოდის აქეთ (აყსտეղ)
გადის//გამოდის გარეთ
გადის//გამოდის ოთახიდან
გადა-, გადმო- (ինչ-որ არգելე ხაղթახარელელ)
გადადის იქეთ (ანցნում է აყნտეղ),
გადმოდის აქეთ (ანցნում է აყსտეղ)

გადადის//გადმოდის ქუჩაზე
გადადის//გადმოდის ხიდზე

შანტოქოქი: ზათ რაქერ იოღოქოქან ჰმასო ჯენ ართა-
ხაქოქოქმ' შემეშინდა (ქაქნეგა), შეკოთხვა (ხარეგაქოქოქ), ჩავოქ-
რდა (მთაბმოქნქი მზე რნქაქ), მოკლა (საქანეგ), მოკვდა (ქაქ-
ჯანქნეგ), შეაკეთა (ქერანოქოქნეგ), შეისწავლა (სოქოქნეგ, ქოქრ-
ნეგ), გაიგო (ხასქაგაქ, რქონეგ, ქოა-ხეგ) ს აქნ: სქა რაქერქ
მზე ნაქარაქაქ ხქზეგნოქ თათაქსაქაქსეოქოქონქნერქ' შე, ჩა, მო,
გა, ქქაგეაქ სნ ს ქაგმოქ სნ ხქმქი ანქაბანქქი მარქ: იოქო
რაქერ ქქ რაქაქსან ნაქარაბანგ ჯენ რნქონოქ, აქოქაქსქნერქგ სნ
ვხუმრობ (ქათაქსოქ სნ), ვწვალობ (თანქქოქ სნ), ზოს (სათოქ
ქ), ვარ (სნ, ქამ), ვოცო (გქთსნ), ვცდილობ (ბგთოქ სნ, ქოქრბოქ
სნ), უგვარს (სქ-როქ ქ სრან), სბულს (ათოქ სნ სრან), სბონავს
(ქნაბ ქ), ცოცხლობს (იოქ ქ), სცოვა (მრთოქ სნ) ს აქნ:

შანტოქოქი: ჯაქერნქი იოქო რაქერ' რარბრანაქ, ქენქ,
გაქ, გნაქ, მთნქ, სქნქ ს აქნ, ხქმნაქსანოქ გოქგ სნ თაქს
გოქბოღოქან იოღოქოქონქ' ქერს, სნერქს, სნერა, ჟოქრა ს აქნ,
ოქსოქ აქა რანქერქ გოქრბაბოქოქონქ სქქაბ რაქერქ ხსო ქარსოქ
ქქ, სოქნქისქ ჟათნოქ ქ აქქქოქოქ, ქამ ქნჯაქსა შანოქს აქქქანს
ქ გოქოქ' ქონარქქაბ რაქქ ხსო ჟერანოქნქნერქ გოქრბაბოქოქონქ
ოქაქოქოქონქ ქ: ბქ, ქოქგ, ნაქათაქსაქარმა'ქ ქ ასქ' სნ სქა,
ჟო გნაგქქ, სნ ასაგ, მსნქ ქაოქაგქნქ, ჟოქ გრეგქქ ს აქნ,
სოქნ სქერაქ' ქოქაქქ ქერაქეროქ ქ ქერს რარბრავაქ, სნერქს
ქგაქ, სნერა მთაქ სნ სმან ართაქაქოქოქოქონქნერქნ: სქოქოქან-
ქერბ ჟრანქ' ოქაქსა ქერაქსანაქსან სარგ, ხაქერნქნ ქი ოქნა-
ქანაგრქქ: ანქაქაქ ქოქოქი გთნქქქოქ ქაქოქქგ' ქოქაგრქნქ აქო
გოქაქსქნ ბსქერქნ ხაქოქ ქქქონ აქათაქსანოქ ქ მსქ რათოქ.
მო-ვოდა, წა-ვოდა (გნაგ), მო-ფრინდა, გა-ფრინდა (ქოაქ), შე-

Կատարյալ կերպ

დავწერე- գրեցი

დავწერ-կգրեմ

დავხატე-նկարեցი

დავხატავ-կնկարեմ

გავაკეთე-կատარეցი

გავაკეთებ-կկատარեմ

Անկատար და კատარյალ კერაჲ ուნեցოჲ რაჲერჲი თარբერო-
թჳიონრე რაჲასკანს ნაխადანგნერე են: Այսაყես, եթე რაჲადანგ ჯო-
ნეցოჲ უწეროა ანსკატარ კერაჲჲს հավելենք որსէ ნაխადანგ,
აჲაჲა როჲორ დსներე კოჲაონანს კատარյალ.

წეროა-და-უწეროა, გადმო-უწეროა, მი-უწეროა, ჩა-უწეროა,
ჩამო-უწეროა. თავგმა თხარა, თხარა (ანსკატარ, ანավարთ
კერაჲ), და კატა გამოთხარო (კატარაჲალ, აվարთონს კერაჲ).

ოთმონა, ოთმონა (ანსკატარ, ანավართ კერაჲ) ბოძონამ,
მაგრამ ვედარ მოითმინო (კატარაჲალ, აվարთონს კერაჲ):

Հետևություն՝ բայական նախածանց ունեցող բայերը կատար-
յալ կերպի են, նախածանց չունեցող բայերը՝ անկատար կերպի:
Բայց կան բայեր, որոնք թեն չունեն բայական նախածանց, այդու-
հանդերձ կատարյալ կերպի են. տქვა (ասաց), Յքոտხա (հարցրեց),
նახա (տեսավ), Զրժանա (կարգադրեց), օցօժա (գնեց), շժասշխա (պա-
տասխանեց), Նտեռժա (խնդրեց), օժցժօ (կասի): Մրանք հին վրա-
ցերենի մնացուկներ են:

Զգալի թվով բայեր էլ բայական նախածանցներ չեն ընդու-
նում.

զար	եմ	ՅՅժօլօժ	փորձում եմ
մօցժարս	սիրում եմ	աժժօ	ընկած է
մժօնժս	քնում եմ	Յօժօ	գլխեմ
Յժշմրօժ	տանջվում եմ	շյրօ	թափվել է:

Որոշ բայեր, թեն բայածանցներ ունեն, բայց միայն ուղ-
ղություն են ցույց տալիս. ցօրժժս-մօցօրժժս, ցօրնժժս-մօցօրնժժս,
րժօս-մօրժօս.

Այլ օրինակներ.

ներկա	ապառնի		
ვ-წერ	գրում եմ	და-ვწერ	ես կգրեմ
ვ-ჭამ	ուտում եմ	შე-ვჭამ	կուտեմ
ვ-აკეთებ	անում եմ	გა-ვაკეთებ	կանեմ
ვ-სვობ	იჯნჯავნობ	მო-ვსვობ	კიიჯნჯავნებ
ვ-იღებ	վերցնում եմ	ა-ვიღებ	կվերցնեմ
ვ-ართმევ	խլում եմ	წა-ვართმევ	կխլեմ

Անցյալ կատարյալ (աորիստ)

անկատար կերպ	կատարյալ կերպ		
ვწერე	գրում էի	და-ვწერე	գրեցի
ვჭამე	ուտում էի	შე-ვჭამე	կերա
ვაკეთე	անում էի	გა-ვაკეთე	արեցի
ვვარე	ծածկում էի	და-ვვარე	ծածկեցի
ვცალე	դատարկում էի	და-ვცალე	դատարկեցի

Եղանակ კილო

Ժամանակակից վրացերենի բայն ունի չորս եղանակ.

ա. սահմանական եղանակ

բ. ըղձական եղանակ

գ. հրամայական եղանակ

դ. պայմանական եղանակ

1. Սահմանական եղանակը (տերմինი კილო) ցույց է տալիս քերականորեն ստույգ կատարված, կատարվող կամ կատարվելիք գործողություն:

Հմնտ. ავაშენე, ვაშენებ, ავაშენებ...

სახმანასკან ლიანასკრ, ჰ თარქეროქონ მქონ ლი-
ნასკნერჰ, ოსჰ ქოქორ ჭამანასკადსერქ.

ა. ნერქა აწმეო-ვაკეტებ

ბ. ანგულ ანსკათარ ნამეო უსრული-ვაკეტებდი

გ. ანგულ კათარქა ნამეო სრული-გავაკეტე

დ. ააქანჰ მყოფადი (მომავალი)-გავაკეტებ

ე. ხარასკათარ I (ხეოსკა I) პირველი თურმეობითი-
მიკეტებია

ვ. ხარასკათარ II (ხეოსკა II) მეორე თურმეობითი-
მეკეტებინა

2. ლედასკან ლიანასკრ (კავშირებითი კილო) გოქე ზ თაქი
ხნარაქორ კამ განსკაქ გორბოქონ. ვბატავდე,
დავბატო, დამეხატოს, (მე რომ ვბატავდე, კარგი
ოქნებოდა- ზჸ ზს სკარქი, ლაქ კქინერ):

ბატავდეს აკეტებდეს

დავბატოს გააკეტოს

დაეხატოს გაეკეტებინოს

3. ჴრამაქსკან ლიანასკრ (ბრძანებითი კილო) გოქე ზ თა-
ქი ხრამან, ხორქორ, ჰნქრანჸ, ააქანაქჸ, კარგა-
ეროქონ ს ხანქე ზ გაქი ზერქო დსოქ

ა) ოლოქსკი ხრამაქსკან (წართქმითი ბრძანებითი).

ბ) ანოლოქსკი ხრამაქსკან (უკუთქმითი ბრძანებ-
ითი) (ხქეგნოქ ზ ხაქერენჰ ერასკან ს ქოსოსკან
დსერქ):

ოლოქსკი ხრამაქსკან ზს წაკოთბე! დაწერე! მოიტანე!
დალოე! შექამე! ითამაშე!

Անտոդასկի հրամայական են՝ არ წავივითხო! ნუ წავივითხავ!
არ მოიტანო! ნუ მოიტან! არ დალიო! ნუ დალევ! არ შეჭამო! ნუ
შეჭამ!...

Աნტოդასკი հրաման արտահայտելու համար գործածվում են
և՛ არ! և՛ ნუ! մասնիկները:

Ինչպես հայերենում, վրացերենում նույնպես հրամայական
եղանակի դրական և արգելական ձևերը կազմվում են տարբեր
հիմունքներով.

დაბატე!	დაბატეთ!	წადი!	მოდი!
გააკეთე!	გააკეთეთ!	წადით!	მოიტანე!
დაბატოს!	დავბატოთ!	დაწერე!	დაწერეთ!
გააკეთოს!	გავაკეთოთ!	დაწერონ!	დავწეროთ!
ნუ დაწერთ!	ნუ წახვალ!	ნუ იცინი!	

Հրամայական եղանակը եզակի թվի I դեմք չունի:

Հրամայական եղանակի ձևերը հայերեն թարգմանվում են
նկարագրական եղանակով.

დამბატოს!	Թող նա ինձ նկարի
მომწეროს!	Թող նա ինձ գրի
წაიღოს!	Թող նա տանի

4. Պայմանական եղանակը (პირობითი კილო) ցույց է տա-
լիս, որ գործողության կատարման համար պահանջվում
են որոշակի պայմաններ. დავწერდი ես կգინეი, եթე... მე
რომ საღებავი მქონოდა, სურათს დავხატავდი (Եթե ես
կտավ ունենայի, կնկարեի):

Վրաց լեզուն բայի անորոշ ձև չունի, հայերենի անորոշ ձևին
համապատասխանում է բայանունը, որը հոլովվում է.

կարդալը-კითხვა
ուզում եմ կարդալ- მსურს კითხვა

գրել-წერა

დასაბრავს (ხოცნის) ხმ გრელიც-მომბეზრდა წერა

խოსელ-ლაპარაკი

վերջացրե՛ք խոսելը- մորիտ ლაპარაკს

Բայի սերը Ֆենის გვარი

Քերականական սուբյեկտի և բայով արտահայտված գործողության հարաբերությունները լինում են տարբեր բնույթի: Բայաձևը կարող է ցույց տալ քերականական սուբյեկտի գործող կամ չգործող, ակտիվ կամ պասիվ լինելը: Բերենք նույն բայարմատից կազմված հետևյալ ձևերը՝ *աջորցն, զորցն, զորաց*։ *աջորցն* (Յաջոցի ծնունդ) բայաձևը ցույց է տալիս, որ բայով արտահայտված գործողությունը բխում, սկիզբ է առնում ենթակայից:

զորցն (ծնունդ) բայաձևը ցույց է տալիս, որ բայով արտահայտված գործողությունը կատարվում է ինքնին, բայց ունից կամ ինչից է բխում, սկիզբ առնում գործողությունը, բայաձևը չի հուշում:

զորաց բայաձևը ցույց է տալիս, որ գործողությունը բխում, սկիզբ է առնում ենթակայից, բայց նա չունի նույն գործողությունն իր վրա կրող առարկա (ուղիղ խնդիր):

Այսպիսով՝ *աջորցն, զորցն* և *զորաց* նույնարմատ բայաձևերը, որոնք տարբեր կերպով են ներկայացնում ենթակայական դեմքի և բայով արտահայտված գործողության հարաբերությունը, տարասեռ ձևեր են:

Բայի այն ձևը, որ ցույց է տալիս քերականական սուբյեկտի և բայով արտահայտված գործողության հարաբերությունը, կոչվում է սեռ: Բայն ունի երեք սեռ՝ ներգործական (մոլորեցնող), կրավորական (շնորհող) և չեզոք (սափալու):

Ներգործական	Կրավորական	Չեզոք
მოქმედებითი	ვნებითი	საშუალო
აბრუნებს	ბრუნდება	ბრუნავს
აგორებს	გორდება	გორავს
ადულებს	დუღდება	დუღს
ამშვიდებს	მშვიდდება	
აფასებს	ფასდება	ფასობს
აყეფებს		ყეფს
აცხარებს	ცხარდება	ცხარობს
აწუხებს	წუხდება	წუხს
ახურებს	ხურდება	ხურს

Միջսեռային տեղաշարժերը սովորաբար տեղի են ունենում ներգործականից չեզոք և կրավորականից չեզոք:

ա. Ներգործական համարվում են այն բայերը, որոնց ցույց տված գործողության համար պահանջվում է կրող առարկա (ուղիղ խնդիր): Ներգործական բայերն անցողական են. լինում են երկդեմ կամ եռադեմ:

Երկդեմ են՝ *ագործես* (օճ մաս), *աբրնդես* (օճ մաս), *ադլլես* (օճ մաս), *ամշվդես* (օճ մաս), *աֆասես* (օճ մաս), *աწլլես* (օճ մաս), *ախլրես* (օճ մաս).

Եռադեմ են՝ *լլգորես* (օճ մաս մաս), *լլքերազ* (օճ մաս մաս).

Ծանոթություն: Եթե հայոց լեզվում ներգործական սեռի բայը իմաստով կապվում է երկու՝ գործող և գործողությունն իր վրա կրող առարկաների հետ, ապա վրացերենում նույն ներգործական սեռի բայը կարող է կապվել երկու, երեք, նույնիսկ չորս առարկայի:

Ներգործական սեռի բայերը որևէ ցուցիչ չունեն.

აკეთებს აშენებს
ვაკეთებ ვაშენებ

Ծանոթություն: Վրացերենի երկդեմ բայերը գրեթե համարժեք են հայերենի պատճառական բայերին, այսինքն՝ գործողը՝ ենթական, դրդապատճառ է դառնում, որ մեկ ուրիշը կատարի գործողությունը. այս դեպքում առկա են ենթական և ուղիղ խնդիրը, մինչդեռ եռադեմ բայերում առկա է նաև անուղղակի խնդիրը, այսինքն՝ բայի արտահայտած գործողությունը ենթական մի երկրորդի միջոցով (անուղղակի խնդիր) կատարել է տալիս մեկ ուրիշի:

Կրավորական են այն բայերը, որոնց արտահայտած գործողությունը ենթական կրում է իր վրա (ենթական ինքն է կատարում գործողությունը), բայց ումից կամ ինչից՝ տվյալ բայաձևը ցույց չի տալիս:

Կրավորական բայերն անանցողական են. լինում են միադեմ կամ երկդեմ:

Միադեմ են՝

ծրւնդեծա (օս)

գօրդեծա (օս)

դւլդեծա (օս)

մժցօդդեծա (օս)

ջսծեծա (օս)

ցնարդեծա (օս)

წუხდեծა (օս)

օյցցდեծა (օս)

ხურდეծა (օս)

Երկդեմ են՝

ւծրւնդեծა (օս մաս)

ւջօրդეծა (օս մաս)

Կրավորական սեռի բայերը կազմվում են օ-, յ- նախածանցների կամ -ծ վերջածանցի միջոցով.

წუხს	վշտանում է
უ-დგას	կანգნում է (ნრა მით)
უ-ზის	ნასთում է (ნრა მით)
უ-წევს	ყათკიუმ է (ნრა მით)

სერგორბ. სენ	ყრაქ. სენ	შეღოქ სენ
მოქმ. გვ.	ვნებოთი გვ.	საშუალო გვ.
ახურებს	ხურდება	ხურს
აგორებს	გორდება	გორავს
აფასებს	ფასდება	ფასობს
ვ-წერ	ო-წერება	
ვ-ხატავ	ო-ხატება	
ვ-კერავ	ო-კერება	
ვ-აშენებ	შენდება	
ვ-ახმოვ	ხმება	

შეღოქ სენი ჩაყერე ღლიქ სმანს ზნ სერგორბასკანსენრქნ, რნ-
 վանդასկությամբ՝ կրավորასկանსენრქն:

**Միջսեռային փոխանցումներ
գვարիճան գնարժի ցարգնան
(Յոնյերսի)**

Բայի մի սեռից մյուսին անցումը կոչվում է փոխանցում կամ կոնվերսիա: Բայի սեռերից ելակետային կամ արմատական ընդունված է համարել ներգործականը, իսկ կրավորականը համարվում է նրանից կազմված, ահա ինչու կրավորական ձևը ներգործականի շրջադարձված կամ կոնվերսիոն տեսակն է: Օրինակ՝ ծաղիկը թաքցնում է (օս մաս-նա՝ նրան) ներգործական սեռի բայ է, ուրեմն՝ նաև արմատական է, օժաղեծ-ն թաքնվում է (օս-նա) նրանից կազմված կրավորական է, այլ կերպ՝ օժաղեծ-ծաղիկը բայի կոնվերսիոն տեսակն է: Կոնվերսիայի ժամանակ ներգործականի ենթակայի դեմքը պետք է դուրս մղվի, անուղղակի-խնդրայինը՝ դառնա սուբյեկտային: Հենց այդ պատճառով եռադեմ ներգործական բայը վերածվում է երկդեմ կրավորական ձևի, երկդեմին՝ միադեմի: Ուրեմն՝ կրավորականը մեկ դեմքով միշտ պակաս է համապատասխան ներգործականից:

Օրինակներ՝

ա) **ց ա թ յ ց ց ծ**=կառուցում եմ (ծց Տաճ-կ = ես՝ տուն). այստեղ ունենք ներգործական սեռի երկդեմ բայ: Ենթակայի դեմքը առաջինն է (ծց-եւ), ուղիղ խնդրի դեմքը՝ երրորդը: Եթե դարձնենք կրավորական, կստանանք՝ **շ թ յ ց ճ յ ծ** Տաճ-կ: Տեղի ունեցավ հետևյալը. ներգործական սեռի ենթակայի դեմքը դուրս մղվեց տվյալ բայաձևից, մինչդեռ ուղիղ խնդրի դեմքը կրավորականում դարձավ ենթակայական:

բ) **թ օ թ յ ց ց ծ** = կառուցում է (օցօ ծց Տաճ-կ-նա ինձ համար տուն) ներգործական սեռի եռադեմ բայ է: Ենթակայի դեմքն է երրորդը (օս=նա), անուղղակի խնդրինը՝ առաջինը (ծց=ինձ համար), ուղղակի խնդրի դեմքը երրորդն է (Տաճ-կ-տուն), այս բայի

კრավიორასანრ კქინი მ ი შ ე ნ დ ე ბ ა (მე ის სახლი)-კათოცქიომ
ქ (ქინა ჰამარ თოინ): სერგორბასან სეოიომ სეოასკაქი ექსქნ
ქნსკაქ, სრე თეოქნ გქათეგრეგ ნოქიქ ქანოქქინრ, ქასკ ანოიოქასქი
ქანოქქინრ (მე=სე) მწსაგ ქო თეოიომ:

სრეკოქორასანქი სეოასკაქასკან ექსქრ სერგორბასანთიომ ქე-
რადქიომ ქ ნოქიქ ქანოქქასქინქი, ანოიოქასქინ მწთიომ ქ ანოიოქასქი,
ქასქ ქორასკან სოქქესქორ, ქაქაბს მთნესქოქ, იათნოიომ ქ ქერასკა-
წასკან სეოასკა: ოქქინასქ` ყინვისაგან მცენარე გაბმა - ყინვამ
მცენარე გაახბო:ყინვისაგან მცენარეს ვესვები გაუბმა - ყინვამ
მცენარეს ვესვები გაუბმო.

სერგორბასკან ქაქერქი ჰესო კინქერაქინ ჰარაქეროქოქინს-
ქი მსე ქ წასკ ჯეგოქ სეოქი ქაქრ: ოქქინასქ` «წყალი ბორბალს
ატრიოლებს - ბორბალი ტრიოლებს», «ადულებს ის წყალს-დუღს
წყალი», «უწუბებს ის მას გუღს-უწუბს მას გული», «უდულებს ის
მას წყალს-უდუღს მას წყალი».

სქასაქიოქ` ქოქსანსოიომ (კონვერსია) ასესქოქ სკასოქი ქ
ათნქიომ ანსოიომ ქაქი მქ სეოქიგ მსეს აქ სეოქი:

სესქ ქაქასქიქიქიგ ჰადქაქესქ სენ სკადქიომ სერგორბასკან,
კრავიორასკან ს ჯეგოქ სეოქერქი ბსერ: სერსესო ქაქერქიგ გქაქი ქიქი
სენ სკადქიომ სერგორბასკან ს კრავიორასკან ქაქერქ:

აშენებს - სკათოცქიომ ქ შენდებე - სკათოცქიომ ქ
გრებს - ნოქოიომ ქ იგრებებე - ნოქოქიომ ქ
აკეთებს - ანთიომ ქ კეთდებე - არქიომ ქ
ჯამწსათაქარ ქიჯ ქაქასქიქიქერქიგ სენ სკადქიომ სერგორბა-
სკან ს ჯეგოქ ბსერ.

აბღავლებს-	ქათაჯესწოიომ ქ	ბღავის	-	ქათაჯიომ ქ
ავბოვრებს-	საქქესწოიომ ქ	ცხოვრობს	-	საქქოიომ ქ
აკვნესებს -	თსქაგწოიომ ქ	კვნესის	-	თსქოიომ ქ
ადულებს -	სოთაგწოიომ ქ	დუღს	-	სოთოიომ ქ

**Ներգործական սեռի փոխանցումը կրավորականի
(կոնվերսիա)
მოქმედებითი ზმნის გადაყვანა ვნებითში
(კონვერსია)**

Ներգործական սեռը կրավորականի վերածելիս (կոնվերսիա) բայը կորցնում է մեկ դեմք՝ եռադեմք դառնում է երկդեմ, երկդեմը՝ միադեմ:

Օրինակ՝ մმაღავს թաքցնում է (օს მე-ნა ჩნდ) բայը երկդեմ է, ներգործական սեռի: Այս բայաձևում ենթակայական դեմքը երրորդն է (օს-ნა): Կրավորականի վերածելիս մმაღავს-ը կդառնա ვიმაღებო թաքնվում եմ (მე-ნა): Տեղի ունեցավ հետևյալը. ենթակայական դեմքը (օს-ნა) դուրս մնաց բայաձևից, իսկ նրա տեղն զբաղեցրեց ուղիղ խնդրի դեմքը (მე): გომეწებს-ը կառուցում է (օს შენ მას-ნა քեզ համար აյნ) ներգործական սեռի եռադեմ բայ է: Ենթակայական դեմքը երրորդն է (օს-ნა)՝ արտահայտված բառասկզբի -გ հնչյունով, անուղղակի խնդրի դեմքը երկրորդն է (შენ-քեզ համար) արտահայտված բառավերջի -ს հնչյունով, իսկ ուղիղ խնդրի դեմքը դարձյալ երրորդն է (მას-այნ): Կրավորականի փոխանցելիս გომეწებს-ը կդառնա ვიშენებო-կառուցվում է (օს შენ-այն քեզ համար): Փոխանցումից հետո եռադեմ բայաձևը վերածվեց երկդեմի. ենթակայական դեմքը դուրս մղվեց՝ տեղը զիջելով ուղիղ խնդրի դեմքին, որը իր հերթին դարձավ ենթակայական, իսկ անուղղակի խնդիրը (შენ-քեզ համար) պահպանեց իր տեղը:

Նման փոփոխություններ տեղի ունենում են նաև ներգործական սեռի բայերը չեզոքի վերածելիս, այսինքն՝ ներգործականը կորցնում է դեմքերից մեկը:

გოწუბებს ანხანგაუთავსნում է (օს შენ გულის-այն քո սիրտը): Մա ներգործական սեռի եռադեմ բայ է:

გიწუხებს ანხანგასთავნიო მ (გული შენ-სიერო,` ქეც):
სა ჯეცო სენი ერქენ რაჲ :

ადუღებს ზოგნიო მ (ის წყალს-ნა` ჯიერ):
სა სერცო-
ბასკან სენი ერქენ რაჲ :

დუღს ზოიო მ (წყალო- ჯიერ):
სა ჯეცო სენი მჩაჲენ რაჲ :

სერქნიოჲ კრავორასკან ორმაგი ვნებოთი

ყრავორასკან სენო ქინო მ ერქო თესას`
ეჩინამჩს ს ათა-
თჩს:

ეჩინამჩს კრავორასკან გოჲგ მ თაჲსა
გორბოჲოჲსა ღნ-
რეგ, ჩს სთათჩს კრავორასკან`
არეჲინჲ:

ჩაღეათენჲ ერქო ნაჩაღეათოჲინ.

მთებს მზის შუჲი ეგინება.

მთებს მზის შუჲი აგინია.

სა ნაჩაღეათოჲინსენო გორბადჲა
რეჲერ სთათჩს სთათჩს, ნო ეგინება-
ნ გოჲგ მ თაჲსა გორბოჲო-
ჲსა ჯარინასკანოჲინ, ჩს აგინიან -ნ`
არეჲინჲ:

ეჩინამჩს რეჲერ ჯათ ს, სთათჩს რეჲერ`
ქჲ:

სთათჩს სნ`
აბია-კაჲინო მ, აგდია-ნესთინო მ, ჰგონია-
კარ-
ბინო მ, უკავია-გრაჲენინო მ, აკრავს-
კარკინო მ, ანთია-ქათინო მ, ურეგია-
ქათინო მ, არტეგია-ხარქადინო მ, აწეგია-
ნოჲინო მ, უჰირავს-ქინო მ, ანაბია-
ნსკარ(ჲ)ად მ, ჰკიდია-კაჲს(ჲ)ად მ, აკერია-
კაჲ(ჲ)ად მ:

სნეჲაჲ კათარჲაჲ ქანანასკანსერჲ
კქინსნ` ება-კაჲეგ, ეგდო-ნესთეგ,
ეგონა-კარბეგ, ეკავა-გრაჲენეგ, ეკრა-
კარეგ:

Կրավորականի կազմությունը ցնեռիտիս აგებულება

Դինամիկ կրավորական ձևերը ըստ կազմության բաժանվում են երեք խմբի:

1. Կրավորական սեռ է կազմվում օ կամ Ե նախդիրներով: օ-ով կազմվող բայերը կոչվում են օ-նօն (ի-նիանի), Ե-ով կազմվող բայերը՝ Ե-նօն (է-նիանի):

Ինիանի են՝ ց-օ-մալեռ, ց-օ-հրեր (մե), էնիանի են՝ ց-Ե-մալեռ, ց-Ե-հրեր, ց-Ե-հրեր (մե մաս):

2. Կրավորական սեռի բայ է կազմվում ճ ածանցի միջոցով: ճ-ով կազմվող կրավորականները կոչվում են ճոնօն (դոնիանի) կրավորական: Դոնիանի են՝ ց-Մձ-ճ-եր, ց-Մճ-ճ-եր, ց-հրոն-ճ-եր (մե):

3. Կան բայեր, որոնք ցուցիչով չեն կազմվում. դրանք էլ կոչվում են անցուցիչ կրավորականներ: Անցուցիչ կրավորականները հստակորեն տարբերվում են ներգործական սեռի համապատասխան ձևերից: Ինչ-պես ինիանի, էնիանի և դոնիանի կրավորականները, այնպես էլ անցուցիչ կրավորականները ներկա և ապառնի ժամանակաձևերում I և II ենթակայական դեմքերում ստանում են -եր Վերջավորություն:

Ներգործական սեռ Կրավորական սեռ

ց-ա-Մր-ոռ ց-Մ-ր-եր-ո

ց-ա-տռ-ոռ ց-տռ-եր-ո

ց-ա-ճն-ոռ ց-ճն-եր-ո

Դոնիանի և անցուցիչ կրավորականները միադեմ են կամ երկդեմ:

მჩაჲენ ხენ`	ხერკენ ხენ`
შენ-დ-ებ-ა (ის)	უ-შენ-დ-ება (ის მას)
თბ-ებ-ა (ის)	უ-თბ-ებ-ა (ის მას)

ჩაჲე კრალიორასანხი გოცხჲ სათანოჲმ ზე მჩაჲენ ათაჲენ ს
ხერკოროჲ სერხაჲოჲმ, ხერკოროჲ სერხაჲოჲმ წაგსკაჲოჲმ ზე:

I სერხა	II სერხა	III სერხა
ო-შლ-ებ-ა	გა-ო-შალ-ა	გაშლილა
ე-ფინ-ებ-ა	მო-ე-ფინ-ა	მოჴფენი
შავ-დ-ებ-ა	გა-შავ-დ-ა	დაშავებულა

ჲეჲოჲ სენი წაჲერ (მნეჲიოჲმ) **საშუალო გვარის ჴმნეჲი (მედიოჲმ)**

ჩიჲაჲენ სჲლ ხენჲ, ჲეჲოჲ სენი წაჲერჲ ქიწოჲმ ხენ მჩაჲენ ს
ხერკენ:

მჩაჲენ ხენ` დის (მი-დის, მო-დის, გა-დის, შე-დის), ჴის,
წევს, არის, წუხს, დულს, კნავის, ჲლავის, ძევს...

ხერკენ ხენ` უყვარს, სძულს, ჴყავს, აქვს, სჯერა, ახსოვს, ჴგავს,
ახლავს, სწყურია, სძავს...

მჩინოჲს არმასთნ იონეგოჲ წაჲერჲე ჲათ ხენ სკადმლიმ
მჩაჲენ ს ხერკენ წაჲერ. დის-სდის (ცხვირიდან სისხლი სდის),
დის (სუნო უდის), იდის-მიუდის, კნავის-უკნავის, ძიგძიგებს-
უძიგძიგებს, წუხს-უწუხს...

ჲეჲოჲ სენი წაჲერჲ, წაგათოჲჲამჲ მჩ ქანხიჲი, ხანოჲენ ხენ
გაქიჲ ათანგ ნაქაჲაჲერჲი, ქის ნაქაჲაჲეროჲლ ხანოჲენ სეოჲ
წაჲერჲი სერსკა ძამანასკიჲე აჲათნჲი ძამანასკადს ჲი
სკადმლიმ:

ოქინასკ` დის და მიდის, (მო-დის, გა-დის, შე-დის, გა-და-
დის...) ქოქიჲ დისერნ ჲე სერსკა ძამანასკ ხენ:

‘სერკაა’ են ‘სას’ ხესოსკალ ‘ასერ’ ცურავს და მიცურავს, ქრის და მიქრის, ფრინავს და მიფრინავს, რზის და მირზის, სრიალებს და მისრიალებს, ქრის და მოქრის, ცუნცულებს და მიცუნცულებს, ბზუის და დაბზუის, ხობავს და დახობავს...

შედეგ ფაქტების ჩამოთვლა საშუალო ზომების ჯგუფები

შედეგ ფაქტების ჩამოთვლა კადმოდ ‘ენ’ მქაჲს ‘სერკაჲს’ ასერ, მწაგაბ ასერ (მასნასკი კამ ამქოქასკან) ქრავკიოდ ‘ენ’ ნოჲს არმასოქგ, ქაჲგ ნოქიჲ ასერის ოგნოქოჲამ: ჸსო აჲოჲ ‘ნრანჲ ქა-ტანკიოდ ‘ენ’ ერკოდ ჩამქი ‘ჯედეჲ-კრავკიორასკან’ ს ჯედეჲ-ნერკორბასკან: შედეგ-კრავკიორასკან ჩამქი მსე მსონოდ ‘ენ’ აჲს ქაჲერ, ნოქნგ Სასკასაჲოქ რაჲაჲარჲერ ქრავკიოდ ‘ენ’ კრავკიორასკანის ასერ (ჩნჩანის ს ჸნჩანის) კჩირათქოქ:

ოქინასკ ‘დგას-ოდგა	ჲყვარს-ყვარება
ვარ-ვიქნებო-ვიყავო	ჲწევს-წევვა
წევს-იწვა	ჲზის-ეჲდა

ერკოქოქ (ჯედეჲ-ნერკორბასკან) ჩამქი მსე მსონოქ რაჲერის Სასკასაჲოქ ჲარჲერ ქრავკიოდ ‘ენ’ აჲსაჲისი ასეროქ, ნოქნგ ნოქიჲ ჩნქიქ ჸნ ‘ნსნსნოდ, ქაჲგ ჸნჲასკან ხოქოქაჲოქაჲოდ ‘ენ’ ს, ს ერკოქოქ სერჩაჲსი რაჲაჲარჲერ კადმკიოდ ‘ენ’ ჩნქერსაჲისი კსოქ: ჲოქიქიქოქ რაჲერის სკქქოდ ხანოქს ‘ენ’ კაქიჲ -ო კამ -ჲ ჸნჲოდ-ნერ, ჩსკ ქერქოდ ‘ქსმასოქს -ებ გოქიქიქ:

ოქინასკ ვტირო-ვტირებ-ვტირე-მიტირნოა

ჲჲატრონობს- ჲჲატრონებს- ჲჲატრონა (მან)- ჲჲატრონებოა (მას).

Այսպիսի բայեր են նաև՝ კივის, ქრის, ხტის, დუღს, ცხოვრობს, მეფობს, სწავლობს...

Հայոց լեզվում կրավորական սեռի բայերը պահանջում են բացառական հոլովով դրված առարկա, որը տրամաբանորեն գործողություն կատարողն է:

Գիրքը գրվում է: Ծառն օրորվում է: (համեմատաբար՝ წიგნი დაიწერა-Գիրքը գրվեց: ხე შეივრხა-Ծառն օրորվեց):

Վրացերենում կրավորական սեռի բայաձևը մեկ ուրիշ առարկայի (ումից կամ ինչից) ներգործությունը ցույց չի տալիս (ծურთი გორდება-Գնդակը գլորվում է: ხე ქანაობდა-Ծառն օրորվում է: აქანავებს-Օրորում է):

ԴԱՐՁՈՒՅԹ ժԵՅՅԱ (ՅԵՐՏԻԱ)

Դարձույթը բայի այն ձևն է, որ ցույց է տալիս պատկանելիության հարաբերություն ենթակայի և երկու խնդիրների (ուղիղ և անուղղակի) միջև, այսինքն, թե ուղիղ խնդիրը ում է պատկանում կամ ում համար է նախատեսվում՝ ենթակայի՞, թե՞ անուղղակի խնդրի:

Դարձույթը լինում է երեք տեսակ՝ չեզոք, ենթակայական և խնդրային:

Չեզոք դարձույթ - **ՆԱՐԶՈՒՅԵՐ** (նեյտրալური) ժԵՅՅԱ, երբ գործողությունը որոշակի հասցե չի ունենում. այն կատարվում է առհասարակ: Օրինակ՝ որոշ բայեր չեզոք դարձույթի ցուցիչ չեն ընդունում, այլ բայերում իբրև ցուցիչ հանդես է գալիս **Ն** ձայնավորը, որը դրվում է բայարմատից առաջ.

ձ-յեղեն-անում է	ձնաղեն-լուսավորում է
ձմեղեն-կառուցում է	ձեղեն-սպիտակեցնում է
ձաղեն-հավաքում է	ձմրեղեն-ջարդում է
ձմեղեն-ամրացնում է	ձմեղեն-քանդում է
ձազարձ-ընկավ	ձվոձ-բարձրացավ
Առանց ցուցիչի.	
ձցո- գիտեմ	գաձցո-հիշում եմ
ձաձ- ունեմ	ձցար-սիրում եմ
ձմրո-երգում է	ձմր-գրում է
ձլաձ- սպանում է	ձոձ-խնդրում է
ձլո-ջնջում է	ձրո-կտրում է

ბატავ-წყარიონ ხუ	ლაპარავობს-ქოთონ ხ
კოთხულობს-ყარიონ ხ	კერავს- ყარიონ ხ
ცხოვრობს-წნასყიონ ხ	ხუმრობს-ყათასყიონ ხ

შეგოფ ჟარიბოყიხი ხნოარიყიონ ხნ ხიწნასყანთონ ხრყიფნ (ხაყყაფეყა` ხოაფნ) წაყერფ:

ხნოასყაყასყან ჟარიბოყ-სათავობო (სასუბოეყტო) ქცევა, ხრფ ხნოასყან გორობოფოყიონრ ყათარიონ ხ ირ ხაწარი: ზოიყიჯნ ხ ო-
 ხნ, ორ ნოყნაყეს ორყიონ ხ წაყარიწათიფ ათოაფ` როიორ ოფნყერიონ
 (I, II, III) ს როიორ ოყიერიონ (ეყასყი ოხ ხოგნასყი).

ოწერს-წა გროონ ხ ირ ხაწარი (ხნოასყაყი გორობოფოყიონრ`
 ხნოასყაყი ხაწარი, III ოფნფ, ეყასყი ოხიყ)

ობატავს-წა ნყარიონ ხ ირ ხაწარი (ხნოასყაყი გორობოფო-
 ყიონრ` ხნ-ოასყაყი ხაწარი, III ოფნფ, ეყასყი ოხიყ)

ოკეთებს-წა აწონ ხ ირ ხაწარი (ხნოასყაყი გორობოფოყიონრ`
 ხნოასყაყი ხაწარი, III ოფნფ, ეყასყი ოხიყ)

ოთბროს-წა ფოროონ ხ ირ ხაწარი (ხნოასყაყი გორობოფოყიონრ`
 ხნოასყაყი ხაწარი, III ოფნფ, ეყასყი ოხიყ)

ოკერავ- ხუ ყარიონ ხნ იწა ხაწარი (ხნოასყაყი გორობოფო-
 ყიონრ` ხნოასყაყი ხაწარი, I ოფნფ, ეყასყი ოხიყ)

ოკერავ- ოო ყარიონ ხუ ჟეყ ხაწარი (ხნოასყაყი გორობოფო-
 ყიონრ` ხნოასყაყი ხაწარი, II ოფნფ, ეყასყი ოხიყ)

ოკერავს- წა ყარიონ ხ ირ ხაწარი (ხნოასყაყი გორობოფო-
 ყიონრ` ხნოასყაყი ხაწარი, III ოფნფ, ეყასყი ოხიყ)

ოკერავთ-მწფ ყარიონ ხწფ მწეყ ხაწარი (ხნოასყაყი
 გორობოფოყიონრ` ხნოასყაყი ხაწარი, I ოფნფ, ხოგნასყი ოხიყ)

ოკერავთ- ოოფ ყარიონ ხე ღეყ ხაწარი (ხნოასყაყი გორობოფო-
 ყიონრ` ხნოასყაყი ხაწარი, II ოფნფ, ხოგნასყი ოხიყ)

ოკერავფწ-წრანფ ყარიონ ხნ ირწწფ ხაწარი (ხნოასყაყი გორობო-
 ფოყიონრ` ხნოასყაყი ხაწარი, III ოფნფ, ხოგნასყი ოხიყ):

Ենթակայական դարձույթի ենթարկվում են երկդեմ բայերը:

Խնդրային դարձույթ-საობიექტო (სასხვობო) ქცევა, երբ ենթական՝ սուբյექտը, գործողությունը կատարում է ուրիշի՝ խնդրի համար, այսինքն՝ ուղիղ խնդիրը նախատեսվում է անուղղակի խնդրի համար:

უ-შენებ-	դու կათուցում ես նրა համար
უ-შენებ-ს-	ნა კათუცომ ე ნრა ჰამარ
უ-კეთებ-ს-	ნა ანთომ ე ნრა ჰამარ
უ-ხატავ-ს-	ნა ინკართომ ე ნრა ჰამარ
უ-კერავ-ს-	ნა კართომ ე ნრა ჰამარ

Առაջին դեմքի՝ խոսողի խոսքերի հիման վրა կარելի է որոշել, թե ենթակայի գործողությունը ում համար է նախատեսված՝ ի՞նչ համար, խոսակցի՞, թե՞ մի երրորդ անձի, այսինքն՝ I, II, թե՞ III դեմքի համար, ընդ որում, եթե I կամ II դեմքի համար է, ապա դեմքի ցուցիչը պետք է լինի՝ *ო*, իսկ եթե III դեմքի համար է՝ *უ*:

Օրինակ՝ *მი-შენებს-ნა* կათուցում է ինձ համար
ჩემი მამა სახლს მი-შენებს- իմ հայրը տունը կათուցում է ինձ համար
გი-შენებს-ნა կათուցում է քեզ համար
შენი მამა სახლს გი-შენებს-քი հայրը տունը կათուցում է քեզ համար
უ-შენებს-ნა կათուցում է նրա համար
ინჟინერი სახლს უ-შენებს-ძართველებს ინჟინერი სახლს უ-შენებს-ճարտարագետը տուն է կათուցում նրա համար
ვ-უ-შენებ-ես կათուցում եմ նրա համար
უ-შენებ-դու կათուցում ես նրա համար
უ-შენებს-ნა կათուցում է նրա համար

Այլ օրինակներ՝

მ-ი-ხატავს-ნაა նկարიომ է ქნა ხამარ

გ-ი-ხატავს- ნაა նկարიომ է քნა ხამარ

უ-ხატავს- ნაა նկարიომ է նრა ხამარ

შენება -ყათიოცელ

მე	ვაშენებ სახლს	ჩვენ ვაშენებთ სახლს
შენ	აშენებ სახლს	თქვენ აშენებთ სახლს
ის	აშენებს სახლს	ისინი აშენებენ სახლს
მე	ვიშენებ სახლს	ჩვენ ვიშენებთ სახლს
შენ	იშენებ სახლს	თქვენ იშენებთ სახლს
ის	იშენებს სახლს	ისინი იშენებენ სახლს
მე	ვუშენებ სახლს	ჩვენ ვუშენებთ სახლს
შენ	უშენებ სახლს	თქვენ უშენებთ სახლს
ის	უშენებს სახლს	ისინი უშენებენ სახლს

Մինչ այս կանոնները յուրացնելը՝ կարելի է գործածել բայի չեզոք դարձույթը՝ իմաստային նրբություններն արտահայտելով լրացուցիչ բառերի օգնությամբ: Ներքոբերյալ ա և բ օրինակներում իմաստները նույնն են, միայն թե մի դեպքում բացակայում են դերանուններն ու կապերը (որոնց կարիքը վրաց լեզուն բոլորովին չունի, մինչդեռ հայերենի համար դրանք պարտադիր են, այլապես չի ընկալվի, թե ենթակայի գործողությունն ում համար է նախատեսվում՝ ի՞ր, խոսակցի՞, թե՞ մի երրորդ անձի), մյուս դեպքում դրանք առկա են, որոնցով խոսքը դառնում է պարզունակ:

ա) մამაშენი სახლს გიშენებს.

Հայրդ քնა համար տուն է կառուցում:

բ) մამაშენი შენთვის სახლს აშენებს.
Հայրդ քեզ համար տուն է կառուցում:

Այս նախադասությունների մեջ ծոցն ընկած բառը և ծոցն ընկած բառակապակցությունը արտահայտում են նույն իմաստը, որ տուրք կառուցվում է ընդ համար, ոչ թե ինձ կամ մեկ ուրիշի համար:

ა) სახლი მიშენდება.
 წონურ კაპიტალიზმს ექნება ხაზი:
 ბ) სახლი შენდება ჩემთვის.
 წონურ კაპიტალიზმს ექნება ხაზი:

Այստեղ ևս მიშენდება բაბი და შენდება ჩემთვის բათქა-
ყავსი, რადგან არათანაბრობაა და სხვა, რადგან
სხვადასხვაა და სხვადასხვაა და სხვადასხვაა:

ა) მე საჭმელს ვიშზადებ.
 ბ ა ღაჲ ზმ ყათრასთთიმ ჰნბ ზამარ:
 გ) მე საჭმელს ვამზადებ ჩემთვის.
 დ ა ღაჲჲ ყათრასთთიმ ზმ ჰნბ ზამარ:
 ვიშზადებ რათრ ლ ვამზადებ ჩემთვის რათასკასკსცთქთქთნრ
 ართახაჲთთიმ ზნ ზთქნ ჰმასთრ` აჲნ, თრ ღაჲჲ ყათრასთთიმ
 ზმ ჰნბ ზამარ:

ა) ის სახლს იშენებს.
ს ა თიუნს ღ კართიციონ ჰრ ღამარ:
ბ) ის სახლს აშენებს თავისთვის.
ს ა თიუნრ კართიციონ ღ ჰრ ღამარ:

ოშენებს რაოდენ და აშენებს თავისთვის რაოადაადასკოვონინ
 ართადაათონინ ნინ ნოინინ ინადათ, ნო თონინ კაოთონინინ ბ ჯო და-
 ადა, ნა ჯენ მინი ნოინინ:

Այդպես նաև՝

მერცხალი ზუდეს იშენებს.

Ծիծեռնակը բույն է շինում իր համար:

მერცხალი ზუდეს თავისთვის აშენებს.

Ծիծեռնակը բույնը շինում է իր համար:

გოგონა დედის დახმარებით წამცხვარს აცხობს.

Աղջիկը մոր օգնությամբ թխվածք է թխում:

დედა გოგონას ნამცხვარს აცხობინებს.

Մայրը աղջկան թխվածք թխել է տալիս:

სახა ზოცს აქმასათიქ ჩახეჩი ძი ამჟიჲ ჯაჲქ` ზღის: იმღის, უმღის, იმღება, ემღება, ამღევენებს, გამღილი, გასაშღელი, აშღის, წაშღის, მოშღის, გადაშღის, გადმოშღის...

ԿՈՆՏԱԿՏ კონტაქტი

Կոնտակտը բայի այն ձևն է, որ ցույց է տալիս, թե ով է կատարում գործողությունը՝ ենթական ինքը՝ առանց արտաքին միջամտության, թե՞ մեկ ուրիշը, բայց նույն ենթակայի հարկադրանքով:

Այսպես՝ Յ-წոր ձևը ցույց է տալիս, որ գրելու գործողությունը կատարում եմ ես՝ առաջին դեմքս, առանց պարտադրանքի կամ միջամտության, իսկ Յ-աწոր-օն-ը ձևը ցույց է տալիս, որ գրելու գործողությունն իրականացնողը մեկ ուրիշն է, բայց դա կատարվում է իմ միջոցով, իմ միջնորդությամբ, որը կարող է լինել հարկադրանք, հորդոր, կարգադրություն և այլն:

Կոնտակտը լինում է երկու տեսակ՝ ուղղակի՝ չմիջնորդավորված (շեշտադր. կոնտաქտ), և անուղղակի՝ միջնորդավորված (շեշտադր.-օ-նով կոնտաქտ):

Ուղղակի կոնտակտ (շեշտադր. կոնտաქտ), երբ գործողությունը կատարում է ենթական, բայց ո՛չ ստիպմամբ, ո՛չ էլ միջնորդավորված:

զաժենք սառն -կառուցում եմ տուն
զաքեղեք խաչի-անում եմ գործ
წոր ճաշակ-գրում է առաջադրանքը
խաչի-կառուցում է ծաղիկ
կոտրված ճիւղ-կարդում ես գիրք

Անուղղակի կոնտակտ (შუაღობითი კონტაქტი), երբ գործողությունը կատարվում է մեկ ուրիշի կողմից՝ ենթակայի պարտադրանքով: Անուղղակի կոնտակտի ժամանակ գործողություն կատարողները երկուսն են՝ ենթական և մեկ ուրիշը, ընդ որում՝ ենթական ակտիվ (հարկադրողի) դերում է, իսկ կողմնակի անձը՝ պասիվ (անմիջականորեն կատարողի):

3-աձյն-յն-յն-յն-ես պարտադրում (հորդորում, ստիպում) եմ, որ նա կառուցի. կառուցել եմ տալիս:

3-աձյն-յն-յն-յն-դու պարտադրում (հորդորում, ստիպում) ես, որ նա կառուցի. կառուցել ես տալիս:

3-աձյն-յն-յն-յն-նա պարտադրում (հորդորում, ստիպում) է, որ նա (մեկ ուրիշը) կառուցի. կառուցել է տալիս:

3-3-յն-յն-յն-յն-ես պարտադրում (հորդորում, ստիպում) եմ, որ նա կատարի. կատարել եմ տալիս:

3-3-յն-յն-յն-յն-դու պարտադրում (հորդորում, ստիպում) ես, որ նա կատարի. կատարել ես տալիս:

3-3-յն-յն-յն-յն-նա պարտադրում (հորդորում, ստիպում) է, որ նա (մեկ ուրիշը) կատարի. կատարել է տալիս:

3-հոր-յն-յն-յն-նա պարտադրում (հորդորում, ստիպում) է, որ նա (մեկ ուրիշը) գրի. գրել է տալիս:

Առանձին դեպքերում անուղղակի կոնտակտը կարող է ընկալվել իբրև օգնություն, իբրև ենթակայի աջակցությամբ իրականացվող գործողություն:

3-հոր-յն-յն-յն-նա նրան օգնում է սղոցելու:

Ուղղակի կոնտակտը որևէ տարբերակիչ ցուցիչ չունի, մինչդեռ անուղղակի կոնտակտի ցուցիչներն են՝ -ոն, -յն, -յն-յն:

Բայաձևերի զգալի մասը կազմվում է -ոն ցուցիչով.

նախն-նախն-յն-յն-նկարում է-նկարել է տալիս

3-աձյն-յն-3-աձյն-յն-յն-կառուցում է-կառուցել է տալիս

հոր-ն-հոր-յն-յն-գրում է-գրել է տալիս

გზავნის-აგზავნ-ინ-ებს-იღարკიონ ღ-იღარკელ ღ თაქჲა:
 -ევ გიუგიჲიქ ჯათ քიჯ բայადსერ են կადმქონ.
 քამს-აჟმ-ევ-ს-იოსიონ ღ-იოსեგნიონ ღ (მსկ იორიჲი მիჲიგნიქ)
 სვამს-ასმ-ევ-ს-խანიონ ღ-խამეგნიონ ღ (მსկ იორიჲი მիჲიგნიქ)
 იცვამს-აცმ-ევ-ს-ხაგნიონ ღ, ხაგნელ ღ თაქჲა (მსկ იორიჲი
 მիჲიგნიქ):

-ევინ გიუგიჲიქ კადმქონ են ხამენათაჲარ ჯათ բა-
 ჯადსერ.

ჰროს-აჰრ-ევინ-ებ-ს -კთროინ ღ-კთრელ ღ თაქჲა
 ცვლის-აცვლ-ევინ-ებ-ს-ჟიქიონ ღ-ჟიქელ ღ თაქჲა
 თბრის-ათბრ-ევინ-ებ-ს-ჟიროინ ღ-ჟირელ ღ თაქჲა
 აბამს-აბმ-ევინ-ებ-ს-კაჲიონ ღ-კაჲელ ღ თაქჲა
 შლის-აშლ-ევინ-ებ-ს-բაგნიონ ღ-ბაგ ანელ ღ თაქჲა:

ჟინთასკთრ բնოროჲ ღ ხიჲმნასკანიონ ანგიოჲასკან բայერჲინ,
 ჲისკ ანანგიოჲასკან բայერჲი კინთასკთრ გიუგ ღ თაქჲა, ირ ենթა-
 სკან ანიოღჲასკი ჲინოღჲინ Სართაოღოინ ღ გორბოღოიოინრ კა-
 თარელ ხოგოთ ჲრენ:

იოღჲასკი კინთასკთ	ანიოღჲასკი კინთასკთ
უმუჲლო კონტაქტი	შუჲლობითი კონტაქტი
ვიტყვი- კასან	ვათქმევინებ-ასელ კთამ
გადავწერ-კართაგრენ	გადავაწერინებ-ართაგრელ კთამ
მოვიტან- კერენ	მოვატანინებ-ქერელ კთამ
ავანთებ- კლათენ	ავანთებინებ-ქათელ კთამ քեգ
შევღებავ-კნერკნ	შემაღებინებ-ნერკელ კთამ ჲინა
მოისმენს-კლჲი	მოასმენინებს-ლსელ კთა
დაწერს- კერჲი	დააწერინებს-გრელ კთა
დახატავს-კნსკარჲი	დაახატვინებს-ნსკარელ კთა
გაგზავნის-კიოღარკი	გააგზავნინებს-იოღარკელ კთა

გაიგებს-სიხასკანა	გააგებინებს-ხასკანალ სთა
გაიმეორებს-სკრკნხ	გაამეორებინებს-სკრკნლ სთა
გაათბობს-სთაყაგნხ	გაათბობინებს-თაყაგნლ სთა

ამოუქვეყნებინებია-თაყაგრელ ზ თქლ სრან, აყარკლიმ ზ, ირ
ნა სრან სთქაელ ზ თაყაგრელ:

ამ წერილს ჟურნალში გამოვაქვეყნებინებ. სჟი ხიოქაბრ
ამსაგრეიმ თაყაგრელ სთამ:

რედაქტორმა ეს წერილი თავის გაზეთში გამოაქვეყნებინა.
თმწაგჰრს აჟი ხიოქაბნ ჰი ამსაგრეიმ თაყაგრელ თქნგ:

Թ Ե Մ Ա

տ ց թ յ

Թեմա համարվում է բայի այն մասը, որն ընդհանուր է առաջին և երկրորդ սերիաների բոլոր շարքերի համար: Օրինակ՝ առաջին սերիայի շարքի ձևերն են՝ Յ-ԽԵԴ-ԵՅ, Յ-ԽԵԴԵ-ԴՈ, Յ-ԽԵԴԵ-ԴԵ, ԴԵ-Յ-ԽԵԴԵ, ԴԵ-Յ-ԽԵԴԵ-ԴՈ, ԴԵ-Յ-ԽԵԴԵ-ԴԵ: Ընդհանուր մասը, որի վրա հիմնված են այս ձևերը, **ԽԵԴԵ**-ն է: Ուրեմն՝ ԽԵԴԵ-ը առաջին սերիայի համար թեմա է: Նույն բայը երկրորդ սերիայի շարքերում ստանում է հետևյալ ձևերը՝ ԴԵ-Յ-ԽԵԴ-Ե, ԴԵ-Յ-ԽԵԴ-Օ, ԴԵ-Յ-ԽԵԴ-ՕՏ, որտեղ **ԽԵԴ**-ը երկրորդ սերիայի թեման է: Ըստ էության՝ թեման և հիմքը համընկնում են: դրանք նույնն են:

Միաթեմա և երկթեմա բայեր.- որոշ բայեր առաջին և երկրորդ սերիաներում ունենում են միևնույն թեման: Միաթեմա բայերից են՝ ՅՇԵԽ, ՅՄԵՐ, ՅՔԵԴ, ՅԽԵԴԵ, ՅՐԵԵԽ, ՅՔԵՐԵ, ՅՏԵԽԵ և այլն: Օրինակ՝ ՄԵՐԵԻ բայի թեման երկու սերիայում էլ ՄԵՐԵ-ն է:

Վրացերենում բայերի մեծագույն մասը երկթեմա է: Օրինակ՝ ՄԵՆԵԽԵԻ բայի թեման առաջին սերիայում ՄԵՆԵԽԵ- ն է (ՅԵ-ՄԵՆԵԽԵ, ՅԵ-ՄԵՆԵԽԵ-ԴՈ, ՅԵԵ-ՄԵՆԵԽԵ, ՅԵՈ- ՄԵՆԵԽԵ և այլն), իսկ երկրորդ սերիայում՝ ՄԵՆ-ը (ՅԵ-ՄԵՆ-Ե, ՅԵ- ՄԵՆ-Օ, ՅԵ-ՄԵՆ-ՕՏ և այլն): Այսպիսի բայերը կոչվում են երկթեմա: Այն վերջնամասնիկը, որը առաջին սերիայի թեման տարբերակում է երկրորդ սերիայի թեմայից, կոչվում է թեմայի նշան՝ թեմանիշ: Օրինակ՝ առաջին սերիայի թեման՝ ՄԵՆԵԽԵ-ը և երկրորդ սերիայի թեման՝ ՄԵՆ-ը, իրարից տարբերվում են յԵ-մասնիկով, ուրեմն՝ յԵ-ը թեմանիշ է:

Թեման լինում է երկու տեսակ՝ պարզ և բարդ. թեման համարվում է պարզ, եթե միացած չէ թեմանիշին՝ իր ցուցիչին: Թեման բարդ է, եթե նրա կազմում կա թեմանիշ, այսինքն՝ բարդ թեմա ստանում ենք պարզից՝ թեմանիշի ավելացումով: Յժ-ը պարզ թեմա է, Յժ-ԾԾ-ը՝ բարդ: Բայերը պարզ թեմա ունեն երկրորդ սերիայում, բարդ թեմա՝ առաջին սերիայում:

Երկակի թեմա ունեն նաև այն բայերը, որոնց հիմքի յ ձայնա-
կորը երկուորդ սերիայում փոխվում է օ-ի՝ զրբբ-զրբիբ, զրբբ-
զրբիբ, զթլբթ-զթլոթ, զբհրբբ-զբհրիբ, զգճմբմդ-զգճմիմդ և
այլն: Այսպիսի բայերը կոչվում են ձայնավորափոխ բայեր: Զայ-
նավորափոխ են նաև **յյ** և **յն** ածանց ունեցող բայերը՝ զանգրբբ-
զանգրիբ, թեճամբնբ-թեճամիմնիբ, ճաճաթեթ-ճաճաթիթ, ճաճադեթ-
ճաճադիթ, ճաճաթեթ-ճաճաթիթ, ճաճաթեթ-ճաճաթիթ:

Միաթեմա բայերը, որոնց թվաքանակը շատ քիչ է, ո՛չ թեմանիշ են ընդունում, ո՛չ էլ հիմքի ձայնավորն են փոխում՝ ջոյր-ջոյր, ջժամ-ջժամ:

Թեմայի նշանները.- թեմայի նշաններն են. օ, զ, ճ, յ, լ, լ, հազվադեպ՝ յն և օջ.

ი: ვთლი, ვშლი, ვჭრი, ვთოხნი, ვზრდი.

ავ: გმაღავ, ვბარავ, ვკლავ, ვხატავ, ვღებავ.

ამ: ვაზამ, ვიცვამ, ვსვამ, ვარტყამ, ვდგამ.

ებ: ვაკეთებ, ვაშენებ, ვახურებ, ვათეთრებ. ვანთებ.

ობ: ვაპობ, ვახმობ, ვაშრობ, ვადნობ, ვაქრობ.

յծ: հանդիպում ենք մեկ արմատ ունեցող, բայց տարբեր նախաբայերով կազմված ձևերում. մոջցյծ, ծաջցյծ.

Մեկ արմատ ունեցող բայերի կազմում հանդիպում ենք նաև օրջ: չօրջ, ցօրջ, ցաօրջ, ֆաօրջ, ֆիօրջ, ֆոօրջ: Այստեղ արմատն է ց-ն (ր), որն ամբողջովին վերականգնվում է միայն երկրորդ սեփականի ձևերում. ցօրջ, ցաօրջ, ֆաօրջ:

ԻՆՎԵՐՍԻԱ օնვეրსია

Արդեն նշվել է, որ վրացերենում ենթակա և խնդիր ցույց տվող բայերը ունեն դիմային տարբեր ցուցիչներ. 3-ն ենթակայական բայի ցուցիչն, Թ-ն՝ խնդրային: Այսուհանդերձ լինում են շեղումներ. երկդեմ բայերը երբեմն փոխում են այդ ցուցիչները՝ պայմանավորված այն իրողությամբ, թե ինչ հարաբերություններ են պահպանվում ենթակայի և խնդրի դեմքերի միջև: Տեղի է ունենում ինվերսիա. օրինակ՝ *წიგნს ვ-კითხულობ* (գիրք եմ կարդում), *წიგნი წა-ვ-იკითხე* (գիրքը կարդացի), *წიგნს წა-ვ-იკითხავ* (գիրքը կարդալու եմ) նախադասությունների մեջ 3-երը ցույց են տալիս, որ ենթական առաջին դեմքն է՝ ես: *Նամსაყես՝ წერილს ვ-წერ* (նամակ եմ գրում), *წერილი და-ვ-წერე* (նամակ գրեցի), *წერილს და-ვ-წერ* (նամակ եմ գրելու), նախադասությունների մեջ 3-երը ցույց են տալիս, որ ենթական դարձյալ առաջին դեմքն է՝ ես:

წიგნი წა-მ-იკითხავს (պարզվում է՝ գիրքը կարդացել եմ), *წერილი და-მ-იწერია* (պարզվում է՝ նամակը գրել եմ) նախադասությունների մեջ ևս գործող անձը՝ ենթական, I դեմքն է, բայց ենթակայական բայի I դեմքը արտահայտված է ոչ թե ենթակայի 3-ցուցիչով, այլ խնդրի Թ- ցուցիչով՝ *მნატრობენ* (ինձ կարոտում են), *მელოან* (ինձ սպասում են), *მემაღლებიან* (ինձնից թաքցնում են) և այլն:

Ինվերսիան բայի դիմանշանի շրջուն գործածումն է. սուբյեկտը նշվում է օբյեկտի ցուցիչով, և հակառակը՝ օբյեկտը նշվում է

սուբյեկտի ցուցիչով: Ինվերսիա տեղի է ունենում, երբ նախադասության մեջ լինում է երկդեմ անցողական բայ՝ դրված III սերիայի բայաշարքերի ձևերի հետ, որոնք պատասխանում են ռա մոլեմո? ռա մեյմո? ռա մեյմոս? հարցերին:

Անանցողական բայերի մեջ ևս կան այնպիսիները, որոնց ենթակայական դեմքի ցուցիչը ոչ թե Յ-ն է, այլ Թ-ն: Դրանցից են՝ մոլեմո (սիրում եմ), մեյմո (ատում եմ), մեյմոլեմո (զգլում եմ), մեյմոլեմո (ծախում եմ), մեյմո (քաղցած եմ), մոմոլեմո (հավանում եմ), մեյմո (հիշում եմ), մոմոլեմո (ուրախ եմ), մոլեմո (զարմանում եմ), մեյմոլեմո (զայրանում եմ), մեյմո (ունեմ, շնչավորի մասին), մեյմո (ունեմ, անշունչի մասին), մոլեմոլեմո (ամաչում եմ), մոլեմո (շոգում եմ), մոլեմո (մրտում եմ) և այլն:

Ծանոթություն 1. Թվարկված որոշ բայերի խոնարհման աղյուսակները, որոնց խնդրային Թ- ցուցիչը հանդես է գալիս ենթակայական Յ- ցուցիչի դերում, տե՛ս հավելված III-ում:

Ծանոթություն 2. Բազմաթիվ բայեր, որոնք հայոց լեզվում ընկալվում են իբրև ներգործական սեռի (ատել, հագնել, հավանել, հիշել, սիրել, ունենալ և այլն), վրացերենում համարվում են չեզոք կամ նույնիսկ կրավորական-չեզոք:

Ա Կ Տ Ժ Ե Ր

Ակտը բայաձև է, որ ցույց է տալիս բայով արտահայտված գործողությանը խոսողի ներկա լինելը կամ չլինելը: Ակտը լինում է երկու տեսակի՝ տեսած կամ ներկա (նախնական) ակտ և չտեսած կամ հեռակա (շնչանք) ակտ:

Տեսած ակտ-աշնչանք-կառուցեց, ճանաչեց-նկարեց, ճանաչեց-գրեց, ճանաչեց-տապալեց:

Չտեսած ակտ-աշնչանք-կառուցել է, ճանաչեց-նկարել է, ճանաչեց-գրել է, ճանաչեց-տապալել է:

ճանաչեց-աճիտեց և ճանաչեց-հաճեց:

Գետը բարձրացավ և կամուրջը տարավ:

ճանաչեց-աճիտեց և ճանաչեց-հաճեց:

Գետը բարձրացել է և կամուրջը տարել:

Եթե տեսած բայաձևին ավելացնենք տարբեր բայեր, կստանանք չտեսած ակտի ձևեր:

ճանաչեց-տարբերեց-հաճեց:

ճանաչեց-տարբերեց-հաճեց:

Նման դեպքերում չտեսած ակտը ստանում է նկարագրական բնույթ:

Չտեսած ակտը տարբեր բայով գործածվելու պատճառով կոչվում է տարբերակալի:

Իմաստային առումով ակտը համեմատելի է հայերենի անցյալ կատարյալով և վաղակատարով արտահայտված բայերի հարաբերության հետ, օրինակ՝ հայերենը երեկ գնացին, հայերենը երեկ գնացել են:

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ

Ն Վ Տ Յ Ո Ս Ո

Անորոշ դերբայը բայի չխոնարհված ձևն է՝ բայանուն: Անորոշ դերբայը հիլովվում է, ինչպես գոյականը (սիրბիլո, սիրբոլմա, սիրբիլս, սիսբիլոս, սիրբիլոտ, սիրբիլադ) և նախադասության մեջ կատարում է շարահյուսական նույն պաշտոնը, ինչ որ գոյականը. կարող է լինել ենթակա, խնդիր (ուղիղ և անուղղակի), պարագա լրացում և այլն:

Օրինակ՝ ճիգնոս կոտեճա մոմճեճրճա.

Գրքի ընթերցումը հոգնեցրեց (կոտեճա-ն՝ ընթերցումը, ենթակա է):

Ճիգնոս կոտեճաս թե՛լճա.

Անցավ գիրք կարդալուն (կոտեճաս-ը՝ կարդալուն, լրացում է):
«Քամամ ջեր ցամաճլո, լոճճարաս մոճամճալ».

Ուտելը ինձ չկշտացրեց, լպստելը ինչ պիտի անի:

Այս նախադասության մեջ Քամամ և լոճճա բառերը ենթականեր են:

Անորոշ դերբայը -յե հոգնակերտ մասնիկով (էր-իան) հոգնակի չի կազմում, -ճ-ով (ն-արիան) հոգնակի հազվադեպ կարելի է հանդիպել, այն էլ միայն չափածո խոսքում:

Անորոշ դերբայի վերջածանցն է -ա, որը ավելանում է ներկայի կամ ապառնիի հիմքին՝ Յ-ճեր-ճերա, Յ-գրեճ-գրեճա, Յ-անգրեճ-անգրեճա, ցա-Յ-ա-կեթեճ-ցա-ճեթեճա, ցա-Յ-ա-տճոճ-ցա-ճոճա և այլն:

Որոշ բայերի անորոշ դերբայի ցուցիչից (ა) առաջ հանդիպում են հետևյալ հնչյունակապակցությունները՝ -ნ, -ოლ,-ომ: ვთხოვ-თხოვ-ნ-ა, ძოვს-ძოვ-ნ-ა, ვიპოვი-პოვ-ნ-ა, წევს-წ-ოლ-ა, ი-სვრის-სრ-ოლ-ა, ხტის-ხტ-ომ-ა, კრთის-კრთ-ომ-ა...

Ունենք նաև այլ կազմությամբ անորոշներ՝ დულს-დულ-ილ-ი, ქუხს-ქუხ-ილ-ი, კივის-კივ-ილ-ი, სი-რბ-ილ-ი, სი-რცხვ-ილ-ი, სიხარ-ულ-ი, სი-არ-ულ-ი...

Բացի կարգերից՝ անորոշը կարող է ունենալ կերպ և կոն-տակտ:

კეთება-ն անկատար կերպ է, გა-კეთება, შე-კეთება, გა-და-კეთება-ն՝ կատարյալ:

გაკეთება-չმიჯნორդավირվად კონტაქტის ბն է, իսկ გაკეთე-ბინება-ն՝ მიჯნორդავირვად ბն: Ուղղակի կոնտაქտը այստեղ ևս -ინ-ով կամ բարդ -ევინ-ով է կազմվում՝ გაკეთებ-ინ-ება, წაშლ-ევინ-ება:

ა-ով կազմվող անորոշի հիմքը սղվող է՝ ხატვა, ხატვა-მ, ხატვა-ს, ხატვ-ის, ხატვ-ით, ხატვა-დ. Հոգնակի թիվ առհասարակ չունի: Բայց երբեմն բայի հետ կապը խզում է, վերածվում գոյա-կանի՝ կազմելով հոգնակի թիվ: Օրինակ՝ შემთხვევა-შემთხვე-ვები, სხდომა-სხდომები, კითხვა-კითხვები և այլն:

Կ Ե Ր Պ Ջ Ե Ր Ո Յ

Կերպը քերականական (բայական) այն կարգն է, որը ցույց է տալիս, թե բայով արտահայտված գործողությունը քանի անգամ է կատարվել:

ձգեցին (վեր կացան), ճանաչեց (լվացվեցին), ձգեց (եռացրին), մոռաց (կապեցին), ճանաչեց (դուրս գնացին): Այս բայաձևերը ցույց են տալիս, որ յուրաքանչյուր գործողություն կատարվել է մի քանի անգամ:

Նույնը կարելի է արտահայտել նկարագրական եղանակով.

ընտանիքը ծնունդ է առնում.

Հաճախ հյուրընկալվում է:

Խոսքը ճանաչողությամբ տարբեր.

Պարզվում է՝ հինգ անգամ կարդացել է:

Խոսքը (բազմապատիկ, հաճախակի) բառը գործածվելու համար կոչվում է խոսքի խոսք (բազմապատկական, հաճախական): Կերպի քերականական կարգը արտահայտվում է միայն բայի անցյալ ժամանակաձևերով:

ԲԱՅԱՆՈՒՆ ՏԱԽԵԼՆԵՐ

Բայանուն կոչվում են այն բառերը, որոնք ունեն ինչպես անուն խոսքի մասերի, այնպես էլ բայերի քերականական կարգեր: Եթե բայանունը հիղովվում է և նախադասության մեջ կատարում շարահյուսական գործառույթ, ուրեմն անուն է:

Օրինակ՝ մեծ (բարձր) ածական է, ճանաչող (ավերված) բայանուն է:

Եթե միացնենք գոյականին, երկուսն էլ կհիղովվեն միանման.

մեծ մեծ. (բարձր տուն)

ճանաչող ճանաչող (ավերված տուն)

մեծ մեծ (բարձր տունը)

ճանաչող մեծ (ավերված տունը)

Ծանոթություն: Ժամանակակից հայերենում ածականը գոյականի հետ հիղովվելիս հիղովական վերջավորություն չի ստանում. մնում է անփոփոխ:

Ածական անունը շարահյուսորեն որոշիչ է. տրված օրինակում նա կատարում է որոշիչի դեր, նաև բայանուն է (ճանաչող մեծ):

Բայանունները կարող են միանալ (կցվել) նախաբայերին (բայածանցներին):

Բայական կարգերից այն կարող է ունենալ ուղղություն և կողմնորոշում (գեոմետրիա և օրիգենտալ), կերպ (ստիլ), ժամանակ

(დრო), სხი (გვარი), კინოსკოტ (კონტაქტი) და აქც: ორ. გაკვეთ-
ებულო (ყათრასოთად) და გასაკვეთებულო-ყათრასოთელუ (ყათ-
რასოთელუ ხამარ ნაქასოთესად): ორანჟ რაქანოინსერ ეს, ო-
რინსეჟ ათაჟინრ ანსეჟალ ჭამანასკადს ეს, სერკოოოჟრ აყათინი:
სმანაყესა გამკვეთებულო და გამკვეთებინებულო - რაქანოინსერ
ეს, ორინსეჟ ათაჟინრ ანსიჟესკან (უმუჟალო) კინოსკოტი და ეს,
სერკოოოჟრ მიჟნოოჟაოოოჟრად (შუალობოთი): ოსოჟ ეს ხიჟეს, ორ
რაქანოინსერჟ ოსმჟი ჟერასკანასკან სარჟ ჯოინს, აჟე ყათ-
ჯათოჟ სრანს კოჯოინ ეს ანოეს რაქერ:

ՄԱԿԲԱՅ ՖԺՆԻՅԵԼԱ

Գործողության կամ եղելության այս կամ այն հատկանիշը ցույց տվող բառերը կոչվում են մակբայ: Մակբայը այն խոսքի մասն է, որն ունի նյութական (ինքնուրույն) իմաստ, բայց, ի տարբերություն մյուս խոսքի մասերի (գոյական, թվական, դերանուն, բայ), քերականորեն չի փոփոխվում՝ չի հոլովվում և չի խոնարհվում, այսինքն՝ չի թեքվում:

Մակբայների ամենալայն կիրառությունը բայի վրա դրվելն է. արտահայտում են գործողության հատկանիշ կամ հատկանիշի հատկանիշ՝ ե՞րբ, ինչո՞ւ, որտե՞ղ, ինչպե՞ս, ինչի՞ համար է կատարվում գործողությունը:

Ըստ իմաստի՝ մակբայները բաժանվում են հետևյալ խմբերի՝ տեղի (ადგიլոյս), ժամանակի (დროის), ձևի (ვითარების), նպատակի (მიზნის), պատճառի (მიზეზის), չափ ու քանակի (ზომადენობის) և հերթագայության (ჯერობის):

Յուրաքանչյուր խմբի մակբայ պատասխանում է որոշակի հարցի:

1. **Տեղի (ადგიլոյս)**՝ որտե՞ղ, որտեղի՞ց, ո՞ւր. წინ, უკან, ზევით, მაღლა, ირგვლივ, აქ, იქ, გარეთ, წინიდან, უკნიდან, მაღლიდან, გარედან, შორიდან, აქეთ, იქით, შინისკენ, ზევითკენ...
2. **Ժամանակի (დროის)**՝ ե՞րբ, ახლა, ხვალ, გუշին, ზეგ, შემდეგ, მაშინ, გვიან...

3. **მსი (ვითარებისა)**՝ **ինչაქ**՝**ა**, **ძლიერ**, **ნელა**, **უკეთ**, **ასე**, **ისე**,
უცებ...
4. **საყათასქი (მიზნისა)**՝ **ինչი**՝**ლ**, **ინչი**՝**ა** **ჰამარ**, **ამისთვის**,
მაგისთვის, **იმისთვის**...
5. **წათაათი (მიზეზისა)**՝ **ი**՝**ნ** **საყათასკი**, **ინչი**՝**ლ**, **ინչი**՝**ა**
ჰამარ, **ამიტომ**, **მაგიტომ**, **იმიტომ**...
6. **შაჰი ու քանակի** (**ზომა-ოდენობისა**) **ს** **ხერჟაყაიუიქან**
(**ჯერობისა**)՝ **ი**რჟა՝**ն**, **ქანჰი**՝**ა** **ნყამ**, **ი**՝**ნ** **ჯაჰი** **ამდენად**,
მაგდენად, **იმდენად**, **მეტად**, **ნაკლებ**, **ორჯერ**, **სამჯერ**,
ათჯერ, **ერთიორად**, **სულ**, **მთლად**, **სრულიად**,
მთლიანად...

ტჰე **ხარცასკან** **მასქაჟანერჰინ** **აქელაგნენჰ** -**ც** **მასანჰი**,
კისთანანჰ **ხარაქერასკან** **მასქაჟანერ**, **ი**რინჰ **გირბადჰი** **ენ**
ქარი **საქათაჟასიუიქან** **ანჟამანერ** **კაჟასკელ** **ჰამარ**.
სადაც, **საიდანაც**, **საითკენაც**, **რამდენადაც**, **რამდენჯერაც** **ს** **აჟნ**:

მასქაჟე, **ი**რაქს **კანთნ**, **ქრავნთ** **ჲ** **ქაჟინ**, **ჰ**ს **ხაჟერენთ** **მასქაჟე** **კარი** **ჲ** **ხანჟეს** **გა** **ნას** **აჟ** **ჰიუჰი** **მასერჰი** **ხეთ**, **ა**-
სინჰ՝ **ი**რი **მასქაჟანერ** **კარი** **ენ** **ი**რქელ **გოჟასკანჰი**, **ა**ბასკანჰი,
მასქ-ქაჟანერჰი **ხეთ**, **ჰ**ენ **გოჟასკანჰი** **ხეთ** **გირბადჰელჰ** **ხადაჟ**
ჰამარჰი **ენ** **ა**ბასკან:

ორჰნას **მერცხალი** **ხან** **ზევით** **ასრიალდება**, **ხან** **ქვევით**
ჩამოვა.

შიბენასკ **მ**ნ **რ**ჰ **ქერ** **ჲ** **დაჰი**რთ, **მ**ნ **რ**ჰ **ქაჟე** **ჲ** **ი**ვნთ:

ზევით (**ქერ**) **მასქაჟე** **ქრავნთ** **ჲ** **ასრიალდება** **ქაჟინ**, **ჰ**ს
ქვევით (**ქაჟე**) **მასქაჟე**՝ **ჩამოვა** **ქაჟინ**, **ს** **ერქი** **მასქაჟანერ** **ჲ**
ხანჟეს **ენ** **გა**ქჰ **ი**რაქს **თნე** **ყარადა**:

დედა **ერთგულად** **უვლიდა** **თავის** **შვილებს**.

მაჟე **ჰაქათარმორენ** **ჰნამთ** **ჲ** **ჰ** **გაქასკანერჰინ**:

ერთგულად (ხადათარმოიხენ) მასკაჲჲ ქერაქერიომ ზუღლიდა (ქინამიომ) რაჲჲ ს ხანოეს ზ ცაქჲ ჯერს ღიჲ ყარა-ცა:

არამი ძალიან მზიარული კაცია.

Արամը շատ ուրախ մարդ է:

მალიან (ჯათ) მასქრაქუ ერქად ზ მზიარული (ოქრახ) ადამ-
კანჩ ქრ:

ციური სხეულები ძალიან სწრაფად მოძრაობენ.

Երկնային մարմինները շատ արագ են շարժվում.

მალიან (ჯათ) მასქაჲლ ეჲქად ზ სწრაჲად (არაჲ) მასქაჲლ
ქრა:

Եթե հայոց լեզվում բազում ածականներ առանց ձևափոխության կարող են գործածվել որպես մակբայ, ապա վրացերենում ածականը անպայման ձևափոխվում է: Օրինակ՝ հայերենում լավ ածականը (լավ աղջիկ, լավ տղա, լավ արձան, լավ շենք) կարող է առանց ձևափոխվելու բնութագրել նաև գործողություն (լավ երգում է, լավ սովորում է, լավ նկարում է, լավ խաղում է), մինչդեռ վրացերենում այդպես չէ. առարկայի հատկանիշը ածականը ցույց է տալիս անփոփոխ (კარგი გოგონა, კარგი ბიჭი, კარგი ძეგლი, კარგი შენობა), բայց մակբայաբար գործածվելիս, հատկապես երբ բայը խոնարհվում է, անպայման ենթարկվում է ձևափոխության՝ ստանալով պարագայական հոլովի վերջավորություն՝ -ად (კარგ-ად მღერის, კარგ-ად სწავლობს, კარგ-ად ხატავს, კარგ-ად თამაშობს):

Այսպիսով՝ վրացերենում շատ են այն ածականները, որոնք ունեն մակբայական ձևեր, մինչդեռ հայերենում այդ ածականները գոյականների հետ գործածվելիս փոփոխության չեն ենթարկվում, եթե կատարում են ձևի պարագայի պաշտոն՝ լավ

მარტო ღ (კარგი კაცი), ლაქ მარტო (კარგი კაცი), ლაქ სქაფიომ ღ (კარგად ასრულებს), ხიქსანონ არიენ ლაქ ღ (ავადმყოფი უკვე კარგად არის) ს აქს: აქს კარგი ადამსანსენი ზქინ ღს აყათ-კანთომ` ამთორ, ათთთ, რარბრ, გელეგიქ, იათონ, იტქარ, ზანს, ზეზ, ბანრ, კთაქთ, მარბორ, სს, საქთასქ, კარმქრ, ქათ, თქთორ, თორაქ, რათგრ, სანს` ანათომოს (უბმაუროდ), ანამქს (უბორცოდ), ანბაქს (უბმოდ), ანხარმარ (უბერბულად), ათათ (უბვად), ანთესანსელი (უზინრად) ს აქს:

ათხასარაქ ქრავენენთომ მასქაქსენრ, ლექქი აყათმასან კარგავმან ხესოსანზოდ ათაჯანალოც რავქი, კადმქომ ღს სან კთასკანსენიგ, ადამსანსენიგ ს იერანთონსენიგ.

1. ოგთაფორბელიქ თრასკან ხთქქი -ს ქერჯაქორიქონრ` კართო ღსქ სთეზბელ თელ ს ბამანასქ გთიქ თქთო რადმარ-ზქქ მასქაქსენ. დილა-დილა-ს, დელ-დელ-ს, სადამო-სადამო-ს, წელი-წელ-ს, აბლო-აბლო-ს, შორი-შორ-ს.
2. ბამანასქ ს ბს გთიქ თქთო ირთ მასქაქსენ კართო ღსქ ბსაქორელ სან გორბქასკან ხთქქი -თ ქერჯაქორიქონს კქრათთომქ` დილა-დილ-თ, დელ-დელ-თ, სადამო-სადა-მო-თი, ღამე-ღამ-თ, წელი-წლ-თ, დამატება-დამატებ-თ, შემთბვევა-შემთბვევით ს აქს:
3. ადამსანსენიგ ს ზქასკანსენიგ მასქაქსენ კართო ღსქ კადმელ` ოგთქელიქ აყარაფაქასკან ხთქქი -ად ქერჯაქორიქონსიგ: კარგ-ო-კარგ-ად, ლამაზ-ო-ლამაზ-ად, დინჯ-ო-დინჯ-ად, ცუდ-ო-ცუდ-ად, ერთ-ო-ერთ-ად, პირველ-ო-პირველ-ად, ზუმ-ო-ზუმ-ად ს აქს:
4. სქ რანქ მასქაქს ხნარაქორ ღ სთეზბელ -ოვ ქერჯაბანგი კქრათთომქ` მარცხენა-მარცხნ-ოვ, მარჯვენა-მარჯვნ-ოვ:

ՀԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ տանձեռն

Հետադրություններն անփոփոխ օժանդակ բառեր են կամ հնչյունակապակցություններ, որոնք կցվում են այս կամ այն հոլովածին և ցույց են տալիս առարկայի դիրք (թե որտեղ է գտնվում առարկան), ուղղվածություն, անձի կամ առարկայի առկայություն, անձի կամ առարկայի հարաբերություն և այլն: Վրացերենի հետադրությունները հա-մապատասխանում են հայոց լեզվի հետադիր (վերջահար) կապերին: Օր՝ վրացերենի -ზე-ին համապատասխանում է հայերենի վրա-ն. წიგნი დევს მაგიდაზე-գիրքը դրված է սեղանին կամ սեղանի վրա. տարբերություն գրեթե չկա. միակը այն է, որ հայերենում վերջահար կապերը գրվում են բառերից անջատ՝ առանձին, իսկ վրացերենում՝ և՛ անջատ, և՛ միասին:

Վրացերենում առավել գործածական հետադրություններից են՝

-კენ-դեպի. სახლისკენ-դեպի տուն. მივდივარ სახლისკენ-գնում եմ դեպի տուն:

-თვის-համար. სახლისთვის-տան համար. ვიყიდვ სახლისთვის-գնեցի տան համար:

-გან-ից. ამხანაგისგან-ընկերուցից. წიგნი მივიღე ამხანაგისგან-գիրքն ստացա ընկերուցից: ხისგან-փայտից. აგოდა გაკეთებულია ხისგან-սեղանը պատրաստված է փայտից:

-ზე-վրա. მაგიდაზე-սեղանի վրա. ბავშვი მაგიდაზე ავიდა-երեխան բարձրացավ սեղանի վրա:

-ში-ում (მზე). სკოლაში-დაყოფილ. ძმა სწავლობს სკოლაში-
ხელაყრე სიძინილ ღ დაყოფილ:

-თან-ხელ (ნას` მით). ძმასთან-ხელეო ხელ. ძმასთან ერთად
წავიდა თეატრში-ხელეო ხელ ცნაფ ჟათიონ: სკოლასთან-დაყოფი
მით. მოწაფე დგას სკოლასთან-აღასქერთე კანცნაბ ღ დაყოფი
მით:

ვით-ნმან (აქა). ძმასავით-ხელეო ნმან. მიცვარს ძმასავით-
სიძინილ ღ ხელეო ნმან:

ურთ-ხელ (ხანღერბ). ოჯახითურთ-ღნთასიქი ხელ. სტუმრ-
ად მივიდა ოჯახითურთ-ხილი ცნაფ ღნთასიქი ხელ (ღნთასიქი
ხანღერბ):

მდის (მდე)-მიჩღს. სახლამდის (სახლამდე) მიჩღს თიღს.
სკოლიდან სახლამდის ერთი კილომეტრია. ღაყოფიღ მიჩღს
თიღს მსქ კმ ღ:

გამო-აყათღათილ, ხელსანღილ. იმის გამო-ნრა აყათღათილ.
წვიმის გამო-ანბქი აყათღათილ, გვალვის გამო ცუდი
მოსავალია-ნერაღთი აყათღათილ ქათ ქერქ ღ:

მიერ-კიღმიღ. მუშების მიერ-ქანსიღინქი კიღმიღ. აშენებუ-
ლია მუშების მიერ-კათიღქაბ ღ ქანსიღინქი კიღმიღ:

მიმართ-ხანღესა (სქათმამქ). ჩვენს მიმართ-მერ ხანღესა.
ჩვენს მიმართ მოწაფეები მუდამ თავაზიანი იცვენენ-მერ ხანღესა
აღასქერთინქილ მიღთ ქარქსიქილ ღინ:

შორის-მზე, მიღს. ჩვენს შორის - მერ მიღს. ჩვენს შორის კარგი
ურთიერთო-ზაა-მერ მიღს ქაქ ხარაქეროქიონქინქი ღინ: ის
სტუდენტთა შორის გამ-ორ-ჩევა კარგი ყოფაქცევით-ნისანოქ-
ინქი მზე ნა ათანბანთილ ღ ქაქ ქარქ ნი ქარქილ:

შუა-არანღილ (მიღს). ორ ცეცხლ შუა-ნა ღრქი კრასქი
არანღილ ღ:

გარდა-ქაღი. იმის გარდა-ნრანქი ქაღი. იმის გარდა ყველა
ხუთოსანია-ნრანქი ქაღი` ქილირე დერადანქილ ღინ:

Վրաց լեզվում հոլովները պահանջում են որոշակի հաստատուն հետադրություններ: Օրինակ՝

տրական հոլովը պահանջում է հետևյալ հետադրություններ՝ -ვით, -თან, -ზე, -ში, -შუა, -შორის

სწორად, მიერ, მიმართ, გარდა, -თვის, -კენ, -გან,

გორծისკან, -ურთ, -გან,

ყარაყაყასკან, -მდის (-მდე):

Որոշ հետադրություններ ունեն մի քանի իմաստ:

Օրինակ՝ սწորական հոլովի -გან հետադրությունը արտահայտում է գործողություն (მშობან მიღებული ბარათი-եղբորիგ սთացად წამასკ), նյութ (ხისგან დამზადებული მერხი-ქაყთიგ ყასორასთად წასთარან), ყასოճათ (სიცხისგან გადამწვარი ბაღახი-ერაჳთიგ ყყრქად ჯოთ):

Հետაդრությունները հավելվում են տրական, სწორական, გორծისკანს և ყარაყაყასკანს հოլովներին:

Հետაդრություններիგ մի քանիսը գրվում են անվანს հետ միասին, որոշ հետაդრություններ էլ գրվում են անջատ: Համաყასოთასქანაყარ, հետაդრությունները վրացերենում լինում են երկու տեսակի՝ անջատ և կցական:

ა) Անջատ գրվում են հետևյալ կაყերը՝

შორის, შუა, მიერ, გამო, გარდა, მიმართ, შესახებ.

ბ) Միասին գրվում են հետևյալ կაყերը՝ -ვით, -თან, -ზე, -ში, -თვის, -გან, -კენ, -დან, -მდე (აყუ հետაդრությունները միավანსկ են և կցական):

ჯალყაო კავშირი

ჴამათაჲს რათერ, ჲარახიუიასკან თარერე მჩაქირნერ, რარე ნაქათაჲსოქჲან თარერე რაღაღიქნერ, ქითჲქ აჲლ თარერე ქრარ კა-ყასკოღ საყასარკოი რათერე ჲამარქოიჲს ჲს ჲაღ-კაყანერ:

ჯაღკაყანერე ქინოი ჲს ჲამათაჲსასკან (მაერთებელი-ჯაღკაყოღ, კაყოღ) სოთრათაჲსასკან (მაქვემდებარებელი):

ჴამათაჲსასკან (მაერთებელი) ჲაღკაყანერე კაყასკოიჲს ჲს ნაქათაჲსოქჲან ჲამათაჲს ანღამანერე კამ რარე ნაქათაჲსოქჲან მნე ჲამადოი ნაქათაჲსოქჲანინერე. ერანსეჲგ ჲს`და, თუ, მაგრამ, ზოლო, ან, ანუ, ესე იგი (ე. ი.), ზან (ზან-ზან), გინდ (გინდ-გინდ), თუნდ (თუნდ-თუნდ), არამედ (კი არა-არამედ) ს აჲლ:

გორბადქოი ჲს ჲამათაჲსასკან ჲაღკაყანერე ჲესოქალ ჲს-ქათესასკანერე.

1. Ⴎქაქირიქ, რაღიუიასკან-მაჯგუფებელი` და, თუ, არც არც...

Ⴎქინასქ`დიდი და პატარა მზიარულობდა ჲეიმზე. მოწაფეები და პედაგოგები წავიდნენ მუზეუმში. არც დილას და არც საღამოს თოვლი არ შეწყვეტილა.

2. რაძანასკან კამ თოიქასკან.

რაძანასკან`თოიქასკან-მაცალკევებელიან (ანდა), თუ, გინდ, თუნდ, ზან-ზან...

Ⴎქინასქ`დედა მოვიდეს ან (ანდა) მამა.

შაყრე და სან ხაყრე:

ქართული ენის სახელმძღვანელო მომეცი, თუნდ დაწყებითის.

ქრავ ქედიქი დასაყიქი თორ, ზესიოქი თაყრასკან:

გინდ წავიდეს, გინდ დარჩეს.

ნიკიონ ღ გნა, ნიკიონ ღ მნა:

ხან ადრე მოდის, ხან გვიან.

ჴა მ ჴიონ ღ დაქი, სან მ ნი:

3. ზესიასკან სან ხასაყრასკან- მაჴირისჴირებელი:

ხოლო, მაგრამ, კი, თორემ, არამედ.

დილას სკოლაში მივდივარ, ხოლო საღამოს გაკვეთილებს ვსწავლობ.

ათაქიოთას დაყიქი ღმ გნიონ, ჴსკ ჴესიოთას დასესი ღმ სიქიოთას:

თეატრში მიწოდდა წასვლა, მაგრამ დედამ არ გამიშვა. მათორი ჴი ნიკიონ გნას, დაყი მაყრას ჴიქი ჴსიქი:

ჩემი და მათე კლასში სწავლობს, მმა კი- უნივერსიტეტის სომხური ფილოლოგიის ფაკულტეტის მეორე კურსზე.

ჩან ჴიქიქი თასსესიქიქი დასაყრასნიონ ღ სიქიოთას, ჴსკ ჴი- დაყრას ჴანასდაყრასნი ჴაყ დასასაჴიოთასნი ჴასიქიქსთი ჴესიქიქი ქიოთასნი:

სმანასკან, მაიგივებელი: ანუ, ესე იგი (სან, იოქსან, აყსიქსნი).

ოქინასკი მოწაფე ანუ მოსწავლე.

სდასესიქი სან ნიასნიოქი:

დადგა იანვარი, ესე იგი ნამდილი ჴამთარი.

ესკასკი ჴიონდაყრე, აყსიქსნი ჴსკასკან ბსნიოქი:

Ծանոթություն: Հայերենում կամ-ը համարվում է տրոհական-բաժանական: Ուրեմն-ը ստորադասական շաղկապի մակաբերական (հետևանքի) ենթատեսակ, իսկ այսինքն-ը՝ ստորադասական շաղկապի բացահայտման ենթատեսակ (հայ լեզվաբաններից ոմանք թե՛ ուրեմն-ը և թե՛ այսինքն-ը նույնպես համարում են համադասական), մինչդեռ վրացերենում դրանք համադասական շաղկապի նույնական ենթատեսակին պատկանող շաղկապներ են:

Ստորադասական շաղկապները երկրորդական նախադասությունը կապում են գլխավորին. դրանք են՝ **როდესაც** (როცა), **თუ** არა, **სანამ**, **ვიდრე**, **სადაც**, **როგორც** **კი**, **რადგანაც**, **ვინაიდან**, **იმიტომ** რომ, **რათა**, **რაკი** և **აქლ**:

Ըստ կապակցության լինում են.

1. **Ժամանակի-დროისა-** **სანამ**, **როდესაც** (როცა), **როგორც** **კი**, **ვიდრე**, **თუ** არა..

Օրինակ՝ **მდინარე ადიდებული იქნება, ვიდრე დიდი წვიმებია, როგორც კი გადაიღებს, მდინარეც დაიკლებს.**

პეტრემ თავს არ მიხედა, სანამ მთლად არ დაუძლურდა.

გამოცდები ჩააბარა თუ არა, მაშინვე სოფელში წავიდა.
Քննությունները վերջացնելուն պես, իսկույն գյուղ գնաց:

2. **Պատճառի և հիմունքի-** **მიზეზისა-რადგანაც** (რადგან), **ვინაიდან**, **რაკი**, **იმიტომ** რომ.

Օրինակ՝ **თქვენ ვინაიდან ასე გსურთ, მე საწინააღმდეგო არა მაქვს რა.**

Քանի որ Դուք այդպես եք ցանկանում, ես հակադրվելու ոչինչ չունեմ:

3. **Նպատակի- მიზნის-** **რათა**, **იმისთვის**, **რომ**

Օրինակ՝ **ბევრს ვმეცადინებ, რათა ფრიადოსანი გავხდე.**

დილას ადრე ვდგები, რომ ლექციაზე არ დამაგვიანდეს.

4. ღიფან-დათმოზისა- თუმცა, გინდაც, თუნდაც..

ორქნასქ` მეტოქის ჯარმა თანდათან იწყო უკან დახევა,
თუმცა სროლას არ აკლებდა.

ზასკათასკიოქი ციოქუ სსსეგ ხსოცხსონე სახანჯელ, ჰეს სკო-
სუ ჯერ დაფაროი:

5. სელი- ადგილისა- სადაც, საიდანაც, საითაც, საითკენაც...

ორქნასქ` სადაც ჭალა თავდებოდა, ფშაც იქ ერთოდა
მდინარეში.

ՄԱՍՆԻԿՆԵՐ ՆԱՓԻԼԱՔԵԾԻ

Մասնիկ համարվում է անկախ իմաստ չունեցող հնչյունը (ց), հնչյունախումբը (օդը) կամ բառը (մեղօղ), որը միանում է նախադասության անդամին և իմաստի առումով նրան տալիս է այլ երանգ: Մասնիկները կարող են միանալ գրեթե խոսքի բոլոր մասերին՝ գոյականին (ամեհանգեմ-ց), ածականին (წითელი-ց და შავი-ց), թվականին (ათი-օդը კაცი), բային (თურ-მე მოსულა), մակբային (დღესა-ც კარგი ამინდია) և հենց իրեն՝ մասնիկին (არ-ც, ვერ-ც), մասնիկավոր բառին կարող է ավելանալ ևս մեկ մասնիկ՝ (სამი-օდღე-ც): Մասնիկներն ունեն բավականին լայն կիրառություն:

Մասնիկները կարող են դրվել բառից առաջ կամ հետո կամ էլ կարող են կցվել համապատասխան բառին: Բառին կարող են կցվել հետևյալ մասնիկները՝ -մե, -ვე, -օդը, -ც, -ճ, -კი:

Ըստ իմաստի՝ մասնիկները կարող են լինել՝ հարցական, ժխտական, անորոշ, մոտավոր, սաստկական, ուժեղացնող, ըղձական, զգացական, բացականչական, հաստատական:

1. **Հարցական - კითხვითი-** ა?, თუ?, ნუთუ?, განა?, ხომ?

ხորცი ხომ მოიტანე ბაზრიდან?

2. **Ժխտական - უარყოფითი-** უკუთქმითი: არ, ვერ, ნუ, რო-
დი, არა, აღար, ნუღար, ვეღար, არც, ვერც, აღարც, ვეღարც,
როდ... (ვეր մասնիկը հիմնականում միանում է բային):

Ծանոթություն: Նշված մասնիկներից առաջին երեքը՝ ար, շեր, նշ, ունեն իմաստային նրբերանգներ: Դրանց իմացությունը կարևոր է:

ար մասնիկը ցույց է տալիս գործողության կատարման ժխտում, երբ գործողը՝ անձը, չի ուզում կատարել.

ար ճաշեմ- (չուզեցի) չգնացի, ար մոջիմ- (չուզեց) չեկավ, ար թեյսրեմ- (չուզեցի) չկատարեցի:

Գործողությունները չեն կատարվել, որովհետև իրականացնողները պարզապես չեն ցանկացել:

շեր մասնիկը նույնպես գործողության ժխտում է ցույց տալիս, բայց կատարողը ոչ թե չի ցանկանում կատարել, այլ ինչ-ինչ պատճառով չի կարողացել կամ չի կարողանում. շեր ճաշեմ- չկարողացա կատարել, շեր ճաշեմ- չկարողացա գնալ. շեր մոջիմ- չկարողացավ գալ:

ար և շեր մասնիկների գործածության ժամանակ բայաձևը մնում է անփոփոխ. ար մոջալ (չեմ գա), ար ճաշեմ (չեմ գրի), շեր մոջալ (չեմ կարող գալ), շեր ճաշեմ (չեմ կարող գրել):

ար մասնիկը նաև գործողությունն արգելող իմաստ ունի.

ար ճաշեմ (չես գնա), ար մոջեմ (չե՛ս գա), ար ճաշեմ! (չգնա), ար մոջեմ! (չգա՛ս):

նշ մասնիկը նույնպես գործողությունն արգելող իմաստ ունի, բայց մեղմ, գրեթե խնդրանքով.

նշ ճաշեմ! Մի՛ սկսիր (լավ կլինի՝ չսկսես):

նշ ճաշեմ! Մի՛ գնիր (լավ կլինի՝ չգնես):

ար և նշ արգելական մասնիկները այդուհանդերձ իմաստով մոտ են, ուստի մեկը կարելի է փոխարինել մյուսով, միայն թե անհրաժեշտ է հիշել, որ նրանց առկայությամբ բայերը հանդես են գալիս տարբեր ձևով.

ար ճաշեմ! Չե՛ս գնա (կտրուկ, սպառնալից):

არ უთხრა! ღნ'ა ააჰ (კთრილ, საყაონაქიგ):
არ იყიდო! ღნ'ა გნჰ (კთრილ, საყაონაქიგ):
ნუ იტყვი! შჰ'ააა (ლალ კქჰნჰ' ჯაჰნა):

საქაოაჰაოქოჰონსნერ არ, ვერ, ნუ ძქათასან მასნჰკსნეროქ.
მე ვერ გავიგე ეს თემა, გთხოვ(თ), კიდევ ერთხელ ამიხსნათ.
ნა ჯაჰსკაგა აჰა ჰნმან, ჰსნჰრიოქ ნს, სს მსკ ანცაქმ ჲა-
გაოჰნქ:

ტელეფონი ცუდად მუშაობს, არაფერი არ ისმის.
ჯნოაქოჰქ ქათ ჲ აჯქაათოქმ, ნჯჰნ ჯჰ ლქოქმ:
ბოდიში, მე აღბათ, გასაგებად ვერ ვლაპარაკობ, და თქვენ
ვერ გამოიგეთ.

სერესენქ, ნა ჰაქანაჲარ აჲარქ ჯნმ ჰოოქმ, ს ჲოქ
ჯაჰსკაგაქ (ჯქარიოგაგაქ ჰაჰსკანაქ):

არ მესმის, რატომ იცინით?
ღნმ ჰაჰსკანოქმ' ჰსნჰ'ო ჲქ ღჰბაჲოქმ:
მან კარგად ვერ გაიგო ნათქვამი.
სა ლალ ჯაჰსკაგაქლ ააქლბქ:
-შენ რა, არ მოხვალ?
ჲოქ, ჰსნ ჲ, ჯნ'ა გა:
-ვერა, ვერ მოვალ.
ო'ჯ, ჯნმ კაოქოქ გაქ:
-თქვენი ნებაა, არ გინდათ, ნუ გინდათ!
ღნქ კაქმქნ ჲ, ჯნქ ნოქოქმ, მჰ' ნოქნქ:

3. ჲაგსკანჯასკან- განცვიფრების: ნუთუ, რა, არ, აკი

4. ანოქოქ – განუსაზღვრელობითი -მე, -ლა, -ლაცა. აჰა მას-
სჰკსნერქ ჰაქლქქოქმ ნს ჰარგოქმ აროაჰაჲოქოქ ჲაოქრჰს
(ჲქერანოქსნერჰს ს მასქაჲსნერჰს), გრქოქმ სრანგ ჰარგა-
კან ჰმასოქჰგ ს ჲარბნოქმ ანოქოქ:

ორქნასკ` ვინ?, ვინ-მე, რა? რა-მე, რომელი? რომელი-მე, სად?
სად-მე, ვინ-ლა, რაღა, სად-ლა, რა-ღაც(ა), სად-ღაც(ა)...

5. ჯარაყერასკან...მიმართებითი -ც(ა), (ვინც, სადაც...)

ვინც მოყვარესა არ ეძებს, იგი თავისა მტერია.

6. შაასოსკანს- გამლიერებითი -ცა, კი, კიდეც, უკვე,
მაინც...

7. ჯაასთასკანს- მიგებითი -ჰო, კი, დიახ, არა, ვერა...

8. ილიასკი-სიტყვა- სიტყვითი -მეთქი (მე ვთქვი), თქო (მან
თქვა), -ო.

თქო (თქვა) გიყვ და თაქი, ირ ათაჟინ იქმჟი ასაბჟ ზრკ-
იორჟ იქმჟჟ აქსოჟ და ჰაილირიჟ ზერიორჟ იქმჟჟინ, ზერიორჟ ანბჟინ`
როგორც გითხარი, ისე მოიქეცი-თქო.

-ო-ს` ნა ასაგ, გიყვ და თაქი, ირ ჰიოჟჟჟ აჟასოსკანსოჟ და
ზერიორჟ იქმჟჟინ, ჰაილირიჟიოჟ და ზერიორჟ იქმჟჟი ასაბჟჟ.

- უჰ, რა ვნახეთ, რა ვნახეთო!- წამოსთქვეს ყვავილებმა.

9. შიოთაჟი-მიახლობითი- ოდე: ათიოდე:

ათიოდე სტუდენტი იყო ლექციაზე.

ასიდან სამიოდე სტუდენტმა ვერ ჩააბარა გამოცდა.

10. ზიასოსკაჟიორჟ-მოდალობითი-აბა, აი, ბარემ, დაე,
ეგებ, ეგების, ვაითუ, ერთი, თითქმის, თითქოს, თურმე,
იქნებ, იქნება, მოდი, ნეტავი, უნდა, ხოლმე ს აჟინ:

შასოსკისქრჟი ონჟილ მსბჟამასოსკიოჟინჟ ბაიოჟიოჟ და გიოგინ, ორასჟინც (მითითება), ჰიღ (ნატვრა), ოსარაჟიორჟიოჟინ (შესა-
ბლებლობა), აჟარაჟიორჟიოჟინ (ვალდებულება), იქიოჟინ, ოქიოჟინ (წაქეზება), ოარსკაჟიოჟინ (იბულება) აჟარასჟაჟოსკისქრჟინ:

ორქნასკ` აბა: აბა, თქვენ იცით, ბიჭებო!

აი: აი ჩემი სკოლა. აი შენი წიგნი.

ბარემ: ბარემ ესეც გააკეთე.

დაე: დაე წავიდნენ!

ეგების: ზოოპარკში წავიდეთ, ეგების ირემი ვნახოთ.

ერთი: ერთი ეს გამაგებინე.

ვაითუ: ვაითუ ჩემპიონს არასაკადრისად შეხვდნენ.

თითქმის: გასტროლებმა თითქმის ერთი კვირა გასტანა.

თითქოს: თითქოს სადამო იყო, სტუმრები რომ წავიდნენ.

თურმე: თურმე დიდი მეცნიერი ყოფილა ჩვენი სტუმარი.

იქნებ (იქნება): იქნებ მე წავიდე. იქნება გააკეთა.

კინაღამ: სიხარული(ით)საგან კინაღამ გული გაუსკდა.

ნეტავი: ნეტავი მალე მოვიდოდეს გაზაფხული.

უნდა: უნდა წავიდეთ თეატრში. უნდა გავაკეთო.

უკვე: უკვე საქმელი მზად არის.

ხოლმე: სევანში ისვენებს ხოლმე.

ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ձայնարկություն կոչվում են այն հնչյունները, հնչյունախմբերը կամ բառերը, որոնք ունեն ավարտուն, վերջավորված իմաստ և արտահայտում են զգացական ու կամային վերաբերմունք:

Առավել գործածական են հետևյալ ձայնարկությունները.

2. ზაქარიას - მოწონების - ვაშა! ყოჩაღ!

4. **მეცხადე - ზიზღისა - ფუ! ფუჰ! უი! ფუუუჰ!**

6. **ჟიჯასკან - მოწოდებისა - აბა! ჰა! ეი! ჰეი! ჰაუ!**

8. ყაჩქაყაყაყა - სიბრაღუღისა - ეჰ! ჰაი! ააჰ! აფსუს! ოო!

Կետադրության մասին. եթե ձայնարկությունը գործածվում է առանձին (սծս! զսծս! Եշ!), ապա ձայնարկությունից հետո դրվում է բացականչական նշան՝ (!), իսկ եթե ձայնարկությունը դրված է նախադասության սկզբում (ցոճաճ, զարճաճ ճաճոճոճ!), նրանից հետո դրվում է ստորակետ, իսկ բացականչական նշանը դրվում է նախադասության վերջում:

Ձայնարկությունները, ինչպես հայերենում, այնպես էլ վրացերենում, կարող են կազմված լինել մեկ կամ մեկից ավելի հնչյուններից:

Ձայնարկություններին շատ մոտ են նմանաձայնությունները, դրանք թռչունների, սողունների, կենդանիների, անշունչ առարկաների, բնության և ֆիզիկական երևույթների ձայներն են:

Հավելված I

**Բայեր, որոնց հետ գործառնվող ենթակաները
դրվում են պատմության (մոտեցողություն) հիմունքով:
Ֆոնետիկ, բառակազմության և լեզվաբանական
օրինակները մոտեցողությունը բնական է.**

Հայերեն տրվում է բայի ուղիղ ձևը:

առնվածի մոմանգի լարակա հայերեն

ներկա	ապառնի	անցյալ	սկզբնական	անորոշ դերբայ
ագեք	ագեք	ագո	[ա]գեք	կառուցել
ագրոգեք	ագրոգեք	ագրոգ	[մո]գրոգեք	կուտակել
ագրեք	ագրեք	ագրեք	[գա]գրեք	շարունակել
ադնոք	ադնոք	ադնո	[գա]դնոք	հալել
ავსეք	ავსეք	ავსო	[ა]ვსეք	լցնել
ათავსեք	ათავსեք	ათავს	[მო]თავსეք	տեղադրել
აკეთეք	აკეთეք	აკეთ	[გა]კეთეք	անել
ალამაზեք	ალამაზեք	ალამაზ	[გა]ლამაზეք	զարգացնել
ამატეք	ამატეք	ამატ	[და]მატეք	ավելացնել
ამბოք	იტყვი	თქვა	თქმა	ասել
ამზადեք	ამზადეք	ამზად	[მო]მზადეք	պատրաստել
ამოკლեք	დამოკლეք	დამოკ	[და]მოკლეք	կարճացնել
ამყარեք	დამყარეք	დამყარ	[და]მყარეք	հաստատել
ანთեք	დანთეք	დანთ	[და]ნთეք	վառել
აპირեք	დაპირეք	დაპირ	[და]პირეք	մտադրել
ასვენეք	დაასვენეք	დაასვენ	[და]ასვენეք	հանգստանալ
ასწავლი	ასწავლი	ასწავ	სწავლება	սովորել

ასხამს	დაასხამს	დაასხა	[და]სხმა	ცნსქ, ჟაჟსქ
ატარებს	გაატარებს	გაატარა	[გა]ტარება	ანცსკაცნსქ
აფარებს	დააფარებს	დააფარა	[და]ფარება	ბაბსქ
აქრობს	ჩააქრობს	ჩააქრო	[ჩა]ქრობა	ხანცცნსქ
აქცევს	წააქცევს	წააქცია	[წა]ქცევა	თააჟასქ
აღებს	გააღებს	გააღო	[გა]ღება	ჟაცსქ
აღვიძებს	გააღვიძებს	გააღვიძა	[გა]ღვიძება	აჟჟანაცნსქ
აშენებს	ააშენებს	ააშენა	[ა]შენება	საათიცსქ
აჩვენებს	ააჩვენებს	აჩვენა	ჩვენება	გოიჟ თაჟ
აწვეთებს	ჩააწვეთებს	ჩააწვეთა	[ჩა]წვეთება	საჟსცნსქ
აცხელებს	გააცხელებს	გააცხელა	[გა]ცხელება	თაჟჟაცნსქ
აცხობს	გამოაცხობს	გამოაცხო	[გამო]ცხობა	ჟჟსქ
ადინებს	დაადინებს	დაადინა	[და]ძინება	ჟნსქ/ჟნსცნსქ
აძლევს	მისცემს	მისცა	მიცემა	თაჟ
აწყობს	დააწყობს	დააყო	[და]ყოება	ჟასაჟიჟსქ
აწერს	დააწერს	დააწერა	[და]წერა	გჟსქ
აჭერს	დააჭერს	დააჭირა	[და]ჭერა	სსქ/ჟნსქ
ახერხებს	მოახერხებს	მოახერხა	[მო]ხერხება	ხაჟიჟსცნსქ
აბანავებს	აბანავებს	აბანავა	ბანაობა	იჟიჟაცნსქ
ბობოქრობს	იბობოქრებს	იბობოქრა	ბობოქრობა	ჟიჟიჟსქ
გამოხატავს	გამოხატავს	გამოხატა	გამოხატვა	აჟთასხაჟსქ
დგამს	დადგამს	დადგა	[და]დგმა	ჟსაჟიჟსქ
ეუბნება	ეტყვის	უთხრა	თქმა	ასსქ
ვარჯიშობს	ივარჯიშებს	ივარჯიშა	ვარჯიში	საჟიჟსქ
ვაჭრობს	ივაჭრებს	ივაჭრა	ვაჭრობა	ასსთიჟ ასსქ
ვახშმობს	ივახშმებს	ივახშმა	ვახშმობა	ღნჟსქ
ზარმაცობს	იზარმაცებს	იზარმაცა	ზარმაცობა	ბიჟსასაჟ
ზოუნავს	იზოუნებს	იზოუნა	ზოუნვა	ხიჟაჟ
თამაშობს	ითამაშებს	ითამაშა	თამაში	საჟ, საჟაჟ
თევზაობს	ითევზავებს	ითევზავა	თევზაობა	აკსიჟთიჟიჟს
თლის	გათლის	გათალა	[გა]თლა	სჟსქ
თოვს	ითოვებს	ითოვა	თოვა	აკიჟსქ
იგებს	გაიგებს	გაიგო	[გა]გება	ხასსასაჟ

იგონებს	მოიგონებს	მოიგონა	[მო]გონება	ხიოქისნელ
იტანს	აიტანს	აიტანა	[ა]ტანა	ეჰმანსალ
იღებს	აიღებს	აიღო	[ა]ღება	ქეცენსელ
იცინის	იცინებს	იცინა	სიცილი	ბჰბაჰელ
იცის	ეცოდინება	იცოდა	ცოდნა	ეჰსონსალ
კარგავს	დაკარგავს	დაკარგა	[და]კარგვა	სიოცენსელ
კერავს	შეკერავს	შეკერა	[შე]კერვა	სარელ
კვეთს	გადაკვეთს	გადაკვეთა	[გადა]კვეთა	ხასთელ
კითხულობს	წაიკითხავს	წაიკითხა	კითხვა	ენჰეცენსელ
კრეფს	დაკრეფს	დაკრიფა	[და]კრეფა	ხაქსაქელ
კურნავს	განკურნავს	განკურნა	[გან]კურნვა	ქონძელ
ლაპარაკობს	ილაპარაკებს	ილაპარაკა	ლაპარაკი	ქონსელ
მართავს	გამართავს	გამართა	[გა]მართვა	საჰეჰაქიოქელ
მგზავრობს	იმგზავრებს	იმგზავრა	მგზავრობა	დასნაჰაქიოქელ
მეცადინეობს	იმეცადინებს	იმეცადინა	მეცადინეობა	ჰაჰაჰაქელ
მიირთმევს	მიირთმევს	მიირთვა	მირთმევა	ნოსთელ
მღერის	იმღერებს	იმღერა	მღერა	ნეცელ
მუშაობს	იმუშავენს	იმუშავა	მუშაობა	აქჰაჰაქელ
მხიარულობს	იმხიარულებს	იმხიარულა	მხიარულობა	ეკჰარდასალ
ნანობს	ინანებს	ინანა	სინანული	ეცეჰალ
ნახულობს	ინახულებს	ინახულა	ნახვა	თნსნსელ
ნერვიულობს	ინერვიულებს	ინერვიულა	ნერვიულობა	სჰაჰეჰაქსანსალ
პასუხობს	უპასუხებს	უპასუხა	პასუხი	ჰაჰათაჰაქსნსელ
პატიჟებს	დაპატიჟებს	დაპატიჟა	დაპატიჟება	ჰიჰაქიქელ
პოულობს	იპოვის	იპოვა	პოვნა	ეათნსელ
რეცხავს	გარეცხავს	გარეცხა	[გა]რეცხვა	ქქსანსალ
რეკავს	დარეკავს	დარეკა	[და]რეკვა	ეანეჰაჰაქელ
რთავს	მორთავს	მორთო	[მო]რთვა	ეაჰეჰაქელ
სადილობს	ისადილებს	ისადილა	სადილობა	დაქელ
საუზმობს	ისაუზმებს	ისაუზმა	საუზმობა	საჰაჰადაქელ
სერნობს	ისეირნებს	ისეირნა	სეირნობა	ექონსნსელ
ტოვებს	დატოვებს	დატოვა	[და]ტოვება	ქიოქსნსელ
უვლის	მოუვლის	მოუვარა	[მო]ვლა	ქსანსნსელ

უკრავს	დაუკრავს	დაუკრა	[და]კვრა	საყაღს
ულოცავს	მიულოცავს	მიულოცა	[მი]ლოცვა	გლოხილოხს
უსმენს	მოუსმენს	მოუსმინა	[მო]სმენა	სსს
ურევს	მოურევს	მოურია	[მო]რევა	საბინს
ურჩევს	ურჩევს	ურჩია	რჩევა	საბინიოთი თაჲ
უყურებს	უყურებს	უყურა	ყურება	საყს
უხვევს	მოუხვევს	მოუხვია	[მო]ხვევა	ხხხს,
				საყაღს
უჯერებს	დაუჯერებს	დაუჯერა	[და]ჯერება	საყსათაჲ
ფიქრობს	ფიქრებს	ფიქრა	ფიქრი	სათაჲს
ფხევს	გადაფხევს	გადაფხიკა	[გადა]ფხეკა	ფხს
ქრის	იქროლებს	იქროლა	ქროლვა	საყსაჲ
ქსოვს	მოქსოვს	მოქსოვა	[მო]ქსოვა	გოძს
ყიდულობს	იყიდის	იყიდა	ყიდვა	გსს
ყრის	ჩაყრის	ჩაყარა	[ჩა]ყრა	ღსს
ცეკვავს	იცეკვებს	იცეკვა	ცეკვა	საყს
ცხოვრობს	იცხოვრებს	იცხოვრა	ცხოვრება	საყს
წერს	დაწერს	დაწერა	[და]წერა	გსს
წვავს	დაწვავს	დაწვა	[და]წვა	საყს
წვიმს	იწვიმებს	იწვიმა	წვიმა	საბინს
წურავს	გაწურავს	გაწურა	[გა]წურვა	საყს
წყვეტს	გადაწყვეტს	გადაწყვიტა	[გადა]წყვეტა	საბინს
ჭამს	შეჭამს	შეჭამა	ჭამა	სსს
ჭრის	გაჭრის	გაჭრა	[გა]ჭრა	სსს
ხედავს	ნახავს	ნახა	ნახვა	სსსს
ჯიუტობს	იჯიუტებს	იჯიუტა	ჯიუტობა	საყსაჲ

Հավելված II

**Բայեր, որոնց հետ գործածվող ենթակաները
դրվում են ուղղական կամ տրական հոլովով:
Նշաններ, რომლებთანაც ქვემდებარე
იხმარება სახელობითი ან მიცემითი ბრუნვის ფორმით.**

ახლანდელი მომავალი წარსული საწყისი
სեբკა საყაონიხ ასნეაჲ სკცნაჲს ასიოიჲ դერეაჲ

არის	იქნება	იყო	ყოფნა	լինել
აქვს	ექნება	ჰქონდა	ქონება	ონსენაჲ
აცვია	ეცმევა	ეცვა	ეცმევა	ხაცნაჲ
ახურავს	ეხურება	ეხურა	[და]ხურვა	ბახცნელ
ბრაზდება	გაბრაზდება	გაბრაზდა	[გა]ბრაზება	ყაჲრანაჲ
მოდის	მოვა	მოვიდა	[მო]სვლა	ყალ
გრილა	გაგრილდება	გაგრილდა	სიგრილე	ცოქანაჲ
ბრუნდება	დაბრუნდება	დაბრუნდა	[და]ბრუნება	ქერაჲთანაჲ
დგება	ადგება	ადგა	[ა]დგომა	ქერ კენაჲ
ელოდება	დაელოდება	დაელოდა	დალოდება	საყასელ
ერთობა	გაერთობა	გაერთო	გართობა	ცქარაჲნაჲ
ეშინია	შეეშინდება	შეეშინდა	შიში	ქაქენაჲ
ეხება	შეეხება	შეეხო	[შე]ხება	ჯიჯაქელ
ეხმარება	დაეხმარება	დაეხმარა	[და]ხმარება	ოცნელ
ზის ჯდება	დაჯდება	დაჯდა	ჯდომა	ნასთელ
თბილა	ეთბილება	დათბა	სითბო	თაჲრანაჲ
იზრდება	გაიზრდება	გაიზარდა	[გა]ზრდა	ნასთიჲარაქელ
იქცევა	მოიქცევა	მოიქცა	[მო]ქცევა	ქარაქელ

იყიდება	გაიყიდება	გაიყიდა	[გა]ყიდვა	ყადაოქელ
იშლება	გაიშლება	გაიშალა	[გა]შლა	აჟიქელ
იწყება	დაიწყება	დაიწყო	[და]წყება	ასასელ
იხსნება	გაიხსნება	გაიხსნა	[გა]ხსნა	ჟახელ
აკვირდება	დააკვირდება	დააკვირდა	[და]კვირვება	იჟიოაქელ
რჩება	დარჩება	დარჩა	[და]რჩენა	მასალ
სურს	მოისურებს	მოისურვა	სურვილი	გასსქასასალ
უნდა	ენდომება	მოუნდა	ნდომა	ქასოახსელ
უყვარს	ეყვარება	შეუყვარდება	სიყვარული	აჟიქელ
უხარია	გაუხარდება	გაუხარდა	სიხარული	იოქასქასასალ
ფუჟდება	გაფუჟდება	გაფუჟდა	[გა]ფუჟება	ქასასალ
ცდილობს	შეეცდება	შეეცადა	ცდა	ქიოქელ
მთავრდება	დამთავრდებ	დამთავრდა	[და]მთავრება	ქსეჟასასალ
მობრძანდება	მობრძანდება	მობრძანდა	[მო]ბრძანება	ქასმასსელ
ეთანხმება	დაეთანხმდება	დაეთანხმა	დათანხმება	ხასმასქასსელ
ავიწყდება	დაავიწყდება	დაავიწყდა	[და]ვიწყება	მიოქასასალ
აინტერესებს	დააინტერესებს	დააინტერესა	[და]ინტერესება	ხესოაჟიქელ
ცხვება	გამოცხვება	გამოცხვა	[გამო]ცხოზა	ქქასსელ
შია	მოშივდება	მოშივდა	შიმშილი	ჟაიქელ
ხდება	მოხდება	მოხდა	[მო]ხდენა	ასასოახსელ
ხვდება	შეგვხდება	შეგვდა	[შე]ხვედრა	ხასიქქასსელ
ჰქვია	ერქმევა	ერქვა	რქმევა	ქიქსელ

Հավելված III

Բայեր, որոնց խնդրային մ- ցուցիչը հանդես է գալիս ենթակայական զ- ցուցիչի դերում

ახლანდელი დრო
სერსა ძამ.
მხოლოდითი რიცხვი
ხეცის რიცხვ

მომავალი დრო
საყაბის ძამ.
მრავლობითი რიცხვი
ზიგნის რიცხვ

მოწყურება - ბაყაყი/ბაყაყ

მე მოწყურია	ჩვენ გვწყურია	მე მომწყურდება	ჩვენ მოგვწყურდება
შენ გწყურია	თქვენ გწყურიათ	შენ მოგწყურდება	თქვენ მოგწყურდებათ
მას სწყურია	მათ სწყურიათ	მას მოსწყურდება	მათ მოსწყურდებათ

მოშვიება - სოყაბაყი/სოყაბაყ

მე მოშვი	ჩვენ გვშვი	მე მომშვიდება	ჩვენ მოგვშვიდება
შენ გშვი	თქვენ გშვიათ	შენ მოგშვიდება	თქვენ მოგშვიდებათ
მას შვი	მათ შვიათ	მას მოშვიდება	მათ მოშვიდებათ

მოგონება - ხო/ხი

მე მოგონია	ჩვენ გვგონია	მე მეგონება	ჩვენ გვეგონება
შენ გგონია	თქვენ გგონიათ	შენ გეგონება	თქვენ გეგონებათ
მას გგონია	მათ გგონიათ	მას ეგონება	მათ ეგონებათ

დარწმუნება - ხაყი/ხაყ

მე დარწმუნ	ჩვენ გვარწმუნ	მე ვიწამებ	ჩვენ ვიწამებთ
შენ დარწმუნ	თქვენ დარწმუნ	შენ იწამებ	თქვენ იწამებთ
მას დარწმუნ	მათ დარწმუნ	ის იწამებს	ისინი იწამებენ

მოსმენა - სმენა

მე მესმის	ჩვენ გვესმის	მე მომესმება	ჩვენ მოგვესმება
შენ გესმის	თქვენ გესმით	შენ მოგესმება	თქვენ მოგესმებათ
მას ესმის	მათ ესმით	მას მოესმება	მათ მოესმებათ

საჭიროება - საჭიროება

მე მჭირდება	ჩვენ გვჭირდება	მე დამჭირდება	ჩვენ დაგვჭირდება
შენ გჭირდება	თქვენ გჭირდებათ	შენ დაგჭირდება	თქვენ დაგჭირდებათ
მას სჭირდება	მათ სჭირდებათ	მას დასჭირდება	მათ დასჭირდებათ

დაჯერება - დაჯერება

მე მჯერა	ჩვენ გვჯერა	მე დავიჯერებ	ჩვენ დავიჯერებთ
შენ გჯერა	თქვენ გჯერათ	შენ დაიჯერებ	თქვენ დაიჯერებთ
მას სჯერა	მათ სჯერათ	ის დაიჯერებს	ისინი დაიჯერებენ

ნდობა - ნდობა

მე მინდა	ჩვენ გვინდა	მე მომინდება	ჩვენ მოგვინდება
შენ გინდა	თქვენ გინდათ	შენ მოგინდება	თქვენ მოგინდებათ
მას უნდა	მათ უნდათ	მას მოუნდება	მათ მოუნდებათ

გაციება - გათხოვნილება/გათხოვნილება

მე მცია	ჩვენ გვცია	მე შემცევდება	ჩვენ შეგვცევდება
შენ გცია	თქვენ გციათ	შენ შეგცევდება	თქვენ შეგცევდებათ
მას სცია	მათ სციათ	მას შესცევდება	მათ შესცევდებათ

წარსული უწყვეტ დრო

სწავლა სწავლა, ძამაძამა

მხ. რიცხვი	მრ. რიცხვი
მე მწყურდა	ჩვენ გვწყურდა
შენ გწყურდა	თქვენ გწყურდათ
მას სწყურდა	მათ სწყურდათ

მე მშიოდა	ჩვენ გვშიოდა
შენ გშიოდა	თქვენ გშიოდათ
მას შიოდა	მათ შიოდათ

წარსული წყვეტ დრო

სწავლა სწავლა, ძამაძამა

მხ. რიცხვი	მრ. რიცხვი
მე მომწყურდა	ჩვენ მოგვწყურდა
შენ მოგწყურდა	თქვენ მოგწყურდათ
მას მოსწყურდა	მათ მოსწყურდათ

მე მომშიოდა	ჩვენ მოგვშიოდა
შენ მოგშიოდა	თქვენ მოგშიოდათ
მას მოშიოდა	მათ მოშიოდათ

მე მეგონა	ჩვენ გვეგონა	მე მეგონა	ჩვენ გვეგონა
შენ გეგონა	თქვენ გეგონათ	შენ გეგონა	თქვენ გეგონათ
მას ეგონა	მათ ეგონათ	მას ეგონა	მათ ეგონათ

მე გწამდა	ჩვენ გვწამდა	მე ვიწამე	ჩვენ ვიწამეთ
შენ გწამდა	თქვენ გწამდათ	შენ იწამე	თქვენ იწამეთ
მას სწამდა	მათ სწამდათ	მან იწამა	მათ იწამეს

მე მესმოდა	ჩვენ გვესმოდა	მე მომესმა	ჩვენ მოგვესმა
შენ გესმოდა	თქვენ გესმოდათ	შენ მოგესმა	თქვენ მოგესმათ
მას ესმოდა	მათ ესმოდათ	მას მოესმა	მათ მოესმათ

მე მჭირდებოდა ჩვენ გვჭირდებოდა მე დამჭირდა ჩვენ დაგვჭირდა
 შენ გჭირდებოდა თქვენ გჭირდებოდით შენ დაგჭირდა თქვენ დაგჭირდათ
 მასსჭირდებოდა მათ სჭირდებოდათ მას დასჭირდა მათ დასჭირდათ

მე მჯეროდა	ჩვენ გვჯეროდა	მე დავიჯერე	ჩვენ დავიჯერეთ
შენ გჯეროდა	თქვენ გჯეროდით	შენ დაიჯერე	თქვენ დაიჯერეთ
მას სჯეროდა	მათ სჯეროდით	მან დაიჯერა	მათ დაიჯერეს

მე მინდოდა	ჩვენ გვინდოდა	მე მომინდა	ჩვენ მოგვინდა
შენ გინდოდა	თქვენ გინდოდით	შენ მოგინდა	თქვენ მოგინდათ
მას უნდოდა	მათ უნდოდით	მას მოუნდა	მათ მოუნდათ

მე მცოიდა	ჩვენ გვცოიდა	მე შემცვიდა	ჩვენ შეგვცვიდა
შენ გცოიდა	თქვენ გცოდით	შენ შეგცვიდა	თქვენ შეგცვიდათ
მას სცოიდა	მათ სცოდით	მას შესცვიდა	მათ შესცვიდათ

Հավելված IV

Առավել գործածական բայերի խոնարհումը երեք հիմնական ժամանակով ყველაზე ხშირად ხმარებული ზმნების უღლება სამი ძირითადი დროით

ქონა - იძინება (ასევე იქცევა)

სხეცა ძამ.	ანგუალ კათ.	აყაონი ძამ.
ახლანდ. დრო	წარსული	მომავალი დრო
მხ. რ.	მხ. რ. მხ. რ.	
მე მ-აქვს	მე მ-ქონდ-ა	მე მ-ეყნ-ებ-ა
შენ გ-აქვს	შენ გ-ქონდ-ა	შენ გ-ეყნ-ებ-ა
მას აქვს	მას კ-ქონდ-ა	მას ე-ყნ-ებ-ა
მრ. რ.	მრ. რ.	მრ. რ.
ჩვენ გვ-აქვს	ჩვენ გვ-ქონდ-ა	ჩვენ გვ-ეყნ-ებ-ა
თქვენ გ-აქვთ	თქვენ გ-ქონდ-ა-თ	თქვენ გ-ეყნ-ებ-ა-თ
მათ აქვთ	მათ კ-ქონდ-ა-თ	მათ ე-ყნ-ებ-ა-თ

ყოლა - იძინება (ასევე იქცევა)

სხეცა ძამ.	ანგუალ კათ.	აყაონი ძამ.
ახლანდ. დრო	წარსული	მომავალი დრო
მხ. რ.	მხ. რ.	მხ. რ.
მე მ-ყავს	მე მ-ყავ-დ-ა	მე მე-ყოლ-ებ-ა
შენ გ-ყავს	შენ გ-ყავ-დ-ა	შენ გ-ეყოლ-ებ-ა
მას ჰყავს	მას კ-ყავ-დ-ა	მას ე-ყოლ-ებ-ა

მრ. რ.

ჩვენ გვ-ყავს
თქვენ გ-ყავთ
მათ ჰყავ-თ

მრ. რ.

ჩვენ გვ-ყავდა
თქვენ გ-ყავდათ
მათ ჰყავდა-თ

მრ. რ.

ჩვენ გვ-ეყოლ-ებ-ა
თქვენ გე-ყოლ-ებ-ა-თ
მათ ეყოლ-ებ-ათ

ყოფნა- ქისქ

სხეცაჲ ძამ.

ახლანდ □ დრო

მხ. რ.

I მე ვარ

II შენ ხარ

III ის არის

მრ. რ.

I ჩვენ ვართ

II თქვენ ხართ

III ისინი არიან

ანგ. სათ. ძამ.

წარსული

მხ. რ. მხ. რ.

მე ვიყავი

შენ იყავი

ის იყო

მრ. რ. მრ. რ.

ჩვენ ვიყავით

თქვენ იყავით

ისინი იყვნენ

საყაონი ძამ.

მყოფადი

მე ვიქნები

შენ იქნები

ის იქნება

ჩვენ ვიქნებით

თქვენ იქნებით

ისინი იქნებიან

ლაპარაკი - ჟათსქ

სხეცაჲ ძამ. ახლანდელი დრო

მე ვლაპარაკობ

შენ ლაპარაკობ

ის ლაპარაკობს

ჩვენ ვლაპარაკობთ

ლაპარაკობთ

ისინი ლაპარაკობენ

სანყალ ძამ. წარსული დრო

მე ვთქვი

შენ თქვი

მან თქვა

ჩვენ ვთქვით

თქვენ თქვით

მათ თქვეს

საყაონი ძამ. მომავალი დრო

მე ვიტყვი

შენ იტყვი

ის იტყვის

ჩვენ ვიტყვით

თქვენ იტყვით

ისინი იტყვიან

კეთება - ყაითრასათხე

სხესა ძამ. ახლანდელი დრო

მე ვაკეთებ	ჩვენ	ვაკეთებთ
შენ აკეთებ	თქვენ	აკეთებთ
ის აკეთებს	ისინი	აკეთებენ

სხესა ძამ. წარსული დრო

მე გავაკეთე	ჩვენ	გავაკეთეთ
შენ გააკეთე	თქვენ	გააკეთეთ
მან გააკეთა	მათ	გააკეთეს

საყაონის ძამ. მომავალი დრო

მე	გავაკეთებ ჩვენ ვ	გავაკეთებთ
შენ	გააკეთებ თქვენ	გააკეთებთ
ის	გააკეთებს ისინი	გააკეთებენ

წერა - ფიხე

სხესა ძამ. ახლანდელი დრო

მე ვწერ	ჩვენ ვწერთ
შენ წერ	თქვენ წერთ
ის წერს	ისინი წერენ

სხესა ძამ. წარსული ერო

მე დავწერე	ჩვენ დავწერეთ
შენ დაწერე	თქვენ დაწერეთ
მან დაწერა	მათ დაწერეს

საყაონის ძამ. მომავალი დრო

მე დავწერ	ჩვენ დავწერთ
შენ დაწერ	თქვენ დაწერთ
ის დაწერს	ისინი დაწერენ

კითხვა - სკოლა

სკოლა ძამ. ახლანდელი დრო

მე ვკითხულობ	ჩვენ ვკითხულობთ
შენ კითხულობ	თქვენ კითხულობთ
ის კითხულობს	ისინი კითხულობენ

საწყალ ძამ. წარსული ერო

მე წავიკითხე	ჩვენ წავიკითხეთ
შენ წავიკითხე	თქვენ წავიკითხეთ
მან წავიკითხა	მათ წავიკითხეს

საყალბე ძამ. მომავალი დრო

მე წავიკითხავ	ჩვენ წავიკითხავთ
შენ წავიკითხავ	თქვენ წავიკითხავთ
ის წავიკითხავს	ისინი წავიკითხავენ

ბილი - უნდა

სკოლა ძამ. ახლანდელი დრო

მე მბინავს	ჩვენ გვბინავს
შენ გბინავს	თქვენ გბინავთ
მან სბინავს	მათ სბინავთ

საწყალ ძამ. წარსული დრო

მე მებინა	ჩვენ გვებინა
შენ გებინა	თქვენ გებინათ
მას ებინა	მათ ებინათ

საყალბე ძამ. მომავალი დრო

მე დავიბინებ	ჩვენ დავიბინებთ
შენ დაიბინებ	თქვენ დაიბინებთ
ის დაიბინებს	ისინი დაიბინებენ

მუშაობა - აუქსიათელ

სერქა ძამ.კ ახლანდელი დრო

მე ვმუშაობ	ჩვენ ვმუშაობთ
შენ მუშაობ	თქვენ მუშაობთ
ის მუშაობს	ისინი მუშაობენ

სანყალ ძამ. წარსული დრო

მე ვიმუშავებ	ჩვენ ვიმუშავებთ
შენ იმუშავებ	თქვენ იმუშავებთ
მან იმუშავა	მათ იმუშავეს

საყაონი ძამ. მომავალი დრო

მე ვიმუშავებ	ჩვენ ვიმუშავებთ
შენ იმუშავებ	თქვენ იმუშავებთ
ის იმუშავებს	ისინი იმუშავებენ

დასვენება - ხანდათანალ

სერქა ძამანასკ ახლანდელი დრო

მე ვისვენებ	ჩვენ ვისვენებთ
შენ ისვენებ	თქვენ ისვენებთ
ის ისვენებს	ისინი ისვენებენ

სანყალ ძამ. წარსული დრო

მე დავისვენებ	ჩვენ დავისვენებთ
შენ დაისვენებ	თქვენ დაისვენებთ
მან დაისვენა	მათ დაისვენეს

საყაონი ძამ. მომავალი დრო

მე დავისვენებ	ჩვენ დავისვენებთ
შენ დაისვენებ	თქვენ დაისვენებთ
ის დაისვენებს	ისინი დაისვენებენ

შენება - სართიღესქ

სეცქა ძამ. ახლანდელი დრო

მე ვაშენებ	ჩვენ ვაშენებთ
შენ აშენებ	თქვენ აშენებთ
ის აშენებს	ისინი აშენებენ

სანეყალ ძამ. წარსული დრო

მე ავაშენე	ჩვენ ავაშენეთ
შენ ააშენე	თქვენ ააშენეთ
მან ააშენა	მათ ააშენეს

საყაონი ძამ. მომავალი დრო

მე ავაშენებ	ჩვენ ავაშენებთ
შენ ააშენებ	თქვენ ააშენებთ
ის ააშენებს	ისინი ააშენებენ

თამაში - ჟაჟყალ

სეცქა ძამ. ახლანდელი დრო

მე ვთამაშობ	ჩვენ ვთამაშობთ
შენ თამაშობ	თქვენ თამაშობთ
ის თამაშობს	ისინი თამაშობენ

სანეყალ ძამ. წარსული ერო

მე ვითამაშე	ჩვენ ვითამაშეთ
შენ ითამაშე	თქვენ ითამაშეთ
მან ითამაშა	მათ ითამაშეს

საყაონი ძამ. მომავალი დრო

მე ვითამაშებ	ჩვენ ვითამაშებთ
შენ ითამაშებ	თქვენ ითამაშებთ
ის ითამაშებს	ისინი ითამაშებენ

ოცნება - ღრეაღელ

სჲქსა ძამ. აზღანდელი დრო

მე ვოცნებობ	ჩვენ ვოცნებობთ
შენ ოცნებობ	თქვენ ოცნებობთ
ის ოცნებობს	ისინი ოცნებობენ

სანგყალ ძამ. წარსული დრო

მე ვიოცნებე	ჩვენ ვოცნებობდით
შენ იოცნებე	თქვენ ოცნებობდით
მან იოცნება	მათ ოცნებობდნენ

საყაონის ძამ. მომავალი დრო

მე ვიოცნებებ	ჩვენ ვიოცნებეთ
შენ იოცნებებ	თქვენ იოცნებეთ
ის იოცნებებს	ისინი იოცნებეს

ყიდვა - ღისელ

სჲქსა ძამ. აზღანდელი დრო

მე ყყიდულობ	ჩვენ ყყიდულობთ
შენ ყყიდულობ	თქვენ ყყიდულობთ
ის ყყიდულობს	ისინი ყყიდულობენ

სანგყალ ძამ. წარსული დრო

მე ვიყყიდე	ჩვენ ვიყყიდეთ
შენ იყყიდე	თქვენ იყყიდეთ
მან იყყიდა	მათ იყყიდეს

საყაონის ძამ. მომავალი დრო

მე ვიყყიდი	ჩვენ ვიყყიდით
შენ იყყიდი	თქვენ იყყიდით
ის იყყიდის	ისინი იყყიდიან

დაღლა – ხოცნსქ

სეცკა ძამ. ახლანდელი დრო

მე ვიღლები	ჩვენ ვიღლებით
შენ იღლები	თქვენ იღლებით
ის იღლება	ისინი იღლებიან

სანეყა ძამ. წარსული დრო

მე დავიღალე	ჩვენ დავიღალეთ
შენ დაიღალე	თქვენ დაიღალეთ
ის დაიღალა	ისინი დაიღალნენ

საყაონსი ძამ. მომავალი დრო

მე დავიღლები	ჩვენ დავიღლებით
შენ დაიღლები	თქვენ დაიღლებით
ის დაიღლება	ისინი დაიღლებიან

გაცილება - იოცნსეცქ

სეცკა ძამ. ახლანდელი დრო

მე ვაცილებ	ჩვენ ვაცილებთ
შენ აცილებ	თქვენ აცილებთ
ის აცილებს	ისინი აცილებენ

სანეყა ძამ. წარსული დრო

მე გავაცილე	ჩვენ გავაცილეთ
შენ გააცილე	თქვენ გააცილეთ
მან გააცილა	მათ გააცილეს

საყაონსი ძამ. მომავალი დრო

მე გავაცილებ	ჩვენ გავაცილებთ
შენ გააცილებ	თქვენ გააცილებთ
ის გააცილებს	ისინი გააცილებენ

მოსვლა - დაჟ

სეკსა ძამანასკ ახლანდელი დრო

მე მოვდივარ	ჩვენ მოვდივართ
შენ მოდიხარ	თქვენ მოდიხართ
ის მოდის	ისინი მოდიან

სანეჟალ ძამანასკ წარსული დრო

მე მოვედი	ჩვენ მოვედით
შენ მოხვედი	თქვენ მოხვედით
ის მოვიდა	ისინი მოვიდნენ

საჟაონის ძამანასკ მომავალი დრო

მე მოვალ	ჩვენ მოვალთ
შენ მოხვალ	თქვენ მოხვალთ
ის მოვა	ისინი მოვლენ

მისვლა - დისაჟ

სეკსა ძამანასკ ახლანდელი დრო

მე მივდივარ	ჩვენ მივდივართ
შენ მიდიხარ	თქვენ მიდიხართ
ის მიდის	ისინი მიდიან

სანეჟალ ძამანასკ წარსული დრო

მე მივედი	ჩვენ მივედით
შენ მიხვედი	თქვენ მიხვედით
ის მივიდა	ისინი მივიდნენ

საჟაონის ძამ. მომავალი დრო

მე მივალ	ჩვენ მივალთ
შენ მიხვალ	თქვენ მიხვალთ
ის მივა	ისინი მივლენ

სტუდენტ-დოქტორანტისთვის ჯასარი

საკითხავი მასალა

მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი (ნაწყვეტი რომანიდან)

ჩემს სოფელს მარჯვნივ გუბაზოული ჩაუდის, მარცხნივ ლაშის დელე, რომელიც სავსეა კიბორჩხალებით, ღორჯოებით და შარვალაკაპიწებული ბიჭებით. გუბაზოულზე ხიდია გადებული, რომელსაც ბოგას ეძახიან. ყოველ გაზაფხულზე მოვარდნილ წყალს მიაქვს ხიდი და ჩვენ მხოლოდ ხიდის თავი გვრჩება. მიუხედავად ამისა, ჩემი სოფელი მაინც ყველაზე ლამაზი და მხიარული სოფელია გურიაში, მე იგი ყველა სოფელზე უფრო მიყვარს ამჟვეყნად, რადგან არ შეიძლება სხვაგან იყოს სოფელი, რომელშიც ვცხოვრობდე მე, ჩემი ბებია, ილარიონი, ილიკო და ჩემი ძაღლი მურადა.

ბებიაჩემი ბრძენი ქალია, ის მუდამ ასე მეუბნება:

-ისწავლე, შე სასიკვდილე, თორემ უსწავლელი დარჩები.

მეცნიერებაზე ბებიას თავისებური წარმოდგენა აქვს. ერთხელ, როდესაც აივანზე ვიჯექი და ხმამაღლა ვიზეპირებდი ქართული გრამატიკის ნორმებს, ბებია, სხვათა შორის, მკითხა:

-რასაა, რომ იზუთხავ, შვილო?

-ზმნის პირიანობას ვსწავლობ, ბებია.

-ზმნის პირიანობა ვის გაუგია, ბიჭო, პირიანი კაცი ვიცი მე.

-ეს სხვა პირია, ბებია, შენ რომ გგონია, ის არ არის.

-პირი ერთია, ბიჭო, ქვეყანაზე.

-კარგი, აბა, მითხარი, რა არის პირი? ვკითხე ბებიას და წიგნი დავხურე.

-პირი რა არის და ... პირი პირია.

-დაჯექი ბებია, გაკვეთილი არ იცი,- ორს გიწერ!

-ორს მოგცემ მე შენ, შე კუდიანო, ახლავე წადი და თხა გადა-
ბი, თორემ იმდენს გირტყამ, რუმბივით გაგიხდი ცხვირპირს!

-აბა, ერთს კიდეც გკითხავ და მერე წავალ, რამდენი პირი
არსებობს?

-პირი იმდენი არსებობს, რამდენიც კაცი დაიარება ამქვეყნა-
ნაზე და პირი იმიტომ არსებობს, რომ ენა დაატეოს კაცმა შიგ,
გეყურება? პირი ზოგს პატარა აქვს, ზოგს დიდი, დიდი პირი
ვისაც აქვს, იმას ლაფშიანს ეძახიან. არსებობს კიდეც უცხვირპირო
ხალხი, მაგალითად, შენ.

-პირშავი ხალხიც არსებობს.- ვთქვი მე.

-მართალი ხარ, ჩვენი ფოსტალიონი, მაგალითად, პირშავია,
კონვერტებს მარკებს აძრობს და მერე მეუბნება, უმარკო იყო,
მანეთი მომეციო.

-მე როგორი ვარ, ბებია?

-შენ? პირზე მიწადასაყრელი, ამოუპირავი და ღვთის
პირიდან გადავარდნილი. შენს პირში ჩემი მტერი ჩავარდა.

არ არსებობს ქალი გურიაში, რომელსაც უკეთესი წყევლა
შეეძლოს, ვიდრე ჩემს ბებიას, მაგრამ მე მისი წყევლის არ
მეშინია, რაგან ერთხელ წამოცდა:- ნუ გეშინია, ბებია, როდესაც
გწყევლი, ჩემი ძუძუები გლოცავენო.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, ჩემი ბებია ექვსი თვალით
უყურებს განათლების კომისარიატის უსულგულო გადაწყვეტი-
ლებას იმის შესახებ, რომ ბავშვებს ყოველდღე ექვს-ექვსი გაკვე-
თილი გვაქვს, თუმცა მე ამის საბაბს ბებიას არასოდეს არ ვამღერ.

ჩემი მეცადინეობა ყოველდღე დიდი-დიდი ოთხ გაკვეთილამდე გრძელდება. მეოთხე გაკვეთილზე მე ვკარგავ დროისა და ზომიერების შეგრძნების უნარს და ზომაზე მეტად ხმამაღლა ვეკითხები ჩემს მეზობელს:

-რომულის ვენაცვალე, რომ არ ირეკება, ზარი მოიშალა ნეტავ, თუ დარაჯი?

რომული იკრიჭება, მასწავლებელი კი იშვერს ჩემსკენ თითს (თითით საჩვენებელი მოწაფე ვარ) და ალერსიანად მეუბნება:

-ახლავე გაეთრიე, გარეთ გაეთრიე და, სანამ მშობელს არ მოიყვან, სკოლაში არ მოეთრიო!

მე არ ვეკითხები მასწავლებელს - „რატომ“, რადგან ასეთი დისკუსიის შემდეგ კამათში ცარცი და სახაზავი ერევა. უხმოდ ვიღებ ქუდს და გავდივარ.

-ნახვამდის!- ვეუბნები რომულის.

-ნახვამდის!- მეუბნება რომული და ხელს მიქნევს.

მეორე დღეს ბებია მიმყავს სკოლაში, მერე ბებიას მივყავარ სახლში, მერე ისევ ბებია მომყავს სკოლაში და ასე შემდეგ. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მე და ბებია ერთად ვამთავრებთ ათწლედს. ვფიქრობ, ეს ერთადერთი შემთხვევაა კაცობრიობის ისტორიაში.

ჩათვალს

სიტყვანი

კიბორჩხალა - ბიძაჩხეცხეტიჩი

ღორჯო - იორი, მანერ ბიძაბიძე

შარვალაკაპიწებული- ჯალქარი ქერი ჟუთად

მოვარდნილი წყალი - ქარაქაბ ღორ/ცხი

მიაქვს ხიდი - ღამიორი თანოი

ბრძენი - ღამათი

თავისებური წარმოდგენა - ღორაღათი ღამათი

ზმნის პირი- რაჟი ეჲსჲ
კუდიანი- აჟიჲსჲ
ენა დაატოს- ჲეჟიჲს აჲსჲ
ზომიერების შეგრძნება - ჲაჟიჲს გჲგაჟიჲს
არ ირეკება- ჲიჲს გჲსჲს
გარცი და საზაზავი - ჲაჟიჲს სჲს
ხელს მიჲწევს - ჲეჟიჲს ჲ ანჲს
მიმჲავს - ჲიჲს თანჲს ჲ
მიმჲავარ - ჲე თანჲს ჲ
ვათავრებთ ათჲლედს - აჲსჲს ჲეჟიჲს თანჲს
კაცობრიობის ისტორიაში - აჲსჲსჲს აჲსჲსჲს

მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი (გაგრძელება)

მე რა, მე ჩვეულებრივი სოფელი ბიჲი ვარ, წიგნების ჩანთაში ხილი, შურდული და ფიშტო მიწჲვია. დაზამთრებამდე სკოლაში ფეხშიშველი დავდივარ. მაჲეს ერთი შარვალი და ყოველ წელს ორი საშემოდგომო გამოცდა. რადგან ჩემი ძალი, მურადა, სულ თან დამჲვება, სოფელში სულძალიანს მეძახიან, სკოლაში – ყალთაზანდს, ხოლო ბებია კუდიანს მეძახის. ჩემი ნამდვილი სახელი ზურიკოა.

როდესაც ბებიას ვაბრაზებ, იმ ღამით საწნახელში მიჲნავს, როდესაც ვურიგდები, ერთად გვიჲნავს. დღისით ბებია მწყეველის და ზურგს უკან ამოფარებული წეჲლით მეჲარება. ღამით ფეხებს მზანს და დამინებულს მკერდზე მკოცნის.

სკოლაში როგორი ვარ? სკოლაში ჩემი ჲევეის შესახებ არსებობს დოკუმენტი - „ჲედსაჲჲოს სხდომის ოჲმი“ - რომელიც იმ შთაბეჲდილების წიგნს ჲგავს, უნიჲო მზატვრის გამოფენაზე

რომ დევს და გამვლელ-გამომვლელს ეხვეწებიან, თუ ძმა ხარ, რამე ჩაგვიწერე შიგო.

ეს დოკუმენტი, დაახლოებით, ასე გამოიყურება. სიტყვანი № სოფლის საშუალო სკოლის პედაგოგიური საბჭოს 1940 წლის 18 მარტის სხდომის ოქმი.

სხდომას ესწრებოდა: ყველა მასწავლებელი.

მოისმინეს: მეექვსე კლასის დამრიგებლის მოხსენება ამავე კლასის მოსწავლის ზურაბ ვაშალომიძის საქციელის შესახებ.

აზრი გამოთქვეს:

მათემატიკის მასწავლებელმა:

„-ვაშალომიძე ჩემთვის ასუცნობიანი განტოლებაა და სანამ მასში ადამიანს ამოვიცნობ, ალბათ, სულს ამომხდის”.

ფიზიკის მასწავლებელმა: (ფიზიკის მასწავლებელმა ჩემს პიროვნებაზე უშუალო დაკვირვებით ჩამოაყალიბა ფიზიკის ახალი, ურყევი კანონი).

„-არ არსებობს ბუნებაში ენერგია, რომელსაც შეეძლოს ვაშალომიძის მოძრაობაში მოყვანა. ეს არის სითხეში ჩაშვებული სხეული, რომელზედაც არ მოქმედებს არავითარი ამომგდები ძალა”.

ქიმიის მასწავლებელი:

„-არავითარი რეაქცია, ზის და მთელი დღე მშლის. იგი რაღაც განსაკუთრებული ლაკმუსია, რომელზედაც არაფერი არ მოქმედებს, იგი არასოდეს არ წითლდება”.

რუსულის მასწავლებელმა:

«По моему он просто идиот».

გეოგრაფიის მასწავლებელმა:

„-ვაშალომიძეს აქვს ერთობ რელიეფური ცოდნა. იგი ან შექანებულია, ან გამოფიტული. ვფიქრობ, მას სჭირდება ზომიერი სარტყელი, რომ სიგრძედი და განედი ერთი ჰქონდეს”.

ისტორიის მასწავლებელმა:

„იგი უფრო ქვის ხანის ადამიანია, ვიდრე მეოცე საუკუნის ცივილიზებული მოქალაქე. ძნელია დავათარილოთ მომენტი, როდესაც იგი გაკვეთილზე წყნარად ზის. არავითარი პროგრესი, იგი არცხვენს თავის კლასს“.

სკოლის დარაჯმა:

„რას ერჩით მაგ ბაღანას, თუ ასე შტერია, რაფერ გადადის კლასიდან კლასში“?

სასწავლო ნაწილის გამგემ:

„შენ არავინ გეკითხება, შენი საქმეა დილას ადრე ადგე და ზარი დარეკო“.

ქართულის მასწავლებელმა: (ჩემი ახლო ნათესავია).

„რა გააჭირეთ საქმე, ბოლოს და ბოლოს, დაახრჩვეთ ბარემ ბვშვი და ესაა, რომელი გყავთ მაგაზე კარგი? არც ისეა საქმე, დირექტორის შვილს რომ ყველაფერში ხუთები ჰყავს, იმაზე შტერი ბავშვი მე ჯერ არ შემხვედრია, ბუსავით ზის გაკვეთილზე“.

ფიზკულტურის მასწავლებელმა:

„-რატომ უწერ მერე ხუთს“?

ქართულის მასწავლებელმა:

„-ნუ დაუწერ, თუ ბიჭი ხარ“!

სასწავლო ნაწილმა:

„-გაჩუმიდით ორივე! შენ რას გვეტყვი, ვაშალომიძე“?!

ვაშალომიძე:

„-მართალს ამბობს ქართულის მასწავლებელი“!

სასწავლო ნაწილი:

„-მაგას არავინ გეკითხება, შენ საერთოდ რას გვეტყვი“?!

ვაშალომიძე:

„-საერთოდ, ახლა მაპატიეთ და მერე გამოვსწორდები!“

ამის მსმენელს მე დიდხანს ეჭვიც კი მეპარებოდა ჩემს ჯანმრთელობასა და ნორმალურობაში, მაგრამ ერთმა შემთხვევამ

გამიფანტა ეჭვები. საქმე იმაშია, რომ ერთი კვირის განმავლობაში სახლში ჯდომამ მოომიწია, ყანა მქონდა გასათოხნი, ესე იგი, სკოლა უნდა გამეცდინა. გაცდენისათვის რომ სკოლიდან არ გავერიცხეთ, საჭირო იყო ექიმის მოწმობა. ჩემს სოფელში ჯენმრთელებს ავადმყოფობის მოწმობას იმ ხანებში, საუბედუროდ, არ აძლევდნენ. საჭირო შეიქნა ჩემი ერთი საათით ლოგინში ჩაწვენა, ექიმის მოყვანა და ცნობის აღება. ამისათვის დილიდან მაშიმშილეს, ავადმყოფის ფერი რომ დამდებოდა, თავი პირსახოცით გამიკრეს და ბებია ექიმის მოსაყვანად წავიდა. ნახევარ საათში ექიმმა ეზოში ცხენი შემოაჯირითა.

ჩათაგანს

სიტყვანი

ჩვეულებრივი სოფელი - სიღირასკან ყიღაგჱ
შურდული და ფიშტო - ყაყასათიქ ს ქიჟთიქ, ჰრქსკან
ფეხშიშველი - ნოაჟიქიქ
საშემოდგომო - აჯნასაჟინ
სულმაღლიანს - ჯსაყან (ჩათაგჱ ` მიჟთ ჯანს ხესთ)
ფეხებს მზანს - ნოჟერა ქსანთიმ ლ
მკერდზე მკოცნის - სიოჟბჟა ხამჟიოქიმ ლ
კლასის დამრიგებლი - ჟასოქს
აზრი გამოთქვეს - სჟარბჟჟ ხაჟინსეჟინ
ასუცნობიანი განტოლება - ხაჟიოქ ანსხაჟთიქ ხაქსასაჟიმ
სულს ამომხდის - ხიღჟა ხანთიმ ლ
ურყევი - ანსჟიოქსაქ, ანსჟაჟსთ
სითხეში ჩაშვებული - ხესოქს მსჟ ნსსიქმასბ
ამომგდები ძალა - სიოჟბანაჟაჟი ნიჟ
განსაკუთრებული ლაკმესი - აოჟანბნასხაჟთიქ ქსსიქს
შექანებული - აქსსასამჟთ
გამოფიტული - ხიოჟძასბ, ნიძასაჟაო
ზომიერი სარტყელი - ჯაჟაჟიქი გოჟიქ

ქვის ხანის - პარეტარია
არცხვენს - ჯაყთაოთაქიომ ლ
შტერი - ხიმარ, ჟანღალო
ბუსავით - რიქ სმან
გამოვსწორდები - კიოღიქემ
გამიფანტა ეჭვები - ჟარათნეგ კასკადნერა
ყანა მქონდა გასათობნი - ართ იონქი ჟორქსელი
საუბედუროდ - ჟქქაქათაქარ
ცნობა - თნქსანჟ
ექიმის მოსაყვანად - რქქქ რქქელი
ცხენი შემოაჯიროთა- ღქნ ღათი ლქალ

მინიატიურები – შ ა ს რ ა ლ ა ს ი ზ ს უ ნ რ

კურდღლები და ბაყაყები საყაყათასქნეღ ს დოთხეღ

კურდღლებმა თქვეს: ყველა ჩვენ გვაშინებს, გვჩაგრავს, გვჭამს. ასეთ სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობიაო, და ტბისაკენ გაიქცნენ.

კურდღლების მიახლოებისას ტბის პირას მყოფი ბაყაყები ტყაპა-ტყუპით გადახტნენ წყალში.

-მოიცათ!- გააჩერა თანამომემნი წინა კურდღელმა,- ხედავთ? თურმე ჩვენიც ვიღაცას ეშინია და სასიკვდილოც არაფერი გვჭირსო.

კურდღლებმა დაუჯერეს თავის წინამძღოლს და სიხარულით დაუბრუნდნენ ბუჩქებს.

ჩათაყანს სიტყვანი

გვაშინებს - მნე ქაქუნსიომ ხნ

გვჩაგრავს - მნე სნეღნიომ ხნ

გვჭამს - მნე ნიოთიომ ხნ

სჯობია - ააქსი ქაქ

ტბისაკენ - ჟსაქი ქიღ

გაიქცნენ - ქაღსენი

თავის დასაბრჯობად - ჟიორ ნსთქსილ, ქსეღქსილ

გადახტენ - სესიქეჰს, გასიქეჰს
მოიცათ! - საყასაქ
თანამომენი - ლეყაყასიქენი
ეშინია - ქასინიოქ
არაფერი გვირსო - კარქიქ ჯინსიქ
დაუჯერეს - ხასათაჰს
დაუბრუნდენ - ქერაყარბას
ბურქი - ჟიქი

ავადმყოფი ექიმი და მნახველები – ჰიქსანქ ქიქიქი ს აჟესიქსიქი

ერთი ექიმი ავად გახდა. მასთან სანახავად მივიდნენ
მეგობრები და ბევრი ილაპარაკეს. ერთმა მეგობარმა ხუმრობით
ჰკითხა ექიმს:

კოლეგებს რას ურჩევო.

ექიმმა უპასუხა:

- როდესაც ავადმყოფთან მოხვალთ, ბევრი ლაპარაკით ნუ
შეაწუხებთო.

ჩათაგანს

სიტყვანი

სანახავად - სესასიქიქიქს
ილაპარაკეს - ჟიქსიქს
ხუმრობა - კასათს
ჰკითხა - ხაქიქს
რჩევა - ჟიქიქიქიქი
ჯანმრთელი - ათიქიქ
ნუ შეაწუხებთ - ჯანხანკასიქსიქს

უსარგებლო ოქრო Անօգտასկար ուსկին

ერთმა კაცმა მიწაში ოქრო დამალა. ყოველ ღამეს მიდიოდა და ამოწმებდა, იყო თუ არა ადგილზე მისი დამალული ოქრო. ეს დაინახა მეორე კაცმა და ის ოქრო ჩუმად ამოიღო, მის ნაცვლად კი ქვა ჩადო. ღამით პატრონი კვლავ მოვიდა, მაგრამ ოქრო რომ ვერ ნახა, ხმამაღლა დაიწყო ტირილი. მეორე კაცმა უთხრა: რატომ ტირი? შენთვის სულ ერთი არ არის, რა იდება მიწაში უსარგებლოდ - ოქრო თუ ქვაო.

Բառացանկ სიტყვანი

მიწა	- հող
დამალა	- թաքցրեց
ამოწმებდა	- հավաստիանում էր
დაინახა	- տեսավ
ჩუმად	- լուռ, այստեղ՝ թաքուն
ამოიღო	- հանեց
მის ნაცვლად	- նրա փոխարեն
ჩადო	- դրեց
დაიწყო	- սկսեց
ტირილი	- լաց լինել
რა იდება	- ինչ է դրված

კურდღელი და ზღარბი საყაყათასკე ს იქინ

კურდღელი ზღარბს შეხვდა და უთხრა:

-მობილო, ეგ რა უშნო ეკლიანი ტანსაცმელი გქონია!

-მართალია,- უპასუხა ზღარბმა,- მაგრამ სწორედ ეგ ეკლიანი ტანსაცმელი მშველის მე ძაღლისა და მგლის კბილებისაგან. შენ რა გშველის?

-ფეხები,- უპასუხა კურდღელმა

ჩათავსე

სიტყვანი

უშნო - თქელ

ეკლიანი - ქუთი

ტანსაცმელი - ხაგიუსი

მართალი - აჟიარ, ძიჯი

უპასუხა - ყათაყათასკე ს იქინ

სწორედ - ძიჯი

მშველის - ხნა ქიქილი

ძაღლი - ჯი

მგელი - ყაქ

კბილებისაგან - ათამანქი

შენ რა გშველის? - ქეკ ხ^ინა ქიქილი

ფეხები - იქიქი

სად არის ცეილონი ოქსი² და მსუნი

-მამა, სად არის ცეილონი?- ეკითხება შვილი მამას, რომელიც ტელევიზორს უყურებს.

-შენ თვითონ მოძებნე,- უპასუხებს მამა.

-მე ვეძებ, მაგრამ ვერ მიპოვია,- კვლავ წუწუნებს ბავშვი.

-მამინ დედას ჰკითხე, ის ალაგებს ხოლმე შენს ტანსაცმელს,- ბრაზობს მამა.

ჩათვალს

სიტყვანი

ეკითხება - ხაყცნიონ და

რომელიც - იორ

უყურებს - ნაიონ და

თვითონ - ჩნჟი

მოძებნე - ჩნთიჩი

ვეძებ - ჩნთიონ და

კვლავ - იარაქალ

წუწუნებს - სქსქონ და

დედას ჰკითხე - მაიჩქიჩი ხაყცნიონ

ის ალაგებს - ნა და ხაქაქონ

შენს ტანსაცმელს - პი ჰორერი

ბრაზობს - ცაქიანონ და

თეატრში რეაქტიურობა

სპექტაკლის მსვლელობის დროს ორი ქალი განუწყვეტლივ ლაპარაკობდა, რითაც ხელს უშლიდა სხვებს. ერთმა კაცმა, რომელიც ამ ქალების უკან იჯდა, შენიშვნა მისცა:

-ბოდიში, თქვენ ისე ლაპარაკობთ, რომ მე მიჭირს მოსმენა.

-არც არის საჭირო, რომ გვისმენდეთ: ჩვენ ჩვენს პირად საქმეებზე ვლაპარაკობთ,- მიუგეს ქალებმა.

ჩათვალის სიტყვანი

მსვლელობა - სერკაიკი

განუწყვეტლივ - სინაი

ხელს უშლიდა - სინაი

უკან იჯდა - სინაი

შენიშვნა მისცა - სინაი

მიჭირს მოსმენა - სინაი

არც არის საჭირო - სინაი

გვისმენდეთ - სინაი

პირად საქმეებზე - სინაი

მიუგეს - სინაი

მეტროში შსსოქოიოს

მეტროს ვაგონში სხედან დედა და ორი მისი შვილი. დედა რაღაც საინტერესო წიგნის კითხვითაა გართული.

-დედა,- რაღაცის თქმა უნდა გოგონას.

-ნუ მიშლი ხელს,- აწყვეტინებს დედა.

ბავშვი ჩუმდება.

ერთ გაჩერებაზე დედამ წიგნი დახურა, ჩანთაში ჩადო, წამოდგა და შვილს მიმართა;

-ჩავდივართ, შენი ძმა სადღაა?

-ის უკვე ჩავიდა,- უპასუხა შვილმა.

-როდის?- გაუკვირდა დედას.

-მე რომ ხელი შეგიშალე,- დააზუსტა გოგონამ.

ჩათავსის სიტყვანი

სხედან - ისთაბ ხს

გართული - გფაღქაბ

თქმა უნდა - ახსე ლიღი

ნუ მიშლი ხელს - აჩ' ჯანყაჩი

აწყვეტინებს - ღნეხათი

ჩუმდება - ლი

წიგნი დახურა - გიქე ქასე

ჩანთაში ჩადო - აყაიუსასქი მნე იქნე

წამოდგა - ქსე კაყა

მიმართა - იქმნე

სადღაა? - იქსე ი

გაუკვირდა - გაყმაცა

მე რომ ხელი შეგიშალე - ზეე ხე ქსე ჯანყაჩი

დააზუსტა - ჯეყი

უსუნო ყვავილი სსოიუ ბათქსუ

ერთმა ყმაწვილმა მინდორში მშვენიერი უსუნო ყვავილი იპოვა. მას ძალიან მოეწონა ყვავილი, მოგლიჯა იგი და თავის ვარდის დიდ კონაში ჩაარჭო.

ცოტა ხნის შემდეგ ამოადრო კონიდან, უსუნა და იგრძნო, რომ უსუნო ყვავილს ვარდის საამური სუნი მისცემოდა. ყმაწვილი დაფიქრდა და თქვა:

-ჰო, ახლა კი მივხვდი, რათომ მირჩევს დედაჩემი კარგ ამხანაგებთან ყოფნასო.

ჩათავსს სიტყვანი

ყმაწვილი - ყათათსი
მინდორი - იაღთ, ხიქსი
მშვენიერი - ხრავაქი
იპოვა - გთავს
მოეწონა - ხაქსანსე
მოგლიჯა - აქსესე
კონა - ქიოსე
ჩაარჭო -ქესესე, ქოქესე
ამოადრო - ქავესე, ხანსე
იგრძნო - გგავს
საამური სუნი - ხადსიქი ქოქი
მისცემოდა - არდასქიოქ ღო
მირჩევს - ქოქიქიქი ღო თოქიქი

ქურდი და მამალი ჭიქი ს აქიქი

ქურდი სტუმრად იყო. მასპინძელი ოჯახიშვილურად დაუბედა. ქურდმა მაინც თავისი არ დაიშალა, მასპინძელს მამალი მოჰპარა, კალთაში გამოიხვია და გაიპარა.

პატრონი უკან დაედევნა, დაეწია და მამალი ჰკითხა. ქურდი ეფიცებოდა, არა ვიცი - რაო; კალთიდან კი მამალს ბოლო უჩანდა.

პატრონმა უპასუხა: «ფიცი მწამს, ბოლო მაკვირვებსო».

ჩათავსის სიტყვანი

სტუმარი - ხიოი
მასპინძელი - ხიოქინსკაქ
ოჯახიშვილურად - ირყეს თან ანთყან
დაუბედა - ექსაქიქეს, ენთონეს
თავისი არ დაიშალა - აქიქიქიქიქ ენთთავს
კალთაში - ქესქ თას
უკან დაედევნა - ხესიქეს ენსკაქ
დაეწია და ჰკითხა - ხასაქ ს ხარეეს
ეფიცებოდა - ხიქიქიქ ღ
ბოლო უჩანდა - აქიქიქ ხესიქიქ ღ
ფიცი მწამს - ხიქიქიქიქ ხასათიქიქ ღ
მაკვირვებსო - ქინა დარყანსიქიქ ღ

მერცხალი და მეცხვარე შხბენასკი და ხიქიქი

ზამთარი მიწურული იყო. ერთი მერცხალი დაწინაურებულიყო, ადრე მოვიდა ჩვენს ქვეყანაში და ჭიკჭიკი მორთო. მეცხვარეს ეგონა, ეგ არის გაზაფხული დადგაო. ადგა და ცხვრები დაკრიჭა. მაგრამ მეორე დღეს დადგა სიცივე, მოვიდა თოვლი და დაკრეჭილი ფარა ცხვარი სულ გაუწყვიტა. მაშინ მეცხვარემ თქვა:

-ახლა კი ვხედავ, რომ ერთი მერცხლის ჭიკჭიკი გაზაფხულს ვერ მოიყვანსო.

ჩათავსე სიტყვანი

მეცხვარე - ხიქიქი

მიწურული იყო - აქატილია ზე

დაწინაურებულიყო - ათაჟ ზე ენსელ

ადრე - ჯილი

ჭიკჭიკი მორთო - სსსს ბსსს

ეგონა - სსსსს

გაზაფხული დადგაო - გატილი ესსს

დაკრიჭა - ჟილი

დადგა სიცივე - სსსსს გრსს

თოვლი - ბილი

ფარა ცხვარი - ექსსსსსსსს

გაუწყვიტა - სასსსსსსს

ახლა კი ვხედავ - ხიქსა ხმ თხსსსს

გაზაფხულს ვერ მოიყვანსო - გატილი ექსსსს

ՄԱՐԿԱԿԱՆ
ԲԵՆՈՒՄ

გზაში ერთ მოხუცს ახალგაზრდა წამოეწია და ცოტა დაცინვით უთხრა:

-რა ნელა მოდიხარ, გამოადგი ფეხიო. მოხუცმა უპასუხა:

-მეც რომ ცარიელი ვიყო, შენსავით ჩქარა ვივლიო.

ჭაბუკს გაუკვირდა:

-შენც ცარიელი არა ხარ? მარტო ერთი ჯოხი გიჭირავს ხელშიო.

-ხელში ერთი ჯოხი მიჭირავს, ზურგზე კი სამოცდაათი წელი მკიდიაო,- გაუსწორა მოხუცმა.

Բառացանկ
ՆՈՇԿՅԱՆՈ

მონეტა - ბერლინი

წამოგწია - ხაზაჲ

ճԱՅՈՇՅՈՒՄ - ԻՆՉՆԱՆՔՈՎ, ԾԱՊՐԵԼՈՎ

Գլխավոր - ԿԱԿԵ

ნელა - რანუა

გამოადგი ფეხი - არაფე ქაქქი

ცარიელი - դատարს

ჩქარა ვივლიო - არაფე სცნაჲ

ჭაბუკს გაუკვირდა - ყაითანიჩნ დაბრმავდა!

ჯობი გიჭირავს ხელში - წაყუთ იონეს ბეჭედი

Ֆյուրգոնը մեծ ծախսերով - մեղքի և դժգոհության հետ

გაუსწორა - იღუბნე

მეფე და მხატვარი რადიკალიზაცია და სისხლისღვრა

იყო ერთი ცალთვალა მეფე. მას ჰყავდა მხატვარი. მეფე ეძებდა მიზეზს, რომ მხატვარი დაესაჯა. ერთხელ მეფემ უბრძანა მხატვარს - დამხატვო.

მხატვარი შეწუხდა: თუ დავხატავ ორთვალას-მომკლავს: მე ასეთი არა ვარო. თუ დავხატავ ცალთვალას-მაინც მომკლავს: როგორ გამიბედო.

ბევრი იფიქრა მხატვარმა და ასე მოიქცა: სურათზე მეფეს თოფი ეჭირა და ირემს უმიზნებდა საღი თვალით. ბრმა თვალი კი დახუჭული ჰქონდა.

ასე აიცვალა მხატვარმა სიკვდილი.

რადიკალიზაცია სიტყვანი

ცალთვალა – მჩაქანა
ეძებდა მიზეზს – აკადრებდა ღია ფერად
დაესაჯა – აკადრებდა
უბრძანა – სურათი
შეწუხდა – აკადრებდა
მომკლავს – ხმა კადრის
გამიბედე – ხმა კადრის
იფიქრა – მთავრად
უმიზნებდა – ხმა კადრის
დახუჭული – ხმა, ხმა კადრის
აიცვალა – ხმა კადრის

ერთობის ძალა სწავსთქუას იძუ

იყო ერთი კაცი. ჰყავდა ათი ვაჟი. როდესაც სიკვდილის დრო მოუახლოვდა, დაუძახა შვილებს, მოატანინა ათი ისარი და მაგრა შეაკვრევინა კონად. მერე უთხრა.

-ეს კონა გადატეხეთ.

შვილებმა ვერ გადატეხეს.

შემდეგ დააშლევინა ისრები და სთხოვა სათითაოდ დაემტვრიათ.

ვაჟებმა ადვილად დაამტვრიეს ისრები.

მაშინ მამამ უთხრა შვილებს:

-წელან ისრების კონა ვერ გადატეხეთ, სათითაოდ კი ადვილად დაამტვრიეთ. ასე დაგემართებათ ცხოვრებაში. თუ მეგობრულად იცხოვრებთ, მტერი ვერაფერს დაგაკლებთ, ცალ-ცალკე კი ადვილად გძლეეთ.

ჩათავსის სიტყვანი

სიკვდილი - მახ

მოატანინა - ჩეჩელ სიქე

შეაკვრევინა კონად - ქიოსე სიყელ სიქე

გადატეხეთ - სიოქე

ვერ გადატეხეს - ქსაოქიყსან სიოქე

დააშლევინა ისრები - აოხანძსაფეხ სისიქე

სთხოვა სათითაოდ დაემტვრიათ - ყახანძეხ ' მსე-მსე სიოქენ

ასე დაგემართებათ ცხოვრებაში - აქიყეს სიქინი ბე სიყნქი

თუ მეგობრულად იცხოვრებთ - ხეხ მისიქმაქარ აყიქე

მტერი ვერაფერს დაგაკლებთ - ჰქსამქინი იქინი ქი სიოქი ანსე ბე

ცალ-ცალკე გძლეეთ - აოხანძინ-აოხანძინ სიოქი ბე

ლომი და თავგი საქონლსა და მოსკლს

ლომს ტყეში ეძინა. თავგმა ტანზე გადაურბინა. ლომმა გამოიღვიძა და თავგი დაიჭირა.

თავგმა უთხრა:

-გამიშვი და სამაგიერო სიკეთეს გადაგიხდით.

ლომს გაეცინა და თავგი გაუშვა.

გავიდა ხანი. მონადირეებმა ლომი დაიჭირეს და თოკით ხეზე მიაბეს. უნდოდან მერე მოსულიყვნენ და ცოცხალი წაეყვანათ.

მონადირეები რომ წავიდნენ, ლომმა ღრიალი მორთო, თავგს შემოესმა, მოცუნცულდა, გადარღნა თოკი, გაათავისუფლა ლომი და უთხრა:

-გახსოვს, რომ დამცინოდი. ახლა ხომ ხედავ, პატარა თავგსაც შესძლება დახმარება დიდი და მძლავრი ლომისაო.

ჩათავსის სიტყვანი

ეძინა - ძინა ღ

ტანზე გადაურბინა - მარმნი ქრთქი ქაღაღს

გამოიღვიძა და დაიჭირა - აქრთავსა და ქრთს

გამიშვი - ქრთა და გ ქრთ

სიკეთეს გადაგიხდით - ქრთქრთა და ქრთთ

თოკით მიაბეს - აქრთსი ქრთს

უნდოდან წაეყვანათ - გრთსანი და ქრთ თრთ

ღრიალი მორთო - სრთს მრთა

გადარღნა თოკი - ქრთს აქრთს

გათავისუფლა - აქრთს

დამცინოდი - ბრთნი და ქრთ ქრთ

შესძლება დახმარება - ქრთი და ქრთ

დიდი და მძლავრი - მრთ და მრთ

ირემი ხელის

ირემმა წყალში ჩაიხედა და თავისი ჩრდილი დაინახა. ძალიან მოეწონა თავისი გრძელი და შტოიანი რქები. მერე ფეხებზე დაინახა და თქვა: რა ლამაზი ვიქნებოდი, ეს წვრილი და გრძელი ფეხები რომ არ მაუშნობდესო.

უცებ ტყიდან გამოხტა ლომი და გაექანა ირმისაკენ. ირემი ტრიალ მინდორზე ისარივით გაეშვა. ლომი უკან დარჩა. მაგრამ, როცა ირემი ტყეში შევარდა, რქებით გაეხლართა ხის ტოტებში. ლომი მივარდა და დაიჭირა. იღუპებოდა ირემი და ამბობდა: ჰაი, შე სულელო ჩემო თავო! რასაც იწუნებდი, იმათ ხიფათს გადაგარჩინეს და რაც მოგწონდა, იმათ კი დაგლუპესო.

ჩათავსოს სიტყვანი

წყალში ჩაიხედა - საყვარელი მხე
ჩრდილი დაინახა - სილსილ სხსას
მოეწონა - ხაქსანსე
გრძელი და შტოიანი რქები - ხეცარ ს კიოლასილ ხეჯიოცნსე
წვრილი და გრძელი ფეხები - მანს ს ხეცარ იოხსე
გაექანა - სლსას
ტრიალ მინდორზე - ხაქო ქაჯთილ
ისარივით გაეშვა - ხსთი სმანს აქიქსე
რქებით გაეხლართა - ხეჯიოცნსილ ქაქსე
მივარდა და დაიჭირა - ხასას ს ქონსე
იღუპებოდა - სიოქანსილს ხე
ხიფათს გადაგარჩინეს - ქიოქანსქი ქიქსე
დაგლუპესო - სიოქანსეხი ქსე
ორი მეგობარი და დათვი - ხეცო ქსეხ ს არიქ

ორი მეგობარი მიდიოდა გზასა. წინ დახვდათ დათვი. ერთი მაშინვე ხისკენ გაექანა, საჩქაროდ ავიდა ზედა და იქ დაიმალა. მეორე რომ მარტო დარჩა, მიწაზე დაეცა და თავი მომიკვდარუნა. მოვიდა დათვი და ყური დაადო. კაცმა სული შეიგუნა, იცოდა, დათვი მკვდარს არას ერჩის. მართლა, დათვმა არა დაუშავა რა და თავის გზაზე წავიდა. მაშინ ხიდან მისი ამხანაგი ჩამოვიდა და ჰკითხა:

-დათვი ყურში რას გეჩურჩულებოდაო?

-მირჩევდა, კვლავ ნუღარ წახვალ იმისთანა მეგობართან, რომელმაც გაჭირვების დროს ღალატი იცისო.

ჩათავსის

სიტყვანი

მიდიოდა გზასა - գնում էին ճանապարհով
დახვდათ დათვი - հանդիպեցին արջի
ხისკენ გაექანა - վազեց դեպի ծառը
საჩქაროდ ავიდა - շտապ բարձրացավ
დაიმალა - թաքնվեց
მარტო დარჩა - մենակ մնաց
მიწაზე დაეცა - գետնին փოփեց
თავი მომიკვდარუნა - մեռած ձևացավ
სული შეიგუნა - շունչը պահեց
არა დაუშავა - չվնասեց
თავის გზაზე წავიდა - իր ճանապարհով գնաց
ყურში რას გეჩურჩულებოდა - ականջիդ ինչ էր շշնջում
მირჩევდა - խորհուրդ տվեց
ნუღარ - այլևս
იმისთანა მეგობართან - նրա նման ընկերոջ հետ
გაჭირვების დროს - վտանգի ժամանակ
ღალატი იცისო - դավაճանե՛լ գիտի

ტყუილი ტირილი ყნობ საფ

ერთი ყმაწვილი ქალი იყო. წავიდა წყლის მოსატანად. წყლის პირას დაჯდა ხის ძირში. იფიქრა: მე რომ გავთხოვდე, შვილი მომეცემა, წყალზე ჩამოვა, ამ ხეზე ავაო, ხიდან რომ ჩამოვარდეს, ამ წყალში ჩამივარდება და დამეხრჩობაო - უი, შენ დედასაო!

მოჰყვა ტირილს. ამასობაში დედაც აქ მოვიდა და ქალს ჰკითხა:

-რა გატირებს, შვილო?

-რალ რა მატირებსო,- უთხრა ქალმა,- რომ გავთხოვდე და შვილი მომეცეს, აქ მოვა, ხეზე ავა, ჩამივარდება წყალში, დამეყუპება და ბეზიას ვილა დაგიძახებს, როგორ არ ვიტყვო.

-უი, შენ დედასა, ეგ რა მოგვსლიაო!- დაიწყო დედამ მოთქმა და მოჰყვა ტირილს.

მოვიდა ქალის მამა:

-რა გატირებთო, რა დაგმართნიათო?

-ასე და ასეა, ქალი რომ გაგვითხოვდეს, შვილი მიეცეს, ამ ხეზე ავიდეს და ჩამოვარდეს, წყალში რომ დაიხრჩოს, პაპას ვილა დაგიძახებსო; შენ კი არ იტყვებ შვილიშვილსა, პაპა ხარო?

-დაიცა, ამ ხეს ტოტს მოვტებ, რომ ყმაწვილი არ ავიდესო!

მოსტეხა და ურტყა ცოლსა და ქალიშვილს.

ჩაუთავანს

სიტყვანი

ყმაწვილი ქალი - მასსკამარო აუღიქს

წყლის მოსატანად - ვიო ქეჩელი

გავთხოვდე - ამოისასნას

შვილი მომეცემა - ირქი სოინსას

ხეზე ავაო - ბათი ღრუბრასა
ჩამივარდება - სხერქსი კნისკნის
დამეხრჩობო - კისეოქი
რა გატირებს - ჩინჯი და ლავი ჩინი
ვიღა დაგიძახებს - იქ კისანჯი
რა დაგმართნიათ - ჩინჯი და ყასთახელი
არ იტირებ - ჯეს ლავი
დაიცა - საყასიქი
ტოტს მოვტებ - ჯილიქი კიტიქი
ურტყა - ჩიქსე

ცერცვი და ცეცხლი სქანთახათიქი და სკრასქი

ერთი მღვდელი თავზე დაესწრო ცოლს, კუროს რომ ეტრ-
ფილებოდა. დააველო კეტს ხელი და შეუტია. კურო სარკმ-
ლიდან გავარდა. მღვდელი გამოუდგა და მორთო ყვირილი:

-დაიჭირეთ, ნუ გაუშვებთ მაგ ქურდს, მაგ ავაზაკსო!

მოგროვდა ხალხი და შეაკავეს გაქცეული.

ბაღში რომ გარბოდა, იმ დროს რამდენიმე ცერცვი მოგლიჯა
და მუჭში ეჭირა. ხალხმა ჰკითხა:

-რა ამბავიაო?

-როგორ რა ამბავია! მღვდლის ბაღში ეს ერთი მუჭა ცერცვი
მოგლიჯე და ამისათვის მომდევნ მოსაკლავად, აღარ მზოგავს
და მიშველეთო!

ხალხს გაუკვირდა, ბიჭი გაუშვა, გადაეღობა წინ მღვდელს
და დაუწყო საყვედური:

-მღვდელო, როგორ გეკადრება უბრალო რამეზე მოთმინების
დაკარგვა? ერთი მუჭა ცერცვისათვის კაცი ვის მოუკლავს, რომ
შენ მოგაკვლევინოთო!

მღვდელი ოჯახის გაკიცხვას მოერიდა, რაც იყო, ვეღარ გაამხილა, წაიშინა თავში ხელი და აღრიალდა:

-შვილებო, ვინც არ იცის-ცერცვია, მაგრამ, ვინც იცის-ცეცხლია! მეტი რაღა მეტქმისო,- თქვა და გამობრუნდა შინისაკენ.

ჩათაცხანს

სიტყვანი

მღვდელი - უახანსა

თავზე დაესწრო - ჟინსეცხე

კურო - ხიძანსი, სიქესანს

ეტრფიალებოდა - სიქახესთიძე ღე

დააევლო კეტს ხელი - ღეოქე ცეცხე მახასქის

შეუტია - ხაქდასქესე

გავარდა - ქაქსაქ

გამოუდგა - ხესთაქსეცხე

მორთო ყვირილი - სქესე აქაქასქესე

ნუ გაუშვებთ - ქაცე ქოქსეცხე

მოგროვდა ხალხი - ძოქოქიქიქი ხაქსაქესე

შეაკავეს გაქცეული - ჟინსეცხის ქაქსაქიქის

რა ამბავია - ქიქსე ქაქსთაქესე

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ ՖԼԱՅՐԵԽԻ

Քառուս աւարաւոր
ՀԱՐՈՒԱ ԱՄԻՐԵՃԻԻ

տաւոլի լիւր ՄԵՐԻ ԿԱՐԻՄ

Քիւնքուելոյի Խելմիւրքս ճառաւոյի ճլլ քոնճա. քուքր-
ոյի ճլլաւալա միսալալա յաւ քաւքաւնա. Խելմիւրքս
քուքարի ճլլի քաւիւրի միւր. առաւարի թեմքար-մոնրա-
ւալա ճա Խիլ-Խիւրքիւրի յաւաւքինմա. սաւքաւաւ ճլլ-
նաւա քիւնքս քանքաւա միարաւա. վարքաւա քաւա-Խաւքաւ
ւաւա. աւ քիւնքաւա սաւաւաւա ճաւքարա ճա, քաւա մի աւ-
աւա քաւքարաւա, սաւաւաւա սաւաւաւաւա յաւաւաւաւաւաւաւա
մաւաւաւա քաւաւա.

Քաւաւաւաւաւա քուքարա քաւա քիւնքուելոյի աւաւա
քանաւա նաւա; աւաւա, քարաւա իւաւա վարաւա, աւաւա քանաւա
ճաւաւա, տաւաւա մաւաւաւա ճա աւա քաւա քաւաւա.

սաւաւաւա մաւաւաւա. քաւաւաւաւաւաւա քիւնքուելաւա
ւաւաւա:

-քա տաւաւա, քաւաւա յաւա, աւ ճաւաւաւաւա ճա աւ
մաւաւաւաւա!

քուքարա քաւաւաւա.

-თქვე, კაი ხალხო, ათასნაირი შემწვარ-მოხრაკულითა და ხილ-ჩურჩხელთ გამიმასპინძლდით, საუკეთესო ღვინოები ჯიხვის ყანწებით მომართვით. ვერცხლის ქამარ-ხანჯალი წელზე შემომარტყით, ასი ჭიანჭველა საგზლით დამიტვირთეთ და ეს ერთი წვეთი თაფლი რაღა ბედენაა, რომ გენანებათ და მატოვებინებთო?

ჭიანჭველებმა მიუგეს:

-ის ჩვენი ნებით მოგართვით, ეგ კი დაუკითხავად მიგაქვს. გეტხოვნა, სამას ჭიანჭველას თაფლით დაგისაპალნებდით და ძღვნად გაგატანდით. უნებართვოდ კი, არც მაგ ერთ

წვეთს გაგატანთო!

ფუტკარმა გაიფიქრა, ფუტკარა მაინც არ ვიყო, ეს საჯაყი საქმე როგორ დამემართაო, თაფლი ჭიანჭველებს დაუბრუნა და დარცხვენილი შინისკენ წავიდა.

ჩათვასსს

სიტყვანი

ჭიანჭველა - ძრეჟოს

ხელმწიფე - ჟაყაჟი, სიჟასჟა

დაბადება - ბნოსჟ

დღე - ოჟ

ფუტკარი - მნოს

მისალოცად - ჟნოჟასჟიჟი

ელჟი - ჟესჟას

გაუგზავნა - ოჟასჟეს

შემწვარ-მოხრაკული - ჟიჟიჟას - თასჟასჟას

ხილ-ჩურჩხელ - მჟიჟ - ჟიჟეს

გაუმასპინძლდა - ჟიჟიჟესჟეს

ჯიხვი - ჟარჟას

ყანწი - ჟეჟიჟი, ჟიჟიჟ /ჟესჟი, ოჟი ჟესჟი/

მიაართვა - ჟიჟიჟასჟეს

რევაზ ინანიშვილი
ჩისაყ ჩისანხიძისძე

პატარა პოეტის გზა
(ნაწყვეტი)
Фирчик утешит юлика
(ხასიყახბ)

ეს უკვე ზღაპარია, ძველებური,
ბუხრისპირული ზღაპარი.

ერთ ქალაქში ერთი პოეტი ცხოვრობდა: პატარა ბინა ჰქონდა, სამსახურშიც პატარა კუთხე და მაგიდა ჰქონდა დათმობილი, იშოვიდა პაწაწინა თავისუფალ დროს და პატარ-პატარა ლექსებს და მოთხრობებს წერდა. იღებდა ქალაქსა და ფანქარს, მიჯდებოდა სადმე მეყუდრო ადგილას და წერდა წიკწიკა //წვრილი/ ასოებით: იყო და არა იყო რა, ერთ პატარა ქვეყანაში ერთი პატარა კაცი იყო, ამ კაცსო ყველაფერი პატარა ჰყოფნიდაო, თვით სიხარულიც კიო, დადიოდა და ამ პატარა სიხარულს დაემებდაო. ნახავდა, მაგალითად, ბალახის ყურში ჩარჩენილ კამკამა წვეთს, რომელშიც მზის სხივი იყო ჩაძინებული, და პატარას გაიხარებდაო. კიდევ წავიდოდა, ნახავდა, მაგალითად, პატარა ბიჭი პატარა ხბოს ეთამაშებოდა და კიდევ პატარას გაიხარებდაო. სულ ასე წერდა-პატარა, პატარა... ამის გამო თვითონაც პატარა პოეტი ერქვა.

რასაც დაწერდა, პირველად თავის მეუღლეს და ბავშვებს წაუკითხავდა. მეუღლე, რა თქმა უნდა, ერთი ჰყავდა, ბავშვი კი-ორი-პატარა გოგონა და პატარა ბიჭი. თუ მისი ნაწერი პატარა სიხარულს მოჰგვრიდა მეუღლეს და ბავშვებს, მაშინ წიგნაკადაც დააბეჭდვინებდა, იქნებ სხვებსაც მოვგვარო სიხარულიო. წიგნის

დამბეჭდავები პატარა ფულებს აძლევდნენ. იმ ფულებით პატარა პოეტი პატარა ფეხსაცმ/ე/ლებს, ქუდებს, პერანგებს და ასეთ რამეებს ყიდულობდა. მიუტანდა თავის ბავშვებს და... პატარა გოგონას და პატარა ბიჭს ძალიან უყვარდათ თავიანთი პატარა პოეტი მამა.

ჩათავსოს

სიტყვანი

ბინა - բնակարան

ჰქონდა - ունի

სამსახური - աշխատանք

კუთხე - անկյուն

მაგიდა - սեղან

დათმობილი - հատկացված

იშოვიდა - գտნում էր

პაწაწინა - փոքრი

თავისუფალი - ազատ

დრო - ժամանակ

ლექები - բანաստեղծություններ

მოთბრობები - պատմվածքներ

სამსახურშიც - աշխատավայրում նույնა

ქაღალდი - թուղթ

ფანქარი - մատիտ

მიჯდებოდა - նათում էր

მყუდრო - անդირ

წიკწიკა - մանրիկ

ასოები - տառեր

მოვგვარო სიხარული - ուրախություն պատճառ

დააბეჭდვინებდა - տպագրել էր თაყ

მზე და წვიმა სუსი სანაპირო

ერთ გლეხკაცს ორი ქალიშვილი ჰყავდა. ერთი მხვნელ-მთესველს მისცა ცოლად, მეორე-თიხის ჭურჭლის ოსტატს.

გავიდა ხანი და ცოლმა უთხრა გლეხს:

-წადი, ნახე, შენი შვილები როგორ ცხოვრობენ, რა უჭირთ და რა ულბინთ!

გლეხი მართლაც წავიდა. მიადგა მხვნელ-მთესველი სიძის კარს. მოიკითხეს ერთმანეთი. გლეხმა ჰკითხა სიძეს:

-შენს მოსავალს რა პირი უჩანსო?

-აბა, რა გითხრა, თუ ამ ერთ კვირაში წვიმა არ მოვიდა, სულ დავიღუპებით.

გლეხი ახლა მეორე სიძესთან მივიდა. იმასაც ჰკითხა:

-როგორ არის შენი საქმე, ჭურჭელი ბლომად გაგიკეთებია, ხომ მაგრად შეხვდება ამ ზამთარსო?

-აბა, რა გითხრა,- უპასუხა სიძემ,- თუ ამ ერთ კვირაში სულ მზიანი დღეები იქნება, კარგა გამოვაშრობ ჭურჭელს, ჩემს ბედს ძალლი არ დაჰყეფს, და თუ წვიმა გათყვრა-დავიღუპებითო.

დაბრუნდა გლეხი შინ. ცოლმა ჰკითხა:

-როგორ არიან ჩვენი შვილები?

ამ ერთ კვირაში ან ერთი დაგვეყუპება, ან მეორე,- უპასუხა გლეხმა.

ჩათარგმანს

სიტყვანი

ჰყავდა - ունէր

მხვნელ-მთესველი - հեքիող-ցանող

თიხის ჭურჭლის ოსტატს - կավագործ վարպետ՝ բրուս

ცხოვრობენ - ապրում են

რა უჭირთ - ჩნჯი სარჩხ ისნს
რა ულხინთო - ჩნჯილ სნ დღარდანთო
მოიკითხეს - ხარგიოქორა არეცხს
მოსავალს რა პირი უჩანსო - რერეჟი ჩნჯაქისჩნ ს
წვიმა - ანბრს
დავილუპებით - სკიორბანსქს
ჭურჭელი - ანანსელს
მაგრად შეხვდება - სსლ სეჩასაქორს
მზიანი - ასნთო
გამოვაშრობ - სეორასნს
ჩემს ზედს ძალი არ დაჰყევს - ჩნ რაქათე სქერქ
დაგვეუბება - სკიორბანსქ

ასეთ მზეს რა გაუძლებსო?! საქაქისჩნ არეცასქს ჩნჯი სეჩასანსა

ერთ სოფელში ერთი ზარმაცი კაცი იყო. დღედაღამ იწვა და ეძინა, ცოლშვილი კი მშვიერი და გაწვალებული ჰყავდა.

ერთ დღეს ცოლმა უთხრა:

-კაცო, შენ სულ გძინავს, და არაფერს აკეთებ, აბა, ასე როგორ იქნება. ხომ ხედავ, აგერ როგორი ზამთარი მოვიდა, სიცვიით ხომ არ უნდა დაგვხოცო, შეშის მოტანა მაინც ხომ შეგიძლია, ხელი გაანძრიეო!

ზარმაცმა უპასუხა:

-მოიცადე, ქალო, ცოტა კიდევ, აგერ ზაფხული მოვა, ამ ზამთარში წვალებას როგორ დავივიწყებ, ზაფხულში სულ შეშის ზიდვაში ვიქნებიო.

გავიდა ზამთარი, ცოლ-ქმრის სული ძლივსღა შერჩათ. ცოლმა ისევ უთხრა ქმარს: აი, გაანძრიე, ნულარ იგვიანებო!

ზარმაცი ისევ მხარეძოზე წამოწვა. ცოლმა

-რატომ გბინავს, რატომ არ ამზადებ შეშას ზამთრისათვის, ახლა ხომ თოვლი არ არის, თბილაო?

-შენ სულელი ხომ არა ხარ, ქალო, ვერა ხედავ, როგორი სიცხეა, განა ასეთ მზეს თოვლი გაუძლებსო?!- უპასუხა ცოლს და არხეინად დაიძინა.

ჩათავსე

სიტყვანი

ზარმაცი – ბიულ, ასწას
დღედაღამ იწვა- ირუცხეუ აყაოკიო ღ
გაწვალეული - თანღუაბ, ჯარჯარუაბ
სულ გბინავს - ასწიწიასი პნიო ს
ხელი გაანბრიე - თიწიწი ჯარბუი
ზამთარი - ბასი
არ უნდა დაგვბოცო - ჯაქიტი კირბასიწ
შეშის მოტანა - წაყი წიწი
კვლავ უსაყვედურა - წიწიწ სასასთი
შეშის ზიღვაში ვიწიწიო - ასწიწიასი წაყი კიწი
ასეთ მზეს თოვლი გაუძლებსო?!- აყაყაყი არსი ბიო
სიწიწიასი :

**ძერასასასის თერძინსერძი
ხაქერენ-ქრავერენ რათარან
გრამატიკული ტერმინების
სომხურ - ქართული ლექსიკონი**

Ա - ა

Ածական անուն - ზედსართავი სახელი

Ածանց - აფიქსი, სართი

Ածანցավոր բայեր - წარმოებული ზმნები

Ածანցավոր բაიერ - წარმოებული სიტყვები

Աსანցიოლასან ბაქერ - გარდაუვალი ზმნები

Աნტენ ბაქერ - უბირო ზმნები

Աნტენ ძსერ - უბირო ფორმები

Աნტენ ნაქათათათოქოინ - უბირო წინადადება

Աნენქასკა ნაქათათათოქოინ - უქვემდებარო წინადადება

Աნსკაქი ნაქათათათოქოინ - დამოუკიდებელი წინადადება

Աნსანთინ ბაქერ - უწესო ზმნები

Աნსკათარ ექერქაქ - უსრული მიმღეობა

Աნსკათარ კერაქ - უსრული ასპექტი

Աნძასასან ექერანთინ - პირის ნაცვალსახელი

Աნძასავიოქოინ - გაპიროვნება

Աნჯათკაქ ნაქათათათოქოინ - უკავშირო წინადადება

Աნოქოქ ექერანთინ - განუსაზღვრელი ნაცვალსახელი

Աნოქოქ ხიქ - განუსაზღვრელი ნაწევარი

Աნჯათომანს ანთოქლასქი ქსიქიქ - დაცილების ირიბი დამატება

Աნჯათომანს კიხ - განკვეთის ხაზი

ჩათადნისიქონი - ეტიმოლოგია
 ჩათასაყასციქონი - შესიტყვება
 ჩათასადნასკან ჩათარას - სიტყვაწარმოებითი ლექსიკონი
 ჩათასადნისიქონი - სიტყვაწარმოება
 ჩათახიქ - ფუძე
 ჩათაყაჯარ - ლექსიკა, სიტყვათა მარაგი
 ჩათარასათ - სიტყვის ძირი
 ჩათარას - ლექსიკონი
 ჩათაგანს - სიტყვანი
 ჩათეჩიქ - ლექსიკონი
 ჩათ - სახაყასციქონი - სიტყვა - წინადადება
 ჩაქრათ - დიალექტი
 ჩაქრათაქითასკან ჩათარას - დიალექტოლოგიური ლექ-
 სიკონი
 ჩაქრათაქითიქონი - დიალექტოლოგია
 ჩაქრ - რთული
 ჩაქრთიქონი - კომპოზიტი
 ჩაქრ სახაყასციქონი - რთული წინადადება
 ჩაქრ ხაყასყასსკან სახაყასციქონი - რთული
 თანწყობილი წინადადება
 ჩაყასკანჯასკან სახაყასციქონი - ძახილის წინადადება
 ჩაყასკანჯასკან სჯან - ძახილის ნიშანი
 ჩაყასხაყთუქ - განსაზღვრებითი სიტყვა
 ჩაყასხაყთიქ - განკერძოება
 ჩაყასხაყთიქონი სჯანსქრ - განმარტებითი ნიშნები
 ჩაყათასკან ხიქიქ - დაწყებითი ბრუნვა
 ჩაყათარასკან ჩათარას - განმარტებითი ლექსიკონი

Գ - Զ

Գիր - წერა

Գոյական անուն - არსებითი სახელი

Գործիական հոլով - მოქმედებითი ბრუნვა

Դ - Ը

Դադար - პაუზა

Դասական թվական - რიგობითი რიცხვითი სახელი

Դարձված - ფრაზა

Դարձվածաբանական բառարան - ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი

Դარձվածաբանություն - ფრაზეოლოგია

Դեմք - პირი

Դերանուն - ნაცვალსახელი

Դერբայ - მიმდებარე

Դիմավոր საխაղაისություն - პირიანი წინადადება

Ե - Ե

Եզակի թիվ - მხოლოდითი რიცხვი

Եղանակ - კილო

Ենթակա - ქვემდებარე

Ենթամნա - გადატანის ხაზი

Երկրորդ դեմք - მეორე პირი

Երկրորդական საխაղაისություն - მეორადი წინადადება

Զ - Զ

Զեղված ենթակայով საխაղაისություն - ქვემდებარეგამოტოვებული წინადადება

Զեղված სთორიფայով საխაղაისություն - შემასმენელგამოტოვებული წინადადება

Զեղում - შეკუმშვა

მხედრის აყრაც - დათმობითი გარემოება
მოდერნიზაციის მხედრობის - ანალოგიური გრამატიკა
მოდერნიზაციის მხედრობის - ანალოგიური ენათმეცნიერება
მოდერნიზაციის მხედრობის - პარალელური ლექსიკონი

ლ -

ლენინური სახელმწიფოს - გავრცელებული წინადადება
ლენინური მხედრობის - ზოგადი ენათმეცნიერება

მ-თ

მხედრობის მხედრობის - მთარგმნელობითი ლექსიკონი
მხედრობის სახელმწიფოს - არასრული წინადადება
მხედრობის - ფლექსია
მხედრობის - რიცხვი
მხედრობის კარგი - რიცხვის კატეგორია
მხედრობის ანთის - რიცხვითი სახელი

ძ - ჟ

ძალისა - დრო
ძალისა და დროს ხაზებს - თანამედროვე სომხური
ლიტერატურული ენა
ძალისა და დროს ზმნიზება
ძალისა და დროს კავშირები
ძალისა და დროს გარემოება
ძალისა და დროს ზმნი
ძალისა და დროს სიტყვა
ძალისა და დროს ნაცვალსახელი
ძალისა და დროს უღლება

ლ – ლ

ლექსაქანასკანს იძაქანოქიონს - საენათმეცნიერო სტილი-სტიკა

ლექსაქანოქიონს - ენათმეცნიერება, ლინგვისტიკა

ლექი - ენა

ლრაგნი - ამხსნელი/დამატება

ლრაგმანს ლრაგნი - ამხსნელის-ამხსნელი

ლ – ზ

ლსიქი - დამატება, ობიექტი

ლსიქრაოქიონს - მართვა

ლსიარხიონს - უღლება

ლსიუ - მეტყველება, სიტყვა

ლსიუქი მასი - მეტყველების ნაწილები

წ – კ

წაქსმანს კსიქი - დამოკიდებულების წერტილები

წანინ - კანონი

წაყ - თანდებული

წაყასკიქიონს - კავშირი

წესთაქრასკანს სკანსიქი - სასვენი ნიშნები

წესთაქრიქიონს - პუნქტუაცია

წესი - ასპექტი

წიჯასკანს ხიქი - წოდებითი ბრუნვა

წიჯასკანს საქსაქსიქიონს - წოდებითი წინადადება

წიქიქრასკანს ქი - ვნებითი ზმნა

წიქიქრასკანს სი - ვნებითი გვარი

Հ – Յ

Հადაქასკანოქჲან რაოარან- სიხშირული ლექსიკონი
Համադასასკან ჯაქსაყ - მართებული კავშირი
Համაդასასკან საქადაასოქჲონ - თანწყობილი წინადადება
Համადაქსოქჲონ - შეთანხმება
Հამაოოთ საქადაასოქჲონ - შეკვეცილი წინადადება
Հამსმასოქჲან ასოქჲან - შედარებითი ხარისხი
Հამსმასოქჲან քերასკანოქჲონ - შეპირისპირებული
გრამატიკა
Հայոց լեզու - სომხური ენა
Հանգաქარან - უკუქცევითი ლექსიკონი
Հասարակ անուն - საზოგადო სახელი
Հավասკან գոქსკან - კრებითი სახელი
Հատկացოქჲ - მართული მსაზღვრელი
Հատოქ գოქსკან - საკუთარი სახელი
Հարაქერასკან դერანონ - შედარებითი ნაცვალსახელი
Հարაქერასკან აბასკან - მიმართებითი ზედსართავი სახელი
Հარასკათარ դერქაყ - ნამყოს მიმყოფა
Հარგასკან դერანონ - კითხვითი ნაცვალსახელი
Հარგასკან საქადაასოქჲონ - კითხვითი წინადადება
Հարგასკან სჯან - კითხვის ნიშანი
Հետაդოქჲონ - თანდებული
Հիմք - ფუძე
Հնչյონარანოქჲონ - ფონეტიკა
Հոգასკქ թիվ - მრავლობითი რიცხვი
Հոլով - ბრუნვა
Հოլովონ - ბრუნება
Հոմასქ - სინონიმი
Հრამასკან საქადაასოქჲონ - ბრძანებითი წინადადება

შ - ძ

შაქსაქი - ხმოვანი

შაქსარქიოქი - შორისდებული

შსაქსიოქი - მორფოლოგია

შსი მსაქსა - ვითარების ზმნიზება

შსი ყაქსა - ვითარების გარემოება

შ - ძ

შსაქსა - ზმნიზება

შსაქსი - ეპითეტი

შსაქსის ქაქსაქსი - განკერძოებული მსაზღვრელი

შსაქსი ქაქსა - მაჯგუფებელი კავშირი

შსაქსი ქაქსა - შერწყმული წინადადება

შსაქსი ქაქსა - ჩართული სიტყვა

შსაქსი - ორწერტილი /შუაწერტილი/

შსაქსი ქაქსა - ჩართული წინადადება

შსიოქსა - გბქს - შემადგენელი ხაზი

შ - ნ

შსაქსა - თავსართი

შსაქსაქსიოქსა - წინადადების წევრები

შსაქსაქსიოქსა - ქსაქსიოქსა - წინადადების მთავარი
წევრები

შსაქსაქსიოქსა - სქსიოქსაქსა - წინადადების
არამთავარი წევრები

შსაქსაქსიოქსა - წინადადება

შსაქსაქსიოქსა - წინდებული

შსაქსაქსაქსა - მოქმედებითი გვარი

შსაქსაქსაქსა - ახლანდელი დრო

სერხასკასან ჯაჲკაყსერ - მაპირისპირებელი კავშირები
საყათასქი აყარაყა - მიზნის გარემოება

ჯ-შ

ჯაჲკაყ - კავშირი
ჯარახიუთიქიონ - სინტაქსი
ჯეჯი - მახვილი

ნ -

ნაჯანთიქიონ - სტილისტიკა
ნრასკასან აბასკან - ვითარებითი ზედსართავი სახელი
ნრიჟიჯ - მსაზღვრელი
ნრიჟიჯ ჰიი - მსაზღვრელი ნაწევარი
ნრიჟალ - განსაზღვრული
ნრიჟალ იერასიონ - განსაზღვრული ნაცვალსახელი

ჟ - ჩ

ჟასკერთსერ - ბრჭყალები
ჟეგიჟ სენ - საშუალო გვარი

რ - კ

რასკასაჲი რაჲერ - უსრული ზმნები
რაჲმანასკან ლჲანასკ - პირობითი კილო
რაჲმანსქი აყარაყა - პირობითი გარემოება
რათაჲიქი აყარაყა - მიზეზის გარემოება
რათმიჲასკან ხიჲიქ - მოთხრობითი ბრუნვა
რათმიჲასკან საჲაჲაჲსიქიონ - თხრობითი წინადადება
რარაყა-გარემოება
რარაყაჲასკან ხიჲიქ - ვითარებითი ბრუნვა
რარჲ რაჲერ - მარტივი ზმნები

შარჟ საქააჟასოქოის - მარტივი წინადადება

შარჟ ენჟარბასქ საქააჟასოქოის - მარტივი გავრცობილი
წინადადება

შარჟ ხაააოოოთ საქააჟასოქოის - მარტივი გაუვრცელობელი
წინადადება

შარჟ საოოოჟჟჟალ - მარტივი შემასმენელი

შ - ს

სააქაანასქანს აქაანასქ - თბრობითი კილო

სენ-გვარი

სენასქანს აოოქქ - ნათესაობითი ბრუნვა

სოაგასქანს აქერანოის - კუთვნილებითი ნაცვალსახელი

სოაგასქანს აოოქ - კუთვნილებითი ნაწევარი

სოორაჟასასქანს საქააჟასოქოის - ქვეწყობილი წინადადება

სოორაჟასასქანს ჟაოქჟაჟ - მაქვემდებარებელი კავშირი

სოორასქენთ - მძიმე

ჟ - ჳ

ჟანსქ- მარცვალი

ჟერაქერასქანს - მოდალური სიტყვები

ჟერაგასქანს გოქასქანს - აბსტრაქტული არსებითი /სახელი/

ჟერქოიბოქოის - გარჩევა/ანალიზი

ჟერჯაბანსგ - ბოლოსართი/სუფიქსი

ჟერჯასქენთ - წერტილი

ჟერჯაქოოოქოის - დაბოლოება

ს - ტ

საოქაჟაქოქოის - ლექსოწყობა

საო - ასო

საოაჟარბოქოის - ტრანსკრიფცია

სტეჟი მასკრავ - ადგილის ზმნიზება
სტეჟი ყაყაყა - ადგილის გარემოება
სტერმინ - ტერმინი
სტერმინაქსიოქიონ - ტერმინოლოგია
სტერმინაქსიასკანს ქათარას - ტერმინოლოგიური ლექსიკონი
სოღათარა - გადატანა
სრასაქსიასკანს ჳეჳთ - ლოგიკური მახვილი
სრასკანს ხილქ - მიცემითი ბრუნვა
სრეხიქიასკანს სჳანსსერ - განკვეთის ნიშნები

ზ – ც

ზიღსკანს ექერასიონს - ჩვენებითი ნაცვალსახელი
ზიღსკანს ხიქ - ჩვენებითი ნაწევარი

ძ – უ

ძისიონასკანს ქათარას - სასწავლო ლექსიკონი
ძიქიქ ქსიქიქ - პირდაპირი დამატება
ძიღასკანს ხილქ - სახელობითი ბრუნვა
ძიღასკიქ ქიუჳ - პირდაპირი ნათქვამი

ფ – ფ

ფასკ ქანსკ - დახურული მარცვალი
ფასკაჳიბ - ფრჩხილი
ფიქსაქერიქიონს - მეტაფორა
ფიქსათარა ექერასიონს – უკუქცევითი ნაცვალსახელი

ქ – ქ

ქანასკანსკანს ქქასკანს - რაოდენობითი რიცხვითი სახელი
ქერასკანსკანს ექსჳ - გრამატიკული პირი
ქერასკანსკანს ქქქ - გრამატიკული რიცხვი
ქერასკანსკანს ქქასჳთ - გრამატიკული აზრი

ქერასიანასკან სანინ - გრამატიკული კანონი
ქერასიანასკან ბს - გრამატიკული ფორმა
ქერასიანასკან სხი - გრამატიკული სქესი
ქერასიანისიქიონ - გრამატიკა

ო – ი

ოძანისკ რაჲ - დამხმარე ზმნა

**ოცთაფიბძლად ფრასანოქიონ
გამოყენებული ლიტერატურა**

1. ზე. აღაქან, ზიქი. ზარსეთქან, ზაქიგ ლედი (ეასააქიქ V-VII ეასარანსერქ ჰამარ), ერსან, 1994:
2. შ. საათრქან, ძამანასლასქიგ ჰაქიგ ლედი (ზსქიონაქანოქიონ, რათაქიოქიონ, რათასლადიოქიონ), ერსან, 1982:
3. ასლასქი ზანქბე, ზქი ქრასერსნიქ ქერასანოქიონ, ერსან, 1983:
4. თ. თიოთქან, ზაქიგ ლედი, ოძანთასლ დესნარსქ რიოქი რიოქიონ-ქიოქსერქ ჰამარ, ერსან, 1969:
5. ჭირქენ სსასლ, ძამანასლასქიგ ჰაქიგ ლედი, ერსან, 1955:
6. დ. Джавахия, Учебник грузинского языка (Для негрузин), Тбилиси, 2008.
7. ს. კლდიასვილი, რ. კარტველი, Русского–грузинский разговорник, Тбилиси, 2008.
8. Сопоставительная грамматика русского и грузинского языков, Тбилиси, 1970.
9. კვაჭაძე, ქართული ენის გრამატიკა, თბილისი, 2001.
10. ა. შანდიე, ე. იმნაიშვილი, ლ. კვაჭაძე, ქართული ენის გრამატიკა, ნაწილი I (ფონეტიკა და მორფოლოგია), თბილისი, 1969.

ԲՈՎԱՆՊԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
Ն ՎՐԻՅՈՒ

სტრატეგია	5
წინასიტყვაობა	
ზნეისიარანთქონი. ქსნი ს თოქათუბ 15	15
ფონეტიკა: მარცვლი და სიტყვათა გადატანის წესი	
ზეჯთ..... 18	18
მახვილი	
ზნეისიარანთქონი. ხიქსიარანთქონი..... 21	21
ძირითადი ფონეტიკური წესები	
ჩმასთადათიჟ ხიქსიარანთქონი..... 25	25
აზრის გამომყოფი ასოები	
ოქოქადქონი..... 27	27
მართლწერა	
ჩათადქონი..... 30	30
ლექსიკოლოგია	
სქმასთ, ხიქს, აბანი..... 31	31
ძირი, ფუბე, აფიქსი	
შსარანთქონი.ჩიქსი მასქ 40	40
მორფოლოგია: მეტყველების ნაწილები	
ჭიქსიარანთქონი..... 42	42
არსებითი სახელი	
ქქქსიარანთქონი.სქქი მასქ..... 42	42
გრამატიკული სქქის შესახებ	
ზნქსიარანთქონი.სქქი მასქ..... 45	45
სულიერი და უსულო საგნები	

ზოიქსწწწ, სრასწწწ ჰარეწწწწ ს ქსწწწწწწწწწწწწწწწ	46
ბრწწწწწწ, მათი კიწწწწწწ და წიწწწწ	
ზიწწწწ	47
ბრწწწწ	
სწწწწწწწწწწ წიწწ	48
სახეწწწწწი ბრწწწწ	
წასწწწწწწწწწ წიწწ	51
მწწწწწწი ბრწწწწ	
სწწწწწ წიწწ	54
მიწწწწი ბრწწწწ	
სწწწწწწ წიწწ	57
წათეწწწწწი ბრწწწწ	
წიწწწწწწწწ წიწწ	59
მწწწწწწი ბრწწწწ	
წასწწწწწწწწ წიწწ	61
კიწწწწწი ბრწწწწ	
წიწწწწწ წიწწ	63
წწწწწი ბრწწწწ	
წიწწწწწ წიწწწწწწწწწწწწწ	68
არწწწწწი სახეწწწ მრწწწწწწი რიწწწწწ წწწწწ	
წიწწწწწწწ წიწწწწწ. წიწწწწწწწწ წიწწწწ წიწწწწწ	70
არწწწწ სახეწწწ ბრწწწწ: სახეწწწ წწწწ ბრწწწწწ მიწწწწ	
წასწწწ წიწწწ წიწწწწწწწ წიწწწწ	71
წწწწწწწწწ სახეწწწ ბრწწწწ	
სწწწწწწ წიწწწ წიწწწწწწწ წიწწწწ	72
წწწწწწწწწ სახეწწწწ ბრწწწწ	
წასწწწწწწწ წიწწწწწწწ წიწწწწ	75
წწწწწწწწ სახეწწწწ ბრწწწწ	
წიწწწწწწ წიწწწწ წიწწწწ	78
წწწწწწწწ სახეწწწ	
სწწწწ-წასწწწ წიწწწწწწწ წიწწწწ	79
კწწწწწ-კწწწწწ სახეწწწწ ბრწწწწ	

Հատուկ անունների հիլովումը	80
საკუთარ სახელთა ბრუნება	
Այլაձև հիլովումը գոյականներ	82
თავისებურად ბრუნებადი სახელები	
Գոյականի թիվը	82
არსებით სახელთა რიცხვი	
Հետադիմությամբ հիլովներ	84
თანდებულიანი ბრუნვები	
Մասնիկակիր հիլովներ	87
ნաწილაკიანი ბრუნვები	
Հիլովման առնչվող ուղղագրություն	88
ბრუნებასთან დაკავშირებით მართლწერა	
Ածական անուն	91
ზედსართავი სახელი	
Ածական անունների հილვումը	92
ზედსართავ სახელთა ბრუნება	
Ածական անունների հილვումը გოյականների ხետ	94
ზედსართავ სახელთა ბრუნება არსებით სახელთან ერთად	
Բաղադայնակեր ածականները՝ գոյականներից առաջ	95
თანხმովანფუძიანი ზედსართავები არსებითი სახელების წინ	
Ածականները՝ გოյական անուններից ხետით	96
ზედსართავები არსებითი სახელების შემდეგ	
Ածականი გირბაბიუიონը გოյականაფარ	97
ზედსართავი სახელის გამოყენება არსებით სახელად	
Գოյականների გირბაბიუიონը აծականაფარ	98
არსებითი სახელის გამოყენება ზედსართავად	
Ածականների ხამნმათიუიონს აასიქდანներ	99
ზედსართავი სახელების ხარისხის ფორმები	
Ածական անունների կადმიუიონը	103
ედსართავ სახელთა წარმოება	
Ածականների კადმიუიონը ქიოჟი მასერიგ	103
ზედსართავების წარმოება მეტყველების ნაწილებისაგან	
Ածականների კადმიუიონը ქლერადანსներիგ	104
ზედსართავების წარმოება თანდებულიებისაგან	

მძასკას ანთის.....	109
რიცხვითი სახელი	
ჟასასკას მძასკასნსრქი ხილქილმრ	111
რადრნობითი რიცხვითი სახელების ბრუნება	
რასასკას მძასკასნსრქი ხილქილმრ	112
რიგობითი რიცხვითი სახელების ბრუნება	
რითორასკაქის მძასკასნსრქი ხილქილმრ	113
წილობითი რიცხვითი სახელების ბრუნება	
მძასკასნსრქი სადმორქილმრ	116
რიცხვითი სახელების წარმოება	
მძასკასნსრქი ხილქილმრ	118
რიცხვით სახელთა ბრუნება	
მძასკასნსრქი ხილქილმრ ქსწსორქილმრ	119
რიცხვით სახელთა ბრუნება დამოუკიდებლად	
რერასნის	124
ნაცვალსახელი	
რერასნისნსრქი თსასსნსრქი	124
ნაცვალსახელთა ჯგუფები	
რერასნისნსრქი ხილქილმრ.....	128
ნაცვალსახელთა ბრუნება	
ასდსასკას რერასნისნსრქი ხილქილმრ ქსწსორქილმრ	128
პირის ნაცვალსახელთა ბრუნება დამოუკიდებლად	
ზიცვასკას რერასნისნსრქი ხილქილმრ ქსწსორქილმრ.....	130
ჩვენებით ნაცვალსახელთა ბრუნება დამოუკიდებლად	
ზიცვასკას რერასნისნსრქი ხილქილმრ ჟიასკასნსრქი ხსთ	131
ჩვენებითი ნაცვალსახელების ბრუნება არსებითთან	
სთასვასკას რერასნისნსრქი ხილქილმრ	132
კუთვნილებით ნაცვალსახელთა ბრუნება	
ზარვასკას რერასნისნსრქი ხილქილმრ	133
კითხვით ნაცვალსახელთა ბრუნება	
ზარაქერასკას რერასნისნსრქი ხილქილმრ	134
მიმართებით ნაცვალსახელთა ბრუნება	

ქართული ენის ზედსართავი 135	135
უარყოფითი ნაცვალსახელთა ბრუნება	
სართავი ენის ზედსართავი 136	136
განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელთა ბრუნება	
ა ა 137	137
ზმნა	
ა და ბ 142	142
პირი და რიცხვი	
სართავი 145	145
სერია	
ა და ბ 145	145
მწკრივები	
სართავი 146	146
წრე	
ა და ბ 149	149
ზმნათა უღლება	
სართავი 155	155
მწკრივების წარმოება	
ა და ბ 157	157
ზმნის დრო	
ა და ბ 158	158
ზმნების უღლება	
ა და ბ 160	160
ზმნის განუსაზღვრელი ფორმები...	
ა და ბ 160	160
მრავალგზისობა (პოლიპერსონალიზმი)	
სართავი 161	161
სუბიექტური წყობა	
სართავი 161	161
სუბიექტური პირისა და რიცხვის გამოხატვა	
სართავი 163	163
ობიექტური პირისა და რიცხვის გამოხატვა	

Ենթակայական կառուցվածք ունեցող բայերի դիմային ցուցիչները	166
სუბიექტური წყობის ზმნათა პირის ნიშნები ჩსიერაჲს კაოიეცადჲქ ისნეგიოქ բայերի դիմային ցուցიչները	168
ობიექტური წყობის ზმნათა პირის ნიშნები Բայական նախածանցներ	169
ზმნისწინები Նախաբայերի նշանակությունը ათանձին-ათանձին	172
ზმნისწინების მნიშვნელობა ცალ-ცალკე Բայի სერაჲ	176
ზმნის ასპექტი Եղանակ	178
კილო Բայի სეო	181
ზმნის გვარი Միջსեռային փոխանցումներ	186
გვარიდან გვარში გადაყვანა (კონვერსია) Ներգործական სեռի փոխանցումը կრավորականի	188
მოქმედებითი ზმნის გადაყვანა ვნებითში Երկրնույթ კრավորական	189
ორმაგი ვნებითი Կრավորականի կადմությունը	190
ვნებითის აგებულება Զեգოქ სეռի բայեր	191
საშუალო გვარის ზმნები Զეგოქ բայերի խմբերը	192
საშუალო ზმნების ჯგუფები Դարձույթ	194
ქცევა (ვერსია) Կոնსოცო	200
კონტაქტი	

რხმა.....	204
თემა	
ჩსქერაქა.....	206
ინვერსია	
ასქთ.....	208
აქტი	
ასორიქიქიქაქ.....	209
საწლისი	
ყერაქ.....	211
ჯერობა	
ჩაქასონ.....	212
სახელზმნა	
შასქაქ.....	214
ზმნიზედა	
ქესათქიქიქონ.....	218
თანდებული	
შათქასაქ.....	221
კავშირი	
შასსქსქსქ.....	225
ნაწილაკები	
ქასსაქიქიქონ.....	230
შორისდებული	
ქასქსქსქ I. ჩაქსქ, იქონსქ ხესქ ციქრბადქიქიქ სქსასქსქსქსქ	
იქიქონ სქ ასათსიქსქსქსქსქსქსქსქ.....	232
ზმნები, რომლებთანაც ქვემდებარე	
იხმარება მოთხრობითი ბრუნვის ფორმით	
ქასქსქსქ II. ჩაქსქ, იქონსქ ხესქ ციქრბადქიქიქ სქსასქსქსქსქ	
იქიქონ სქ ითქასქსქსქ სქსქსქსქსქსქსქსქ.....	236
ზმნები, რომლებთანაც ქვემდებარე იხმარება სახელობითი ან მიცემითი	
ბრუნვის ფორმით.	
ქასქსქსქ III. ჩაქსქ, იქონსქ სქსქსქსქსქსქ მ - გიქსქქ	
ხასქსქსქსქსქსქსქსქსქსქსქსქსქსქსქსქსქსქსქ.....	238

Հավելված IV. Առավել գործածական բայերի խոնարհումը երեք հիմնական ժամանակով	241
ყველაზე ხშირად ხმარებული ზმნების უღლება Տեքստեր ընթերցանության համար.....	250
საკითხავი მასალა Քերականական տերմინների հայերեն-վրացերեն բառարան	284
გრამატიკული ტერმინების სომხურ - ქართული ლექსიკონი Одтаждирдсაბ գրականություն	296
გამოყენებული ლიტერატურა	

ՀՐԱՉՅԱ ԲԱՅՐԱՄՅԱՆ

ՎՐԱՅԵՐԵՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

Հնչյունաբանություն

Բառագիտություն

Ձևաբանություն

Դասագիրք

բուհերի հումանիտար ֆակուլտետների համար

Յրաթիա Զաիրամյան

ქართული ენის კურსი

ფონეტიკა

ლექსიკოლოგია

მორფოლოგია

სახელმძღვანელო

ჰუმანიტარული

ფაკულტეტებისათვის

Տպագրված է Time to Print օպերատիվ տպագրությունների սրահում:
ք. Երևան, Խանջյան 15/55

Ստորագրված է տպագրության՝ 15.09.2017:

Չափսը՝ 60x84 ¹/₁₆: Տպ. մամուլը՝ 19.125:

Տպաքանակը՝ 100:

ԵՊՀ հրատարակչություն

ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1

www.publishing.ysu.am

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԵՍԻԱԿԱՆ ՄԱՐԿԱԿԱՆ ՊԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԿՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 2017
publishing.ysu.am